

Skapande skola

En kalejdoskopisk reform och dess praktik

Anna Lund, Joakim Krantz & Birgitta E Gustafsson
Centrum för kultursociologi, Linnéuniversitetet

Innehåll

Inledning	5
Kunskapsläget.....	6
Metod	8
Disposition.....	11
Skapande skolas målsättningar	14
Skapande skola – en kulturpolitisk och/eller utbildningspolitisk reform	14
Kultur som bristfälligt utnyttjad resurs i skolan.....	17
Sammanfattande analys	20
Skolans huvudmän om Skapande skola	23
Styrning och organisering	23
Inflytande, delaktighet och förankring	25
Kulturens kraft och skolans måluppfyllelse	36
Mellan ideal och verklighet.....	41
Utmaningar.....	42
Att leda Skapande skola – rektorer berättar	44
Styrning och organisering	44
Kulturens kraft.....	48
Delaktighet, engagemang och förankring	54
Långsiktighet.....	62
Utmaningar.....	65
Lärare och Skapande skola	67
Styrning och organisering	67
Kulturens kraft.....	72
Delaktighet	83
Långsiktighet.....	90
Utmaningar.....	98
Elevers erfarenheter av Skapande skola	103
Kultur i skolan.....	103
Skapande skolas legitimitet	105
Delaktighet	112
Långsiktighet.....	116
Utmaningar.....	119
Kulturaktörer i fokus	122
Styrning och organisering	122
Kulturens kraft.....	124
Delaktighet	132
Långsiktighet.....	138
Problematiker	143
Utmaningar.....	148

Sammanfattning och utvecklingsområden	150
Ansökningsförfarandet	150
Skapande skola och elevers måluppfyllelse	152
Inflytande och delaktighet	154
Långsiktighet	156
Skola och kulturliv	158
Utvecklingsområden.....	160
Referenser	163

Inledning

Skapande skola är en kulturpolitisk reform som lanserades 2008. Först omfattades elever på högstadiet, men från och med läsåret 2013/2014 gäller reformen grundskolans samtliga årskurser och förskoleklass. Skapande skolas första budget uppgick till 55 miljoner, och för år 2013 omfattar budgeten drygt 169 miljoner. Skapande skola-satsningen motsvarar ungefär 15 procent av de statliga medel som riktar sig till kulturverksamhet för barn och unga (Statens kulturråd 2010). Reformen är inspirerad av det kultur- och utbildningspolitiska projekt i Norge som går under namnet *Den kulturelle skolesekken*. I likhet med den norska satsningen är ändamålet med Skapande skola att barn och ungdomar ska få ökade möjligheter att ta del av professionell kulturverksamhet i skolan. Elever ska både få möta och själva skapa konst och kultur och samarbetet mellan förskoleklass, grundskola och kulturliv ska öka. På så sätt ska barn och unga få tillgång till kulturens alla uttrycksformer. Målet med Skapande skola är även att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt ska integreras i skolans arbete i relation till gällande läroplan. Skapande skola värnar om elevers inflytande och delaktighet i arbetet med konst och kultur. Skollagens skrivningar om att elever ska ha inflytande över sin utbildning ska i lika hög grad gälla elevers engagemang i Skapande skola som i det övriga skolarbetet, skriver Kulturrådet (2013). Skapande skola är en satsning som vill uppfylla det kulturpolitiska målet om att särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur, det vill säga: en kultur *för* (upplevelse), *med* (inflytande och delaktighet) och *av* alla (eget skapande) (prop. 2009/10:3 s. 19). Barn och unga ska så att säga vara dels målgrupp, dels medaktör i beslutsprocesser och dels även medskapare av det som skapas.

I denna rapport presenteras resultaten av en forskningsbaserad kvalitativ studie av Skapande skola-satsningen i Sverige, som är genomförd på uppdrag av Myndigheten för kulturanalys. Fokus är förlagt till högstadiet eftersom det var där som Skapande skola-satsningen tog sin början. Titeln pekar på att Skapande skola tolkas och genomförs på många olika sätt. Reformen och dess praktik kan ses som kalejdoskopisk eller mångskiftande till sin karaktär. Rapporten visar att Skapande skola-reformen landar i ett institutionellt och skolkulturellt sammanhang där olika betingelser spelar stor roll för hur Skapande skola uppfattas och genomförs. Flera faktorer har betydelse, exempelvis hur starka ämnestraditioner är, hur engagerade rektorer och lärare är, elevers erfarenheter av att arbeta utforskande och ämnesöverskridande samt kulturaktörernas kunskap om Skapande skola. Hur idéer har växt fram och vilken information om vad den bakomliggande tanken med ett konkret projekt är och hur det har förmedlats till de aktörer som ska realisera projektet, har stor betydelse för det meningsskapande som blir möjligt i relation till skapande arbete eller kulturella upplevelser.

För att Skapande skola ska realiseras i enlighet med reformens målsättningar krävs att många olika aktörskategorier samarbetar och flera arbetsuppgifter fördelas och hanteras. En idé ska kläckas till ett projekt, den ska ha kopplingar till skolans mål, och professionella kulturaktörers kompetens ska vara central för genomförandet. En ansökan och en handlingsplan ska formuleras, kontakter tas, kontrakt skrivas, schemaläggning göras och elevers röster beaktas. Skolans huvudman, skolläda, lärare, kulturaktörer och elever ska samarbeta, projektet ska genomföras, uppföljningar utföras och budget redovisas med mera. Skapande skola är att likna vid Howard Beckers (2008) definition av en konstvärld.

Allt konstnärligt arbete, liksom all mänsklig aktivitet, involverar gemensamma strävanden av ett antal, ofta ett stort antal, människor. Genom deras samverkan skapas det konstverk vi ser eller hör. Konstverket bär alltid spår av denna samverkan (Becker 2008 s. 1).

Hur olika aktörskategorier med olika ansvarsområden, utbildningsbakgrunder och konstnärlig kompetens samarbetar, får betydelse för hur ett Skapande skola-projekt planeras, genomförs och följs upp. Skapande skola-projekt bär spår av de olika aktörskategoriernas tolkningar av vad

Skapande skola ska syfta till och hur det på bästa sätt ska realiseras, men även av de arbetsvillkor som råder. Huvudmän kan stå inför dilemman att skapa ansökningar i kommuner där skolorna är engagerade i olika stor utsträckning och ställs inför frågor om projekten ska vara för de skolor som anmäler sig eller om de ska arbeta för att nå alla elever i en kommun. Rektorer kan se Skapande skola som en stor möjlighet för skolans lärare att fortbilda sig eller för eleverna att nå ny och fördjupad kunskap i såväl specifika ämnen som skolans mer övergripande demokratiuppdrag. Andra rektorer tänker på Skapande skola som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd för kulturaktörer. För några lärare kan Skapande skola ses som något som ligger vid sidan av det ordinarie skolarbetet, som en paus för elever från det som bedöms och betygssätts. För andra lärare kan Skapande skola vara ett medel på vägen för att bidra till måluppfyllelse och fortbildning för dem själva. För vissa elever kan skapande skola bidra till att de känner en ökad mening med skolans innehåll; andra finner variationen av arbetssätt som kulturaktörer aktualiserar givande. De kan ge uttryck för en solidaritet med andra elever på skolan som kan få komma mer till sin rätt när andra sätt att uttrycka sig än i skrift och tal får ta plats. Ytterligare andra elever tycker att det är skönt just med bara ett avbrott eller undrar varför tid ska tas från de ämnen som de tolkar som mer betydelsefulla. Dessa elever är osäkra på huruvida de ska bedömas för de skapande insatser som de arbetar med inom ramen för Skapande skola. Kulturaktörer ger uttryck för att de själva kan utveckla en professionell kompetens i mötet med spännande projekt och få sitt yrkeskunnande synliggjort i mötet med elever som inte besitter samma kulturella förkunskaper, eller habitus, som kulturaktörerna själva (Bourdieu 1990 s. 52–65). Men de kan också känna en oro över vilka vägar den kulturpolitiska utvecklingen leder in dem på. Nyttan för skola och elevers måluppfyllelse balanseras gentemot behovet av att värna den konstnärliga integriteten.

Sjöholm (1996 s. 180–181) skriver att det som ofta avgör ifall ett projekt uppfattas som lyckat eller misslyckat är i vilken mån olika aktörer delar målsättningar och förväntningar. Vi har sett att det kan finnas gemensamma mål inom ett konkret projekt, medan Skapande skola-reformen kan förstås på olika sätt av inblandade aktörer. Olika sociala världar möts och bryts mot varandra i vår studie. Det är därmed en komplexitet av intentioner, förväntningar, erfarenheter och tolkningar som konstituerar Skapande skola. Det finns en samstämmighet hos majoriteten av de aktörskategorier som vi har mött, om vikten av att unga människor får möta kultur och själva får vara med och skapa. Även när det gäller inflytande och delaktighet som värdefulla mål att leva upp till råder en samstämmighet. Men i praktiken visar det sig att dessa målsättningar kan vara svåra att leva upp till.

Kunskapsläget

En nulägesanalys av Skapande skola (Kulturrådet 2012) har utgått från sammanställningar av de återrapporteringar till Kulturrådet som skolans huvudmän har gjort, liksom bearbetningar av en enkät som huvudmännen fått besvara. Kulturaktörers röster har samlats in via en enkät som Kulturrådet har satt samman. Skolhuvudmännen anger att den handlingsplan som huvudmannen ska upprätta för att visa hur samverkan mellan skola och kulturliv långsiktigt ska utvecklas, har bidragit till att förankra Skapande skola ute på skolorna. Huvudmännen rapporterar även att Skapande skola har bidragit till att öka elevers självkänsla, att undervisningsmetoder utvecklats och att samverkan mellan skola och kulturliv stärkts. För elevers inflytande och delaktighet finns det dock mer att önska när det gäller planeringsfasen av de projekt som tas fram. Kulturaktörerna som besvarade Kulturrådets enkät är positiva till Skapande skola. De har framför allt fått sina uppdrag genom att någon från en skola eller den kommunala kultursamordnaren har tagit kontakt. Kulturaktörerna uppger att de arbetat utifrån villkor som inte fullt ut arvoderat för den arbetsinsats som de gjort. Uppdragen har varit korta och renderat i tidsbrist och de har saknat en återkoppling från skolhuvudmännen. I förordet till nulägesanalysen finns det en förhoppning om att det långsiktiga målet med Skapande skola

också ska bryta ner barriärer, *fördomar*, mellan skola och kulturliv och att nya *insikter* kan utvecklas (Kulturrådet 2012).

I analysen av medierapporteringen av Skapande skola under 2011 (Myndigheten för kulturanalys 2012) visas att det ofta är konkreta projekt som beskrivs och att tjänstemän med ansvar för Skapande skola och rektorer uttrycker sig positivt om satsningen. Den kritik som observerats har att göra med vikten av att bevaka de estetiska ämnena i skolan. Skapande skola kan inte bli en ersättning för dessa, och röster har hörts om att det kanske vore bättre om satsningen riktades direkt till de kommunala musik- och kulturskolorna. Ytterligare kritik har riktats mot den politiska budgetposten. Den kulturpolitiska budgeten är redan liten, och önskemål har hörts om att resurserna borde belasta utbildningsbudgeten i stället. Slutligen har frågan huruvida satsningen verkligen når alla barn ställts, och problem har uppmärksammats som rör vilken kvalitet som kan uppnås om kulturaktörer blir lågt arvoderade och får korta uppdrag.

Utöver de nulägesbeskrivningar som Kulturrådet och Myndigheten för kulturanalys har utfört finns det mindre utvärderingar och uppsatser gjorda. Andersson (2012) pekar på att elevers inflytande och delaktighet i Skapande skola-projekt är bristfällig. Denna utvärdering visar att metoder med elevrepresentanter kritiserats av elever. Eleverna menar att de som blir representanter inte alltid är särskilt representativa, och det leder till att samma möjligheter till inflytande blir ojämnt fördelade i en klass eller på en skola. Eleverna ger också uttryck för att de i allmänhet saknar information i samband med Skapande skola. Lekberg (2012) synliggör i sin utvärdering att Skapande skola hamnade i en skolutvecklingsprocess där andra implementeringsprocesser med högre prioritet har genomförts parallellt, till exempel ny läroplan. Tidsbrist och stress skapas i skolans värld samtidigt som definitionerna av vad kultur ska innebära spretar åt olika håll. Avslutningsvis visar även Lekberg att det kan finnas en misstro hos skolans aktörer, mot målet med satsningen.

I en kandidatuppsats visar Persson (2013) via en analys av handlingsplaner hur Skapande skola skrivs fram som ett led i att *uppnå något annat, utveckla sin kreativitet, främja god psykisk hälsa, innovation och entreprenörskap* (s. 30). Fokus ligger mer på vad som ska ske på lång sikt än på den faktiska kulturaktiviteten som ska genomföras. Persson hänvisar till en artikel av Duelund (2008) där de nordiska ländernas kulturpolitik granskas i ett historiskt perspektiv. Duelund visar att en förändring har skett från mål kring mångfald och konstnärlig frihet till mål som sätter de ekonomiska möjligheterna av kulturella satsningar i centrum. Persson menar att Skapande skola är ett barn av sin tid, eftersom liknande mål finns i denna satsning där det snarare är vad som ska uppnås som ställs i centrum än kulturen som ett värde i sig.

Forskningen är i dagsläget inte ense om huruvida estetiska lärprocesser bidrar till ökad måluppfyllelse eller inte. Bamford (2013) hänvisar till forskning som styrker att användningen av kulturella och konstnärliga uttryck bidrar till ökad måluppfyllelse. Medan annan forskning, en nyligen publicerad OECD-rapport, är försiktigare och menar att det inte finns några otvetydiga empiriska bevis som kan peka på att konst och kultur bidrar till ökad måluppfyllelse i andra ämnen, inte heller att sociala förmågor, empati, kommunikationskapacitet eller ökat självförtroende skulle bli följden. Undantaget är drama; här finns mer tillförlitliga resultat som visar att elever ökar sin förmåga att ta andras perspektiv och känna empati. Däremot argumenterar forskarna för att kulturella och konstnärliga uttryck har ett värde i sig självt och att undervisning i konst och kultur är viktigt, inte minst för att det kan frigöra elevers skapande kraft i termer av att det är en praktik utan rätt eller fel svar (Winner & Goldstein 2013 s. 19–20).

Det finns sålunda olika bilder av vad kultur och konst i en skolkontext kan bidra till, och i likhet med forskning om *Den kulturelle skolesekken* (Breivik & Christophersen 2013) så är tolkning och realisering av Skapande skola-reformen mångtydig. Kulturrådets resultat ser i högre grad till möjligheterna med satsningen, medan refererade uppsatser synliggör problematiker i större utsträckning. Att rikta kritik mot kultur i skola-satsningar har också visat sig vara vanskligt.

Breivik & Christophersen (2013 s. 19–22) refererar till en utvärdering av *Den kulturelle skolesekken* som hade en kritisk röst, vilket renderade i att ett misstroende mot forskarna och deras metoder restes i mottagandet av studien. Det finns som Rykkja och Homme påtalar en godhetsdiskurs (2013 s. 98–105) förknippad med kultur för barn och unga. En diskurs, det vill säga ett dominerande sätt att tala och tänka om ett fenomen, som också kan tendera att hindra kritiska röster att komma till tals och som på så sätt också kan motverka en produktiv utveckling. Men denna godhetsdiskurs kan också förstås utifrån en vetskap om att det är en politisk prioritering som är värd att måna om och att kritiska röster kan äventyra det.

Det som över lag saknas i de undersökningar som genomförts om Skapande skola är röster kring hur Skapande skola i praktiken fungerar. Elever, lärare och rektorer har exempelvis aldrig hörts i Kulturrådets undersökningar, medan skolans huvudmän och kulturaktörer har undersökts med hjälp av enkäter. I denna studie beaktas samtliga aktörskategorier som är med i den konstvärld som konstituerar Skapande skola. Innan vi går vidare med en resultatredovisning presenterar vi vårt tillvägagångssätt. Avslutningsvis i detta inledande kapitel redogörs för studiens disposition, inklusive de frågeområden som undersöks.

Metod

Vi har arbetat med kvalitativa tillvägagångssätt. I denna studie betyder det att vi har gjort ett stort antal intervjuer, ett mindre antal observationer samt studerat kulturpolitiska dokument och utsagor om Skapande skola. Huvuddelen av materialinsamlingen gjordes under hösten 2012 och våren 2013. Forskningsgruppen består av tre forskare från Centrum för kultursociologi vid Linnéuniversitetet och representerar ämnesområdena pedagogik och sociologi. Dessutom har forskargruppen haft kontakt med de två magisterstudenter som skrivit utvärderingar om Skapande skola inom ramen för en magisterutbildning (Andersson 2012, Lekberg 2012).

Vi har besökt och studerat regioner som representerar storstad, mellanstor stad, mindre tätort, bruksort och glesbygd i olika delar av landet. I dessa regioner har vi sedan intervjuat samordnare för Skapande skola på huvudmannanivå och valt ut ett antal högstadieskolor. Urvalet av skolor har byggts på att de har haft minst två läsårserfarenheter av Skapande skola och att de har arbetat med olika kulturella och konstnärliga uttrycksformer. Det betyder att vi har kunnat samtala med skolledare, lärare och elever om projekt som de deltagit i och om pågående projekt. Kulturaktörerna har vi framför allt sökt upp via skolornas Skapande skola-projekt. Det finns fruktbara kopplingar mellan konkreta projekt och de erfarenheter som redovisas. Konkreta Skapande skola-projekt har kunnat sättas i fokus samtidigt som vi har haft möjlighet att beakta de intervjuades erfarenheter av dessa projekt. När det gäller kulturaktörer så talar de även om fler projekt än de som funnits vid de skolor vi har besökt, och det beror på att de även har arbetat med Skapande skola-projekt på andra orter och i andra stadier än högstadiet.

Intervjuer

Det sammanlagda antalet röster som vi har lyssnat till och beaktat i arbetet med denna rapport uppgår till 150. Företrädare för skolhuvudmän har intervjuats. De är framför allt ansvariga som kultursamordnare på kommunal nivå och har som arbetsuppgift att skapa underlag och arbeta med att författa ansökningshandlingar och åiterrapportera resultat till Kulturrådet. Sammanlagt rör det sig om 14 röster fördelade på tre par-intervjuer; resterande är enskilda intervjuer.

Vi har mött nio rektorer i enskilda intervjuer. På lokal skolnivå ansvarar de för att fördela och leda Skapade skola. Lärare har intervjuats enskilt, i par och i fokusgrupper. Sammanlagt har vi 31 lärarröster. De undervisar i olika ämnen, t.ex. svenska, matematik, NO, SO, idrott, bild och slöjd och har olika mycket erfarenhet av Skapande skola-projekt, även om flertalet av de lärare vi talat med har erfarenheter av fler än ett projekt.

Vi har framför allt gjort fokusgruppsintervjuer med elever, fördelat på 17 grupper och två enskilda intervjuer. Sammanlagt är det 76 elevröster. De elever som vi har mött har erfarenhet

av ett eller flera Skapande skola-projekt under sin högstadietid. Eleverna har deltagit frivilligt i intervjuerna och har tillfrågats om deltagande av sina lärare. Eleverna går huvudsakligen i årskurs 9. Fyra gruppintervjuer har genomförts med elever i årskurs 7 och fyra har genomförts i årskurs 8.

Antalet röster från kulturaktörer är 20 fördelade på fyra parintervjuer, en gruppdiskussion och åtta enskilda intervjuer. Majoriteten av dessa röster har arbetat i de konkreta Skapande skola-projekt som bedrivits eller bedrivs på de skolor vi har besökt. Några röster är kulturaktörer som i praktiken inte arbetar på golvet. Deras roll är bland annat att utveckla, via en etablerad kulturinstitution, samarbetet mellan skola och kulturliv, inklusive Skapande skola. En expertintervju är även utförd med dåvarande ordförande för KLYS i syfte att fånga in intervjufrågor som kan vara relevanta att ställa till kulturaktörer för att synliggöra deras erfarenheter.

Intervjupersonerna har utlovats anonymitet; därför förekommer inga namn, och vi har valt att kalla samtliga intervjuade för *hen*. Vi kan dock notera att arbetet med att samordna skola och kulturliv, såväl på huvudmannanivå som på en skola, i huvudsak är en kvinnlig sysselsättning. Vissa konstverk som lätt skulle kunna identifieras har förvrängts något i syfte att inte kunna identifieras. Vi berättar inte vilka regioner vi varit i, vi nämner enbart när det är relevant i analysen om det rör sig om glesbygd eller större stad etc. Intervjuerna har varierat i längd; mellan 35 minuter och upp till tre timmar. Framför allt blev intervjuerna med kulturaktörer och rektorer långa. Samtliga intervjuer har spelats in och transkriberats; de intervjuguiderna som vi har använt återfinns i en separat bilaga.

Övrigt material

Utöver intervjuer har vi gjort ett antal observationer. Vi har varit med när huvudman presenterat program för Skapande skola under en så kallad utbudsdag för en kommuns lärare och elever. En kulturkoordinatorträff med såväl kommunala kultursamordnare som skolors kulturombud (lärare med specifikt kulturansvar) har besökts. Vi var på plats under två dagar och delade högstadieelevers upplevelser av teater med efterföljande värderingsövningar. Vi har varit med under ett par planeringar för Skapande skola-aktiviteter på kommunal/regional nivå och i ett diskussionsmöte om Skapande skola bland företrädare för kulturinstitutioner och skola. Därtill har våra besök på skolor i syfte att intervjua rektorer, lärare och elever gett oss en etnografisk kunskap för den skolkultur som råder på aktuell skola. Faktorer som huruvida eleverna är väl förberedda på att bli intervjuade, om elever och lärare spontant småpratar med varandra, om lärare har ett behov av att tillrättavisa elever på förhand innan vi startar intervjun etc. har gett oss bilder, ledtrådar och sammanhang av vad som till exempel tillmätts värde när Skapande skola har planerats, genomförts och följts upp. Det har varit särskilt betydelsefullt med hänsyn tagen till aspekter av elevinflytande och elevdelaktighet.

Vi har även deltagit under fyra konferensdagar för att få kunskap om de frågor som skola och kulturliv ställer om Skapande skola och mer generellt om kultur i skolan. Några exempel är Kulturrådets Skapande skola-konferens i Halmstad våren 2012, och när den senaste forskningen om den *Kulturelle skolesekken* redovisades i Bergen under våren 2013.

Olika typer av dokument har också analyserats: Kulturpolitiska och skolpolitiska dokument och officiella utsagor om vägen fram till Skapande skola. Vi gör en analys av Skapande skolas målsättningar med utgångspunkt i auktoritativa texter, det vill säga i text och tal som formuleras från en position som gör att flera andra aktörer måste förhålla sig till dem. Därtill har de ansökningshandlingar och uppföljningar till Kulturrådet som skolhuvudmän ansvarat för i de regioner vi har studerat samlats in och beaktats.

Underlaget till de empiriska kapitlen bygger framför allt på intervjuer och dokumentanalys. Observationer och deltagande vid olika konferenser och diskussionsmöten har varit viktiga för vår helhetsbild och fungerat som ett sätt att få kunskap om vilka intervjufrågor som är relevanta

att ställa. Dessa tillfällen har även gett en värdefull insyn i hur Skapande skola i praktiken kan realiseras.

Materialhantering

Vi presenterar många citat, och det gör vi av flera olika anledningar. För det första utgör citaten de empiriska belägg som vi grundar våra tolkningar och utvecklingsområden på, och för det andra är det första gången som många av de aktörskategorier som behövs för att realisera Skapande skola i praktiken har hörts i en mer samlad kvalitativ studie. Skälen är så att säga historiskt grundade i och med att dessa röster senare kan jämföras med kommande studier på området för Skapande skola, till exempel när forskning kommer att utföras i förhållande till de yngre åldrarna i grundskolan.

Citaturvalen är baserade på två principer. För det första illustrerar de valda citaten dominerande mönster i materialet. För det andra finns citat som illustrerar tolkningar, situationer och händelser som bryter dominerande mönster av aktörskategoriernas och olika sociala världars inbördes relationer samt samspelet dem emellan. Det är dock viktigt att vara medveten om att valda citat inte representerar alla svar som finns, utan de ska ses som illustrationer som belyser, förtydligar och bär upp en argumentationslinje. Citaten ska naturligtvis ses mot bakgrund av presenterad kulturpolitisk satsning. Det innebär att citat används med utgångspunkt i vad som behövs exemplifieras.

För att förbättra läsbarheten av det material som vi samlat in har språket putsats något i citaten. Uppprepningar, stakningar och småord som ”alltså”, ”liksom”, och ”så, så, så” har fått mindre utrymme än i de utskrivna intervjuerna. När ord tagits bort, då de varit mindre relevanta utvecklingar, har detta markerats med /.../. Ibland har vi rätat ut ordföljder och ibland har vi fört in ord som i samtalen var underförstådda. Sådana ord markeras med hakparenteser. Kortare citat markeras med *kursivt typsnitt* inne i brödtexten medan längre citat markeras med indragen text. I elevkapitlets blockcitat kan det tyckas vara en och samma elevröst som kommer till tals, men det är i själva verket en sammanställning av flera elevröster. Blockcitatet i detta kapitel innehåller alltså flera olika elevröster; efter varje punkt hörs en ny.

Studiens frågeområden

Den tematisering som möter läsaren av det empiriska materialet har vuxit fram mot bakgrund av det uppdrag som Myndigheten för kulturanalys formulerat som handlar om att belysa Skapande skola utifrån aspekter som är kopplade till dess politiska målsättningar. Det rör frågor om hur långsiktighet i termer av ämnesintegrering och ökad samverkan mellan skola och kulturliv tolkas och omsätts av skolhuvudmän, rektorer, lärare och kulturaktörer. Det rör också hur olika aktörskategorier värderar Skapande skolans betydelse för ökad måluppfyllelse och huruvida Skapande skola bidrar till att uppfylla det kulturpolitiska målet om att särskilt uppmärksamma barns rätt till kultur. Vi har analyserat Skapande skola-målets framväxt och vilka kulturpolitiska utmaningar de är tänkta att svara mot.

Därtill har vi lyssnat in de angelägenheter som samtliga aktörskategorier har haft ett behov av att berätta om. Dessa har vi också tagit hänsyn till, även om det inte på ett direkt sätt haft med målsättningarna av Skapande skola, eller vårt uppdrag, att göra. Nämnda angelägenheter har haft betydelse för en vidare kontextualisering av de villkor som Skapande skola hamnar i och påverkar direkt och indirekt de praktiker och den betydelse som satsningen kan få på en konkret skola. Det kan till exempel röra lärares konkreta engagemang och deltagande i projekten eller kulturaktörers erfarenheter av att arbeta med Skapande skola och den professionella utveckling som de erfarit.

Studiens giltighet

För att få initierade synpunkter på tillvägagångssätt och tentativa resultat har vi haft regelbundna möten med en referensgrupp som Myndigheten för kulturanalys satt samman. Den bestod av

representanter från Kulturrådet, Skolverket, Skolinspektionen samt från Myndigheten för kulturanalys. Till denna referensgrupp har delrapporteringar gjorts och bearbetade texter har senare skickats in till Myndigheten för kulturanalys för kommentarer. Vi har även haft ett möte med en annan forskargrupp (Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik) som också belyser Skapande skola. Denna grupp har ett särskilt fokus på skola och museer. Projektet heter *Skolan och museerna* och finansieras av Kulturrådet. En av forskarna i vår grupp, Birgitta E Gustafsson, har arbetat parallellt i båda forskargrupperna. Gustafssons delstudie (kommande) ska ge svar på i vad mån Skapande skolas erbjudande av museisamverkan kan ha betydelse för skolans måluppfyllelse och på vilka grunder som valet av museisamverkan görs. Vi vill också nämna att vi presenterat delar av föreliggande studie, under våren 2013, vid det högre seminariet i pedagogik vid Linnéuniversitetet. Möjligheterna att ventilera tillvägagångssätt och resultat med väl insatta tjänstemän och forskare på området skola och/eller kultur har fungerat som ett sätt att validera vår analys.

I vetenskapliga rapporter brukar det finnas avsnitt som behandlar de generaliseringsanspråk som kan göras med utgångspunkt i hur material har bearbetats och analyserats. Vi tycker att det är en intressant men också svår fråga. Vår forskning belyser inte hela spannet av Skapande skolarbete i Sverige. Vi har tittat på högstadiet, och säkerligen finns det andra praktiker och utfall än de vi har funnit. Likväl har en mättnad i vårt material uppnåtts; liknande svar började återkomma i nya intervjuer, och skillnaderna mellan olika regioner, med undantag för vissa resursfrågor, har varit relativt liten. Fler studier av Skapande skola behöver ändå göras, för de yngre åldrarna och kanske också mer renodlade etnografiska studier, där olika konstspråk i skilda sammanhang och med olika upprinnelse följs och studeras på nära håll. Detta för att ytterligare utveckla kunskapsbasen om hur Skapande skola i Sverige ser ut i dag.

Disposition

Samtliga kapitel kan läsas var för sig, men om läsaren vill skaffa sig en helhetlig bild av hur Skapande skola tolkas och omsätts, som en konstvärld, rekommenderar vi att man läser hela rapporten. Varje kapitel, i den mån det är aktuellt för den aktörskategori som står i fokus, beaktar aspekter på styrning och organisering, kulturens kraft för sociala mål och kunskapsmål samt delaktighet och långsiktighet. I kapitel 2, *Skapande skolas målsättningar*, tar vi oss an målens framväxt och hur åiterrapporteringar så här långt har tolkats av kulturpolitiken och vilka effekter det har fått, till exempel en fortsatt utbyggnad av Skapande skola till att omfatta fler årskurser. Skapande skola kan i vår analys ses som ett statligt initierat professionaliserings- och marknadsiseringsprojekt. Det finns ett styrningsimperativ som handlar om att lärarprofessionen bör fortbildas och i högre grad förstå kulturens betydelse för elevers mål- och resultatuppfyllelse, och kulturaktörerna bör i högre grad anpassa sig till skolans villkor och behov. Detta sker på en marknad där kulturaktörer behöver agera strategiskt och där skolan är beställare och inköpare.

I kapitel tre, *Skolans huvudmän om Skapande skola*, möter läsaren de som är ansvariga som kultursamordnare på kommunal nivå. De berättar bland annat om hur de hanterar ansökningsprocessen, vilka strategier de använder för att skapa elevinflytande, om förankringsarbetet gentemot lärare och rektorer och mötet med kulturlivet. Det övergripande mönstret är att viljan och tron på att kultur i skolan har en rättmätig plats är stor. Däremot är intrycket som förmedlas att det inte alltid är så enkelt att förmedla betydelsen av Skapande skola i mötet med rektorer, lärare och elever. Det finns ett glapp mellan vad samordnarna tror på och den verklighet de möter i praktiken, och därav får också enskilda lärare, så kallade kulturombud på olika skolor, extra stor betydelse för att sätta konkreta projekt. Det finns en kritik av att denna position innehas av *eldsjälar*, det vill säga att det förankringsarbete de utför gentemot skolor är personberoende och inte inbyggt i skolans organisation. Därtill talar de om att det finns stora variationer bland en kommuns olika skolor och att det är betydligt enklare att förankra Skapande skola-aktiviteter bland de skolor som har rektorer och lärare som redan arbetar på ett

sätt som liknar Skapande skolas målsättningar. Huvudmännen märker också att förankringsarbetet när det gäller Skapande skola gentemot högstadieskolor är svårare jämfört med de yngre åldrarna. Huvudmännen talar även om att utbildningspolitikens fokus på timplaner, betyg, bedömning och inspektion talar ett språk som inte alltid gynnar kulturella och konstnärliga uttrycksformer. Kapitlet innehåller även en granskning av de ansökningshandlingar och återrapporteringar som huvudmännen vi mött har skickat till Kulturrådet. Dessa dokument är betydligt mer positiva i tonen än intervjuernas mer kritiskt reflekterande svar om arbetet med Skapande skola.

I kapitel fyra, *Att leda Skapande skola – rektorer berättar*, är det entydiga resultatet att rektorer i hög grad är positiva till kultur i skolan. Däremot finner de inte de regulativa dokument och den uppföljning som görs av den verksamhet de leder som stödande för ett prioriterat arbete av Skapande skola. De ser också att det finns vinster med Skapande skola för elevers personliga och sociala utveckling, men är mer försiktiga i frågan om det också innebär att måluppfyllelsen, som ska bedömas och mätas, blir bättre. Det finns också en uppfattning om att konstruktionen av ett-åriga projekt kan reducera möjligheterna för långsiktigt arbete, då fokus i hög grad blir på genomförande, medan planering och efterföljande kritiskt lärande genom reflektion får mindre utrymme. En viss statusstress har också observerats, där rektorer kan känna sig obekväma i att tala i termer av estetiska lärprocesser och andra begrepp som är förknippade med det konstnärliga området. Betydelsen av att långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer är inget som har tagits upp på de rektorsutbildningar de gått eller på de skolledarträffar de regelbundet är med på. De talar också om de svårigheter som konkurrerande reformer på skolans område, sedan 2008, har satt upp för arbetet med Skapande skola. Handlingsplanen som skolhuvudmannanivån ansvarar för i syfte att arbeta för en långsiktighet i de projekt som genomförs, är i princip okänd för de rektorer vi träffat.

Kapitel fem, *Lärare och Skapande skola*, visar att det finns en stor önskan om att arbeta med kulturella och konstnärliga uttryck i skolan, men att arbetsvillkoren inte alltid stödjer det. En generell bild som lärare ger är att de upplever en ökad grad av kontroll. De beskriver sin yrkesvardag som ovanifrån styrd, vilket påverkar hur lärarna tar sig an Skapande skola. Hos vissa skapas en känsla av frihet medan det hos andra bidrar till stress. Kapitlet belyser att lärarna inte alltid har blivit informerade om eller har insyn i hur beslutsnivåer över den egna skolan tänker om Skapande skola. En särskild styrningsproblematik framträder utifrån att den handlingsplanen som skrivs inte är känd av lärare. Om alla lärare ska engageras i Skapande skola ges rektor och skolledning ett särskilt ansvar att på olika sätt ge kulturen en legitimitet. Det handlar bland annat om att avsätta resurser, entusiasmera och ge återkoppling till kollegiet. Lärare uppfattar det som bekymmersamt att matcha en ökad satsning på mer kultur i skolan med utbildningspolitikens fokus på betyg, den mätbara kunskapen och internationella jämförelser. De nya skolreformerna som bland annat innebär ny läroplan, nya kursplaner och ny betygsskala har förändrat kartan i skolan och fokus har mer kommit att hamna på styrdokument, ämnen, betyg och bedömning. Skolans inre arbete menar lärarna har blivit mycket mer intensifierat, och timmar räknas. Detta förstärker ytterligare ett dilemma, att det framför allt blir lärare i svenska och de estetiska ämnena som axlar rollen som de så kallade eldsjälarna som engagerar sig i Skapande skola. Det uppfattas som problematiskt av lärarna om Skapande skola inte fördelas på flera ämnen, samtidigt som de ser svårigheterna bakom. Det som aktualiseras är att bilden av Skapande skola kan vara något som pågår i särskilda ämnen eller som ett kortare tema-projekt. Ytterligare en utmaning som lärarna identifierar är att det sällan finns någon systematisk dokumentation och utvärdering av Skapande skola, som skulle kunna fungera som en garanti för kvalitet, långsiktighet och sammanhang. Det finns enligt lärarna mer att önska kring hur de själva följer upp och utvärderar Skapande skola-projekt. Lärarna är självkritiska till att de inte alltid lyckats få till stånd kopplingar mellan de olika Skapande skola-insatserna, så att både de själva och eleverna kan uppfatta en långsiktighet och ett innehållsligt sammanhang. Det finns olika röster inom samma skola och mellan skolor om värdet av de Skapande skola-projekt man har erfarenhet av. Detta är ett dilemma i sig eftersom lärarna också påtalar vikten av att få med

så många som möjligt i kollegiet i arbetet med att integrera kulturella och konstnärliga uttryck i skolans inre arbete, eftersom dessa uttrycksformer anses kunna utgöra det kitt som för olika kunskapsområden samman. För att skapa elevdelaktighet i de konkreta projekten pekar intervjuerna med lärarna på en särskild utmaning i förmågan att ta utgångspunkt i det lokala, i elevers intressen och att sedan vidga perspektiven.

I kapitel sex, *Elevers erfarenheter av Skapande skola*, får vi möta elevers röster om Skapande skola. Eleverna känner inte till vad Skapande skola är, de har genomgående erfarenheter av bristfällig information om projekts vad, hur och varför. Eleverna vill vara mer delaktiga än vad de är. Som en följd av delaktighetsunderskottet uppstår även spänningar mellan de innehållsliga stoff och idéer som vuxna har planerat för och elevernas bedömning av upplevt fördjupningsbehov. Det finns tendenser till att projekt planeras och genomförs där eleverna i huvudsak blir till dekoration för andras (vuxnas) visioner, för att tala med Hart (1992). Eleverna efterfrågar även en tydlighet i hur deras arbete i Skapande skola-projekt kommer att bedömas. De kan själva se svårigheter i det, eftersom de genomskådar när lärare ser projekt som ett besök som inte kommer att få några konsekvenser för skolans fortsatta arbete. Detta bottnar även i att elever svarar upp mot den diskurs som huvudmän, rektorer och lärare ger uttryck för, det vill säga en skola där mätbara prestationer sätts i första rummet. Samtidigt är eleverna över lag mycket positiva till att arbeta med konstnärliga och kulturella uttryck i skolan. Det ger variation, bryter ett mönster och skapar mening.

Kapitel 7, *Kulturaktörer i fokus*, belyser det konstnärliga och kulturella arbetet som görs inom ramen för Skapande skola från kulturaktörernas perspektiv. Dessa är inte fullt ut insatta i vad Skapande skolas formella målsättningar är, men har en förhoppning om att det ska stärka elevers kreativitet. I likhet med tidigare forskning beskrivs konsten och skolans värld som två skilda världar, där skolan beskrivs som ordnad nytta medan konsten beskrivs som en outnyttjad resurs och frigörande potential för elevers skapande förmågor. Kulturaktörerna arbetar i praktiken med att skapa delaktighet i de möten de har med elever och lärare. Meningen är dock delad huruvida lärare bör vara med eller inte när de möter eleverna. För långsiktigheten och lärares fortbildning ses det som betydelsefullt, men andra röster menar att elevernas skapandeprocess blir mer öppen och fri utan lärares närvaro. Kulturaktörerna ser elever växa, individuellt och socialt. Själva menar de att deras yrkeskunskande har kvalitativt förbättrats i mötet med barn och ungdomar, och de har erfarenheter av att arbeta på sådana sätt där elevers måluppfyllelse kan ha påverkats i positiv riktning. Kulturaktörerna är trots detta avvaktande till vad det gör med konstens autonomi och den professionella integriteten om konst och kultur endast kan vara en del av ungas liv, inom ramen för en skoldag, på skolans villkor. Även om Skapande skola inte är hela det kulturpolitiska paket som rör barn och unga, finns det röster som varnar för att en likriktning kan ske, där kultur i skolan kan komma att omdefinieras av såväl skola som kulturliv i riktning mot de mål som skola och Skapande skola står för.

Kapitel 8, *Sammanfattning och utvecklingsområden*, tar ett helhetsgrepp om de röster som samtliga aktörskategorier gett oss. Särskilt fokuseras ansökningsförfarandet, inflytande och delaktighet, långsiktighet i termer av hur kulturella och konstnärliga uttryck integreras i skolans arbete, utsagor om påverkan på elevers måluppfyllelse samt mötet mellan skola och kulturliv. Mot bakgrund av studiens resultat ger vi avslutningsvis exempel på utvecklingsområden inom ramen för den fortsatta utvecklingen av Skapande skola.

Skapande skolas målsättningar

I detta kapitel analyseras målsättningarna med Skapande skola. Kapitlet har som primärt syfte att klargöra vad Skapande skola ska utvärderas mot. De styrande frågeställningarna gäller vilka Skapande skola-satsningens målsättningar är och hur de kan förstås. Kapitlet är därmed skrivet med ambition att klargöra målsättningar med Skapande skola och belysa vilka problem Skapande skola ses vara lösningen på. I kapitlets sammanfattande analys diskuteras också hur Skapande skola-satsningen och dess målsättningar kan förstås i ett mer övergripande sammanhang, det vill säga som uttryck för en viss reformideologi och som styrform och styrideal.

Analysen görs med utgångspunkt i så kallade auktoritativa texter, det vill säga i text och tal som formuleras från en position som gör att flera andra aktörer måste förhålla sig till dem. Att formella texter och policyer har en auktoritativ kraft betyder inte att de är de enda rösterna som uttalar sig om målsättningar, men de auktoritativa texterna har en konstituerande kraft för vad som kan uppfattas som målsättningar med Skapande skola och för de arbeten som sker inom ramen för Skapande skola-satsningen. Den konstituerande kraften ligger i att olika önskvärda tillstånd skapas, värderas och legitimeras genom att beskriva och formulera mål. De auktoritativa texterna skapar en ram kring vad som kan vara ett legitimt mål med satsningen Skapande skola. Texterna anger kort sagt villkor för vad som är möjligt att applicera som varande i linje med Skapande skolas målsättningar, det vill säga målsättningarna beskriver inte bara något utan de bidrar också till att värdera och skapa (jfr. Skinner 1988, Fairclough 1992). Ytterligare en utgångspunkt i analysen är att målsättningar med Skapande skola inte nödvändigtvis är entydiga. Det är inte en röst som uttalar sig och det kan mycket väl vara så att det existerar motsägelsefullheter och olika parallellt verkande diskurser. Över tid kan det därutöver ske tyngdpunktsförskjutningar i vad det särskilt läggs vikt vid att framhålla som satsningens primära mål.

Skapande skola – en kulturpolitisk och/eller utbildningspolitisk reform

Frihet, mångfald, kvalitet och bredd är något som av regeringen framhålls som vägledande principer för den förda kulturpolitiken. I regeringsförklaringen 2006 lyfts till exempel att kulturpolitiken i grunden handlar om *att försvara tanke- och yttrandefrihet samt erbjuda goda ekonomiska villkor för kulturskapare, folkbildning och kulturinstitutioner*. Enligt samma regeringsförklaring ska *vårt gemensamma kulturarv* värnas, och ambitionen är att kulturarvet ska komma alla till del.¹ Då Skapande skola-satsningen särskilt lyfts fram betonar regeringen att satsningen primärt syftar till att öka *skolornas möjligheter att ta del av professionell kultur* liksom att satsningen avser att främja de ungas eget skapande.²

De kulturpolitiska prioriteringar regeringen gör under tidsperioden 2008–2013, handlar särskilt om *barns och ungas rätt till kultur, kulturarv för framtiden samt förbättrade villkor för den nyskapande kulturen*.³ Skapande skola-satsningens succesiva utbyggnad till att gälla fler årskurser, motiveras också med *att fler elever ska få ta del av kultur och ges möjlighet till eget skapande*. Då Skapande skola kommer att omfatta hela grundskolan och inte endast årskurserna

¹ Regeringsförklaringen 6 oktober 2006 s. 14.

² Regeringsförklaringen 18 september 2007 s. 9.

³ Prop. 2009/10:3 s. 8 och regleringsbrev budgetåren 2008–2013 för Statens kulturråd. Kulturdepartementet, Ku2008/2084/KV; Ku2009/1309/KV; Ku2009/2140KT, Ku2010/966/KV; Ku2011/1705/KV; Ku2009/1822/KO, Ku2010/1100/KO, Ku2012/549, 929, 1009, 1116, 1304, 1305, 1401, 1455, 1692/KO, Ku2012/1898/RFS (delvis); Ku2013/161/KO.

7 till 9, handlar det om att reformens utbyggnad ska *öka möjligheterna för barn och unga att ta del av kulturupplevelser*.⁴ Skapande skola-satsningens målsättning är härvidlag att öka tillgången till kultur och eget skapande. Målsättningen tar sin utgångspunkt i det kulturpolitiska målet om alla barns och ungas rätt till kultur.

En målsättning som tas upp i relation till Skapande skola-reformens utvidgning och till bidragets utformning, det vill säga att bidraget är decentraliserat och något skolhuvudmännen söker, är målet att *nå fler barn än de som redan är kulturellt aktiva på fritiden* (prop. 2011/12:1 s. 45). Skapande skola framhålls som *regeringens viktigaste kulturpolitiska reform* med särskild utgångspunkt i att *Skapande skola syftar till att ge alla barn möjligheter att uppleva kultur och att utveckla sin egen kreativitet*.⁵ Återigen betonas målsättning som tar sin utgångspunkt i alla barns och ungas rätt till kultur. I det anförda sammanhanget ges Skapande skola en funktion av att fungera kompensatoriskt till fördel för barn och elever som inte är aktiva inom kulturlivet.

I förordningen om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan (SFS 2007:1436) framställs att Skapande skola-bidraget har två ändamål. För det första syftar statsbidraget att medverka till att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–9. Med utgångspunkt i vad som betecknas som skolans kulturuppdrag görs kopplingen till Skapande skolas förmåga att bidra till att läroplanens mål uppfylls. För det andra är ändamålet att *öka den professionella kulturverksamheten för och med eleverna, så att tillgången till kulturens alla uttrycksformer och möjligheterna till eget skapande ökar* (SFS 2007:1436 2§). Skapande skola-satsningens målsättning är härvidlag att integrera kulturella och konstnärliga uttryck i skolan, och integreringen avser att stärka måluppfyllelsen i skolan.

Då kultur- och idrottsminister⁶ Lena Adelsohn Liljeroth diskuterar Skapande skola framhålls satsningen också utgöra ett bra exempel på hur regeringen ser på den förda kulturpolitiken. Kulturministern säger: *En viktig del av regeringens politik är att integrera kulturpolitiska aspekter i andra politikområden /.../ kulturens ökade betydelse inom biståndspolitik och Skapande skola-satsningen exemplifierar vad som betecknas som kulturpolitikens tvärsektoriella inriktning*.⁷ Skapande skola formuleras här också som en långsiktig satsning för att kulturella och konstnärliga uttryck ska integreras i skolans arbete. I det anförda perspektivet kopplas kulturens samverkan med andra samhällsområden till en målsättning som handlar om att Skapande skola ska göra det möjligt för kulturen att utvecklas och finna nya former. Nämnda målsättning kopplas inte uttryckligen till det kulturpolitiska målet med *förbättrade villkor för den nyskapande kulturen* men det är ändå möjligt att förstå den i relation till detta mål.

I en mening framträder Skapande skola-satsningen som ett sätt att skapa bättre villkor för de professionella kulturaktörerna, vilket bland annat är vad som antas ske genom att man integrerar kulturpolitik i andra politikområden. Kulturens ökade betydelse i skolan åberopas för att kulturen ska utvecklas och finna nya former genom kopplingen till andra samhällsområden.

⁴ Regeringsförklaringen 15 september 2009 s. 12; Regeringsförklaringen 5 oktober 2010 s. 19.

⁵ Regeringsförklaringen 18 september 2012 s. 10.

⁶ Hädanefter använder vi beteckningen kulturminister.

⁷ Kulturminister Lena Adelsohn Liljeroths uttalande avges i samband med regeringsförklaringen 2008.

Kulturministern svarar då på en fråga från Lars Wegendal (s) som menar att begreppet kultur saknas i regeringsförklaringen och att det är otydligt vad som är regeringens viljeinriktning på kulturens område.

Skriftlig fråga 2008/09:10. Vad kulturministern tar upp i termer av tvärsektoriell inriktning framgår också i andra sammanhang som en viljeinriktning. I propositionen som följer på kulturutredningen betonas till exempel regeringen betydelsen av kulturpolitikens samspel med andra politikerområden och att samverka med andra samhällsområden ”är central för att kulturen ska kunna utvecklas och hitta nya former”. Prop. 2009/10:3 s. 1 och 67; SOU 2009:16 s. 224ff.

Objektet för Skapande skola-målsättningen är i denna del kulturen. Annorlunda uttryckt är målet med Skapande skola att satsningen ska *skapa ett ökat utrymme för kulturen inom utbildningsområdet* (prop. 2009/10:3 s. 68). Att Skapande skola utgör en strategi för att luckra upp gränsdragningar mellan kulturliv och skola är något som framträder i olika sammanhang. En tolkning är att det handlar om att komma till rätta med vad som bedöms som kultursektorns mer isolerade eller *inomsektoriella* karaktär (jfr. SOU 2009:16 s. 224ff.).

En marknadsinriktad, ekonomisk och arbetslivspolitisk aspekt framträder också i målsättningen att Skapande skola ska stärka skolors möjlighet att köpa in professionell kulturverksamhet och därmed öka skolsektorns efterfrågan på professionella kulturaktörer (jfr. prop. 2007/08:1 s. 58). Kulturrådet använder Arbetsförmedlingen Kultur och Medias definition av vad en professionell kulturaktör är. Det innebär att de ska ha en högre konstnärlig utbildning inom sitt konstområde, eller under de senaste tre åren (fem för bildkonstnärer) huvudsakligen ha kunnat arbeta i professionella konstnärliga sammanhang.

Skapande skola ska som nämnts också bidra till att skolans mål i högre grad uppnås, vilket är något som kommer till uttryck på olika sätt:

Barn och ungdomar ska få ökad möjlighet till kulturell delaktighet och eget skapande vilket också bidrar till att nå kunskapsmålen i skolan. Satsningen innebär en tydligare samordning mellan skolans kunskapsmål och kulturpolitikens mål om barns och ungdomars rätt till kulturell delaktighet och eget skapande (prop. 2007/08:1 s. 57).

Satsningen syftar till att öka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet och bidrar till att öka barns och ungas tillgång till kultur och eget skapande samt till att ökad måluppfyllelse i skolan (prop. 2010/11:1 s. 22).

I resonemanget blir Skapande skola här ett tydligt medel för att nå även skolans kunskapsmål. Det handlar om att få kulturpolitikens mål, om barns och ungdomars rätt till kulturell delaktighet och eget skapande, att sammanfalla med skolans kunskapsmål. I resonemanget om Skapande skola som medel för att nå skolans kunskapsmål är det en ökad samverkan mellan skola och kulturliv som bedöms som en väsentlig del *i hela skolans kvalitets- och kompetensutveckling*. Målsättningen uttrycks bland annat i termer av *att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i skolans arbete, vilket bidrar till att kunskapsmålen nås i högre grad* (jfr. prop. 2007/08:1 s. 57 och 124). Skapande skola-satsningens målsättning är tätt kopplade till viljan att stärka skolors mål- och resultatuppfyllelse samt skolutveckling och kompetensutveckling. Målsättningen har härvidlag också de professionella, det vill säga kulturaktörerna och lärarna, som tydliga adressater.

Målsättningen med Skapande skola handlar vidare om att öka skolors möjlighet att ta del av ett kulturutbud samt främja barns och ungas möjlighet till delaktighet och eget skapande. Skapande skola-reformen utvecklas till att omfatta allt fler barn och elever. Målet med satsningen tar i sin tur avstamp i barns och ungas rätt till kultur och i föreställningen om kulturens och kulturupplevelsens ökade betydelse för elevens och skolans utveckling och att kulturlivets möte med elever och skola i förlängningen även bidrar till kulturens utveckling. Barnet och eleven är i dessa formuleringar någon som i kvantitativ (alla) och kvalitativ (professionell kultur) mening får möjlighet att ta del av kulturupplevelser och eget skapande.

Målen med Skapande skola ger vid handen att de är formulerade på ett sätt som gör att målsättningarna både har en institutionell och en individuell inriktning. På den institutionella nivån berör målsättningen hur två politikområden – kultur- och utbildningspolitiken – bedöms vara i behov av omstrukturering, särskilt i form av integrering.⁸ Målet är att kulturen ska utvecklas och finna nya former samt att skolans kvalitets- och kompetensutveckling ska stärkas. På den individuella nivån är målet på motsvarande sätt att alla barns och ungas rätt till kultur och eget skapande ska stärkas samt att mål- och resultatuppfyllelsen ska öka.

Kultur som bristfälligt utnyttjad resurs i skolan

Av kulturutredningens betänkande framgår att alliansregeringen initierar en ny typ av satsning, nämligen Skapande skola (SOU 2009:16 s. 212). Men motiven för satsningen Skapande skola har bland annat bakgrund i tidigare utredningar som exempelvis *Kultur i skolan* (Ds 1998:58) och betänkandet som ges av kommittén *Aktionsgruppen för barnkultur* (SOU 2006:45). Arbetsgruppen *Kultur i skolan* gavs 1995 uppdraget att föreslå åtgärder för att stärka kulturinnehållet och de kulturella uttrycksformerna i skolan. Gruppens uppdrag var även att göra en översyn av barns och ungas möjligheter till kulturengagemang och eget skapande samt ge förslag på hur barnkulturens ställning kan stärkas.

I kulturutredningen (SOU 2009:16) talas det om att det finns ett behov av att skola och kulturliv möts och att mötet sker på bådass villkor. Utgångspunkten är att de båda samhällssektorerna inser att de har något att lära av varandra. Kulturutredningen framhåller även att långsiktighet och samverkan måste vara utmärkande för den verksamhet som får stöd. Den problembild som framträder tar vid sidan av brister i samverkan och långsiktighet sin utgångspunkt i denna bedömning:

... att den offentligt stödda kulturen inte tillräckligt utnyttjas som en resurs av förskolan och skolan, trots att skolans läroplaner innehåller tydliga skrivningar om att kultur ska ingå i skolans vardag (SOU 2006:45 s. 150).

Tre nivåer i skolornas kulturmedvetande har sedan tidigare identifierats (jfr. SOU 2006:45). En bedömning som gjorts är följande:

1. På många skolor utgör kultur ett avbrott i skolans vardag och behandlas frikopplat från skolans övriga ämnen.
2. På rätt många skolor bedöms det finnas en samverkan mellan ämnen, vilket bland annat tar sig uttryck i temaarbeten, kortare projekt och att man på skolor tar del av det lokala och regionala kulturutbudet.
3. I några kommuner finns enligt utredningen en samverkan mellan utbildnings- och kulturförvaltningarna samt ett strukturerat arbetssätt som tar sig uttryck i bland annat kulturplaner, särskilda uppdrag, fortbildningsinsatser, uppföljningar och utvärderingar (SOU 2006:45 s. 154).

En viktig målsättning med Skapande skola är också att skapa en sektorsövergripande samverkan och integration som avser bidra till långsiktighet. Allt fler kommuner ska i enlighet med bedömningarna ovan fås att utveckla ett mer strukturerat och institutionaliserat samarbete mellan kulturliv och skola.

⁸ Av regleringsbrev framgår även att Statens kulturråd i sitt arbete med Skapande skola för år 2008 ska samarbeta med Riksteaterns Kunskapscentrum. För år 2009 ska även Skolverket involveras. Från 2010 ska Kulturrådet vid prövningen av ansökningarna samverka med ”relevanta skolmyndigheter” och för åren 2011, 2012, 2013 ska en samverkan ske med Statens skolverk. Av regleringsbrev ställda till Statens skolverk framgår att från 2009 ska Skolverket samverka med Statens kulturråd om regeringens satsning Skapande skola. Utbildningsdepartementet, U2009/7251/S; U2010/7660/S; U2011/7200/S; U2012/7265/S, U2012/6996/SAM (delvis); U2013/532/S.

Den formulering av problemet som framhålls har vid sidan av att kultur anses bristfälligt integrerad i skolarbetet, grund i att målen för verksamheten anses otydliga. Även om det existerar mycket kulturaktiviteter i många skolor bedöms kopplingen till mål och kvaliteten i verksamheten som ifrågasatt.

Det bedrivs ett omfattande arbete med kultur och estetik i landets skolor, men det behövs tydligare mål. Synen på långsiktighet och på vikten av samverkan mellan kultur och skola skiljer sig också åt. Fortfarande saknar många unga tillgång till kultur av hög kvalitet (prop. 2007/08:1 s. 57).

Att målen med kultur i skolan anses otydliga, att det är för lite av professionell kultur i den kultur som förekommer i skolan och att samverkan och långsiktigheten i planeringen är bristfällig leder enligt en bedömning till att många unga saknar tillgång till kultur av hög kvalitet och ges inte möjlighet till eget skapande i den utsträckning de har rätt till (prop. 2007/08:1 s. 57, prop. 2009/10:3 s. 69). I framskrivningarna kring Skapande skola talas det också om att det måste vara professionella kulturaktörer som anlitas av skolhuvudmännen och skolor. Problemet som Skapande skola är en del av lösningen på, definieras härigenom utifrån att kulturen som kvalitativ resurs, och som del i skolans vardagliga arbete, är bristfälligt utnyttjad. En målsättning är mot denna bakgrund att Skapande skola ska bidra till att kvaliteten i de kulturella och konstnärliga aktiviteterna stärks i skolan.

Till grund för den formulering av problemen som här diskuteras ligger sedan tidigare bedömningen att det finns en traditionell skiljelinje mellan det konstnärliga och det pedagogiska. I betänkandet *Tänka framåt men göra nu* (SOU 2006:45) diskuteras att det med utgångspunkt i olika kultur-i-skolan-projekt funnits en evigt olöst fråga.

Under arbetet med de olika kultur-i-skolan-projekt som pågått sedan mitten av 1980-talet har diskussionerna och konflikten mellan konsten som ett verktyg (för lärande, mot mobbing etcetera) och konsten som ett värde i sig varit en evig och olöst fråga (SOU 2006:45 s. 157).

I retoriken blir syften och mål med Skapande skola också ett sätt att försöka komma åt den problematik som här beskrivs som en evigt olöst fråga. Det vill säga Skapande skola ska bidra till att överskrida de institutionaliserade gränsdragningarna som försvårar för möjligheterna att få till stånd en integrerad verksamhet.⁹ Invävt i vad som skulle kunna betecknas som en integrativ problematik, som Skapande skola har till mål att överskrida, ryms frågan om kultur som mål och/eller som medel. Som vi hittills sett handlar Skapande skolas målsättningar bland annat om kulturens förnyelse, att utvecklas och finna nya former som ett mål i sig. Men Skapande skola ska även fungera som ett medel för ökad måluppfyllelse i skolan. Här är det inte svårt att se hur de olika målsättningarna kan uppfattas som motstridiga, gällande på vems villkor Skapande skola ska genomföras.

Den politiska bedömningen är att då barn och elever möter *professionell kultur* skapas ett *mervärde* i elevernas eget skapande. Utifrån denna terminologi avser Skapande skola att *tillföra ett starkt kulturellt och pedagogiskt mervärde*. Skapande skola utgör här också *ett komplement* till de övriga kulturella och estetiska verksamheter som pågår i skolan. De estetiska uttryckssätten anses ha ett egenvärde men ses samtidigt som ett medel att nå kunskap i skolämnen, eftersom estetiska uttryckssätt utgör *vägar till kunskap i olika ämnen*. Vad det tydligt handlar om är att göra lärare uppmärksamma på kulturens betydelse i den kontext som är skolans. Kultur som en väg till kunskap i skolämnen sätter också en särskild ram kring vad det kan få handla om. Med utgångspunkt i ovan diskuterade problembild är en målsättning med

⁹ I frågan om hur relationen mellan skola och kulturliv kan utvecklas är det värt att notera ett accentuerat intresse i en nordisk kontext. Jfr. Kulturrådet, 2008.

Skapande skola att medverka till att bredda den kulturella mångfalden och öka utbytet mellan olika kulturtraditioner.¹⁰

En rimlig tolkning med utgångspunkt i att Skapande skola ska bidra till bredd, mångfald och utbyte är att kulturområdet i någon mening bedöms som snävt och isolerat, eller i varje fall i behov av utveckling. Skapande skola som ett komplement till annan pågående kulturell och estetisk verksamhet kan förstås utifrån att Skapande skola bidrar med något som saknas, vilket då i allt väsentligt är professionell kultur. Vad en professionell utveckling i kulturliv och skola betyder och hur det uppkommer ett pedagogiskt mervärde, det vill säga vad det är som ska utvecklas och förstärkas i mötet med den professionella kulturen utreds inte närmare i de auktoritativa texter vi studerat. En tolkning är att Skapande skolas bidrag till ett kulturellt och pedagogiskt mervärde dels handlar om ökad mångfald av kulturella och konstnärliga uttryck, dels om ökad måluppfyllelse i skolan. Kulturens betydelse för barn och elevers lärande och utveckling lyfts också fram i läroplanen utifrån att kunskap och insikt om det egna, *det gemensamma kulturarvet*, är viktigt för att också bättre förstå och förmå *leva sig in i andras villkor och värderingar*, inte minst för att bidra till att se de värden som följer med en kulturell mångfald (Lgr 11 s. 7).

På motsvarande sätt som det i relationen kultur och skola ses inrymma en evigt olöst fråga finns i det sammanhang som är skolans också en typ av integrativ problematik. Tillspetsat handlar det om vad som är de grundläggande syftena med utbildning, och svaren på den frågan kan bland annat tolkas i spänningsfältet mellan å ena sidan bildning som något vilket inte på förhand kan stipuleras (frihet) och å andra sidan mätbara mål och resultat i specifika ämnen (kontroll).

Med utgångspunkt i hur problemet framställs, att kultur och särskilt professionell kultur är en bristfälligt utnyttjad resurs i skolan, kan Skapande skola-satsningen förstås som ett statligt initierat professionaliseringssträvande. De professionella kulturutövarna ges en betydande roll för skolans kvalitetsutveckling. Implicit existerar lärarprofessionen i denna problembild som dels oförmögen att på egen hand skapa det så kallade kulturella och pedagogiska mervärdet, dels som en profession som måste göras uppmärksam på kulturens betydelse för kunskap och för mål- och resultatuppfyllelsen i skolans ämnen. De professionella kulturaktörerna framträder på motsvarande sätt som några som genom att orientera sig mot skolan inte bara har större chans att få arbete utan också får möjlighet att utveckla sina kulturella och konstnärliga uttrycksätt.

Regeringen betonar också att Skapande skola-aktiviteter ska ta sin utgångspunkt i de villkor och förutsättningar som gäller i skolan. Det framhålls att *det är skolans mål, behov och intressen som ska styra inriktningen* (prop. 2009/10:3 s. 18). Det är med andra ord med utgångspunkt i skolans läroplan Skapande skola-aktiviteter måste planeras. Det framhålls att: *Regeringens satsning Skapande skola är ett bidrag som kan sökas av skolhuvudmän till kulturfrämjande insatser med utgångspunkt i skolans läroplan* (prop. 2011/12:1 s. 166).

Resonemanget ovan tydliggör att det är kulturens roll i lärandet utifrån ett skolperspektiv, det vill säga att det handlar om att nå skolans mål, som Skapande skola-satsningen avser att uppmärksamma (prop. 2009/10:3). Det blir därmed successivt tydligt hur grundskolans nya läroplaner blir betydelsefulla för hur argumenten och motiven för Skapande skola-satsningen formuleras. Satsningen blir, för att uttrycka det på ett annat sätt, allt tydligare en del av skolans mål- och resultatstyrning.

I den nya läroplanen (Lgr 11) för grundskola, förskoleklass och fritidshem, vilken trädde i kraft 1 juli 2011 (SKOLFS 2010:37), framhålls också att de aspekter som ska uppmärksammas i skolarbetet är av intellektuella, praktiska, sinnliga och estetiska slag. Utgångspunkten är att kunskaper kan ta sig olika uttryck, och det är något elever ska få uppleva.

¹⁰ Samtliga citat i stycket är från prop. 2007/08:1 s. 57.

Eleverna ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet /.../ Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig (Lgr 11 s. 10).

Det åligger enligt läroplanen skolan att se till att varje elev får *inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv*. Skolan har härvidlag ett ansvar för att elever efter att ha genomgått grundskolan *kan använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt har utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud* (Lgr 11 s. 14 och 17). Som riktlinje för alla som arbetar i skolan framhåller dessutom läroplanen att skolans professionella ska verka för att utveckla kontakterna med verksamheter utanför skolan, vilka anses berika skolan som lärandemiljö. Som en sådan verksamhet nämns också kulturlivet.

Sammanfattande analys

Skapande skola är en politisk reform i en viss tid och i ett visst sammanhang. Skapande skola-reformen bör förstås som del i ett större program som vilar på sina särskilda principiella och idémässiga grunder. Denna sammanfattande analys ger ett vidare sammanhang inom vilket Skapande skola kan förstås som fenomen.

Målsättningarna med Skapande skola inryms särskilt i regeringens prioriteringar med utgångspunkt i det övergripande kulturpolitiska målet om barns och ungas rätt till kultur. I målformuleringarna framställs särskilt att det är professionell kultur och elevers eget skapande som avses med *rätt till kultur*. Det går att förstå Skapande skolas målsättning som uttryck för att barns och ungas eget skapande liksom professionell kultur i skolan är något som ska öka, att det finns brister men också en potential för utveckling.

Skapande skola har ett uttalat integrativt mål. Satsningen ska medverka till att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i förskoleklass och i grundskolans årskurs 1–9. Målet är som det formuleras att den professionella kulturverksamheten ska öka för och med elever. Det är tillgången till kulturens alla uttrycksformer och möjligheterna till eget skapande som ska stärkas. Målet är härvidlag riktat till kulturens plats i skolan och till individen, det vill säga att öka möjligheterna för gruppen barn och unga att ta del av kulturupplevelser, uppleva kultur och utveckla egen kreativitet. Kvantitativt ska fler elever få ta del av kultur och ges möjlighet till eget skapande. Att nå fler barn och unga än de som redan är kulturellt aktiva på fritiden är här ett särskilt mål.

Barnet och eleven ska i högre grad få möjlighet att uppleva och skapa kultur. Målformuleringarna tar avstamp i en föreställning om kulturens och kulturupplevelsens ökade betydelse. Någon särskild kultursyn eller mer fördjupat resonemang om kulturens betydelse har emellertid inte gått att identifiera i samband med målformuleringarna. Målen har i det här sammanhanget satt kulturen och kulturlivet i fokus och försvarar kultur som värde i sig och alla barns och ungas rätt till kultur.

Med utgångspunkt i vad som benämns som skolans kulturuppdrag ska Skapande skola-reformen även bidra till att läroplanens mål uppfylls. Ett uttalat mål är således att Skapande skola ska bidra till att skolans mål i högre grad uppnås. Kulturella uttryck blir här ett mer tydligt medel för att nå kunskap i skolämnen. Målet med Skapande skola blir i sammanhanget länkat till skolans kvalitets- och kompetensutveckling. Vad som särskilt fungerar strukturerande är att kunskapsmålen nås i högre grad. Vägen till förbättrad mål- och resultatuppfyllelse går så att säga genom medlet att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i skolans arbete. Det är samtidigt skolans behov och intressen, formulerat som ökad mål- och resultatuppfyllelse, som Skapande skola-reformen avser bidra till. På ett sätt går det att tolka att Skapande skola-satsningen successivt blir en del av den förda utbildningspolitiken. Såväl nationellt som internationellt har skol- och utbildningspolitiken under det senaste decenniet kommit att

orientera sig i riktning mot att tydligare framhålla betydelsen av prestation och resultat (jfr. Biesta 2011, Hargreaves & Fullan 2012, Krantz 2009). I ljuset av nämnda förskjutning framstår Skapande skola-satsningen som särskilt intressant i spänningsfältet mellan att se kulturella och konstnärliga uttryck som mål eller som medel. Annorlunda uttryckt, vilken roll spelar kultur och konst? Spelar den rollen som kritisk bildningspotential eller är den enbart ett medel för att uppnå resultat i specifika skolämnen?

Skapande skola tillskrivs ett integrativt mål samtidigt som det successivt framträder en särskild betoning på att det är skolan som institution som anger ramarna. En tolkning är att det här också finns en inbyggd motsättning mellan det mätbara och det som inte så lätt låter sig uttryckas i kvantiteter. Omfattningen av denna motsättning torde ha att göra med vad olika aktörer utifrån läroplanens skrivningar lägger i talet om ökad mål- och resultatuppfyllelse visavi de logiker som styr i det professionella kulturlivet. Vilken grad av frihet respektive kontroll som kan få vara utmärkande för Skapande skola-aktiviteter i relation till läroplanens formulerade kunskapskrav är i grunden en empirisk fråga. Det är också en fråga som på olika sätt blir belyst i rapportens följande kapitel.

Skapande skola har även som målsättning att integrera kulturpolitiska aspekter i andra politikområden. Målsättningen kan förstås handla om att skapa en mer tvärsektorieell inriktning på kulturpolitiken och kulturlivet. Skapande skola avser att göra något åt vad som politiskt framställs vara kulturens inomsektoriella karaktär. Härvidlag utgör Skapande skola en strategi för att luckra upp gränsdragningar mellan kulturliv och skola. På denna institutionella nivå är målsättningen kopplad till ett upplevt behov av omstrukturering, särskilt i form av en integrering och bättre samordning av kultur- och utbildningspolitiken, liksom kulturliv och skola. Målet är dels att kulturen ska utvecklas och finna nya former, dels att skolans kvalitets- och kompetensutveckling ska stärkas, liksom mål- och resultatuppfyllelsen. Vad som framstår som en utmaning är att lärare och kulturaktörer ska kunna mötas kring ett gemensamt professionellt objekt, där målet har att göra med att både skapa ett pedagogiskt och ett kulturellt mervärde. Skapande skola-satsningens målsättning att skapa samverkan mellan skola och kulturliv är i detta avseende starkt kopplad till förväntningar om att uppnå synergieffekter, det vill säga samordningsfördelar genom ett bättre utnyttjande av kompetenser och resurser från två olika professionella fält.

I målformuleringarna framträder också en ekonomisk och arbetslivspolitisk aspekt. Skapande skola ska stärka skolans möjlighet att köpa in professionell kulturverksamhet och därmed öka skolsektorns efterfrågan på professionella kulturaktörer. Skapande skola bidrar till att ge skolan ett ekonomiskt styrmedel visavi kultursektorns. Skolan blir därmed i högre grad en distributionskanal för kulturpolitiken och en betydelsefull aktör (beställare) på kulturmarknaden. Det är här inte svårt att föreställa sig att ”marknadiseringen” och skola som distributionssätt påverkar relationen mellan skola och kulturliv och på vad sätt kommuner på olika sätt involveras i den statliga kulturpolitiken.

Skapande skola-reformen framställs som lösning på problemet att offentligt stödd kultur bristfälligt utnyttjas som resurs i förskola och i skola. Reformen avser också stå som garant för att målen för kulturell verksamhet tydliggörs, liksom att kvaliteten och långsiktigheten i denna verksamhet säkras. Den integrativa problematiken mellan kultur som mål och/eller medel samt mellan politikområdena kultur och utbildning är något Skapande skola-satsningen kort sagt avser göra något åt. Skapande skola kan i de här avseendena förstås utgöra både ett statligt initierat professionaliserings- och ett marknadiseringsprojekt. Det finns ett styrningsimperativ som handlar om att lärarprofessionen måste fortbildas och i högre omfattning förstå kulturens betydelse för elevers mål- och resultatuppfyllelse, och kulturaktörerna måste i högre grad anpassa sig till skolans villkor och behov, utifrån att kulturen befinner sig på en marknad där skolor nu också sitter med mer resurser. Kulturaktörerna ska därtill vara professionella för att få komma i åtnjutande av Skapande skola-resurserna.

För lärarprofessionen ligger det inte nödvändigtvis i öppen dager på vad sätt Skapande skola leder i riktning mot en ökad professionalism i de egna leden. Sättet på vilket Skapande skolasatsningen är utformad, som något skolhuvudmännen ansöker om och formulerar i en handlingsplan, är förpliktigande och resurskrävande för såväl huvudmännen som för lärare.¹¹ Denna kulturpolitiska satsning blir även förpliktigande för kultursektorns aktörer, till exempel vad gäller kunskaper om vad som styr skolan.

Utifrån målsättningarna för Skapande skola kan det förefalla tämligen oproblematiserat, i de auktoritativa texter vi analyserat, vilka de organisatoriska förhållandenas betydelse är för de *översättningar* och *förhandlingar* som sker då Skapande skola ska genomföras av olika aktörer. Det finns onekligen en stor grad av frihet för huvudmän, skolor och kulturaktörer då det kommer till genomförandet av Skapande skolas målsättningar. Utgångspunkten att styrningen och organiseringen kring Skapande skola är något som måste klargöras och rättfärdigas på olika nivåer är emellertidoreflekterad. De professionella deltar ju bland annat själva i att utforma, upprätta och omförhandla vilka normer som ska gälla, utifrån vad som i de aktuella sammanhangen bedöms möjligt, relevant och värdefullt. De statligt formulerade målen kan komma att utmanas utifrån att de som är subjekt för styrning, genom sina förväntningar och förutsättningar själva medverkar till att utforma styrningens inriktning (jfr. Montin & Hedlund m.fl. 2009). Vilka översättningar och förhandlingar som sker då olika aktörer arbetar med Skapande skola, blir på olika sätt belyst i forskningsrapportens kommande kapitel.

Reformideologin bakom Skapande skolasatsningen tar i en mening sin utgångspunkt i en föreställning om bristande effektivitet och kvalitet då det gäller kultur i skolan och de representativa politiska organens möjligheter till att mer i detalj styra över detta område. Den övergripande politiska styrningen sker i form av anvisningar och kontroll av ansökningshandlingar samt krav på återrapportering. Skapande skolasatsningen innebär också en decentralisering av beslut om innehåll samt att en form av konkurrens förs in i kultur- och skolsektorn, vilket på olika sätt kan förväntas påverka relationen mellan kulturliv och skola och de professioner som där är verksamma.

De statliga målsättningarna med Skapande skola inrymmer i sina renodlade former skilda synsätt på om de olika aktörerna som berörs av Skapande skola är att betrakta som medborgare, vilket är ett demokratiskt imperativ som är kopplat till barns och ungas rätt till kultur. Skapande skolas målsättningar appellerar också till skolor, elever och kulturaktörer som brukare, kunder, beställare och utförare. Det finns således inbyggda motsättningar gällande vad som antas vara Skapande skola-reformen och skol- och kultursektorernas drivkrafter vad gäller effektivitet, kvalitet, konkurrens eller ekonomisk lönsamhet (jfr. Freidson 2001).

Skapande skolasatsningen kan på det här sättet förstås i ljuset av förändrade och ibland motsägelsefulla styrformer och styrideal (jfr. Premfors m.fl. 2003, Pierre m.fl. 2007, Jarl & Rönnerberg 2010). Reformen byggs till exempel på en ansökningslogik inom vilken ekonomistyrning är väsentlig. Vidare bygger reformen på att det finns en professionell kunskap, hos bland annat lärare och kulturaktörer, om hur man ska agera för att den politiska styrningen ska få avsedd effekt. En viktig utgångspunkt är att det finns en professionell vilja att utveckla en gemensam kunskap och att det är möjligt att överskrida invanda mönster och traditioner liksom att professionerna anpassar sig till de målsättningar som Skapande skola uppställt. Det statligt initierade professionaliseringssträvandet som Skapande skola är uttryck för, kan leda till en problematik inom skol- och kultursektorerna. Det är inte givet att lärare och kulturaktörer ser att reformen, eller de sätt varpå den implementeras, bidrar till att den egna professionen stärks.

¹¹ Skapande skola-bidraget får till exempel inte användas till administrativa omkostnader.

Skolans huvudmän om Skapande skola

I detta kapitel presenteras skolans huvudmän, och vi låter här deras röster om Skapande skola komma till tals, men även dokument som skrivits i form av ansökningar, handlingsplaner och uppföljningar till Kulturrådet beaktas. Samtliga samordnare som intervjuats har ett övergripande samordningsansvar för Skapande skola i respektive kommun men utifrån något olika positioner. Vi inleder med en redovisning av hur samordnare ser på några aspekter som rör styrning och organisering av Skapande skola, och sedan tar vi oss an inflytande, delaktighet och förankring. Därefter redogör vi för hur man på huvudmannanivå ser på kulturens kraft för skolans måluppfyllelse. Avslutningsvis diskuteras olika problematiker under rubrikerna Mellan ideal och verklighet samt Utmaningar.

Styrning och organisering

Ansökningshandlingarna som ska hanteras av huvudmännen ser likadana ut, men hanteringen av dem görs på något olika sätt. Ett exempel är att huvudmannen kan be rektorerna för de kommunala skolorna att berätta hur många klasser som vill vara med i en kommande ansökan. Sedan söks medel med hänsyn tagen till hur många som anmält sig. Därefter skrivs handlingsplanen, och i detta fall är det i stort sett samma plan som skickas in till Kulturrådet varje år. Vissa revideringar görs dock, till exempel lyfts det in fler kopplingar till de nya kursplanerna i Lgr 11 när det blev aktuellt, och omarbetningar görs också mot bakgrund av vad Kulturrådet efterfrågar, till exempel skrivningar om jämställdhet.

I en annan kommun sköter man den konkreta ansökningsprocessen via ett samarbete i en referensgrupp med skolledare från kommunens olika skolområden. Den referensgruppen har också insikt i pågående verksamhet, eftersom skolorna är mitt inne i ett genomförande av befintliga projekt när en ny ansökan ska formuleras. Den kunskapen beaktas i framtagandet av en ny ansökan. En återrapportering görs från skolområdeschefer efter att de har diskuterat med sina så kallade *ledarlag*, det vill säga rektorerna. Frågor som de har ställt till rektorerna och som återrapporteras kan handla om likvärdighet mellan olika skolor, men också koncentreras kring frågan: *Ska vi fortsätta jobba på det här sättet?*

Även nya eller förändrade förutsättningar diskuteras, till exempel att förskoleklassen ska bli en del av Skapande skola. De läser även på om eventuellt nya riktlinjer från Kulturrådet vad gäller kriterier för att bli beviljad nya projektmedel och formulerar sig i enlighet med hur kraven på ansökan har utformats. Exempel på hur det sker anpassningar ges i det följande:

Ansökan om Skapande skola till det här läsåret [2012/2013] har mycket mer fokus på måluppfyllelse och läroplan och att det ska finnas en koppling och nu handlar det inte bara om upplevelser utan det ska också hänga ihop med något lärande.

En sak som några huvudmän har reagerat kritiskt på är att Kulturrådet har en 3-årsgräns, vilket innebär att en skola tillåts ha samma innehåll under tre år. *Vi som "huvudman" tycker detta är mindre bra eftersom det inför varje läsår kommer nya elever.* De menar att en skola kan ha hittat en modell för Skapande skola som fungerar mycket bra och som passar lokalt för skolan och läroplanen med dess kursplaner.

En huvudman menar även att det på förvaltningsnivå har funnits och fortfarande finns en väldig förvirring om Skapande skola. *Vad är det för någonting i förhållande till allt annat?* Det förstärks även av att Skapande skola-satsningens långsiktiga framtid har känts osäker. Upplevelsen är: *Det är ett år i taget som man har förlängt.* Det är svårt att tydligt veta vad Skapande skola ska vara för något i praktiken och därtill hur länge reformen varar. Denna

osäkerhet kan leda till att man inte sätter sig in i reformen på samma sätt som om man tänkte på den som mer långsiktig.

Vikten av särskilt samordningsansvar

Vissa huvudmän har satsat pengar på att anställa personer med särskilt ansvar för att arbeta med Skapande skola, medan andra har utsett någon som fått det ansvaret inom ramen för befintlig tjänst. Att anställa personer för detta syfte tas emot mycket positivt. En av dessa personer berättar att denne, från rektorer och skolledare *har fått så otroligt fin respons*. Deras reaktion när upplägget presenterades var: *Oj, så skönt*. Och: *Gud så bra*.

En huvudman menar att en sådan tjänst är särskilt betydelsefull för skolor där rektorerna inte har några lärare *som fixar det* och fortsätter: *Någon måste man ha som kan stötta upp det, för rektorer har jättemycket att göra, det är ingen tvekan om det*.

En samordnare med särskilt ansvar för att hantera Skapande skola-frågor i kommunen berättar att hen fick lära sig de konkreta arbetsuppgifterna efter hand. *Det är en erfarenhet, man sitter på möten, läser mellan raderna och man lyssnar in. För allt är inte dokumenterat på papper*. Denna successiva utveckling av ett yrkeskunnande blir fallet när det är frågan om ett delvis nytt arbetsinnehåll. Några av arbetsuppgifterna kan vara att ta ansvar för att en ansökan skrivs fram som håller god kvalitet och är uppdaterad efter de senaste kriterierna. De funderar över hur långsiktighet kan byggas in, till exempel genom att knyta kontakter som kan formulera sig kring lärarhandledningsmaterial, matchar rätt personer för rätt projekt, etablerar kontakt med skolor och inventerar behov och önskemål. Det kan också handla om att ta ansvar för återrapportering och aspekter av elevdelaktighet. Som samordnare måste man koppla samman olika organisationer och föreningar med varandra som kan göra projekten ekonomiskt mer bärkraftiga samt undersöka och uppvakta andra finansieringskällor. Därtill ansvarar de ofta för att de personer som arbetar i Skapande skola-projekt är professionella. En av de som har haft denna position berättar:

Ja, du hör, det blir ju helt sjukt och jag skojar, med visst allvar i rösten, att vi inte ska söka pengarna nästa år för det tar jättemycket tid och kraft och man måste hela tiden väga det mot: Vad ger det? Vad får vi och vad skulle vi kunna göra själva för att det inte ska vara så krångligt?

Ovanstående utsaga pekar på vikten av samarbete i ansökningsprocessen. I en intervju med några huvudmän talar de om att det kan finnas en rädsla förknippad med att vara de som ska ansvara för ansökningsprocessen. Om processen ska hålla en god kvalitet och vara trovärdig innehåller den så många andra delar än att bara fylla i ansökningshandlingarna.

Nu var ju detta lite avskräckande, jag tänker på ansökan, att det inte var någon som ville skriva den. Ja, det är ju lite så det är. Det är ett problem att ingen vill skriva ansökan och att man känner sig rädd för det. Ja, det måste man fundera på. Jag har ofta upplevt att man känner sig otrygg när man ska göra något sådant. Det är väl något som Kulturrådet kan fundera på, hur man kan få folk att vilja skriva ansökningar.

I mindre kommuner kan det finnas erfarenheter av att ansökningsprocessen kan stå och falla med en person. En kulturaktör med stor erfarenhet av hur huvudmän arbetar med ansökningshandlingar och där denne själv har medverkat i ansökningsprocessen berättar: *Den här ansökningsprocessen är folks gissel. Det tror jag kan bli fallet för Skapande skola faktiskt*. Kulturaktören avser den arbetsbelastning det innebär för personer som inte har det som en del av sin tjänst. Och det finns också en risk, menar denna person, att enskilda personers sjukskrivningar, tjänstledigheter etcetera skapar ett kunskapsstapp som gör att vissa huvudmän riskerar att inte söka på nytt förrän nya kompetenser arbetats upp.

Kvalitetskontroll och urval av kulturaktörer

De kulturaktörer som ska vara verksamma i ett Skapande skola-projekt ska som tidigare nämnts vara professionella. Vissa skolor som vill anlita kulturaktörer kan vara mycket väl insatta i de regler som gäller, medan andra har svårare för att identifiera vad en professionell kulturaktör är, särskilt så om det är en skola som inte tidigare varit engagerad.

Det finns en identifikationspunkt som samordnarna använder sig av när de lokala ansökningarna som enskilda skolor formulerar sig kring, kommer i deras händer: *I en av ansökningarna jag fick hade de gjort en budget som var för billig. Jag tänkte 'Vem ska jobba för det här?'* En annan samordnare berättar: *Ingen lärare eller rektor har koll på om de är professionella. /.../ Och säger någon att den kostar 200 kronor i timmen så vet jag att det inte kan stämma, det är för billigt. Vi måste kolla upp det här, för 'vem har ni tänkt jobba med egentligen?'*

Kvalitet är inte bara utbildning och långvarigt engagemang i konstnärlig verksamhet, det handlar också om att möta elever med respekt och erkännande. När vi ber en samordnare berätta om på vilka grunder som de professionella kulturaktörerna väljs ut så får vi lära oss detta:

De som jag rekommenderade var för att jag visste att de hade fungerat tillsammans med barn tidigare. Att de hade erfarenhet, att de också hade den pedagogiska biten. Att de inte bara var konstnärer utan också pedagogiskt kunniga. För mig var det viktigt. Så att det inte kommer någon som pratar förbi både lärare och elever. Så att det inte blir som en lärare sa 'Ja, men det kan väl vara trevligt med en utflykt.' Men jag sa att det här inte är en utflykt utan det är någonting som kan bli något, det är inte bara en enstaka grej, det här är något som ska växa. Det är någonting som ska planteras. Har man då en konstnär som pratar förbi både de vuxna och eleverna, då kan det ju inte växa.

Samordnaren vill undvika att hamna i en situation där det kommer en person som *inte kan inspirera över huvud taget och det vill man ju inte utsätta eleverna för. Att en introvert person ställer upp och gör något bara för att man behöver lite extrapengar.*

Bedömningar av kvalitet kan också göras på en mer pragmatisk nivå: *Det är bra med institutioner för då håller det en viss kvalitet.* Eller så används *tidigare etablerade kontaktnät.* Det finns huvudmän som har en särskild utbudsdag; där har en utbudskatalog tagits fram som visar vilka de kvalitetsgranskade valmöjligheterna är. I denna kommun har Skapande skola inneburit ett förvaltningsövergripande arbete där kultur- och fritidsförvaltning och skola- och barnomsorgsförvaltning har ökat sitt samarbete. Kultursekreterarna har dock tagit ett större ansvar för kvalitetssäkringen av kulturaktörer än övriga, men är samtidigt tydliga med att ansvaret för Skapande skola inte ligger hos dem utan hos skola- och barnomsorgsförvaltningen.

Huvudmännen kan också möta kulturaktörer som riktar kritik mot Skapande skola-satsningen. De ger uttryck för att deras autonomi och konstnärliga integritet är hotad eftersom de förutsätts kunna förhålla sig till läroplanen. Kulturaktörerna använder i detta sammanhang ordet *begränsad* om sin erfarenhet av att arbeta med Skapande skola. Och känslan som förmedlas är att de förväntas *bli en utförare av ett beställningsuppdrag i stället för att man faktiskt har det fria skapandet som en drivkraft, att kunna vara både provokativ och nyskapande.* Denna huvudman har förståelse för en sådan upplevelse men bemöter det helt enkelt med att hänvisa till den statliga styrningen: *Man kan bara säga att det är en del av statens kulturpolitik just nu. Vi kan tycka saker men vi måste förhålla oss till att det är så.* Resonemanget pekar på upplevelsen av att skolan som distributionskanal för kulturpolitik inte är helt oproblematiske.

Inflytande, delaktighet och förankring

I detta avsnitt belyser vi förankringsarbetet av Skapande skola. Det handlar om hur samordnare arbetar med elevers inflytande och delaktighet, samt vilka erfarenheter de gör när Skapande skola ska förankras hos lärare och rektorer och i relation till kulturlivet.

Huvudmän om elevinflytande och elevdelaktighet

På huvudmannanivå har olika strategier växt fram för att uppmuntra elevers inflytande och delaktighet.¹² Det handlar om att använda befintliga kanaler och att finna nya vägar för elevinflytande. Även svårigheter har observerats, till exempel i förhållande till det kulturpolitiska målet om att särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur – det vill säga allas rätt till kultur.

Delaktighet i ansökningshandlingarna

I de ansökningshandlingar som har skickats in till Kulturrådet från de regioner vi undersökt skrivs delaktighet ofta fram i kvantitativa termer. Skapande skola ska gälla alla av de sökta projektens elever men samtidigt vara efter individens behov, integrerat i undervisningen och med hänsyn tagen till elevernas egna intressen och erfarenheter. Eleverna ska styra skapandet, och kulturaktörerna kan vara valda i relation till det målet. Kulturombuden på skolorna har också haft i uppgift att fånga upp elevers röster och ta med dem in i processen. Delaktighet beskrivs skapa engagemang hos elever för lärande och utveckling. I samråd med elever har handlingsplaner tagits fram. Den lokala ungdomspolitiska uppföljningen kan ha använts, det vill säga en enkätundersökning, för att peka ut vad unga människor i kommunen längtar efter. Utvärderingar ska göras kontinuerligt. En referensgrupp finns där elever *håller i trådarna* för projektet. (Våra intervjuer bekräftar inte det senare exemplet.) I en ansökan garanteras elevinflytande i relation till elevrepresentation vid kulturutbudsdagar. Dessa elevrepresentanter ska sedan informera sina klasskamrater om vad som finns att välja på. Elevers erfarenheter och utvärdering av de insatser de tagit del av ska tas tillvara i frågor om utbud och det fortsatta arbetet med Skapande skola. Likvärdighet skrivs fram som en central punkt i arbetet med Skapande skola, liksom barnperspektiv. Ovanstående pekar på att det finns en mängd exempel på hur huvudmän arbetar med elevinflytande. I våra intervjuer med samordnare om hur de i praktiken hanterar frågan om elevinflytande visas fortsatt stort intresse för frågan, men det pekas också på att det finns problematiker att hantera.

Att skapa elevinflytande

De som arbetar på huvudmannanivå tror på delaktighet som idé och ideal även om det i praktiken visar sig vara svårt att realisera. En av våra intervjupersoner säger: *Delaktigheten är oerhört viktig. Det ska inte styras i halsen på eleverna utan de ska förstå varför. De ska vilja göra det, och då går det inte att göra på något annat sätt än att eleverna får vara delaktiga.* Särskilt viktigt menar de att det är eftersom Skapande skola arbetar med skapandeprocesser, och de menar att det blir fel i en process av skapande *om vuxna hela tiden beslutar riktningen.*

I en av de kommuner vi besökt beskriver samordnaren det som en svår uppgift att skapa en fungerande organisatorisk struktur för elevinflytande i planeringen av Skapande skola-projekt. Även när det finns etablerade strukturer för att ta tillvara på ungas röster och behov visar det sig vara svårt. Samordnaren har under tre års tid arbetat i ett särskilt råd för barn och ungdomskultur. Samordnaren berättar: *Vi har som uppdrag att jobba med referensgrupper där barn och unga ingår, det har varit ett ganska jobbigt arbete att rekrytera referensungdomar.* I vissa frågor är det enklare än i andra. När det gäller fritid och hur kommunens parker kan användas för olika idrottsaktiviteter har intresset varit stort från de unga. I kulturfrågor har intresset varit svalare. Det kan till och med vara så att *just begreppet kultur är lite hindrande för oss i rekryteringen av unga.* Denna samordnare fann att den strategi som har fungerat var inte att gå via fritidsgårdar eller lärare, eller att affischera: *Det vi märkte var att man var tvungen att gå*

¹² I grova drag använder vi här begreppet inflytande i frågor som har att göra med elevers möjligheter att påverka planeringsprocessen, det kan även handla om utvärderingsarbetet. Delaktighet däremot avser de möjligheter som finns för elever att vara aktiva och få lämna egna skapande avtryck i mötet med professionella kulturaktörer, men det kan också handla om att dela en upplevelse med andra.

ut på skolorna direkt och prata med eleverna för att det inte ska vara så avskräckande. Trots det har arbetet gått så där.

Samtal förs också med en kommuns ungdomsombud – unga personer anställda för att arbeta med ett barn- och ungdomsperspektiv i de olika politikområdena. Detta eftersom samordnaren vill komma åt elevråden på högstadieskolorna, så jag får in ungarna. Samordnaren arbetar vid intervjutillfället för att utveckla en kontakt med ungdomsombuden och få hjälp med att få ut lite frågor till elever om *'Hur ser ni på Skapande skola och vad saknar ni och vad behöver ni?'* Hen planerar också för att delta på elevrådets centrala träffar. I samma kommun har samtliga elevrådsrepresentanter från alla högstadieskolor sammankallats för att pejla av hur de ser på det som varit. Det landade i att kommunen ska göra en liknande ansökan som redan gjorts, ännu en gång. I en annan kommun följer elevrepresentanter med lärarrepresentanter på en utbudsdag där lokala och regionala kulturaktörer presenterar sin verksamhet och vad de har att erbjuda. Eleverna har sedan möjlighet att presentera utbudet för sina klasskamrater i klassråd och elevråd.

Över lag är det en utmaning för kommuner att få till ett fungerande elevinflytande. Ett vanligt svar på vår fråga: *Hur ser ni på elevernas möjligheter att vara delaktiga i stadierna 7–9, allt från planering till genomförande?* brukar bli: *Det är inte så lätt.* I retoriken är det viktigt, men att omsätta elevinflytande till praktik är betydligt svårare, framför allt i planeringsfasen. Samtidigt betonar en samordnare vikten av att Skapande skola-projekt har en elevgrund att stå på: *Ser vi till de skolor som varit engagerade i projekt som blivit bra har man också haft en elevdelaktighet på ett eller annat sätt från start.*

Om det är ett generellt utbud som erbjuds skolorna, som redan är beslutat på en övergripande huvudmannanivå eller om ett projekt har vuxit fram på skolnivå, blir förutsättningarna för elevinflytandet och delaktigheten olika. I det förra exemplet är det en fråga för elevråd eller barn- och ungdomsråd. I det senare exemplet kan inflytande ske på den konkreta skol- eller klassrumsnivån. Men även om inflytandet under planeringsfasen kan vara svagt, betonas vikten av delaktighet i genomförandet och att det finns en viss flexibilitet i utförandet av konkreta projekt.

Det finns också exempel på att kommuner utformar sin ansökan utifrån vad ungdomar i kommunen svarat på lokala ungdomspolitiska uppföljningar i enkätform. Musikal, dans och att de unga gärna vill ha mer kultur över huvud taget var något som en sammanställning av enkätsvaren i en kommun pekade på. Denna kommun lät sig inspireras och författade en Skapande skola-ansökan med inriktning på musikal.

Specifika strategier

Specifika strategier för att elevers röster ska höras och beaktas har också utvecklats. På huvudmannanivå i en kommun har den person som är ansvarig utvecklat en särskild elevenkät som används vid de tillfällen som de unga har haft professionella kulturaktörer på besök. Det gjordes mot bakgrund av att *jag fick så dålig återkoppling från elevhåll.*

Det finns också exempel på att samordningsnivån försöker undvika eller åtminstone inte aktivt arbetar för att elever ska vara delaktiga under planeringsfasen, eftersom den aktuella personen är orolig för att det skulle kunna skapa en bristande tillit till professionellas planering och ledning av frågor som rör Skapande skola. Samordnaren berättar:

Det har varit för trevande tycker jag. I julas blev jag lite sur för då hade vi planerat ett möte [med representanter från högstadieskolor], vi var överens om datum och så vips var det bortplanerat och vi gjorde ett nytt datum och så dök inte någon person upp. Då känner man att 'nej, så viktigt var inte det här'. Man ser inte sin egen betydelse i sammanhanget. Man tror att 'jag är bara här för min egen skull' och då är det ju fort gjort att man har planerat bort någonting. Men ska det då sitta med elever samtidigt, i en vilja att få eleverna delaktiga, så

skulle de ju tappa tilltron på alltihopa. Man bränner deras intresse, de skulle tänka: 'Nej, vad fan är det här för skit?'

Så i stället för att arbeta med elevinflytande i planeringsprocessen kan det finnas en långsiktig strategi som bottnar i en förhoppning om att det är bättre för Skapande skolas legitimitet att de unga inte är med och planerar och därmed förlorar i tilltro till vuxna och till hur planeringen av kulturaktiviteter kan gå till. I stället sparas deras delaktighet till genomförandet.

Kvalitet eller kvantitet

Huvudmän vill att så många skolor som möjligt ska engagera sig i de möjligheter som Skapande skola kan skapa. Men det är inte alltid en enkel ekvation. Framför allt kan det vara ojämnt bland olika skolor. *Vissa skolor är oerhört aktiva* medan andra inte har använt de medel som huvudmannen har erbjudit skolorna, via ett ansökningsförfarande. Resultatet blev att projektmedlen hamnade i *de skolor som har tid, möjlighet och intresse och det är inga konstigheter i det, så ser världen ut. Det går inte att tvinga på någon att nu ska ni söka.* Men, säger samordnaren: *Vilka elever får då tillgång till dessa Skapande skola-pengar? Jo, det är exakt samma barn som redan åker på kulturprogram med skolan, som redan gör alla de här sakerna.*

Den risk som denna kommun observerade var att Skapande skola-satsningen användes på ett sätt som i praktiken stärkte de miljöer som redan arbetade på det sätt som satsningen vill utveckla. Kommunens politiker beskrivs dock som angelägna att på skolans alla områden betona likvärdighet, både i geografisk placering och i frågor som gäller huruvida de är *resursstarka* eller *resurssvaga*. Skapande skola väckte därmed frågor om demokratiska principer. *Det kom inte alla barn till godo. Det är bra att de som får de får, det är inte det som är felet, men hur ska vi nå de andra?* För- och grundskolenämnden aktualiserade att Skapande skola *måste kunna vara mer demokratisk*. Och arbetet med satsningen på huvudmannanivå koncentrerade sig på att finna svar till frågan: *Hur ska vi nå alla barn?*

Satsningen i denna kommun kom att förändras. En ansökan formulerades till Kulturrådet med en riktad linje där alla elever i årskurs 2, 5 och 8 får möta olika kulturella uttrycksformer. Det leder dock till att inflytande över planeringsprocessen för elever försvåras. Eller som samordnaren säger: *Hur ska man då kunna jobba med elevinflytande?* Kommunen behåller dock en pott pengar som gör att skolor som vill arbeta med underifrån växande projekt kan söka medel från kommunens Skapande skola-budget.

Även om Kulturrådet kompenserar för glesbygdens tillkommande kostnader för resor så finns det en känsla hos samordnare i glesbygd av bristande förståelse för de ekonomiska hinder som långa avstånd skapar. De som är verksamma i glesbygden önskar att den nationella kulturpolitiken skulle beakta deras perspektiv i högre grad.

Man måste inse att för oss kommer det kosta, ska vi åka till ett museum eller när vi nu tar in teatergrupper, ja vi får betala milersättning, tidsmässigt och traktamenten och boenden och alltid chartrad buss. /.../ Men det är ju som sagt sorgligt att det går, ja, 30–40 000. 50 i bara reskostnader, ibland, och det är mycket.

Arbetet med att öka kvantiteten av elever som får ta del av de kulturella uttrycksformer som Skapande skola-medel finansierar kan också göras på skolnivå. En samordnare som vi talat med berättar att på detaljnivå försöker samordnaren se till att alla platser är fyllda när till exempel en teaterföreställning är på besök på en skola. Om det finns platser kvar tas kontakt med andra klasser eller skolor för att fylla på. Det är ett av de sätt samordnaren arbetar på för att öka möjligheterna för kommunens elever att få ta del av professionell kultur. Här är den kommunala nivån viktig, eftersom samordnare har ett helhetsperspektiv i vilket ingår att *försöka klura ut hur fler ska få nyttja kulturen.*

Elevernas erfarenheter brukar dokumenteras i utvärderingsform. Vi har inga systematiska svar på om dessa utvärderingar brukar återkopplas till eleverna. Eleverna beskrivs få *tycka till*. Detta kan sedan summeras på de gemensamma möten som kulturrepresentanter från skolor och samordnare på huvudmannanivå har. I en av kommunerna beskrivs det *ha fungerat ganska bra*. De menar att elevernas synpunkter har varit viktiga för den kommande utvecklingen. De elever vi mött har dock inte någon kännedom om hur utvärderingar har använts eller vilken betydelse de har för huvudmannens fortsatta arbete.

Specifika problem med inflytande

Det finns också specifika problematiker med att arbeta med elevinflytande som har att göra med Skapande skola-satsningens kriterier, ansökningscykel, elevers kännedom om (konventionella) beslutsfattande processer och elevers kunskap om kultur. En av de personer vi samtalat med menar att de byråkratiska riktlinjerna till exempel om kulturaktörer är professionella eller inte, är ett störningsmoment i förhållande till att skapa elevinflytande:

Jag tycker att intentionen är god i den här satsningen, men det fungerar inte som det är tänkt. /.../ Eleverna kan inte påverka så mycket när det gäller vem, vad och hur, okej eleven kan ha inflytande i aktiviteten. För det är styrt av alla villkoren som exempelvis att 'hon är inte professionell'.

Intervjupersonen menar helt enkelt att *det går nästan inte att få det underifrån för det är så mycket regler kring projekten*. Det innebär att såväl personal i skolan som elever behöver stöd i arbetet med att ta fram Skapande skola-ansökningar.

Samordnare har också beskrivit att det kan vara svårt att fullt ut tillämpa elevinflytande, då blivande årskurs 1- och årskurs 7-elever inte berörs av nästkommande läsårs Skapande skola på samma sätt som andra elever.

En del lärare som samordnare möter tycker inte att elevinflytandet blir till fullo eftersom det kan vara svårt för eleverna att både vara med i innevarande läsårs skapande skola och samtidigt vara delaktiga i nästkommande läsårs planering. Ytterligare en samordnare funderar så här: *Det kanske inte är så lätt för eleverna att se hur man skulle kunna använda kulturen i lektionerna för att man [till exempel] ska lära sig matte ännu bättre*. Och att detta också försvårar elevers engagemang i frågor som har med Skapande skola att göra.

En person som arbetar på huvudmannanivå pekar på att eleverna sällan är tränade i att delta i planeringsmöten eller i beslutsfattande processer. *Jag har ju insett det när jag har haft mina möten att 'nej det här kommer inte att funka'*. Det beskrivs inte vara *ett naturligt sätt att jobba på skolan* och därför blir att sitta på möten och att vara med och påverka i kulturfrågor *rena grekiskan* för eleverna. Här blir det tydligt att elever varken är tränade för dessa mötesformer samtidigt som eleverna förväntas anpassa sig till rådande möteskultur.

Därtill reses en problematik som har att göra med att Kulturrådets önskan kan vara svår att förverkliga i förhållande till elevers egna erfarenheter och kunskaper om vad det professionella kulturlivet kan erbjuda. *Det är inte lätt för eleverna att ta initiativ till något som man inte vet finns*. Personen på huvudmannanivån jämför med elevers idrottskunskaper som beskrivs som mycket större: *Men det här med kultur har man inte riktigt koll på*. Och: *Det är inte så att eleverna själva säger att 'Jag skulle vilja arbeta med konst för att...'* I relation till detta lyfts vikten av engagerade rektorer som tar ett ansvar för att presentera elever för vad som finns. *Så här skulle man kunna jobba och är det här intressant?*

Eleverna beskrivs få dålig träning i beslutsfattande processer och ha bristfällig kunskap om vad kulturella och konstnärliga uttrycksformer kan ge och betyda för dem. De beskrivs ha lågt intresse för kultur samtidigt som det finns organisatoriska villkor som försvårar elevers inflytande och möjligheter att delta. Detta är något som behöver tas på allvar. Frågan behöver resas om inte de beslutsfattande processer som sker och de vuxna som har ansvar över dessa

också behöver fundera på om det finns andra sätt att arbeta med inflytande och delaktighet än de gängse. Fortbildning eller kunskapsutveckling i elevinflytande och elevdelaktighet är inget utvecklingsområde som någon av de aktörskategorier vi intervjuat över huvud taget nämnt. Kanske skulle vuxna professionella på huvudmannanivå, skolnivå och i kulturlivet kunna mötas i sådana möten tillsammans med barn och ungdomar.

Om förankringsarbetet med rektorer och lärare

Det finns erfarenheter av att rektorer har varit engagerade från första början och deltagit i Skapande skola-ansökningar och skapat ett intresse och engagemang för vad estetiska lärprocesser kan betyda för de lokala skolorna. Men det finns också erfarenheter av det motsatta, det vill säga en tröghet hos vissa skolledare att ta sig an Skapande skola-satsningen. I det följande fördjupar vi oss i de erfarenheter som samordnare på huvudmannanivå gjort när de arbetat med att förankra Skapande skola bland rektorer och lärare.

Rektorer: utbyte, konkurrerande ansvarsområden och skolans styrning

Samordnare på huvudmannanivå talar om enskilda rektorer som sätter sig in i vad Skapande skola kan ge, men också om att det finns starka konkurrerande ansvarsområden för rektorer och att en viktig faktor att ta med i beräkningen för Skapande skolas möjliga utfall handlar om skolans styrning. De som har erfarenhet av att förankra Skapande skola är eniga om följande:

Rektorn är ju A och O. En oengagerad rektor funkar inte, det kan jag säga för det har vi ju märkt. /.../ Ju mer rektor går in och pekar med hela handen desto viktigare är det. Eller, peka med hela handen, men talar om att det här är ett viktigt projekt. Det här ska vi prioritera. Allt annat får ställas åt sidan när den här kulturarbetaren kommer hit för det här är viktigt. Det krävs en rektor som engagerar sig och som talar om att det här är viktigt. Och som till exempel inte bokar någon konferens eller något sådant när den här personen ska komma. Är rektor engagerad och ser till att alla är informerade på rätt sätt så blir det ju också en trygghet i arbetslagen. I och med att rektor är tydlig och att lärarna är tydliga så blir det också tryggt och tydligt för eleverna.

Rektorer har i ett större huvudmannanområde engagerat sig och haft som en uttalad strategi att en stads gemensamma Skapande skola-projekt kan bidra med att bygga broar mellan olika delar i staden och mellan skolor och rektorer. I detta specifika projekt var det *en kulturintresserad rektor som drev* hela projektet. Denna rektor var även viktig i arbetet med att ta fram en ansökan av hög kvalitet, och det beskrivs ha gett *tyngd* till projektet i relation till övriga skolor. Det *team* som arbetade med ansökan fungerade bra tillsammans. En av de personer som ingick i ansökningsgruppen för detta stora projekt reflekterar: *Egentligen är det ju tråkigt att det ska behövas. Det borde ju egentligen vara lika för alla. Att alla har samma chans.* Grunden för att det blev en bra ansökan bottnade även i att rektorer på olika skolor hade möjliggjort en bra planering. Om de hade misslyckats med det, menar samordnarna, hade ansökan inte kunnat hålla samma kvalitet eftersom *vi skulle sitta och fabulera ihop någonting*. Samtidigt säger de att i praktiken kan det finnas bra projekt med dåliga ansökningar.

Det omvända skulle vi vilja tillägga finns också, det vill säga mindre bra projekt men bra ansökningar. Vi har läst genomarbetade ansökningar som i verkligheten inte varit förankrade i skolors vardagsverklighet. Men i exemplet ovan stämde projektets utfall med ansökans innehåll och viljeinriktning. Det handlar som sagt om en ansökan där initiativ tagits av en specifik rektor som sedan förankrat det i övriga skolor och fått uppbackning av samordnare på huvudmannanivå.

Men det finns också andra verklighetsbeskrivningar. Rektorer beskrivs ha en stor och komplex arbetsbörda och ibland ett bristande intresse för kulturella och konstnärliga uttrycksformer. *Ja, tyvärr är inte alla så engagerade /.../ vi har ju naturligtvis haft in den här på skolledarsidan, och skolledarna har ju beslutat att göra det här tillsammans med förvaltningschefen, att det här*

ska vi satsa på. Men sen måste man ju driva det jobbet på plats och det kan ju inte jag göra. Helt enkelt är den samlade erfarenheten av förankringsarbetet ut mot skolorna följande: Det blir ingenting av det här [Skapande skola], så länge som inte rektorn jobbar aktivt mot de här områdena.

En bit in i vårt arbete med att samla in material till denna forskningsrapport märker vi att handlingsplanerna i stor utsträckning brister i förankring ute i verksamheten. En verksamhetschef, för- och grundskola, påtalar, när vi frågar om anledningen till det, att det är ett logiskt resultat att Skapande skola och handlingsplanen inte blivit en genomgripande kraft. Verksamhetschefen talar om att Sverige är ett land som är *trendkänsligt för saker som blir viktigt just nu och just nu är det här [med handlingsplaner] jätteviktigt*. Denna plötsliga insikt leder till att handlingsplaner ska göras *som ska ut i verkstaden*. Erfarenheten är:

Det har aldrig varit speciellt lyckat. Det är inte konstigt, för har man pedagoger som planerat och gjort saker, och skolan har områden som man tycker är jätteviktiga just nu och extra angeläget att jobba med, och så kommer någon annan och säger att det är det här som ska göras och det ska göras redan i höst.

Verksamhetschefen beskriver problematiken i termer av *statens sätt att styra skolan nu när den inte är statlig*. Det leder till att den lokala kompetensen och de lokala idéerna inte upplevs kunna tas tillvara. I stället beskrivs styrningen ske enligt koncept som Skolverket och Kulturrådet tagit fram. Det staten vill åstadkomma beskrivs utifrån att det handlar om *att skapa ett tryck*. Kommuner och skolor är samtidigt intresserade av de medel som kan sökas från statligt håll. Och söker inte en huvudman så skapas en känsla av övervakning. Verksamhetschefen exemplifierar med matematiklyftet: *Vilka kommuner är inte med eller vilka skolor är inte intresserade av matematik? Hur kan det komma sig att ni inte väljer detta?* Hen pekar på att detta sätt att styra också bär på risker: *Ju mer man vill styra från statligt håll, desto mer tappar man delaktigheten*.¹³ Särskilt aktuellt är kanske problematiken i ett Skapande skolasammanhang där huvudmannanivån beskriver det som en satsning där staten kommer med motstridiga budskap. Verksamhetschefen, för- och grundskola, förklarar:

Jag är inte säker på hur de olika departementen har pratat med varandra. Alltså hur utbildningsdepartementet och kulturdepartementet har pratat med varandra i denna satsning. Man har inte underlättat i retoriken i det som handlar om timplan och annat, så det får göras lokalt på något sätt. /.../ Alltså om staten tyckte att det här är jätteviktigt och bra, då skulle man skapa en läroplan som också förespråkade de estetiska lärprocesserna och som inom systemet gav möjlighet att använda det på ett annat sätt, men det tycker jag inte man gör i dag.

Olika politikområden är med och styr skolan, varav det ena området inte fullt ut tycks kommunicera med det andra, enligt den intervjuade. I sina möten med kommunens rektorer framhåller hen de estetiska lärprocesserna som en viktig del av elevers lärande, samtidigt som rektorer i verksamheten har konkurrerande områden att beakta.

De vet att de mäts mot kunskapsmålen. /.../ Som rektor har du hela skollagen att stå inför. Du står upp inför skolinspektionen och det är mycket som ska rapporteras, och det är åtgärdsprogram som ska skrivas och det kan överklagas. Du har något som bara ska göras och man kontrolleras och man kan till och med bli dömd, i alla fall medialt. Då ska man ha en

¹³ Samtidigt smygs, omedvetna, övervakningstendenser in även på huvudmannanivå gentemot de skolor som huvudmannen ansvarar för. För om det finns medel på huvudmannanivå att söka så blir det tydligt vilka skolor som är aktiva i kulturfrågor och det finns möjligheter till att se om skolor använder de medel som finns eftersom de inte kan bortförklara ett icke-deltagande med resursbrist. Ett exempel på detta är när en samordnare säger: *Man får ju åka på Skapande skola-pengar nu, så man kan inte skylla på att de inte har pengar till biljetter, så det blir spännande att se [vilka som åker och vilka som inte åker].*

ganska stark drivkraft om det här [estetiska lärprocesser] är vad man bärs ut av. En del har det.

Verksamhetschefen, för- och grundskola, är mycket positiv till att arbeta med estetiska lärprocesser i grundskolan, men samtidigt ser denne hur timplaner och den statliga viljeinriktningen på utbildningspolitiken talar ett annat språk. *Skolan mäts ju väldigt mycket i dag via siffror, rankingtabeller, bäst, sämst, och på det sättet sätter man också en tydlig agenda om press på skolan gällande vad man ska visa upp.* Och regeringens mål med svensk skola är: *Ja, det är ju ett maktspråk.* Verksamhetschefen exemplifierar:

Nu ger regeringen uppdrag till skolinspektionen att göra kontroll på den garanterade timplanen. Det är klart att i det läget är det ingen rektor som vill göra fel. Då måste man ju se till att man får till det, och en del är lite friare i själen och ser att det här får vi till ändå, medan andra inte är det.

Rektorer måste helt enkelt vara kreativa för att töja på gränserna för det som förväntas av dem och som mäts i termer av *rätt och fel* av en *riktad tillsyn*. Verksamhetschefen, för- och grundskola, betonar att förankringsarbetet av Skapande skola i praktiken handlar om att hantera det hen kallar för *det skarpaste hindret, för att där är signalerna jättetydliga, det är garanterade timplaner som gäller och det ska banne mig göras.* Intresset av kultur kan vara stort, men annat sätter hinder i vägen. Eller som en av våra intervjupersoner uttrycker det: *Ja, det är ingen som ifrågasätter att kultur är både roligt och viktigt, men hur ska man hinna med det? Hur ska man hinna med det också?* Uttalandet pekar på att kulturella och konstnärliga uttrycksformer i skolan ses som något som ligger utanför ordinarie skolarbete och inte tolkas som en integrerad del av skolans vardag.

Flertalet som vi talat med menar att inom ramen för rektorsutbildningen skulle förslag på insatser om vikten av estetiska lärprocesser kunna ingå. Men denna önskan upplevs gå i motsatt riktning då de ser att större inslag av juridisk karaktär i stället läggs in i utbildningen (jfr. Johansson & Svedberg m.fl. 2013).

Det är staten som sätter agendan för vad den statliga rektorsutbildningen ska innehålla, och de har gjort en beställning om vad den ska innehålla, och från många kommuners sida så ville vi ju ha med andra inslag, men nu har man tryckt väldigt hårt på juridiken som inte alls fanns med innan.

Den verksamhetschef vi intervjuat talar i termer av att skolans nuvarande statliga styrning, med ökade juridiska inslag, mätning, siffror och kontroll riskerar att bidra med en *avprofessionalisering, eftersom man inte visar tillit till professionen.*

Lärare: eldsjälar, ämnesintresse och problematiker

Samordnare på huvudmannanivå har kontakt med kulturombud i skolorna som de bollar idéer med, och dessa ombud förväntas få med sig synpunkter från kollegor och elever som sedan beaktas i ansökningsprocessen. Samordnare på huvudmannanivå har många berättelser om dessa ombud som ofta är lärare, eller som de säger, *eldsjälar*. Erfarenheten är att de är betydelsefulla för att eleverna ska få möta professionell kultur och för att Skapande skola ska bli något i praktiken. Samtidigt är de kritiska till denna ordning, inte minst för att det blir sårbart då ansvaret inte är mer spritt än till några personer på en skola.

Det får bli idealister och de som brinner.

Nu bygger det på eldsjälar, det är fel.

Det blir lite extra [arbete] och då är det bara de som är eldsjälar som blir med.

På huvudmannanivå finns också röster som menar att det borde vara tillåtet att få söka pengar från Kulturrådet för en projektledare.

Exempel ges på hur skolor med engagerade lärare i estetiska ämnen föreslår och arbetar med projekt som ligger nära deras egna ämnesområden. Det har i det aktuella fallet kommit in en ansökan från en specifik skola till huvudmannan om ett musikprojekt som en musiklehrare har skrivit. Att det förhåller sig så ses både som *typiskt* och som *allmänmänniskt*. Samordnaren menar att det även för dessa lärare är *svårt att kasta sig ut i okända världar*. Det har enligt de samordnare vi talat med också utvecklats till väl fungerande projekt, även om det i samma huvudmans ansökan står att målet är att lärare och elever ska möta nya konstformer som de inte är bekväma med. Men det kan finnas en kvalitet i ansökningar om musik som musiklehrare varit delaktiga i eftersom dessa ansökningar ofta på ett korrekt sätt hänger samman med frågor om måluppfyllelse, eget skapande och läroplanen. Projekten blir sammanhållna och genomtänkta. En samordnare menar: *Det finns oerhörda kvaliteter när det finns en förförståelse och en kunskap*. Och dessa kvaliteter beskrivs lärare i estetiska ämnen bära på.

Precis som när det talas om svårigheter i förankringsarbetet visavi rektorer, finns liknande utsagor om lärares arbetsbörda och att Skapande skola *blir något som ligger utöver det vi vanligtvis ska göra*. Vi har också mött en uppgiven ton då uppslutningen vid planerade arrangemang eller konferenser där lärare har bjudits in för att fortbilda sig om Skapande skola, har blivit liten: *Vi hade en dag i X-stad i fjol, inom regionen, när det gäller Skapande skola och vi träffades från olika kommuner, men tyvärr var det jag och redan två besjälade lärare som åkte*. En förståelse för lärares arbetsituation finns hos de som arbetar på huvudmannanivå med Skapande skola, och deras tolkning är att denna vardag bidrar till att lärare *inte ser att kulturen tillför någonting*.

Ovanstående resonemang föranleder en samordnare att säga: *Lärare skulle behöva fatta mer vad Skapande skola är och att kultur är viktigt*. Lärare skulle få fördjupa sig i följande frågor: *Vad är Skapande skola, varför är det viktigt och varför är det bra?* Ytterligare något man observerat på huvudmannanivån är betydelsen av att betona att de estetiska värdena även behövs på högstadienivå. Det är ett mindre problem att få lågstadiet att engagera sig och uppskatta Skapande skola, medan högstadiet beskrivs som svårare. En annan röst håller med: *I lägre åldrar är det ett jättestort sug efter [kultur]aktiviteter och i högre åldrar är det inte alls lika mycket*.

När huvudmannanivån beskriver vad man kallar för lyckade projekt så finns det en gemensam erfarenhet. Erfarenheten är att dessa projekt bygger på *en idé som kommer från verksamheterna själva* [skolor]. *Att det inte är en idé som kommer ovanifrån*. I en kommun där några sådana projekt har utförts, och särskilt på en skola, säger samordnaren: *Det finns många fina exempel där Skapande skola verkligen har gjort nytta*. Därefter lägger vederbörande till ett *men* och avslutar meningen med att säga: *Vi vet att detta är en skola som jobbat så förut*. Det finns en utmaning i att inspirera nya skolor att engagera sig i Skapande skola med utgångspunkt i ett underifrån-perspektiv.

Huvudmän om kulturlivet

Särskilt i en av de regioner vi besökt menar de som arbetar på huvudmannanivå att kulturlivet inte alltid har engagerat sig i Skapande skola på ett produktivt sätt. Röster från kulturlivet som huvudmannanivån får hantera kan handla om att: *De [kulturaktörerna] tycker att skolan får styra och ställa för mycket. De vill göra det som de känner är bra, och då vill vi plötsligt ha något [annat] och det är inte lätt att möta behoven*. Kulturlivet kan därutöver beskrivas som osynligt:

Man funderar litegrann när man sitter med teatergrupper inför det här läsåret [2012/2013] och inte ens de vet vad Skapande skola är. Samarbetet med kulturlivet ska inte bara ligga på att skolan ska söka upp alla kulturarbetare, utan det ska också vara kulturarbetarna som viftar och säger att här finns vi och vi vill vara med er i skolan. Det har varit väldigt lite av det.

Att det lokala kulturlivet kan bevaka varandra i förhållande till möjliga uppdrag har samordnare även erfarenhet av:

Det finns ett väldigt revirtänkande kring sina egna konstarter och en väldig konkurrens. Det kanske handlar om det här med jobb och möjlighet att försörja sig. /.../ De har en väldig koll på varandra, både inom sitt eget gebit men också mellan varandra, och det här är någonting som man som skola helt plötsligt måste hantera.

De som arbetar på huvudmannanivå hamnar i en maktposition i förhållande till kulturlivet i frågor om de val som görs och som påverkar enskilda konstnärers och institutioners ekonomiska situation. Huvudmannanivån intar en roll som i vissa fall kan jämföras med en ny typ av arbetsförmedlande tjänst. I praktiken kan det handla om att göra val som kulturlivet kan uttrycka att de vill bli kompenserade för eller som huvudmannanivån förväntas ge argument för. *Låt säga att vi har fem teatergrupper i vår kommun och så är det två av dem som vi känner att vi vill ha. Då blir de andra tre lite utan jobb, och då tycker de att de också ska få komma in i skolan, exempelvis för årskurs fem i stället.* Kulturlivet kan undra varför man valt dans, musik eller teater och *helt plötsligt ska man stå och försvara vilka val man gör.* Huvudmannanivån känner i det aktuella sammanhanget av en förväntan som handlar om att stödja det lokala kulturlivet. *Ska man våga ta in en teatergrupp från [X-stad] eller från [Y-stad] om de har något jättebra? Ska vi då välja bort våra egna? Det går inte.*

Likväl som samordnare önskar att skolans personal får fortbildning om kulturens värde och Skapande skola-frågor, tycker de även att kulturlivet behöver fördjupa sig i följande frågor: *Vad är skolan? Vad är skolans mål? Och vad är egentligen Skapande skola?* Samordnare själva kan känna ett behov av fortbildning som går via kulturella aktiviteter och att få möjlighet att delta i olika typer av utbudsdagar och kulturbranschmöten för att där bland annat utbyta erfarenheter med personer som har liknande arbetsuppgifter.

Ansökningscykel och ansökningshandlingar

I detta avsnitt redovisas vad intervjupersonerna sagt om den ansökningscykel som Skapande skola har. Därefter redovisas deras erfarenheter av handlingsplanens betydelse och hur den har använts. Tanken är som tidigare tagits upp att handlingsplanen är viktig för att det ska finnas en kontinuitet och en utveckling av kulturella och konstnärliga uttrycksformer på de skolor som huvudmannen ansvarar för.

Ansökningscykel

Samordnare som vi har mött berättar att ansökningscykeln inte stämmer helt överens med skolans läsårscykel samt att det därtill finns olika tidsregimer i skolvärlden och kulturvärlden att ta hänsyn till i arbetet med Skapande skola. Skolans framförhållning kan vara kortare än kulturvärldens. Den problematik som samordnare observerar har att göra med att det är en lång framförhållning för en skola att planera för aktiviteter som ska utföras med elever som de i vissa fall ännu inte har lärt känna, då de är helt nya på skolan. Problemet som samordnare också har erfarenhet av är att planeringsarbete och färdigställande av ny ansökan samt genomförande av pågående projekt kan krocka med varandra:

Om du ska lämna in något i februari så måste du börja tänka på det i november, och då är du mitt uppe i att använda de pengar som du fick, för man får pengarna i maj, och då är det ingen som har tid att fundera över vad man ska göra nästa läsår, utan då håller de på att avsluta det läsår som pågår.

Det finns en önskan om att flytta ansökningstiden till längre fram på vårterminen.

Handlingsplanen i praktiken

Skapande skola lyfts hos en kommun fram som en *otrolig möjlighet*. De menar att en framgångsfaktor för att få medel har varit att koppla kulturella och konstnärliga uttrycksformer till skolans styrdokument i de ansökningshandlingar som skickats till Kulturrådet: *Vi har kopplat det till målen och måluppfyllelsen*. Ansökan inklusive handlingsplanen har skrivits fram som en del i den vanliga verksamheten. Men samtidigt och en aning paradoxalt framhålls att utan Skapande skola hade det inte varit möjligt att genomföra det som gjorts. Å ena sidan är det vad skolan ska göra som ställts i fokus och som setts utifrån att det finns otroliga möjligheter, och å andra sidan har Skapande skola erbjudit möjligheter som kommunen inte själva kan erbjuda. Denna motsägelsefullhet skulle kunna tolkas som ett utfall av att det finns många mål i skolans vardag. Skapande skola kan göra det lättare att ta sig an några mål som kanske inte tidigare fokuserats, eftersom ett dilemma som skolans företrädare har att hantera är att bestämma sig för vilka mål de ska arbeta med, när alla mål samtidigt kan förefalla prioriterade.

Handlingsplanen från samordnarnas håll betraktas som *jätte viktig /.../ skriver man inte den ordentligt så får man inget* [från Kulturrådet]. Det är sålunda som en del i strategin att bli positivt bedömd som handlingsplanen lyfts fram. I handlingsplanen står vad huvudmannen/skolan ska göra. Men även om handlingsplanen som en del i ansökningsprocessen skrivs fram som mycket viktig så är det en plan där erfarenheterna är att den inte används ute på skolorna i den utsträckning som det var tänkt.

Tyvärr måste jag ju säga det att jag får påminna om den, och det är ju så med planer över huvud taget. Jag tror att skolorna är så trötta på alla planer att snart orkar man inte. /.../ Jag känner att jag får påminna gruppen [på skolan om handlingsplanen]. Jag får hela tiden göra det.

Vi talar med en verksamhetschef, för- och grundskola, i en större kommun med en genomarbetad handlingsplan som väl uppfyller det Kulturrådet efterfrågar, om att förankringen ute i verksamheterna av denna plan är bristfällig, vilket också är ett genomgående mönster i andra regioner vi har besökt. Verksamhetschefen är medveten om att varken rektorer eller lärare har läst den:

Den [handlingsplanen] har inte den kraften. Om du tänker dig lärare eller rektorer på en skola så har de en läroplan och sexton, sjutton ämnen och de har kursplaner och betygskriterierna som man ska hålla sig till och så ska man skriva skriftliga omdömen åt alla elever i sexton ämnen två gånger per termin. Sen finns det också en herrans massa riktlinjer att förhålla sig till, så handlingsplaner är inte kraftfullt någon gång om de inte är utformade av dem [lärare och rektorer] själva. /.../ Vi står för det som finns, men om vi sätter det i händerna på våra lärare i skolan och säger att nu när ni sätter er och planerar undervisningen så läs igenom den här först, då har de ju lagt undan den rätt fort. För då hamnar de i känslan: 'Vad tror de vi håller på med på skolan? Det här är ju ingen teater, vi har ju läroplan, kursplan och vi har betygskriterier och skriftliga omdömen.' Där blir det en krock så att säga.

Såväl politiker som kommunens skolledning vill att *skola och kultur ska berika varandra, men det är inte en quick fix och jag är övertygad om att det inte fixas via en handlingsplan*. Samtidigt kan samordnarna se vikten av att handlingsplanen fungerar på skolan, och att den skulle kunna fungera om den regelbundet diskuteras under arbetsplatsträffar. Handlingsplanen skulle kunna vara ett sätt, menar en av de personer vi mött, att få Skapande skola att bli mindre personberoende och därmed mindre sårbar och i stället bidra till att Skapande skola utvecklas till ett kollektivt skolprojekt.

I ett större projekt som engagerade flera skolor och ett mycket stort antal elever från hela grundskolan är det framför allt en rektorsgrupp som kontinuerligt träffas för att diskutera de övergripande idéerna. In och ut ur gruppen kommer ibland lärare med kulturansvar på besök.

Men rektorsgruppen skriver inte själva ansökan. Det lämnas över till samordnare på huvudmannanivå. Dessa menar att de tog sig an uppdraget utifrån målet om långsiktighet:

Att det skulle bli långsiktiga förändringar och effekter framåt. Det handlar inte bara om att arbeta i lera under en termin, utan det handlar om att etablera kontakter med kulturaktörer. Det handlar om att få in ett arbetssätt som du sedan kan använda i skolan.

Sammanfattningsvis kan vi läsa i handlingarna att målet med denna huvudmans ansökan är att skapa ett sektorsövergripande, långsiktigt samt utvecklande samarbete mellan skola och kulturliv, där kultur ska integreras som ett *pedagogiskt verktyg*. Elevernas kulturintresse och kulturkunskap ska *väckas* och de ska medvetandegöras om stadens kulturliv. Satsningen ska även stärka arbetet med en hållbar stad som i dagsläget är socialt och kulturellt differentierad.

Långsiktiga effekter ges av att metoder och verktyg i undervisningen kan förändras av att ny kompetens, kulturlivet, kommer in i skolan. I åiterrapporteringen betonas målsättningen att väcka elevers intresse, hur kulturlivet i dess mångfacetterade form kan ge uttryck åt samhällsprocesser och samhällsutveckling och att undervisande personal har fått nya insikter om hur kultur kan integreras i undervisningen.

I åiterrapporteringen skrivs elevernas engagemang fram som stort och att de vill lära sig mer om olika skapande möjligheter. Samarbete elever emellan har stärkts och särskolans och skolans övriga elever beskrivs ha kommit socialt närmare varandra. Lärare upptäcker enligt åiterrapporteringen att de som lärare har utvecklats och några söker fortsatt samarbete med de kulturaktörer som de lärt känna genom projektet. Åiterrapporteringen är kort sagt skriven i väldigt positiva ordalag om vad Skapande skola har bidragit till.

Kulturens kraft och skolans måluppfyllelse

I följande avsnitt redovisas en sammanställning om huvudmannens perspektiv på kulturens kraft i relation till skolans måluppfyllelse samt de hinder och dilemman som detta kan innebära. Texten är strukturerad enligt följande: Först diskuteras kulturella och konstnärliga uttryck och skolans vardagsarbete, därefter kulturens kraft för måluppfyllelse samt skolans *två världar*. Under sistnämnda rubrik diskuteras vad samordnare anger som problematiskt med avseende på att kunna realisera vad som skulle kunna vara kulturens kraft i relation till skolans måluppfyllelse.

Kulturella och konstnärliga uttryck och skolans vardagsarbete

Likvärdig tillgång till kultur oavsett vilket socioekonomiskt sammanhang eleverna befinner sig i är något som framförs som ett centralt rättvisetänkande som ger mening till Skapande skola. Det handlar om elevernas rätt att i skolan få möta kultur. Att just skolan är den viktiga arenan för kultur är något som framhålls på huvudmannanivå, för det är i skolan som kultur kan nå helt nya och andra grupper av elever. Samordnaren gör här en jämförelse med kultur på fritiden som vanligtvis möter en homogen grupp av elever och föräldrar. Skapande skola kan härigenom även bidra till *att hyvla trösklarna för eleverna in till kulturinstitutionerna*.

Uppfattningen är att eleverna behöver möta ett så brett kulturutbud som möjligt och redan från tidig ålder få pröva många olika kulturformer. Det finns en poäng, menar samordnare, att det är skolan som är beställare och att pengarna och därmed makten finns hos skolan. Det handlar om att kultur blir för huvudmännen ett medel för skolans måluppfyllelse och att man därmed spelar på skolans arena. Det innebär att *Skapande skola-projekt [blir] lite mer varaktiga projekt, det förekommer samtal och efterarbete på ett helt annat sätt än om man bara köper in en föreställning*. Det finns enligt samordnare en medvetenhet, och skolor är i allmänhet ganska bra på att göra något av projekten så att kultur inte bara blir som isolerade öar i skolans vardag. Men det förekommer samtidigt kritiska röster bland samordnare att Skapande skola behöver vara mer

integrerad i skolan och inte framstå som en *främmande kraft* vid sidan om det som pågår i skolan eller *trilla ner som en kul grej*.

Samordnare för Skapande skola på huvudmannanivå vill se kultur i ett skolsammanhang som inte är *något vid sidan om*, utan något som i stället utgör *ett fantastiskt redskap att använda i undervisning*. Kulturella och konstnärliga uttrycksformer roll i undervisningen är något som behöver stärkas. Samordnare uppfattar att Skapande skola skapar möjlighet för eleverna att få uppleva något annat som gör att eleverna *vaknar till liv och blir mer hungriga*. Kulturen kan användas till att det *tänds ljus i elevernas ögon* när de får nya upplevelser.

När vi läser ansökningshandlingar och uppföljningar som skickas till Kulturrådet framträder bilden av en samverkan med professionella kulturaktörer som ska leda till långsiktiga effekter och till ett *mer förankrat kulturarbete i skolan*. Flera ansökningar poängterar att Skapande skola-projektet ska integreras i undervisningen och stimulera till nya sätt att tänka som kan utveckla elever från ett *passivt iakttagande* av kultur till *aktivt deltagande* i en process som kan ge effekter för skolans måluppfyllelse, framför allt genom att bli en del av det ordinarie skolarbetet och inte vara enstaka nedslag.

Alla skolor ska arbeta aktivt med att utveckla hållbara estetiska läroprocesser som syftar till ökad måluppfyllelse. /.../ Alla barn får arbeta med olika estetiska uttryck som verktyg i skolarbetet. Arbetet utgår från läroplanen och är en integrerad del i skolarbetet. Genom att med olika konstformer stödja arbetet med mål- och kunskapsmål i läroplanen, stärks eleven i sin utveckling.

Ytterligare framhålls att kulturella och konstnärliga uttrycksformer kan utveckla elevernas kulturella repertoar eller som en samordnare uttryckte det: *Eleverna får en större uttryckspalette*. När elever erbjuds möjlighet att uttrycka sig på olika sätt i bild, film eller drama och inte bara i det talade eller det skrivna språket är tanken att det kan påverka eleven och stärka elevens självkänsla. Kultur har i de anförda resonemangen en potential att bidra till förändring.

Den framträdande rösten om integrering av kulturella och konstnärliga processer i undervisningen är positiv till vad integrering långsiktigt kan innebära för skolans måluppfyllelse. Endast i en kommuns handlingsplan framhålls integreringen av Skapande skola-projekt i undervisningen och i skolans alla ämnen som *den stora utmaningen* för skolan, vilken också kan tolkas som en insikt om komplexiteten i denna utmaning.

Kulturens kraft för måluppfyllelse

I uppföljningen av Skapande skola till Kulturrådet där det efterfrågas hur Skapande skola har bidragit till att eleverna har uppnått skolans måluppfyllelse enligt gällande läroplan, är det framför allt de sociala målen man ger exempel på. Det handlar om kulturens potential för att stärka elevernas *självkänsla och framtidstro, skapa relationer till varandra, ge ökad inblick i varandras olikheter eller likheter, träna eleverna i samarbete samt förmåga att ta plats och ge plats, att lyssna och bli lyssnad på samt att kommunicera*. I en projektuppföljning framkommer det att eleverna genom Skapande skola-projektet hade fått en stark upplevelse av att det fanns en mottagare för det som eleverna skapade, vilket gav en upplevelse av att de gjorde något *på riktigt*. Eleverna hade enligt redovisningen fått nya former för att uttrycka sina tankar.

Skapande skola-satsningen presenteras som betydelsefull för skolans måluppfyllelse. *Med läroplanen som utgångspunkt kan professionella kulturaktörer ge eleverna nya möjligheter att nå skolans mål*. I handlingsplanen beskrivs en bakgrund till Skapande skola-projektet där oroligheter på skolan har visat sig i klotter, vandalisering och skolk. Denna situation påverkade valet av värdegrundstema för Skapande skola och härigenom kom projektet att visa en väg att gå i arbetet med de sociala målen i skolan. Värdegrundsarbetet med forumteater innebar att *eleverna, men också vuxna, får sina fördomar utmanade*. Det tolkas som en upplevelse som *gjorde avtryck* på såväl elever som lärare.

Listan över vad Skapande skola bör kunna erbjuda elever kan göras lång när man läser huvudmäns ansökningar, handlingsplaner och uppföljningar till Kulturrådet: *Öka elevernas inlevelseförmåga, förhålla sig till omvärlden, ge uttrycksmöjligheter, möjlighet att få syn på egna moraliska ställningstaganden och främja förståelsen för andra människor* etcetera. Förutom kopplingar till sociala mål görs det också kopplingar till generiska kunskaper. Det som handlar om att elever långsiktigt ska tränas i att förstå, göra kritiskt analytiska reflektioner, ta ställning, utveckla ett omdöme med mera. Däremot är det svårare att i uppföljningarna till Kulturrådet tolka hur Skapande skola i faktisk bemärkelse har bidragit till skolans kunskapsmål i mer ämnesspecifikt hänseende, vilket samordnaren nedan påpekar.

De flesta skolor uppger att det på så kort tid är svårt att koppla samman Skapande skola med förbättrade studieresultat. Däremot är de flesta överens om att lust, glädje och nya inlärningsmetoder ökar motivationen, som indirekt påverkar bland annat studieresultaten.

I samordnarnas tal om Skapande skola framträder en bild av hur projekt tas emot av lärare i skolan. Det finns en föreställning om att projekt hamnar lite utanför det ordinarie arbetet. Det är inte alla lärare som blir engagerade, vilket innebär att det blir lite extra arbete för några lärare och *det är bara de som är eldsjälarna som blir med*. Eldsjälarnas problematik innebär att ett större ansvar för projektet koncentreras på några få lärare, och om frågan enligt en samordnare ställs när projektet är avslutat säger lärare: *Åh, aldrig mer! Men det var jättejätteroligt men, nej, fråga mig inte nu. Fråga mig om något år*. Det framkommer i intervjuerna att det finns en stark tradition att det i första hand finns ett intresse för de kulturella och konstnärliga uttrycksformerna hos lärare i de estetiska ämnena och svensklärare. Det är ett mönster som är fast förankrat i skolan. Mer sällan förekommer det enligt samordnarna att lärare i matematik och de naturorienterade ämnena ser kulturens kraft för skolans måluppfyllelse. *På något sätt tror jag att man fostras in i det, dels för att man har gått i skolan själv och dels på hur lärarutbildningarna ser ut, att man inte tänker på att här kan jag få in mina kursplanemål*.

Mot denna bakgrund blir det därför intressant när det i flera kommuners uppföljning av Skapande skola-insatsen visar sig att betydelsen för lärarna som yrkesgrupp framhålls som viktig eftersom det långsiktigt påverkar skolans måluppfyllelse. Skapande skola-projektet har inneburit en *kompetensutveckling för pedagoger* där lärarnas kunskap om kultur och estetiska läroprocesser stärkts, där goda exempel tagits tillvara och ett lärande har skett genom processer, dialog och erfarenhetsutbyte. I kommunernas redovisning till Kulturrådet presenteras att olika arbetssätt har prövats i projekt och att samarbete mellan årskurser och stadier har ökat. Skapande skola-aktiviteterna har bidragit till att lärare har fått nya tankar och idéer när det gäller undervisningens iscensättning, vilket på sikt påverkar skolans arbetssätt och bidrar till måluppfyllelse. *Pedagogerna lär sig saker som kan användas i det fortsatta arbetet*. Diskussioner och reflektioner på skolorna har, som ett resultat av Skapande skola, förts om kulturella och konstnärliga uttrycksformer i relation till elevers lärande. Genom att anordna olika erfarenhetsutbyten både på rektors- och lärarnivå kan, enligt samordnare, undervisningen utvecklas då Skapande skola *genererar ny kompetens och ökad kunskap om kultur* vilket i sin tur skapar förutsättningar för elevernas måluppfyllelse.

Att utveckla och skapa förutsättningar för elevers kreativitet är av betydelse för elevers självkänsla och skolans sociala mål. Det beskrivs samtidigt som något *som gjort Sverige så framgångsrikt, för vi ligger ganska högt i kreativa index i de här internationella mätningarna, men det är inte utbildningspolitik de senaste åren*. Skapande skola ses som en möjlighet att bibehålla en kreativ skola, menar en samordnare på huvudmannanivå, och riktar samtidigt kritik mot en utbildningspolitik som går i en annan riktning.

Skolans två världar

Skapande skola behövs i en värld där politikerna drar ner de estetiska värdena i skolan, de estetiska timmarna och när den teoretiska skolan blir allt viktigare och den praktiska

försvinner. Barn och ungdomar behöver flera språk för att utveckla sig, och för att förstå sig själv så behöver man prova olika saker och få se olika uttryck och olika världar och då är kulturen världsviktig. Som det är i dag mäktar inte skolan med det, de har inte pengar eller resurser och de har inte kunskap.

I citatet ovan uttrycks Skapande skolas potential vara att utveckla elevernas skapande och problemlösande förmåga. Det är just dessa förmågor som enligt samordnaren behöver stärkas. De praktisk-estetiska områdena behöver få en tyngre roll i skolans arbete med måluppfyllelsen. I skolan finns problem med omotiverade elever, och lärare *kämpar sig blodiga ibland inför elever och elevgrupper för att motivera dem. Vissa lärare och vissa ämnesområden har vad som beskrivs som blinda fläckar* då lärarna inte ser vilken potential som finns att motivera elever inom de estetiska, kulturella och konstnärliga områdena. Enligt samordnaren blir eleverna motiverade när de erbjuds möjligheten att få vara delaktiga i en skapande och problemlösande process. Kulturens kraft har potential att formulera frågor som *ingen lärare pratar om, som vuxenvärlden har svårt att ta i* men som är komplext, utmanande och spännande. Samordnaren ger i intervjun ett exempel på detta när eleverna efter en teaterföreställning *kan bli taggade till att skriva egen dagbok eller att föra diskussioner. Det är inte bara att man ska se en föreställning utan man ska lyssna, skapa eget, framträda, ha workshops och arbeta med det. Det är verkligen både att göra själva och bli inspirerade av.* I detta exempel som samordnaren återvänder till under intervjun handlar det inte om att eleverna själva behöver skapa egen teater, utan att mötet med teaterföreställningen öppnar för en diskussion där samtalet i sig blir nyskapande och problemlösande.

I samtalet om kulturens kraft för skolans måluppfyllelse tar en samordnare upp att barn med behov av särskilt stöd får en helt annan chans att nå målen i skolan *när vi släpper det här invanda mönstret att arbeta.* Skolan arbetar enligt samordnare generellt mycket lite med att eleverna får arbeta skapande med kulturella och konstnärliga uttrycksformer, och de elever som blir de stora förlorarna är elever i behov av särskilt stöd. För att förstå och se övergripande sammanhang behöver alla elever en kombination av praktisk och teoretisk verksamhet – annars blir det enligt samordnaren *väldigt ämnesbaserat* där eleven *går från ett ämne till ett annat.*

Skapande skolas koppling till läroplansmålen har blivit alltmer tydlig. Till en början menar samordnaren att Skapande skola mer handlade om att eleverna skulle få kulturella upplevelser. *Det var mycket trögare till en början eftersom startskottet för Skapande skola var i åk 7–9, där det enligt tradition har varit mycket svårare att förankra nya idéer. Det var ju en utmaning i sig, och det gick väldigt trögt tycker jag.*

För att Skapande skola-satsningen ska bli lyckad menar samordnaren att ansvaret vilar på såväl skolans ledning som kultursektorn. Rektorer måste *motivera sina lärare och få lärare att förstå hur viktigt det är att barn får tillgång till olika upplevelser.* För att Skapande skola-satsningen ska kunna bidra till skolans måluppfyllelse krävs det en stark ledning. *Det hade ju varit fantastiskt om det var så att förvaltningschefen hade lyft en diskussion med skolledargruppen om att arbeta med skapandeprocesser.* Om ledningen för skolan ser vinsterna med att låta eleverna bli skapande skulle ett sådant engagemang i Skapande skola-projekt också vara föremål för lärares lönesättning. Kultur och Skapande skola ska lyftas upp i rektorernas resultatutvecklingssamtal, menar samordnaren. Det är att ge det en annan legitimitet. *Jag kan ju inte säga att man i skolledargruppen pratar i de här termerna om skapandeprocesser för ökad måluppfyllelse. Men det borde vi göra.* Det är ingen självklar sak att skapa ett integrativt arbetssätt. Men kanske kan Skapande skola tjäna som en murbräcka, menar en samordnare, inte minst eftersom *så fort det droppar in pengar så får det ju en helt annan status.*

Skapande skola som idé bär på möjligheter, men det finns en tröghet i systemet. Satsningen har funnits i fem år, och det tog två eller tre år att få saker att förankras och bli en mer naturlig del i verksamheten. *Det tar otroligt lång tid i skolan, framhåller samordnaren.* I detta sammanhang har både rektor och skoldirektör eller utvecklingschef ett stort ansvar för vad som diskuteras i

verksamheten. Dialogen med verksamheten har enligt samordnaren inte fokus på estetiska lärprocesser utan på betyg, bedömning och resultat. Iscensättningen av en undervisning för att nå målen i skolan talas det mindre om.

Enligt samordnare kan det ses som att skolan befinner sig i *två världar*. I den ena handlar det om läroplan och mål- och resultatuppfyllelse. Här blir lärarna stressade om tid från lektionerna går till annat, och upplever de inte att Skapande skola-projekt tillför något så uppstår svårigheter med förankringsarbetet. I den andra världen handlar det enligt samordnaren *om att utveckla den högra hjärnhalvan och utveckla skapandeprocesser genom kulturaktörers kreativa arbete med elever. Tänk om man kunde få pedagoger och kulturarbetare att samarbeta när det gäller att nå kunskapsmålen i exempelvis historia, matematik eller i språk*. Enligt ett sådant förhållningssätt skulle eleverna inte bara erbjudas möjlighet att utvecklas som framtida *kulturkonsumenter utan också som kulturproducenter eller kreatörer*.

Samtidigt kan kulturaktörer inom ramen för Skapande skola inte komma in i skolans värld och bara göra saker som ligger utanför läroplanen. Enligt samordnaren har utbildningsdepartementet varit väldigt tydliga med att det är kursmålsplanen som gäller och att timplanen ska hållas. En uppdelning av skolan i *två världar* blir tydlig enligt samordnaren när exempelvis estetiska och konstnärliga aspekter av skolans vardag uppfattas vara undervärderad, samtidigt som skolresultat ska kunna mätas och visas upp. Om det ska ske en sammansmältning av dessa två världar så *förutsätter det att lärare bryter det ensamma pedagogmönstret* och att lärare har mod och kunskap att undervisa i sina ämnen och samtidigt använda sig av kulturella och konstnärliga uttrycksformer.

Under en intervju framhålls att *kulturdepartementet behövde skriva fram Skapande skola i relation till ökad måluppfyllelse, detta för att samtidigt kunna göra anspråk på att vara en aktör på skolans arena*. Men samtidigt skulle enligt samordnaren en utbildningspolitik behöva ta form, som också förespråkar de estetiska lärprocesserna och den betydelse som det har för elevernas upplevelse av meningsfullhet, glädje och lust för lärande.

En annan problematik är föreställningen eller attityden till kultur som samordnare har mött i skolan. Om kultur uppfattas ungefär som att *nu ska vi göra något kul, men man har inte tänkandet att det här är något som kan utveckla min undervisning* eller ha med måluppfyllelse att göra så kan, enligt samordnare, en sådan attityd hos lärare vara ett hinder för ett integrativt arbetssätt. *Hur kan man få en lärare att tycka att det här är något som jag kan använda och inte en belastning eller något som är onödigt?* Enligt samordnare så blir projekt något som ligger utöver det vi vanligtvis ska göra, och *den stora trenden i skolan just nu är att lärare orkar inte*. Det finns en trötthet bland lärare i skolan som kan tolkas som reformtrötthet, som påverkar den utmaning som Skapande skola-satsningen innebär.

En annan problematik som lyfts fram av samordnare är föräldragruppens inställning till kultur. Om föräldrar inte ser att Skapande skola-projekt kan bidra till det som har med skolans måluppfyllelse att göra så kan en sådan attityd hos föräldrarna också påverka lärarna. Enligt samordnaren är det något som behöver diskuteras och arbetas med långsiktigt för att lärare ska kunna argumentera för kultur när föräldrar säger *jaha, men hur går det med matten då?* Att stärka lärare framhålls som viktigt för att Skapande skola ska kunna bidra till skolans uppdrag. Vad samordnaren ger uttryck för kan förstås utifrån att det finns en övergripande prestationsdiskurs i samhället. Vem som bestämmer vad som är att räkna som kvalitet bestäms knappast bara av de professionella utan också av bland annat vårdnadshavare och politiker, inför vilka lärare på olika sätt har en redovisningsskyldighet (jfr. Krantz 2009, Krantz & Fritzén 2013).

Mellan ideal och verklighet

När vi läser ansökningshandlingar och uppföljningar som skickas till Kulturrådet, slås vi av att det är så mycket som kulturella och konstnärliga uttrycksformer är bra för: Det kan främja ett jämställt samhälle, arbeta för mångkulturell inkorporering, integrera särskoleelever och skolans övriga elever, bidra till lärares kompetensutveckling, stödja ämnesövergripande arbetssätt, bygga broar mellan generationer, olika orter eller stadsdelar, stödja elevers personliga utveckling, fostra kulturintressen, erbjuda studie- och yrkesvägledning i mötet med kulturlivet samt utveckla kompetenser som kan bidra till den lokala besöksnäringen. Skolorna ska vidare uppmuntras i att välja nya och utforskade kulturaktiviteter, elever ska utvecklas i sitt eget skapande, och lärares kunskap om kultur och estetiska lärprocesser ska utvecklas.

Något annat som är tydligt är att det framför allt är de positiva exemplen som lyfts fram i återrapporteringen. Enligt en återrapportering har resultaten i svenska förbättrats, något man på huvudmannanivå inte är lika säker på i en intervjusituation. Nya metoder för undervisning har utvecklats, och elevers motivation för skolarbete har tilltagit. Även de sociala målen i skolan har uppfyllts i högre grad tack vara Skapande skola. Samtidigt skrivs det fram att det är svårt att koppla samman Skapande skola med förbättrade skolresultat, särskilt efter dess korta tid i svensk skola. För lärare har Skapande skola bidragit med ökad kompetens, nya arbetssätt och mer kreativ undervisning, och lärare anses ha fått möta *alternativa tankar* genom andra redskap. Allt detta har ökat undervisningens kvalitet, förbättrat sammanhållningen, skapat en tryggare skolmiljö, bidragit till medskapande praktiker och kreativiteten har fått ta större plats i skolan. Skolan har därtill vidgat sin arena och blivit mer utåtriktad, och det ämnes- och åldersövergripande arbetet har tilltagit. Mycket har helt enkelt blivit bättre. Trots detta positiva utfall har många skolor i kommunen inte nappat på arbetet med Skapande skola. Kommunen betalade tillbaka en stor del av pengarna och ändrade senare strategi inför nya sökombgångar.

När vi talar med en av de personer som arbetar på huvudmannanivå om allt vad Skapande skola ska leda till kan det närma sig orealistiska beskrivningar. I en och samma ansökan är det tänkt att ett konkret Skapande skola-projekt ska främja mycket gott och motverka mycket ont.

Det är väl så när man blir en handlingsplans- och ansökningsmänniska. 'Vad är det som förväntas?' Det är ju sådant som förväntas som skrivs så man får möjlighet att göra de saker man har tänkt sig. Det är ju det som blir styrningssättet: 'Nu har vi pengar och om ni svarar rätt eller gör som vi vill då kan ni få pengar. Gör ni inte som vi vill då får ni inga pengar.' Man får förhålla sig till det. Och på det sättet blir det en beskrivning av vad det är och varför det är jättebra.

Det finns således en risk med att ansökningshandlingar och återrapporteringen framförallt betonar de goda processerna och de lyckade projekten snarare än det svåra och det motsägelsefulla (jfr. Trondman 1997). Onekligen finns i det här sammanhanget en diskrepans mellan ideal och verklighet.

Frågan om det blir mer eller mindre kultur med Skapande skola

När vi har ställt frågan till representanter för huvudmannanivån om de tycker att eleverna får möta mer kultur som en följd av Skapande skola-satsningen tycks de vara ense om att så nog är fallet, även om det på sina håll kan vara ojämnt mellan olika skolor. Det finns många positiva röster om Skapande skola. En samordnare säger: *Vi hade aldrig haft möjlighet att ha så många olika typer av aktiviteter som passar så många olika elever.* Det har helt enkelt blivit ett bredare kulturutbud i skolan. Skapande skola har också inneburit, enligt samma person, att uppföljningarna av kulturhändelser har fått en ökad kvalitet. I en kommun säger de som har ansvarat för ansökningsprocessen: *Barnen hade aldrig fått sig så mycket till livs om vi inte haft Skapande skola.* I en annan kommun säger den som har i uppgift att samordna det ordinarie kulturutbudet för huvudmannans skolor: *Jag skulle nog säga att det [Skapande skola] bidrar till*

att det blir mer [kultur]. Snarare har ett annat problem uppstått då det ordinarie kultur i skolan-utbudet har krockat med Skapande skola-aktiviteter.

Det som kan bli problematiskt är att man nästan konkurrerar om samma elever. Jag har exempelvis varit med om att någon har avbokat en aktivitet som jag planerat, för de inte hinner eftersom de ska dansa med Skapande skola. Det är ett problem som vi måste lösa internt gällande hur vi lägger upp det. Men jag skulle säga att de har fått mer kultur.

Även om det i våra intervjuer framstår som att de som är ansvariga för kultur- och skolfrågor på huvudmannanivå tolkar att staten talar med kluven tunga om de estetiska lärprocessernas betydelse för elever, så finns det en känsla av lättnad över att det har kommit en reform som kan läsas på ett annat sätt än de statliga anvisningar som de menar står för en snäv kunskapssyn. Skapande skola beskrivs till exempel som en *motkraft* till utbildningspolitikens inriktning, och något som skapar *möjligheter att göra någonting som annars kanske inte skulle kunna vara möjligt ur en budgetsynpunkt*.

Utmaningar

Sett ur samordnarnas synvinkel finns några utmaningar för Skapande skola. Den ena utmaningen handlar om kultur för alla, kontra möjligheterna att skapa Skapande skola-aktiviteter underifrån. Det senare är att föredra, menar de vi talat med. Men erfarenheten är att det inte alltid är alla skolor som arbetar på det sättet och det kan få som följd att Skapande skola-bidraget framför allt stärker redan kulturellt aktiva skolmiljöer. Det är en utmaning för huvudmännen att engagera skolor som inte har rektorer och/eller lärare som ser att kulturella upplevelser och skapande kan bidra till utveckling på många olika nivåer. Då kan lösningen i stället bli att fördela Skapande skola-aktiviteter enligt en kvantitativ rättviseskala så att det kommer alla elever till del, även om elevinflytandet då blir svårare att realisera. Denna utveckling har sin grund i den svenska kulturpolitikens välfärdstatliga ambition om att kultur ska vara för alla oavsett region, kön, socioekonomisk bakgrund etcetera. Detta kulturpolitiska mål är djupt förankrat hos de professionella aktörer vi möter, vare sig de arbetar i skolans eller i kulturens värld.

En annan utmaning som kan vara värd att kommentera har med den statliga styrningen att göra med avseende på ansökningshandlingar och återrapporteringar. Vi tycker oss se att dessa handlingar framför allt är positiva i tonen och tenderar att fokusera på lyckade exempel snarare än att ta formen av kritiskt reflekterande kommentarer, vilket våra intervjuer i högre grad kännetecknats av. Här finns inslag av det som forskningsrapporten kring *Den kulturelle skolesekken* (Rykkja & Homme 2013) har funnit, nämligen att det finns en godhetsdiskurs kring kultur för barn och unga. När den statliga styrningen efterfrågar återkoppling kan det bidra till att en sådan diskurs förstärks. Det kan finnas en risk att kritik mot hur Skapande skola har fungerat på lokal nivå inte fullt ut tar plats, och därmed försvåras en produktiv utveckling. Samma insats kan bära på två berättelser. En *front stage* gentemot Kulturråd och en *back stage* där kulturaktiviteterna kan riskera att få fortsatt projektstatus, det vill säga att kulturen kommer på besök, mer än att kulturen blir något långsiktigt integrerat.

En tredje utmaning rör relationen mellan utbildningspolitik och kulturpolitik. Huvudmännen har en stark tilltro till kulturens möjligheter att bidra till skolans utveckling, men de känner att de inte har politiskt stöd att fullt ut arbeta i den riktningen. Den politiska utbildningsdiskursen är delvis i disharmoni med satsningar på ökade kulturella och konstnärliga uttryckssätt i skolan. Det som ska bedömas och kontrolleras kan skapa en skola där kreativitet får mindre snarare än större plats. Resonemanget synliggörs i det följande:

Önskemålet om att skapa bättre resultat hos alla skapar en likriktning som gör att vi tappar en del, och det är så synd för det är så få som fångar upp den tråden [estetiska lärprocesser] men det är inte svårt att förstå. För om man pressar pedagoger tillräckligt, som att elever har rätt att

lyckas i alla ämnen, de som inte når målen ska man skriva åtgärdsprogram för. Åtgärdsprogrammen kan överklagas till överklagandenämnden som kan gå in och se det här. Det finns en styrning som handlar om rätt och fel, alltså du ska göra rätt och får inte göra fel. Om man jobbar så mot pedagoger och pressar dem tillräckligt mycket, och så har vi betygskriterier, gärna i årskurs tre och fyra pratar man om nu, och de ska ha jättemånga kunskapsmål. Vem vågar då till slut göra saker som man uppfattar som inte riktigt, kalla det för inte rumsrent, som handlar mer om flum, mer fritt, eller de orden som man egentligen inte vill höra eftersom det inte är mätbart.

Betoningen på resultat, betyg och bedömning sätts sällan i relation till estetiska lärprocesser, och i stället finns röster som talar för att en ökad likriktning av skolans arbete kan komma att ske, snarare än att det skapas en situation och sammanhang kännetecknade av en ökad variation där olika lärandesätt stimuleras. En liknande utveckling har skett i flera nordiska länder, menar Bamford (2013). Hon argumenterar för att ett ökat fokus på internationella och nationella jämförande resultatmätningar i skolor har medfört en reducering, eller till och med en *eliminering* av kulturella och konstnärliga uttryck i undervisningen (s. 46).

Att leda Skapande skola – rektorer berättar

I kapitlet tas inledningsvis några krav och förväntningar upp vilka riktas mot skola, rektorer och lärare. Dessa krav och förväntningar ger en ram runt hur Skapande skola-satsningen förstås och hur rektorer bland annat styrs och söker legitimitet i dokument som formulerats på nationell, kommunal och lokal nivå. Hur rektorer uppfattar den handlingsplan som är kopplad till Skapande skola-ansökningar diskuteras också. Under rubriken kulturens kraft diskuteras hur rektorer resonerar om Skapande skola i relation till sociala mål, kunskapsmål och hur de ser på Skapande skolas förmåga att bidra till integrativa arbetssätt. Under rubriken delaktighet, engagemang och förankring är framskrivningen gjord utifrån hur rektorer ser på sin roll och hur de uppfattar sin roll i relation till lärarna och eleverna. Som rektor handlar det bland annat om att vara den som leder och engagerar lärare, men det handlar också om att se till att Skapande skola är något som stämmer in i verksamheten. Flera rektorer framhåller bland annat att elever knappast är medvetna om att de deltar i aktiviteter som möjliggjorts tack vare Skapande skola. Under rubriken långsiktighet diskuteras möjligheter och utmaningar för att Skapande skola ska få långsiktiga effekter. Det visar sig svårt för rektorer att uttala sig om sådana effekter liksom om och på vad sätt Skapande skola bidragit till ökad måluppfyllelse. Avslutningsvis pekas på några utmaningar som framkommer i rektorernas utsagor.

Styrning och organisering

Många av de krav och förväntningar som rektorer talar om uppfattas i skärningspunkten mellan utbildningspolitik och kulturpolitik. I rektorernas utsagor framträder till exempel hur Skapande skola utgör en särskild utmaning, då satsningen landar i en verksamhet som är under utbildningspolitisk reformering. Ett belysande exempel ges i ett svar på frågan om vad som utgör den största utmaningen för den egna skolan när det gäller Skapande skola.

Vi hade en lång period här då man sa att huvudsaken är att man fungerar socialt, men så är det ju inte. Där har vi fått ändra inriktning helt enkelt och det tycker jag är bra. Men vi får ju inte hamna i det andra diket. Det får inte bara blir betyg och tester. Det måste ju vara både och, och det är den stora utmaningen att hitta balansen. Det är väldigt lätt i det här landet att det slår över åt det ena eller det andra hållet.

Vad rektorn ger uttryck för är att det skett en omorientering och att den utbildningspolitiska pendeln har en tendens att slå över i sina motsatta lägen. Inte minst i relation till projekt av den karaktär som Skapande skola utgör handlar det om att finna en balans mellan betyg och tester, det vill säga det mer mätbara och prestationsinriktade och de mer socialt och personlighetsutvecklande dimensionerna av skolans uppdrag.

Skapande skola ses av flertalet rektorer som *en del* i skolans arbete med måluppfyllelse. På frågan om Skapande skola bidrar till måluppfyllelse menar till exempel en rektor att det borde kunna göra det i ännu högre utsträckning. Samtidigt framhålls att det finns institutionaliserade skillnader mellan skola och kulturliv som inte lätt överskrids.

Kultur kan inte stå för skolans måluppfyllelse, inte en chans, men det är en del i det. Basen för skola är skola och basen för kultur är kultur. Jag tror det dröjer länge innan vi kommer ifrån det.

Några rektorer resonerar utifrån att Skapande skola främst är att förstå som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Satsningen *gör det möjligt för konstnärer att försörja sig*. Även

om skolor genom Skapande skola *får hjälp med det de inte klarar själva* uttrycks en kritik mot kulturpolitikens intåg i skolan.

Samtidigt kan man tänka att varför ska det vara skolans uppdrag? Vi ska utbilda, vi har en läroplan, vi har alla de här ämnena. Vi klarar det som står i vårt uppdrag hyfsat bra även om inte Skapande skola funnits.

Styrningsproblematiken diskuteras också utifrån att det är viktigt att skolans professionella verkligen markerar att nu är det Skapande skola man ska jobba med. Det är lätt att Skapande skola prioriteras bort även om lärare uppfattar satsningen som både *intressant* och *trevlig*. Vikten av att förstärka samarbetet mellan lärare och att arbeta mer med de *högre målen*, det vill säga generiska kompetenser, är något man enligt en rektor ofta säger sig vilja göra men mer sällan gör. Åtskillnad mellan tal och handling förklaras i det här sammanhanget på följande sätt: *Förutom Skapande skola har hela samhällstrenden fokus mot att mäta och mot resultat*. Rektorn fortsätter sedan med att tillägga: *När det är det man kommer att kontrollera så jobbar man ju naturligtvis med det*.

Bilden det ges uttryck för ovan pekar på den performativa styrning som sker via den kontroll och granskning som Skolinspektionen har i uppdrag att ägna sig åt. Rektorer menar att Skapande skola-satsningarna inte är något inspektionsmyndigheten frågar om vid sina skolbesök. Skapande skola är inte heller något som diskuteras i rektorsutbildningen. De i stort sett entydiga svaren att detta inte sker i något av sammanhangen säger något om hur styrningens inriktning får betydelse för vad rektorer prioriterar. I ljuset av de senaste årens nya läroplaner resonerar rektorer också om hur krav och förväntningar på att kunna *visa* hur man arbetar på skolor för att öka måluppfyllelsen har förstärkts. Konkret handlar det inte minst om hur skolor arbetar för att uppnå de kriterier som gäller för de olika betygsstegen. I vårt material finns också uppfattningen att en hårt driven resultatstyrning innebär en olycklig insnävning av vad man gör och hur man ser på kunskap och utveckling.

Jag tycker egentligen att det vore en begränsning om vi nu måste se till att det vi här gör blir så anpassat mot till exempel samhällskunskap och historias läroplan /.../ Då är vi på fel väg och då plockar vi bort många blommor från ängen så det blir färre kvar.

En vanlig uppfattning är att framhålla att det i Skapande skola-projekten måste finnas en koppling till skolans kärnverksamhet, det vill säga till ämnen och måluppfyllelse. Rektorer har samtidigt svårt att uttala sig om huruvida Skapande skola bidrar till att kraven och förväntningarna på ökad måluppfyllelse uppnås. Det framstår som att Skapande skola härvidlag likväl skärpt upp betydelsen av att prioritera rätt. Följande utsagor ger exempel på att så är fallet:

Pengarna möjliggör att vi kan ha massor med bra saker, men vi kan inte bara ta in för att man kan, utan det ska finnas ett mervärde och en eftertanke innan så man hela tiden ligger ett steg före /.../ Som skolledare gäller det att ha lite huvud med sig och säga att det är jätteviktigt, men man kan inte lägga fjorton veckor på det här, för då får så mycket annat backa.

I år är det formativ bedömning, alltså ge eleverna en tydlig målbild om vad de ska göra på olika kvalitetsnivåer och att skapa förtroende lärare och elever emellan, för det är en framgångsfaktor enligt all forskning för elevers måluppfyllelse. Man får välja sina strider och ta det som känns mest prioriterat år för år.

Med nya läroplaner blir det mer och mer styrt och inriktat på vad man ska hinna med inom ett ämne. Vad ska göras, vad ska inte göras?

Även ekonomiska avvägningar och prioriteringar blir viktiga. Som rektor måste man till exempel ha kontroll på de eventuella extra kostnader som Skapande skola-projekt för med sig. En rektor uttrycker det som att det får inte bli att man sedan *står utan läromedel*. Vad rektorer lyfter är också svårigheter med att planera in Skapande skola-aktiviteterna. I relation till

nationella prov och till att det *blivit hysteri runt alla de nya styrdokument* framhålls att det är hård konkurrens om tiden och vad som ska prioriteras.

Vi kan inte offra för mycket tid eftersom om man tänker årskurs 6 och 9, det är helt förfärliga vårterminer. Det är så mycket nationella prov så det känns inte alls bra. De har prov i fem ämnen och det är ungefär tre delprov i varje. Det är mycket som slåss om tiden /.../ Allt fler rektorer undrar varför gör ni det här och vilka mål har ni när ni åker på det här?

Från skolans perspektiv de senaste två åren så händer det så mycket som vi måste lägga tid på med reformer av olika slag. Ny läroplan, ny skollag, nya betygssystem, så vi har jättesvårt att få tiden att räcka till. Varje sådan här fantastisk sak [Skapande skola] som man vill göra är ganska lätt att tycka att jag orkar inte det. Det låter bra, men det går inte, inte en grej till.

En rektor menar att tidigare visste hen inte vad man skulle *ha Skapande skola till*. Diskussionen på skolan har sedan kommit att handla mer om *olika sätt att redovisa och olika sätt att ta till sig kunskap*. Rektorn framhåller att i samband med den nya läroplanen har särskilt begreppet *det entreprenöriella lärandet* kommit att hamna i fokus för diskussionen: *Och vad innebär det då? Så det är ju egentligen samma fråga. Hur arbetar vi med kreativ skola egentligen?* Vad rektorn här är inne på är att det finns en typ av begreppsförvirring kring företeelser som kanske i grunden handlar om samma saker.

I vårt material finns också de som ger uttryck för att känna en osäkerhet kring hur de ska tala inför sin personal om kultur i skolan och Skapande skola. Det kan handla om att rektorn tycker sig själv sakna kunskaper om estetiska läroprocesser, vilket gör det svårt att initiera och leda ett arbete som är mer integrerat och långsiktigt. Rektorer känner sig i några fall mer bekväma med ett begrepp som *entreprenöriellt lärande* än med *konst och skapande*. En rektor menar till exempel att man i skolan är mer van vid att tala om processer, projekt och det *entreprenöriella*. Begreppet *skapande* uppfattas däremot som svårare eftersom det lätt associeras med *det konstnärliga* vilket rektor i de här fallen *känner sig mer obekväma eller ovan i*. I resonemangen blir det uppenbart att den diskursiva styrning som sker via de språkliga benämningarna kan verka förvirrande och skapa en statusosäkerhet och otillfredsställelse bland rektorer och lärare.

Rektorer menar att de krav som ställs på skola och lärare, inte minst att upprätta olika typer av dokumentation, lett i en riktning mot att arbetsbördan väsentligt ökat. Känslan av att vara trygg och ha ryggen fri mot framtida kritik och klander har enligt en rektor kommit att närmast dominera framför att man både som rektor och lärare vågar pröva nya grepp och självständigt bedöma rimlighet och relevans i det man gör.

Man ser inte det här att: 'Kan du göra annorlunda?' Du kanske till och med kan ta bort någonting som du gör men inte behöver göra. 'Jaså, vad skulle det vara?' Man vågar inte, man vill ha det här trygga. /.../ Men jag ser det så att vi ska inte bara jobba med de duktiga gammeldags elever som har föräldrar som är nöjda om de kommer hem med fina provresultat. Vi ska jobba för en skola där vi faktiskt når fler elever i klassrummet än vad vi gör nu. Då måste det vara en annan process, barnen är annorlunda i dag.

Rektorn menar att det går att se hos lärare hur kraven på prestation blir allt viktigare. Samtidigt lyfter hen betydelsen av att lärare vågar pröva nytt och även misslyckas. Att lärarna är kunniga och duktiga men lätt *nedvärderar sig själva* och koncentrerar sig på det skriftliga ses bland annat som en följd av att det är svårt att värdera en process. Rektorn menar att kraven på prestation blir en del av skolans kultur och även de professionellas identitet. Den samhälleliga kontext det här talas om inbegriper också uppfattningen att föräldrars krav och förväntningar på skolan är omfattande. Resonemanget liknar mycket det som skolans huvudmän ger uttryck åt och kan förstås utifrån hur skolan tydligare orienterar mot prestation och resultat.

Rektorer talar också om rättvisa vad gäller elevers möjligheter att få del av Skapande skola. *Hur mycket ska det bero på vilken skola man går?* undrar till exempel en rektor. Då förutsättningarna

är så varierande i och mellan skolor och kommuner är det betydelsefullt att det i kommunerna och lokalt på skolenheterna finns en professionell organisation runt Skapande skola. Rektorer resonerar om betydelsen av att någon har till sitt arbete att samordna och som kan *hjälpa till och ligga på*. En sådan person skulle göra Skapande skola-satsningen mindre beroende av så kallade *eldsjälar*. Rektorn menar att om det ska finnas någon likvärdighet och om Skapande skola-satsningen ska *överleva* måste det organisatoriska stödet stärkas. Även på denna punkt går det se klara kopplingar till hur personer på huvudmannanivån resonerar.

Handlingsplanen

En generell bild är att rektorer hämtar stöd för sitt handlande i planer som har sanktionerats på kommunal eller nationell nivå. Det kan handla om att söka legitimitet och stöd i relation till lärarkollektivet för att skolor ska arbeta aktivt med att utveckla hållbara estetiska läroprocesser och att dessa processer tydligt ska syfta till ökad måluppfyllelse.

Jag kan stödja mig mot det och säga att det här är också ett önskemål från våra politiker. Det här uttrycker man i kommunens styrdokument, och det finns också beslut på riksdagsnivå om detta, och så här ser det ut i vår kommun /.../ man måste kliva in och hjälpa till och säga att nu gör vi så här.

I skolans värld finns också en mängd olika planer och dokument som formulerats på olika nivåer i styrsystemet och som fyller olika funktioner. Det kan till exempel handla om likabehandlingsplan, mobbingplan eller individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram. Detta förhållande avspeglas i de svar vi får på frågor om handlingsplanens betydelse. Det är inte alltid så att det framgår att svaren handlar om handlingsplanen som är kopplad till Skapande skola-ansökan och de planerade projekten. På frågor om handlingsplanen infinner sig därför inte sällan motfrågan *Vilken handlingsplan tänker du på?* Vi har ofta behövt förtydliga vad vi åsyftar i våra frågor om handlingsplanen. Då vi ställer frågor om handlingsplanen och dess funktion framträder samtidigt en bild av att planen är bristfälligt kommunicerad och svagt förankrad lokalt hos rektorer, lärare och elever. Ett inte ovanligt svar från rektorerna är:

Jag vet inte vilken handlingsplan det är. Inte minns jag att det fanns någon handlingsplan för det? Vi visste ju att det fanns de här pengarna, men jag tror inte att handlingsplanen sipprade ner på skolan.

Finns det en handlingsplan? Jag har inte sett den.

Om någon/några enskilda personer formulerat handlingsplanen på en nivå över rektorerna tycks det vara så att information om planen sedan delges rektorer och skolors övriga personal på olika sätt. Det är vanligt att handlingsplanen *skickats ut* till skolor och till lärare. I vårt material ser vi mindre av att handlingsplanen så att säga har processats fram i en större grupp av rektorer eller lärare. Som svar på frågan i vilken omfattning handlingsplanen är att betrakta som ett *levande dokument* svarar en rektor:

Ärligt talat har jag inte sett den. Jag har sett årsredovisningen för Skapande skola-pengarna, vad vi har gjort och så, men måldokument och handlingsplan har jag ärligt talat inte sett, men jag har inte frågat efter det heller.

Handlingsplanen kan uppfattas som onödig, med tanke på att andra dokument och beslut beskriver Skapande skola-projektet. En rektor anför att allt redan var planerat och att *det bara landade på bordet, så det var bara att säga okej. Vi är med*. Olika förhållningssätt till vad handlingsplanen säger, kommer bland annat fram i följande citat:

Den [handlingsplanen] är inte levande, utan det blir mer att man blir påmind om Skapande skola och vad ska vi göra i år? Det är inte så att jag först sitter och läser och känner att nu gör vi så här, utan det är mer en grej som ska lösas, om man ska vara krass.

Det är så otroligt många bollar i luften. Vi tror nog vi kan klara vårt uppdrag och de mål vi är satta att nå vad gäller elevernas ämneskunskaper och betyg, det klarar vi även om vi inte skulle hinna med det här [vad som står i handlingsplanen för Skapande skola].

Rektorers uppfattningar om handlingsplanen, och dess karaktär som styrinstrument är alltså högst varierad. Handlingsplanen kan å ena sidan beskrivas ha stor betydelse och vara *hands on*, det vill säga konkret och tydlig om vad olika elevgrupper ska göra för olika moment inom ett aktuellt projekt och å andra sidan beskrivas som otydlig och irrelevant i relation till projektens operativa delar.

Om jag tittade på vad handlingsplanen innehöll hade den en mycket stor betydelse. Det var den som sen formade kulturombudens sätt att agera. Men rent faktiskt satt man nog inte ute i rektorsområdena och tittade i planen. Där fanns inte så mycket detaljer som sedan behövdes. Men handlingsplanen var basen, utan den hade det kunnat spreta rätt rejält.

En uppfattning som delvis ger en annan bild än den i citatet ovan är att handlingsplanen borde varit så utformad att rektorer och lärare skulle ha varit bättre förberedda när kulturarbetarna väl kom in i bilden.

Handlingsplanen skulle ha använts bättre. Planen skulle mer detaljerat beskriva vad som faktiskt skulle ske. Handlingsplanen är lite för abstrakt, så vad som helst kan hända.

En rektor berättar att man inte trodde att man skulle få några pengar utifrån hur handlingsplanen var formulerad. När skolan sedan fick del av Skapande skola-resurser *blev det på allvar* och det skulle enligt rektorn då *behövs en plan som låg närmare vardagsarbetet*. Vad denne rektor så här i efterhand önskar sig är att det innan Skapande skola-medel fördelas lokalt ska föreligga en planering där *man redovisar hur man planerar uppstarten*. Det ska vara tydligt för de som granskar dessa planeringar *att folk har tänkt* och rektorn menar att om det brister i den vardagsnära planen ska skolor inte få några medel. Samma rektor anför också att *kanske hade vi lagt upp det på ett annat sätt om vi varit säkra på att få pengar*. Nu blev man på skolan bunden till vad som formulerats i handlingsplanen på ett sätt som komplicerade genomförandet, i varje fall i vissa delar av projektet. I de här resonemangen blir det tydligt att det finns en intrikat relation mellan Skapande skola-ansökans utformning, förväntningar på att få del av medlen samt själva genomförandet av projekten. Det finns kort sagt det som talar för att det finns en rationalitet kopplad till Skapande skola-ansökan och handlingsplanen och i vissa fall en annan logik och problematik kopplad till det praktiska genomförandet av projektet. Även här finns inslag av det vi tidigare tagit upp i termer av att det kan vara så att det finns en godhetsdiskurs kring kultur för barn och unga (jfr. Rykkja & Homme 2013). Ett exempel på problematiken ges också längre fram i texten utifrån hur *alla elever* funnits med i ansökan och handlingsplanen för Skapande skola men hur det sedan visade sig svårt att i praktiken leva upp till denna ambition.

Kulturens kraft

Här fokuserar vi primärt på kulturens kraft utifrån hur rektorer resonerar om Skapande skola i relation till sociala mål, kunskapsmål och hur Skapande skola kan bidra till integrativa arbetssätt. Rektorernas resonemang går oundvikligen ibland in i varandra när det gäller skolans olika mål. Det kan delvis förstås utifrån de svar vi fått på frågan hur Skapande skola relaterat till skolans måluppfyllelse. En rektor svarar exempelvis att satsningen ligger helt i linje med vad som är skolans uppdrag i termer av att *bidra till både kunskapsmål och de sociala målen*.

Sociala mål

Kulturens kraft i ett skolsammanhang handlar om förmågan att fungera utmanande i relation till form och innehåll. En rektor framhåller till exempel att man i Skapande skola-projekten särskilt ansträngt sig för att *göra eleverna delaktiga som producenter* i syfte att innehållet ska vara mer utmanande och engagerande. En uppfattning är att *eleverna vill väldigt gärna göra och uppleva*

själva. Att låta dem göra och uppleva inom ramen för till exempel Skapande skola-projekt utgör då ett bra komplement till hur man annars ofta arbetar i skolan. Att göra någonting, det är väl det vi betraktar som Skapande skola. Att man själv är medskapare i någonting, säger en rektor och tillägger att det blir något helt annat. Det kan synas anmärkningsvärt att görandet och upplevandet i dessa utsagor beskrivs som så väsensskilt från vad elever normalt ägnar sig åt i skolan, och kanske har Skapande skola också potential att bidra till att utmana och ifrågasätta invanda mönster och föreställningar om hur och vad arbete i skolan kan vara.

En uppfattning är att Skapande skola möjliggör för elever att ytterligare vidga sina perspektiv och få inspiration genom att de genom projektens inriktning får möjlighet att befinna sig utanför skolan. Det anförda resonemanget möjliggör också att *den kultur som finns i samhället i övrigt tar sig in i skolan*. Rektorn menar att om Skapande skola-projekten organiseras på det sättet bidrar det till att:

... vidga skolans syn på kultur och vad barn och unga själva kan åstadkomma när det gäller kultur. De kan så otroligt mycket mer än vad vi har trott innan.

Om inte Skapande skola-satsningen fanns skulle det enligt ytterligare en rektorsröst innebära att eleverna i högre grad var hänvisade till vad som finns *inom skolans väggar* och till den personal som jobbar där. Det handlar också om att samhället har något att lära av de idéer och tankar elever ger uttryck för inom Skapande skola-projekten. En rektor framhåller exempelvis att en *statsbyggnadsarkitekt skulle få hur mycket idéer som helst genom att se på hur eleverna förmedlar sina tankar*. Ytterligare en rektor menar att Skapande skola-projektet är:

... någonting som vidgar perspektiven och ger nya intryck och inspiration till att hålla bygden levande, det [Skapande skola] är absolut ett mervärde. För det finns mycket krafter här i kommunen som vill satsa på ungdomar, bara de själva kommer med förslag på vad de vill vi göra. Men får de ingen inspiration så kommer inte de här idéerna från dem själva. Så det tror jag på, att det [Skapande skola] kan ge en levande kommun, helt enkelt.

Vad som också kommer fram är betydelsen av att alla elever på en grundskola gör samma sak och att det blir mindre fokus på att vissa elever är duktiga och andra är sämre. En rektor menar att Skapande skola-projekten sätter mer fokus på att skapa gemenskap och ha roligt tillsammans. På det sättet får även lärare en tydligare gemensam referensram och erfarenhet utifrån vilken de kan integrera olika aspekter och föra *en mer fördjupad diskussion om vad man tillsammans har varit med om*.

De hade kul. Det blir en social aspekt av det hela som är bestående. Alla saker vi gör där vi samlar alla elever bidrar till gemenskap, och i synnerhet när man har roligt tillsammans.

Genom att eleverna får uppleva olika sätt att uttrycka sig finns en önskan om att eleverna *får något med sig ut i livet som bidrar till deras välmående*. Här talas det om Skapande skola-projektets förmåga att *stärka eleverna som individer* och att bidra till att eleverna får ett variationsrikt liv. Utifrån de aktuella projekt man har erfarenhet av knyter resonemanget an till begreppen *värdegrund, värdegrundsfrågor* och *elevhälsa* och till en särskild kontext. En rektor framhåller att många elever behöver stärkas för att förstå att de har ett värde i ett allt hårdare konkurrenssamhälle. Här kommer självkänsla och värdegrund att vara betydelsefullt för att elever till exempel inte ska bli *upplockade i grupper som inte alls är så positiva*.

Ja om en individ mår bra och känner att den duger och hittar en motivation och ett eget driv i de här processerna så kommer mycket av det andra [måluppfyllelsen] per automatik.

I det perspektiv rektorerna framhåller, handlar Skapande skola bland annat om *att bygga gruppkänsla* och att *skapa fungerande klasser* för att *slippa problem längre fram*. Samtidigt poängteras att värdegrundsfrågorna inte är någonting man på skolan bara kan ägna sig åt *mellan elva och tolv* utan det är ett *förhållningssätt* som alltid måste finnas med. Ett sätt att förstå kultur

är också att det är något som har ett värde i sig och som något som har betydelse för människors *inre liv*. Kultur är därför något som det behöver *pushas på* i ett samhälle och i en skola där mycket handlar om *självförverkligande* på ett mer ytligt plan, menar en rektor.

Kulturens kritiska kraft tas också upp utifrån att man på skolan arbetar med ett Skapande skola-projekt som innehållsmässigt inrymmer konflikter och dilemman i lokalsamhället. Mot bakgrund av vad som på en skola uppfattas som ett lyckat projekt betonas att Skapande skola stärkt samarbetet och samhörigheten bland lärare och elever. Att stärka samarbetet i lärarkollegiet utgör dessutom en vision på denna skola. Enligt rektor är en ambition med projektet att eleverna ska få en förståelse för minoritetens utsatthet. Utgångspunkten har tagits i en lokal kontext och det har enligt rektor inte handlat om att *skriva någon på näsan*. Det ska vara *lustfyllt* men inte bara skapa ett känslomässigt engagemang hos eleverna. Fokus har inte minst legat på att *problematisera från olika perspektiv, ifrågasätta och ställa svåra frågor*. Det beskrivs som att utifrån ett *levande material* har eleverna *fått ett större perspektiv på saker och ting*. Projektet har inte heller bara varit kopplat till en enskild minoritets kultur utan kunnat appliceras på fler områden och sammanhang. Enligt rektor har Skapande skola-projektet därmed bidragit till *något som stärker hela skolan* och elever kan dessutom *känna stolthet* över vad de gjort. Rektorns bedömning är att måluppfyllelsen på det här sättet kommer att stärkas inte minst på längre sikt.

Ett sådant här projekt påverkar elevens måluppfyllelse. Då tänker jag på att det kommer bygga dem som personer. Så de törs uttrycka sig och att de blir säkrare i allt från argumentation och redovisningsformer till vem är jag, hur tycker jag och törs jag. Det kommer de att ha nytta av.

Projektet har skapat särskilda sammanhang och situationer, där *alla saker runt omkring* varit värdefulla och som de i vanliga fall *kan ha svårt att få till*. Till exempel har det blivit *roligare* genom att lärare inte *kör sina egna race* i samma utsträckning. I vårt material finns också en rektor som menar att Skapande skola-projektet *är nog det roligaste jag har gjort*.

Skapande skola-projektens karaktär bestämmer också till viss del hur de uppfattas i termer av att orientera sig i relation till kunskapsmål och sociala mål. I resonemangen om projektens karaktär diskuteras bredd och djup och möjligheten att integrera projekten med skolans ämnen. Exempel ges på hur till exempel smide och glas har kopplingar till kemi och fysik samt hur glas är mer än en konstform och hur hemkunskapsämnet inrymmer historiska perspektiv. I kontrast till detta beskrivs hur ett dansprojekt varit *smalare* och svårare att integrera. I dansprojektet har ambitionen främst varit att fokusera på *glädjen* med dans och vad dans som uttrycksform kan ge eleverna på ett mer individuellt plan, vilket i sättet att förklara visar att det för just denna rektor har varit svårare att koppla till skolämnen. Vid en jämförelse mellan olika satsningar i en annan skola framhåller också en rektor att alla inte tycker att kultur är viktigt. Kultur framställs ibland mer som *nöje* för några få, medan till exempel matematik är *något vi bara gör*, som är på *riktigt* och på *allvar* menar rektorn.

Som svar på en fråga om hur Skapande skola-satsningen uppfattas svarar en rektor att det kan *locka fram intressen hos eleverna att man får prova på lite olika saker*. Sitt intresse kan eleven sedan odla vidare på fritiden. Rektorn resonerar utifrån att elever *nog inte anmäler sig till en målerikurs om de inte har en aning om vad det är för någonting*. Rektorn menar att Skapande skola öppnar upp för nya perspektiv och en meningsfull fritidssysselsättning som eleven annars inte skulle ha upptäckt.

Innebörden i att Skapande skola bidrar till att ge eleverna referensramar till någonting som går att koppla till andra mål och andra frågeställningar inbegriper även att Skapande skola-projekt gör det möjligt att behandla stora och svåra värdegrundsfrågor i en annan form än den som nödvändigtvis leds av en lärare. En uppfattning är att inte alla lärare är bekväma med hur man ska ställa frågor för att det ska bli en bra diskussion. Det kulturella innehållet som lärare och

elever mött blir också mindre fiktivt om det inte är något som läraren måste hitta på från eget huvud. En tolkning är att Skapande skola har potential att ge läraren och eleverna ett innehåll att arbeta vidare med på mer ömsesidiga grunder än om läraren själv tänkt ut innehållet. Läraren kan så att säga själv inta en mer distanserad roll i frågor som inte med någon självklarhet rymmer rätta svar. Denna tolkning kan till viss del förklara vad rektorer menar då de talar om ett pedagogiskt mervärde och att det handlar om Skapande skolas potential att bidra till ett deliberativt inriktat arbetssätt (jfr. Fritzell 2003, Englund m.fl. 2007). Utifrån att lärare kan känna sig obekväma och osäkra kan det samtidigt vara så att kulturaktören i ovan nämnda mening avlastar läraren från att behöva involveras i den typen av arbetssätt och i det efterarbete som sker. Resonemanget knyter an till relationen mellan lärare och kulturaktör och vad som tidigare bland annat tagits upp i termer av att lärare måste vara väl förberedda på det innehåll kulturaktörerna kommer att behandla.

Kunskapsmål

Ett tydligt resonemang handlar om att Skapande skola-projekten måste vara kopplade till läroplanen och de kunskapsmål som finns för de olika ämnena. *Varför ska vi annars göra det?* resonerar exempelvis en rektor.

N.N. har alltid varit otroligt noggrann med vad som är målet och att hela tiden hitta vad det här kan bidra med i det här ämnet, för det måste finnas någonting, hitta det, leta!

Att kunskapsmålen finns med gör det också *ofrånkomligt* att det elever gör inom ramen för Skapande skola kommer att utgöra en del av vad som ligger till grund för bedömning och betygssättning. I vårt material är det samtidigt så att rektorer över lag inte är insatta i om det elever gör inom ramen för Skapande skola-projekt också ligger till grund för lärares bedömning och betygssättning. I rektorernas resonemang framträder också uppfattningar att det är lättare att angöra Skapande skola mot vissa ämnen än andra. Utifrån ett teaterprojekt inom ämnet engelska resonerar exempelvis en rektor om betydelsen av att få in *skapande processer* på ett *naturligt sätt* i fler ämnen. Det aktuella projektet har upplevts positivt av elever, och rektorn resonerar:

Vad är det som händer? Varför blir det så starkt? Om vi hade gjort så med matteundervisningen så kanske alla eleverna hade haft A och vetat exakt vad vi höll på med och kommit ihåg vad vi gick igenom i sjuan. Det hade varit fantastiskt. Skulle man kunna använda det i fler ämnen än bara i de typiskt enkla ämnena?

En rektorsröst menar att det handlar om att *ställa om skolan* och *hur man tänker* för att på ett *naturligt sätt* koppla Skapande skola till skolans ämnen och kunskapsmål. Omställningen gäller hur kulturella inslag kan *färga av sig på olika ämnen* och hur Skapande skola kan bidra till att både lärare och elever *får en bild av hur man kan göra kopplingarna*. Rektorer resonerar också utifrån begrepp som stimulans och lärande, och att det som sagt handlar om att koppla ihop olika delar av ämnen på mer integrativa sätt.

Jag tror att estetiska lärprocesser över huvud taget tillför eleverna en stimulans, ett lärande som gör att elever kan koppla ihop de olika delarna av ämneskunskaperna på ett annat sätt. De kan koppla ihop de båda hjärnhalvorna, jag tror att det är ett väldigt viktigt område.

Enligt flertalet rektorer är det även de mer övergripande kompetenserna som kommer att fokuseras i Skapande skola-projekt. Det är då mindre tydligt att det handlar om specifika kunskapsmål och kunskapskrav i relation till kursplaner. Snarare talas det om så kallade generiska färdigheter och kompetenser. Det är med andra ord mer allmänna kompetenser och färdigheter rektorer avser och som elever tränas i under lång tid. Det kan exempelvis handla om kritiskt tänkande, analysförmåga och värderings- och kommunikationsförmåga samt samarbetsförmåga, självständighet och ansvarstagande.

När det gäller estetiska lärprocesser är det de *lite större orden som finns i läroplanen* som betonas, menar en rektor. Exempel ges på att det då handlar om *förmågan att reflektera, att analysera* och *att kommunicera*. Utifrån dessa begrepp blir det mer begripligt för alla lärare och även för personer utanför skolans värld att förstå vad det handlar om. Det är inte specifika kunskapsmål i vissa ämnen utan mer hur elever utvecklar kompetenser, förmågor och omdömen som rektorn här framhåller.

Förmågan att analysera någonting till exempel, den kan man ju översätta i alla skolämnen men också ute i omvärlden. När vi säger att det är en viktig kompetens att ha med sig när man går ut härifrån, då förstår omvärlden också vad vi pratar om. Det skulle kunna vara ett mål med Skapande skola att man ska utveckla grundkompetenser som inte är ämnesanknutna. Likabehandling är en sådan liksom värdegrund och hur vi kommunicerar med varandra.

En uppfattning är till exempel att *det finns fem övergripande förmågor* som rektorn tänker går att läsa in i alla kursplaner och ämnen. Utifrån att *det finns samma förmågor som bedöms i flera olika ämnen* finns det också skäl för lärare att i högre grad samarbeta, *samköra* och organisera skolverksamheten att bli mer inriktad på att arbeta tillsammans i projekt.

På det viset ser man att lärarna känner att det finns ett mervärde att samarbeta så att inte eleverna arbetar med en sak här och en sak där utan det finns möjlighet att göra ett gemensamt arbete som bedöms utifrån olika aspekter, men eleven behöver bara göra ett arbete. Jag tror att ju mer man känner sig bekväm med nya läroplanen och man ser goda exempel på den egna enheten, att det faktiskt bär frukt och underlättar arbetet, ju mer kommer det att sprida sig. Men jag tror inte heller att man ska säga att ni ska alltid jobba ihop. Lärarna måste själva se att det finns ett mervärde i det.

För att Skapande skola ska bidra till skolans måluppfyllelse handlar det bland annat om de olika projektens förmåga att *bidra till variation som skapar glädje, nyfikenhet och ett lärande*. Som vi här ser relaterar de sociala aspekterna och målsättningarna starkt till vad som framhålls som förutsättningar för lärande och kunskapsutveckling. Variation poängteras till exempel särskilt utifrån uppfattningen att utan variation *hämmas lärandet*. I rektorernas utsagor är det inte heller nödvändigtvis kultur som utgör det centrala begreppet. I flera fall är det begreppet lärande som står i förgrunden och kultur som utgör en del av bakgrunden och förutsättningen för lärande. I vårt material finns även uppfattningen att Skapande skola är betydelsefullt för att skolor ska kunna *ordna* så att elever får en *fördjupad kunskap om olika kulturområden*.

Integrativt arbetssätt

Hur rektorer svarar på frågor om kulturens roll i allmänhet och Skapande skolas i synnerhet visar också en bild av hur skolan som institution uppfattas i termer av integrerat och separerat. En rektor framhåller exempelvis att *skolan är en kulturbärare* och det går inte göra några enkla åtskillnader mellan det ena och det andra. Skapande skolas betydelse för barn och elever handlar i ett resonemang om att få en vidgad syn på kultur där inte kultur är något separerat från skola.

Det skapar ett annat sätt att se på vad kultur är hos barnen, eleverna. Man förstår att kultur inte är något separerat från skola.

Skapande skolas förmåga att fungera som en hävstång för att arbeta mer integrativt med kultur i skolans ämnen är något flera rektorer resonerar kring. Det går att tolka att en stor del av innebörden i vad Skapande skola bidrar med i termer av *pedagogiskt mervärde* ligger just i ett sådant mer integrativt arbetssätt (jfr. Fritzell & Fritzén m.fl. 2007).

På frågan om hur man arbetar för att integrera olika estetiska och konstnärliga uttryckssätt i ämnesundervisningen nämner rektorer att i vissa avseenden är det självklart att så sker. Det handlar till exempel om att elever arbetar med it, bildframställning, skönlitterär läsning eller musik och att det ofta förekommer att författare besöker skolan. Här är det alltså inte fråga om

att det behövs några egentliga ansträngningar för att skapa integration – det är snarare något som *pågår jämt* och något det talas om som *naturligt*. I vårt material finns som också tidigare tagits upp exempel på hur Skapande skola-projekt anses ha kunnat integreras i flera ämnen, samtidigt som *integrationsmöjligheterna* beskrivs som varierande beroende på ämnenas karaktär. Att arbeta integrativt är *kanske inte så enkelt* och något som sker mer som en *insats i ett speciellt område*, resonerar en rektor.

Några rektorer framhåller att kulturella och konstnärliga uttryck är något som skolan ska arbeta med utifrån *att det finns mycket i läroplanen som står formulerat i den riktningen*. Det innehåll som behandlas inom ramen för Skapande skola-projekt är något skolor måste *få hjälp med att få syn på* eftersom det *har sin rättmätiga plats i många ämnen*. En rektor menar till exempel att *det är svårt att svära sig fri från att göra det* även om det är ett *komplikerat uppdrag*. Att det är komplicerat har bland annat att göra med att många lärare saknar kompetens och att det inte ingår att arbeta mer integrativt med utgångspunkt från att det finns starka ämnestraditioner. En rektor menar: *Det finns en rätt stor majoritet som inte har det som det starkaste uttrycket för att jobba med undervisning*.

Ibland är jag rädd för att det [kultur] blir styvmoderligt behandlat. Det är någonting som man har lite svårt med. Många av de teoretiska ämnena har ju en tendens att bli väldigt teoretiska och tar inte in det här sättet att undervisa. Det kanske saknas i mångas verktygslådor /.../ Det var till exempel lite svårt att få svensklärarna att byta finkultursvenskan mot rapptexter.

Teaterintresset fick sig en knäck, det blev för pretentiöst. Vi var inte beredda och hade gjort ett för dåligt förarbete. Kulturarbetarna trodde för mycket. Det blev en kollision, så för tillfället går vi inte på teater längre. Det blev svårtillgängligt och förvirrat.

Exempel ges också på hur elever inom till exempel bildämnet nu arbetar mer med *elektroniska bilder* och *nätpublicering*. Arbetssättet som har *slagit rot* har förändrats i riktning mot att bli *mer skapande* men inte nödvändigtvis mer integrativt, menar en rektor.

Innebörden i begreppet integrering/integrativt kan delvis variera i rektorernas utsagor. Att det finns en *samstämmighet* i lärarkollektivet kring frågan om *vad man kan göra med alla barn samtidigt* utgör en viktig del av förutsättningarna för ett integrativt arbetssätt. Den *glädjen* och *samverkansvinst* lärare enligt en rektor upplever i projekt som är *ämnesintegrerade* finns med som ytterligare en del. En annan aspekt knyter an till ett *processinriktat arbetssätt* som gör det möjligt för elever att bli mer delaktiga. Det är då frågan om en *metod* och en typ av *arbetsform* där man som en rektor uttrycker det *jobbar med elevernas förmågor på ett helt annat sätt*, det vill säga i hög grad arbetar med de generiska färdigheterna och kompetenserna. En ytterligare aspekt handlar som vi tidigare tagit upp om en integrering med det omgivande samhället.

Vi fick in många delar och just att få möjlighet att besöka ett annat ställe. Alla familjer har inte samma resurser, det är inte alla som har varit där även om det inte är så långt bort, och många skulle aldrig åkt dit. Att få uppleva en annan miljö och se något annat tycker jag också det finns något samhällsansvar för. Det ingår också i skolans uppdrag att vi ska integrera, gärna externt ute i samhället.

Kultur i skolan och Skapande skola-satsningen uppfattas också som ett sätt att försöka styra arbetssätten i skolan. *Ibland tänker jag att man valt det här med kultur som ett inslag för att försöka påverka metoderna i skolan*, resonerar en rektor. I vårt material finns både de som talar om att skolor har ett stöd för att arbeta varierat med *nya arbetssätt*, där elever och lärare får *prova på olika saker*, och rektorer som talar om att det kan finnas ett motstånd och en skepsis som måste övervinnas. Det stöd en rektor tar upp inkluderar också vårdnadshavares gillande. En rektor berättar:

De [föräldrarna] tycker det låter jättespännande att eleverna får arbeta lite mer kreativt och använda sig själv på ett helt annat sätt som verktyg än att bara plugga in och pricka in rätt råfakta och det är otroligt positivt.

I vårt material finns också exempel som talar för att Skapande skola kan bidra till att rektorer och lärare arbetar mer planerat med ämnesintegrering. Det blir mindre av att skolor får *erbjudande* som läggs in i undervisningen och mer av att lärare långsiktigt planerar, för hur till exempel ett samhälls- och ett naturorienterat perspektiv kan ingå i de aktuella projekten. Tid för planering utgör då en väsentlig förutsättning för mer integrativa arbetsätt. Rektorer ger också uttryck för en motsatt uppfattning. Som svar på frågan hur man mer allmänt arbetar för att integrera de kulturella och konstnärliga i skolverksamheten säger en rektor:

Vi har blivit allt sämre. Det är mindre pengar och svårt att samla ihop sig för mer långsiktiga projekt. Det blir mer punktinsatser som att åka i väg på teater, filmfestival och konsthallen, ja den typen av aktiviteter.

I materialet ger rektorer också uttryck för att det generellt inte finns någon tradition bland lärare att integrera kultur i undervisningen. Rektor har inte heller alltid möjlighet eller viljan att påverka hur lärare organiserar sin undervisning. En rektor menar att som ledare *går man inte in och petar i undervisningen* eftersom *det är rätt mycket upp till läraren*. Rektors uppgift blir, vilket vi tidigare tagit upp, mer att se till att lärare i sin planering *läser och utgår från läroplanen*. Flera rektorer är inne på hur det av olika skäl är svårt att få till stånd mer integrativa arbetsätt. Följande utsagor är exempel på just det:

Pratar man matte, NO är det absolut svåraste [att arbeta integrativt]. Även om vi har väldigt bra lärare så faller det sig ändå inte naturligt. Kulturarbetarna visade när de var här att allt som har med samhället och livet att göra, så är det ganska lätt att få in kultur. Det finns många krokar att hänga upp kulturen på. Men när det sen kommer till ämnen är det logiska strukturer, steg och block som ska på plats och då kan kulturen störa. Det är till och med så att ibland kan den naturvetenskapliga historien störa, vi behöver renodla för att eleverna ska kunna lära sig. Tyvärr har kulturen svårare att ta sig in där.

Ofta är det så med kulturinsatser att man bestämmer en dag, åker dit, ser föreställningen och gör en snabb återkoppling i klassrummet där eleverna får tycka till, men sedan blir det inte på ett djupare plan. Man vill kunna angripa samhällsfrågor och sådant som är kopplat till kursplanen i många andra olika ämnen än kanske bara i svenskan /.../ Man vill sprida det så det syns i flera ämnen, för nu tar svenskan ett tungt lass.

Det ska vara elevnära och ge eleverna någon sorts referensramar kring någonting som de sedan ska kunna ha som en egen erfarenhet när de går in i ett annat skolämne. Så har de något att utgå från för att bredda sina vyer för att reflektera och diskutera om sammanhang, samband och sådant utifrån mål /.../ Men hjälper vi inte eleverna och lärarna att göra de kopplingarna så kommer det vara en isolerad händelse, och då tror jag inte att det ger en högre måluppfyllelse.

En utmaning handlar om att få kultur i allmänhet och Skapande skola i synnerhet att på *ett naturligt sätt spridas ut till resten av verksamheten*. Som rektorerna resonerar är det då särskilt viktigt att arbeta mer med förankring gentemot lärare för att skapa en bättre *förförståelse* och att på genomtänkta och långsiktiga sätt arbeta med förarbete och efterarbete.

Delaktighet, engagemang och förankring

I vårt material ges flera exempel på hur rektorer ser att de själva har en viktig roll i relation till Skapande skola. Rektorn har en betydelsefull roll som ledare för att visa Skapande skolas legitimitet och att det är något som man på skolor verkligen vill arbeta med. Enligt en rektor

handlar det i varierande grad om att *stöta* och *driva på* lärare. Då rektorer får idéer och projekt presenterade för sig ligger det bland annat i rektorns roll att se till att de aktiviteter som planeras får en spridning över skolan som helhet. Det innebär till exempel att se till att det inte blir någon enskild lärare och/eller ämne som ska *dra det tunga lasset*.

Det finns exempel på hur flera aktörer involveras och deltar samt hur planeringsarbetet flyter på, och projekt växer fram utifrån att alla inblandade är starkt engagerade.

Vi hade konstintendenten som var med i den här gruppen som planerade, plus lärare, rektorer och några stycken bildlärare. Vi planerade det här tillsammans, idén växte fram i samtalet där det ena gav det andra /.../ När vi fick in konstnärerna var de också heltända på projektidén. Det bara löpte på, det var verkligen flow i planeringen. Sen tände kulturnämnden på det här så vi fick extra pengar därifrån för att genomföra det.

Då flera olika aktörer och personalkategorier deltar sker ibland också en arbetsdelning som tydliggör var och ens ansvarsområde, vilket kan avlasta rektorn. Skapande skola-projekt skapar i varierande omfattning också behov av ett administrativt stöd för att hantera *logistiken*. Att ha en *administratör* som *spindeln i nätet* anses i några fall som *ovärderligt* för att kunna hantera sådant som bokningar, kontakter och schemaläggning. Skapande skola-projekt kan också bidra till att fler personer blir involverade; man måste kanske sätta in vikarier och det skapas ett merarbete med *att få ihop organisationen*. Att Skapande skola på det här sättet *bryter med rutinerna* kräver enligt en rektor *ett stort engagemang* och *en extra ansträngning* för alla som involveras. Det förekommer att rektorn också har erfarenhet av att även andra, till exempel föräldrar eller en engagerad barn- och ungdomsbibliotekarie, är betydelsefulla för Skapande skola-projekten. Vad vi tidigare tagit upp kring behov av ett organisatoriskt stöd, för att Skapande skola inte bara ska vara beroende av enskilda så kallade eldsjälar, konkretiseras i de resonemang rektorerna för. I vårt material finns samtidigt inga exempel på att de lärare, kultursamordnare eller *eldsjälar*, som i flera rektorers utsagor sägs vara så betydelsefulla och uppfylla *viktiga extrafunktioner*, har någon nedsättning i sin tjänst eller för den delen någon annan typ av ekonomisk ersättning för sitt extraarbete. Däremot finns flera rektorer som menar att dessa personer borde kompenseras på olika sätt.

Rektorsrollen framhålls inte minst som betydelsefull utifrån att rektorn är den som skapar de lokala förutsättningarna för Skapande skola-projekten. Rektorns roll beskrivs till exempel i termer av att vara den som *påminner om*, att se till att *styra dagordningen* och att *efterfråga och kräva* uppföljning och redovisning. Det är som en rektor uttrycker det: *ett sätt att öka förväntningarna på att det ska hända någonting. Att efterfråga resultat är positivt för det driver utvecklingen*. Rektorn är också den som har auktoritet att bestämma om förändringar i det vardagliga arbetet, till exempel när det gäller så kallade schemabrytningar. Under ett pågående projekt ligger det också i rektorsrollen att se till att de som involveras håller sig till de uppgjorda planerna. Enligt en rektor handlar det bland annat om att se till att lärare inte *släpper* projektens grundtankar. Ytterligare en rektor uttrycker: *Jag måste manifesterat projektet på olika sätt, som till exempel nu ska vi avsluta det, och då måste vi planera hur det ska se ut*.

En rektor betonar särskilt sin delaktighet utifrån att det som rektor handlar mycket om att bevaka att Skapande skola-projekten är relevanta och har koppling till skolans uppdrag. Rektorn beskriver hur det på skolan tidigare funnits ett *överflöd av aktiviteter* som *inte är kopplade till måluppfyllelse* och att Skapande skola bidragit till att *tänka efter före varför vi gör vissa saker och vad vi vill få ut av en aktivitet*. I rektorns roll ligger mot den bakgrunden också att *dra i bromsen* och se till att tiden används på rätt sätt och därmed till aktiviteter där det finns en *pedagogisk planering kopplade till kursplanemålen*. Rektorns roll och delaktighet blir enligt resonemanget viktig för att se till att Skapande skola-aktiviteterna blir en del av skolans mål- och resultatstyrning.

I en kontext där mycket av det som händer i skolan har en projektorientering framträder rektorns roll som betydelsefull för att få olika aktiviteter och projekt att bli del av de mål som styr verksamheten. I vårt material talas det också om att det måste till en attitydförändring hos inte minst rektorer för att kunna *hålla emot*. *Vi behöver inte hoppa på allting med detsamma*, säger en rektor. Det handlar om att välja att engagera sig i mer långsiktiga projekt. Problemet med att så inte alltid sker beskrivs samtidigt ha att göra med att *vi är ofta alltför projektstyrda*.

Vi återkommer i rapportens avslutande kapitel till frågor som rör Skapande skolas institutionalisering och/eller tendens till att bidra till skolverksamhetens projektorientering.

Vi har tidigare påvisat att rektorer inte alltid är särskilt delaktiga i ansökningsförfarandet och i upprättandet av handlingsplanen. I vårt material finns flera utsagor som talar i riktning mot att rektorer ofta informeras *uppifrån*, om det till exempel är något stort projekt på gång, och att de då sällan har någon närmare vetskap om vad saken gäller. Då flera rektorer vittnar om att deras arbetsbelastning är stor efterfrågar de inte heller alltid att få vara delaktiga i själva ansökningsförfarandet. Men det finns också exempel på när rektorn vill ha en mer aktiv roll och vara med som representant för sin skola när det görs en *beställning* om Skapande skola-projekt. Att rektorn är med i processen är betydelsefullt inte minst för att Skapande skola ska stämma in i och kunna anpassas till den verksamhet som pågår.

Rektorns betydelse för att det skapas delaktighet och engagemang lokalt, på den egna skolenheten, beskrivs som *väldigt stor*. Rektorn är med andra ord en betydelsefull länk för att förankra och skapa legitimitet för Skapande skola i lärarkollektivet.

Jag tror inte det är någon annan som annars tar på sig det. Det skulle i så fall vara en eldsjäl som brinner för kultur och som tycker att vi har en skolledning eller en skola som gör alldeles för lite /.../ Om inte skolledningen säger att det här är någonting vi ska göra så är det lätt att tänka att det går bra ändå eftersom vi inte sitter sysslösa. Risken är att om det bara känns som någonting som kommer uppifrån så blir det ett större motstånd och svårare att få till det på ett bra sätt.

Rektorerna är i flera fall inne på att så kallade eldsjälar är mycket betydelsefulla för Skapande skola. *Finns det inga eldsjälar så måste jag vara det*, säger en rektor och fortsätter: *Då måste jag tvinga mig till det och så har man en massa annat. Har man eldsjälar som man kan använda sig av så är det mycket bättre*. Det finns också en uppfattning om att Skapande skola-satsningen inneburit en skillnad i att det nu finns resurser att lokalt tala kring och bestämma om som inte är uppbundna på annat. En rektor menar att det lokala handlingsutrymmet har ökat eftersom ingen annan på förhand bestämt vilket kulturutbud eleverna ska få del av (jfr Jarl m.fl. 2012). I rektorsrollen ligger mot den bakgrunden att kunna delegera och fördela det arbete som Skapande skola genererar.

Här finns det ett utrymme att själva få vara med och påverka, och vi rektorer är lite ovana vid att ha den typen av pengar /.../ Det har varit fördelen med det hela. Att vi har lite smörjmedel för att få saker och ting att hända. Att folk kan börja drömma lite, och folk kan göra det möjligt att få igenom en hel del av de här sakerna utan att någon säger nej. Ekonomin är viktig.

Rektorn som uttalar sig i citatet ovan menar samtidigt att det vore önskvärt att *få möjlighet att vara delaktig lite tidigare tillsammans med de som levererar pengar och har tänkt om det här*. Vad som bland annat efterlyses är mer av utbyte och diskussion med andra rektorer för att man *får lite annan input än att man bara använder sin egen referensram till att genomföra saker och ting*. De organisatoriska förutsättningarna för Skapande skola, att skolhuvudmän söker medel för ett år och får besked om pengarna en bit in i terminen, försvårar enligt rektorn arbetet med att skapa delaktighet. Det kräver en delaktighet och ett engagemang utan *att veta om vi får pengar*. En rektor menar att för att skapa en större delaktighet och långsiktighet skulle Skapande skola-

projekten vara tvååriga. Resonemangen knyter även här an till vad som tidigare tagits upp utifrån relationen mellan Skapande skola-ansökans utformning, osäkerheten om man på de enskilda skolorna kommer få ta del av resursen samt själva genomförande av projekt.

I vårt material finns också exempel på hur rektorer under en längre tid samlats i en grupp för att planera ett större Skapande skola-projekt. Under ledning av en rektor träffades denna grupp cirka en gång i månaden under ett år för att planera vilket innehåll och vilka kulturaktiviteter elever i områdets olika grundskolor och årskurser skulle få delta i. Planeringsarbetet var på grund av projektets omfattning också väldigt praktiskt inriktat.

Sen var det mycket praktiskt arbete. Projektet omfattade ju väldigt många elever. Att hitta kulturarbetare var också ett jobb. Att finna de som kan och vill och som pedagogiskt kan förmedla något. Vi fick även via föräldrars nätverk ta in kulturaktörer.

Både rektor men inte minst skolans så kallade kulturombud beskrivs ha *haft jättestor betydelse* i de sammanhang där det handlat om att hitta rätt kulturaktörer. En rektor uttrycker det som att *Jag vill inte säga att kulturarbetare är svåra att hitta, men det är inte lätt att hitta rätt*. Som citatet visar har rektorer också tagit hjälp av föräldrar för att orientera sig och hitta lämpliga kulturaktörer för projekten.

Rektorn som lett rektorsgruppens arbete beskriver engagemanget i gruppen som varierande men som i huvudsak stort. En tydlig arbetsdelning gjordes upp mellan skolorna och mellan vilka som ansvarade för respektive inslag. En förutsättning var att *alla var med på det*, säger en av de deltagande rektorerna, som också menar att det fanns ett socialt tryck i gruppen som gjorde att det inte gick att tacka nej, vilket denne rektor uppfattar som positivt. *Jag skulle säga att det var framgångsfaktorn att vi träffades intensivt upp emot en tio gånger*. Med utgångspunkt från de minnesanteckningar som skrivits ned i gruppen formulerades sedan ansökan av en samordnare på kommunen. Det påpekas särskilt att *läroplanen utgjorde basen i detta arbete* och ansökan beskrivs som *genomarbetad och variationsrik*. Förhållandet att alla elever, inklusive elever på särskolan, ingick i projektet och att *man tydliggjort elevernas roll* ses som viktiga faktorer för att skolhuvudmannen sedan fick pengar. För att Skapande skola-satsningen ska uppfattas som angeläget och för att det verkligen ska bli något av det framhålls också följande:

Det är en förutsättning att det finns eldsjälar /.../ Jag tror att det är nödvändigt i ett sådant här projekt att någon som är involverad, kanske rektor tar ett stort ansvar eller att det i staden finns någon kulturansvarig som tar på sig ansvaret. Får man så mycket pengar som vi fick, då måste man verkligen göra något av det. Man måste också vara beredd att satsa egna pengar. Man måste förstå att det är angeläget för att vilja lägga även de andra pengarna.

På frågan om vilka tips rektorn i citatet ovan skulle ge andra rektorer som står i begrepp att söka Skapande skola-bidrag framhåller rektorn att man måste vara beredd på att det tar tid och att det krävs styrning och ledning. *Du måste vara förberedd på att du har murar som måste brytas ned, men du kommer att ha jätteroligt*. Rektorn menar också att man som ledare måste vara beredd på att initialt möta ett motstånd.

Det finns de lärarna som inte är engagerade. Men alla ska vara med, men det är inte alla alltid, då handlar det om vem som är rektor och vem som inte är rektor och vart vi ska /.../ Under tiden projektet pågår är det inte alltid bara positivt. Det kräver jobb, engagemang och att man pekar med hela handen.

Den *belöning* som sedan väntar är enligt rektorn att man inte minst möts av entusiasm från föräldrar och elever. En liknande tankegång kommer till uttryck då en annan rektor menar att det som Skapande skola kan bidra med som ett viktigt mervärde är att både inåt, mot andra lärare, och utåt, mot allmänhet och massmedia, visa kvalitet och att svensk skola och lärare inte är så dåliga som de ofta utmålas i massmedier. Vad Skapande skola bidrar med i termer av produkter blir i det här sammanhanget ett sätt att marknadsföra och göra reklam för sig. Skapande skola-

projekt har därmed potential att: *Visa hur bra eleverna, föräldrarna och lärarna tycker att skolan är och att man visar det utåt och försöker ändra på bilden av att svensk skola är skit.*

I det anförda resonemanget framträder det att Skapande skola-projekt kan bli en motbild till den negativa publicitet skola fått motta i massmedia (jfr. Krantz & Fritzén 2013, Wiklund 2006). Skapande skola fungerar som ett skyltfönster i vilket rektorer och skolor kan visa upp sin skapande och kreativa verksamhet, vilket kan relateras till marknadsiseringen av svensk skola.

Rektorer om lärares delaktighet

Rektorns roll gentemot lärarna är som en rektor uttrycker det att *peka på att det* [Skapande skola] *är viktigt för verksamheten totalt sett.* Det beskrivs betydelsefullt att *personalen får vara med redan från början* och att risken annars är att Skapande skola *bara blir något som trillar ner* i verksamheten. Man har enligt rektorer större möjlighet att få alla att bli engagerade om man som ledare är lyhörd nedåt i organisationen. I vad mån rektorer lyckas leva upp till det ideal som här skisseras är mindre klart.

Då det handlar om att skapa delaktighet och entusiasm hos lärare påpekas att det är angeläget att *vad som sker stämmer med verksamheten* och att projekten är anpassade efter vad som är *möjligt utifrån vår egen organisation.* Utifrån en viss argumentationslogik resonerar ytterligare en rektor att eftersom Skapande skola-aktiviteterna integrerats i planeringen, som också har koppling till målen i kursplanerna för de olika ämnena, blir det en mer naturlig del av skolverksamheten. Rektorn beskriver till exempel att vad elever gör inom ramen för Skapande skola på så vis även blir föremål för bedömning och betygssättning och att det fungerar engagerande för lärare. I rektorns sätt att tala blir Skapande skola en typ av *gratisgrej* för lärarna, och det uppfattas i mindre grad som något som ligger vid sidan av den egentliga skolverksamheten.

Skolan är väldigt målstyrd och vi är väldigt bundna till Lgr 11 och lärarna känner en himla press att man ska hinna med alla mål och att man ska hinna bedöma elever från alla aspekter. Kommer det då en gratisgrej eller någonting utöver den vanliga undervisningen som de ser passa in på ämnet så är det bra, då plockar man in det i sin planering, det är den tråden jag vill att man ska kunna synliggöra i det här projektet.

För att få lärare delaktiga måste Skapande skola också få en *spridning i alla ämnen* och därigenom kunna uppfattas ingå i ett ständigt pågående kvalitetsarbete, resonerar en rektor.

Det beskrivs, vilket vi redan sett exempel på, också som *segt* att driva Skapande skola gentemot lärarkollektivet. En rektor menar att successivt får hen med sig lärarna, men det gäller aldrig alla lärare. Inte minst tycks problemet här handla om att lärare uppfattar att de måste avsätta tid från sin egen ämnesundervisning då Skapande skola-aktiviteter ska genomföras. Skapande skola ses då som något som ligger vid sidan av det egentliga uppdraget för lärare. Några rektorer menar att de för egen del måste avsätta mer tid för att föra diskussioner med lärarna om just betydelsen av Skapande skola. Lärares delaktighet och engagemang hänger därmed mycket på hur tankar och idéer med Skapande skola-projekt uppfattas, förankras och legitimeras.

I vårt material finns det som talar för att de lärare som har tidigare erfarenhet av kultur i skolan och av Skapande skola-projekt är de som i högre grad deltar och engagerar sig. Vid sidan av erfarenheter på området är det också så att det är en viss kategori av lärare som oftare än andra engageras (se vidare i kapitel om lärarna). Som svar på frågan om alla lärares möjlighet att vara delaktiga i planeringsfasen av Skapande skola-projekt menar en rektor samtidigt att det är en balansgång.

Det skulle kunna varit med fler, men det är samtidigt en balansgång. Är alla med blir det ingenting gjort. Det var några som planerade. Nu låter det här dumt, men delaktigheten får inte komma för tidigt. Då händer inget. Man kan visst diskutera saker och vaska fram förslag,

sen måste man göra ett koncentrat av de förslagen, sen måste någon visa riktningen. Är delaktigheten stor i början blir det så mycket diskussioner så att det blir ingenting av det. Uppdraget och ramarna måste vara något så när färdiga innan.

Ytterligare en uppfattning är att det är betydelsefull *med rätt person på rätt plats* och att läraren måste ha ett intresse för att det ska ske någon utveckling. Det handlar för lärare om att kunna *synliggöra ett mervärde med att delta* och att kunna *visa på goda exempel* för att få med sig fler lärare och fler ämnen i Skapande skola-projekt. Ett successivt ökat deltagande bland lärare blir en effekt av att konkret kunna peka på värdet av Skapande skola i relation till inte minst de enskilda lärarnas ämnesundervisning. Sen ger också rektorer uttryck för att lärare i högre grad borde kunna arbeta mer ämnesövergripande och integrerat: *Man måste visa mervärdet, sedan tror jag inte ämnet spelar någon roll, men för svensklärarna är det redan ett mervärde eftersom det är tydligt i deras kursplan att det ska arbetas med kultur.*

Rektorer beskriver också hur de olika Skapande skola-projekten är beroende av *stöttning utifrån* för att kunna genomföras. Finns det till exempel ingen eller bristfällig erfarenhet bland lärare och om det saknas kompetens blir inte lärarnas delaktighet stor i vissa delar av ett projekt. Vad som tas upp handlar också om relationen och arbetsdelningen mellan kulturaktörerna och lärarna.

Rektorer om elevers delaktighet

Den dominerande bild rektorer ger av elevers delaktighet pekar på att elever kommer in i Skapande skola-projekten när ramarna för projekten i stort sett redan är fastlagda. Elevers delaktighet handlar därför främst om att inom de uppgjorda ramarna *komma med förslag* och att delta i själva *görandet* eller i *framställningen*. En rektor menar till exempel att i de Skapande skola-sammanhang man har erfarenhet av var det inte helt enkelt att få till stånd en delaktighet bland elever: *eleverna kom in när det var fullbordat faktum. Det måste jag vara ärlig att säga att så var det.*

Även om elever fått vara skapande framställs de vara mer av *mottagare* av idéerna med Skapande skola-projekten. Det framhålls också att elever knappast är medvetna om att de deltar i aktiviteter som möjliggjorts tack vare Skapande skola. Upplever inte eleverna att *de har full koll på varför det ska göras eller hur det gick till när det bestämdes och vem som var med och beslutade att detta skulle göras* uppfattas aktiviteten mer som del av den vanliga undervisningen, menar en rektor. I mindre omfattning handlar elevers deltagande om att från början vara en aktör i en planeringsprocess. Eleverna får som en rektor uttrycker det vara delaktiga i *görandet* och *mindre i den andra delen, att vara med från grunden, att prata om det, vad ska vi göra nu? Och hur ska vi göra?* I det anförda resonemanget skulle elevdelaktighet och elevinflytande generellt vara bristfälligt. Hur det än förhåller sig med det finns i vårt material inget som talar för att Skapande skola-satsningen i sig skulle påverka elevers delaktighet och inflytande i någondera riktningen; härvidlag blir delaktighet och inflytande inte något annat än vad det redan är.

Det är inte alltid rektorerna vet att svara på i vilken grad eleverna involverats. En rektor som är relativt ny på sin tjänst uttrycker det som att *jag är som eleverna, jag ser inte den stora bilden*. I en del av utsagorna görs inte heller någon tydlig åtskillnad mellan vad som är ett ideal, en from förhoppning och hur elevers delaktighet i realiteten ser ut.

Vi ville ha området dans, och sen så kontaktade vi olika aktörer. Jag kommer inte ihåg om eleverna hade möjlighet att uttrycka några särskilda önskemål. Idén var att de skulle prova olika slags dans och så skulle det utmynna i det här gemensamma jättediskot.

Jag hoppas att man har bra sätt att samarbeta på och bjuda in eleverna att vara delaktiga. Det kan vara ett bra sätt att hitta ett sätt att prata. Det kan vara en demokratidiskussion också; man

får vara med och påverka och man kan vara med och påverka hur man lägger upp det och vad man gör och väljer.

I vårt material uttrycks också att elevers delaktighet kan komma att begränsas på grund av karaktären på kulturaktiviteten. Om ett teaterprojekt berättas exempelvis att det legat *långt från eleverna*. Då eleverna inte fått vara med och diskutera och bestämma kom föreställningen att bli något som mer *serverades eleverna*. Rektor menar samtidigt att eleverna mycket väl hade kunnat få vara mer delaktiga i planeringen utifrån frågorna *hur ska vi göra innan och hur ska vi göra efter föreställningen?* men så blev det nu inte. Ytterligare en rektor är inne på samma spår, nämligen att Skapande skola-projekt inte få framstå som *något perifert för eleverna*.

Om projekten är meningsfulla och *skapar mening* för eleverna bidrar de också till delaktigheten, resonerar en rektor. Att Skapande skola-projekten lyckas knyta an till elevers livserfarenheter och intresse framstår som en grundläggande och nödvändig, men inte alltid uppnådd, förutsättning för delaktighet. Även om intentionen är att skapa någonting som blir *häftigt för eleverna*, att de ska få en bra *upplevelse*, behöver det inte innebära att eleverna blir involverade och delaktiga på ett mer kvalificerat sätt. Om elever *kopplas in tidigt* finns också en risk att projekten uppfattas som alltför abstrakta och eleverna har då inga uppfattningar, menar en rektor. Sådana sammanhang bidrar knappast till att stärka elevers delaktighet och inflytande.

Idén kom från oss. Men inför nästa år är det inte alls otroligt att vi frågar eleverna om de har någon idé, så får de också bidra. Vi har olika typer av råd där eleverna finns med, så det är absolut en möjlighet. /.../ Så min känsla är att de vet att de kan prata med oss vuxna, och de idéer som de har lyssnas i alla fall på innan de avfärdas, man kan alltid diskutera. Sen är det en del gånger då de inte orkar och är mer så här: 'Säg till oss hur det ska vara för vi tycker inget.' Det är minsann inte lätt att vara elev heller.

En förklaring som ges till svårigheten med att få med elever i planeringsprocessen är enligt en rektor att diskussionen med eleverna ofta handlar om frågan *varför ska vi göra det här?*

Det känns som eleverna inte sitter på kunskap om kopplingar till kursplan och läroplan, så det kan vara svårt för dem. När man väl bestämt att man ska göra det så kan de vara med och komma med input.

Att det är svårt att tänka på elevdelaktighet särskilt i planeringen förklarar ytterligare en rektor med att *externa samarbeten* ofta är starkt styrda, att det är svårt att få till stånd den tid på vilken elever kan vara delaktiga, och denne rektors erfarenhet är också:

... att ju fler vuxna det är inblandade i ett samarbete, desto svårare blir det för elever. Att någon ska bry sig om vad de säger, för det blir så mycket annat som styr vad som blir möjligt. /.../ Ju fler olika parter, desto lättare är det att det blir en vuxensak. Jag tror det har mycket att göra med tid och vilka som ska träffas och kanske också att man tänker att: 'Ja ja, det går fortast och lättast om vi får bestämma själva.'

Ett slags effektivitetstänkande ställs i de här resonemangen i kontrast till elevers möjlighet till delaktighet och inflytande, och det kan vara svårt att hitta en balans. I en lite vidare kontext resonerar rektorer också om skolans *utökade uppdrag* med utgångspunkt i de *senaste årens förändringar*, det vill säga utifrån de skolreformer och det arbete de medfört på skolor. En rektor menar att det nu särskilt gäller att vara *rationell*.

Hur mycket tid ska vi ägna åt just det här? Kan man samordna Skapande skola i kommunen så att det blir lite mindre arbete på var och en? Ja, så måste man ju tänka, men då förlorar man kanske i delaktighet. Det är ju ett övervägande man får göra då.

Elever blir mot den bakgrunden delaktiga *i stunden* eller *i själva mötet med kulturaktören*. Skälet till att det blir så, har väsentligen att göra med att det i övrigt *är väldigt mycket att göra*.

Jag hade uppskattat att Skapande skola varit på en tvåårsperiod och att vi fått lite tid till. Eftersom det är ett år så är det lite tuta och kör. Nya elever ska in, nu är det sjuorna, men när var de med och bestämde detta? /.../ När det går fort i skolan så är det ofta en eller ett par stycken som bestämmer väldigt mycket. Demokrati tar ju rätt mycket tid, och tid jagar vi hela tiden. Jag tror inte att det finns någonting som säger att vi inte vill ha med eleverna, men tiden. När ska det vara i gång? Hur många gånger har vi på oss?

Eleverna hade inte varit i skolan i mer än fjorton dagar, så man hade inte hunnit förbereda sig. Där kan jag se en klar miss. Det skulle ha legat närmare jul. Men samtidigt kunde det ju inte ligga på våren, för då har man ju alla de nationella proven och då ska betyg sättas. Så våren var inte aktuell. Men det kunde ha legat i november i stället, så att man hade hunnit förbereda detta.

Samtidigt är det så att *om elever inte är med* och inte få vara delaktiga, kan konsekvensen lätt bli att de motsätter sig det planerade Skapande skola-projektet – att diskussionen med eleverna tar sin utgångspunkt i ett initialt ifrågasättande, *varför ska vi göra det här?* I slutänden blir det då inte heller något lyckat projekt. En rektor uttrycker mot den bakgrunden att skolledning och lärare måste anstränga sig för att få med sig eleverna tidigt.

Vi kände att här kan vi inte sitta och bestämma, för det handlar om scenografi och vi vill gärna ha en dialog med eleverna /.../ Ska det vara pompa och ståt och fina dräkter från N.N. eller ska vi använda enkla svarta uttrycksmedel med smink och sådana saker? Det är sådant som eleverna själva kan vara med i, och vilka ska göra vad? Där måste det vara en dialog med eleverna.

Det finns också en farhåga om att förespegla eleverna mer än vad man kan leva upp till på skolan. Det framhålls viktigt att det finns en realism i det Skapande skola-projekt eleverna involveras i, annars kan de göra sig orealistiska bilder av vad projektet och det egna deltagandet handlar om, vilket riskerar att skapa besvikelser och bristande engagemang. Nämda farhåga återfinns i andra professionella aktörers utsagor i vårt material och säger för det första något om deras syn på barn och unga som inte fullt kapabla att delta på samma villkor som vuxna, och det leder för det andra till en negativ påverkan av de vuxna professionellas syn på hur elever kan göras delaktiga (jfr. Lee 2001).

En aspekt av elevers deltagande handlar i det här sammanhanget om Skapande skola i relation till elever i särskolan. En rektor berättar att dessa elever fått *en version light* av Skapande skola-projektet. Anledningen till detta är enligt rektor att kulturaktörerna inte kunde arbeta med denna grupp av elever. Flera moment togs därför bort och lärarna *stod själva för* innehållet. Enligt rektor byggde detta Skapande skola-projektet till väsentlig del *på att var och en kan ta vara på sig själv, sköta sig själv och delta*, vilket i det här fallet bidragit till att exkludera vissa grupper av elever. Att handhavandet i det här avseendet inte följde vad man formulerat i sin ansökan, där det angetts att *alla elever* inkluderas, är inget rektor kritiskt reflekterar över. Samtidigt menar rektor så här:

De som blir utsatta för mest kultur utöver musikeleverna är ju annars grundsärskoleeleverna. För dem kommer det antagligen vara ännu viktigare i livet att ha med kultur att göra. De ska ju också få ett värdigt liv på sikt. Så kan man få dem intresserade av någonting så är det jättebra.

I vårt material finns också exempel på hur bland annat lärare som arbetar i särskolan får fortbildning, eftersom det funnits ett behov av kompetensutveckling i relation till mål som uppfattas ha med kultur att göra. Den fortbildning eller kompetensutveckling som beskrivs betydelsefull är av en mer *övergripande* karaktär. En rektor uttrycker att det handlar om frågorna: *Vad betyder estetiska lärprocesser? Hur påverkar det lärandet? Vad händer i hjärnan? Vad händer när man får jobba på det här sättet?*

På frågan om deltagande i Skapande skola-projekt kan vara frivilligt för eleverna får vi svaret både ja och nej. Då det gäller Skapande skola-aktiviteter med koppling *direkt till kursplanemålen i respektive ämne* och som lärare bestämt, får elever *gilla läget*, menar en rektor. Då det gäller olika delar i ett genomförande av till exempel en föreställning finns ett större mått av frivillighet, det vill säga valmöjlighet med utgångspunkt från de intressen eleverna har. Rektorn resonerar utifrån att lärare och kulturaktörer inte kan tvinga elever att till exempel stå på scen. Elever som inte vill kan i stället jobba med manus, bygga dekoren eller välja att arbeta med någon annan del utifrån sina intressen. För att få elever delaktiga blir det viktigt att lyfta fram att det finns flera delar och *aspekter* inom ramen för ett projekt. För att skapa delaktighet och engagemang hos elever måste Skapande skola-projekt läggas upp på ett *flexibelt* sätt så att alla elever kan delta utifrån intresse snarare än utifrån tvång. Med utgångspunkt från vad som beskrivits ovan om särskoleelevers delaktighet måste projekt och aktiviteter givetvis också planeras och organiseras så att elevers deltagande inte omöjliggörs av andra skäl. Rektorns uppgift i relation till elevers möjlighet till delaktighet handlar inte minst om att *fundera över organisationen* och tänka över vilken hjälp och vilket stöd man kan få av bland annat kulturaktörerna. Det finns som tidigare nämnts lite som talar för att elevers delaktighet och inflytande tack vare Skapande skola blir något annat än vad det redan är i andra sammanhang på skolor.

Långsiktighet

Rektorer anger att de ser som en av sina viktigare uppgifter att det skapas en långsiktighet i det man gör inom ramen för Skapande skola. I vårt material finns också uppfattningen att Skapande skola-satsningens konstruktion försvårar för skolor, rektorer och lärare att arbeta långsiktigt. I stället för årliga ansökningar förespråkas till exempel tvååriga perioder, vilket enligt en rektor skulle innebära mindre *stress* och göra arbetet mindre *forcerat*. Någon rektor är också inne på att man, särskilt på skolor som inte har så mycket kulturella aktiviteter, i stället för att tillfälligt engagera kulturaktörer anställer någon på längre tid. På så vis skulle dessa skolor kunna arbeta upp en erfarenhet och ett kontaktnät som skulle bidra till ett mer långsiktigt arbete med kultur i skolan. Tidigare nämnda projektorientering samt tvära kast i vad som ska prioriteras anses också försvåra för ett mer långsiktigt arbete.

Plötsligt får politiker för sig att det ska handla om genus och då finns inget annat. Sen blir det kultur. Men så kan det ju inte vara, det måste finnas linjer i det som är mer långtgående.

Fler rektorer säger sig vilja få till stånd ett utökat erfarenhetsutbyte kring Skapande skola-projekt med andra rektorer, skolor, kommuner och för eleverna. Värdet av ett utbyte talas det om i termer av att få inspiration. Att bygga nätverk förstås som en del i att jobba mer långsiktigt. En rektor anför följande: *Projektet har inneburit ett utbyte mellan skolor, rektorer och lärare. Det påverkar ju också den eventuella fortsatta samverkan.* Ett betydelsefullt värde av Skapande skola är i rektorns sätt att framställa det att det möjliggjort *kollegiala samtal mellan skolor och rektorer kring en gemensam idé* och att det *öppnade upp ögonen för barnen och lärarna att man kan göra på fler sätt*. Efter att det aktuella projektet avslutats har Skapande skola emellertid inte varit på dagordningen i rektorsgruppen. Det är svårt att få tid för att arbeta långsiktigt, bland annat nämns ekonomiska kostnader för resor och att frågan om en fortsättning varken prioriteras uppifrån eller nerifrån samt att skolans verksamhet är fylld av olika projekt.

Då rektorer talar om att arbeta långsiktigt med Skapande skola handlar det inte minst om ett förankringsarbete i relation till lärarkollektivet. För att inte projekten ska bli *isolerade öar* och enstaka *happenings* handlar det återigen om att alla lärare på sikt måste förstå det potentiella mervärde som Skapande skola kan innebära. För rektorer handlar det då om att skapa organisatoriska förutsättningar, att prioritera och peka ut en riktning samt få med sig lärarkollektivet.

Det jag gjort är att jag har bromsat antalet aktiviteter för att det inte ska bli slentrian och något som bara ska göras, vilket jag tror har gett vissa lärare lite lugn. Det händer inte bara över huvudet på en utan det sker med viss framförhållning.

En viktig del i att arbeta långsiktigt, med aktiviteter som är väl förankrade hos lärare, handlar om rektorns betydelse för att lärare är väl insatta och förberedda på vad de olika Skapande skola-aktiviteterna går ut på. För att göra ett mer kvalificerat för- och efterarbete måste lärare ha en god förståelse och ha fått möjlighet och tid att sätta sig in i och *problematisera* de teman eleverna möter då kulturaktörerna kommer in i bilden. För att skapa långsiktighet måste lärare givetvis delta då kulturaktörerna är på plats. En rektor säger:

Kulturarbetarna kommer ju att åka hem, och fortfarande kommer det finnas en hel del att göra i klassen. Då måste lärarna ha varit med och sett hur eleverna reagerar och agerar. Annars blir det bara nedslaget, och jag vill inte ha nedslaget.

Enligt en rektor ligger det särskilt på kulturaktörerna att tydligare klargöra vad de vill att *pedagogerna ska veta innan*. Ett problem är att informationen om vad kulturaktiviteten går ut på ofta är bristfällig i den marknadsföring som kulturaktörer och kulturinstitutioner ger ifrån sig. Lärare behöver ofta *mer kött på benen* och de måste få hela *konceptet* klart för sig för att kunna arbeta långsiktigt. Ett sätt för rektor att försöka undvika att en Skapande skola-aktivitet bara blir *en isolerad sak* är att med *kritiska ögon* läsa de *programblad* med vilka kulturaktörer marknadsför sig. En lång planeringsfas eller *uppbyggnadsfas* ökar möjligheten till ett arbete som är mer processorienterat och målfokuserat. Rektorer talar till exempel om behov av ett *förberedelsematerial* och ett *lärarhandledningsmaterial* som avser att bidra till att lärare kan arbeta mer långsiktigt, processuellt och integrerat.

Även om lärare är *villiga, duktiga och öppna för att prova olika saker* betyder det inte att man nödvändigtvis ser att vad som görs leder till förändringar på längre sikt. En rektor menar att det lätt kan bli att lärare inom ramen för Skapande skola *provar olika saker* men att lärare *sen tycker att man har gjort det*. Förutsättningarna och förmågan att arbeta långsiktigt är som tidigare tagits upp också kopplat till engagemangets utbredning och till vilken *kultur* som råder på skolan.

Det går inte så lätt att beskriva, det sitter i väggarna. Vilken kultur som finns i organisationen eller på ett ställe tror jag spelar roll. Om det är så att det inte finns en kultur som är möjliggörande, då är det väldigt avhängigt vissa eldsjälar /.../ Men gör inte de [eldsjälarna] något så blir det inget, och till sist blir det för mycket och då brinner de upp och springer.

Trots att rektorer anger långsiktighet som en av sina viktigare uppgifter är vår bedömning att de generellt har en bristfällig vetskap om Skapande skola-aktiviteternas långsiktiga effekter i den egna verksamheten. På direkta frågor om Skapande skola påverkat eller förändrat något i undervisningen, om det bidragit till en ökad kännedom om det lokala kulturutbudet eller lett till några bestående kontakter av något slag, svarar flertalet rektorer att det inte är något de kan uttala sig om. I vårt material finns emellertid exempel på hur kulturaktörer lyckats engagera både elever och lärare på ett sådant sätt att en viss verksamhet sedan fortsatt på frivilligheten och engagemangets grunder från inte minst elevers sida.

Utvärdering är i rektorernas tal även något som starkt kopplas till frågan om långsiktighet i Skapande skola.

Uppföljning har gjorts och utvärdering har vi gjort, men inte på det sättet att vi har gjort det långsiktigt så att vi har tagit upp det efter ett år igen.

En rektor menar att på grundval av utvärderingsresultat måste rektorer och lärare vara beredda att ompröva och lära av såväl goda som mindre lyckade insatser. För att det ska vara mödan värt att både utvärdera och ompröva, förutsätts att alla inblandade ser på Skapande skola i ett långsiktigt perspektiv och att man *får in en slags rutin* för att arbeta just långsiktigt. Även om

rektorn inte är helt på det klara med om förutsättningarna är för handen i den egna verksamheten framhålls det som viktigt att:

... man har fördjupat kunskaperna om estetiska lärprocesser, att man förstår att det faktiskt är viktigt, att det inte bara är ett jippo utan viktigt för måluppfyllelsen. Att man får lite vana att göra de här ansökningarna och att man vet hur det fungerar och att vi har det i våra arbetsplaner för året.

Utvärdering och uppföljning framhålls inte bara som betydelsefullt utan också som något som ofta brister. Utvärderingarna har karaktären av att vara *ad hoc*, menar en rektor. Det handlar ofta om att redovisa hur pengarna använts. Flera rektorer menar att när synpunkter inhämtas från lärare och elever sker det inte heller på ett genomtänkt och systematiskt sätt.

Det är också skolans stora problem, att det över lag finns en utvärderingshysteri i svenska samhället, och det är svårt att ställa rätt frågor för att få kvalitativa svar. Man måste tänka efter innan vad man vill ha ut av den här utvärderingen, för man kan inte bara fråga om de tyckte det var bra. Man måste i stället problematisera och säga att: 'Den här föreställningen lyfte den här frågan', förstår du vad jag menar?

Utvärderingsproblematiken är densamma som när det gäller att analysera betygsutfall, menar en rektor. *Det är lätt att se hur många som fick det betyget eller det betyget, men vad beror det på då?* Det beror till exempel på vilka *processer* eleverna fått vara delaktiga i, *vad man gjort i klassrummet* och hur vuxna *bemöter* elever och vad som gjorts för att till exempel skapa *studiero*. Rektorn efterlyser *verktygen för att utvärdera rätt saker* och att komma bort från att det *slentrianmässigt* ställs frågor. Mot nämnda bakgrund blir det också svårt att uttala sig om Skapande skolas bidrag till måluppfyllelse. En rektor menar:

Det är ju hur svårt som helst att veta om den här eleven utan fem veckors dans hade vetat lite mindre om sig själv eller lyckats lite sämre med någonting.

Ytterligare en uppfattning är att även om Skapande skola *gör att eleverna får en bredare palett* och lärarna vidgar sin repertoar är det väldigt svårt och närmast omöjligt att med någon säkerhet kunna uttala sig om måluppfyllelsen.

Hur mycket måluppfyllelsen har ökat det vet jag inte. Vi har sedan tidigare haft god måluppfyllelse och har det fortfarande, men jag kan inte säga att det beror på Skapande skola.

En del i att arbeta mer långsiktigt är att genomföra bättre utvärderingar och att lokalt *öronmärka pengar* till kultur, menar en rektor. Utvärdering och långsiktighet är något samma rektor menar att de statliga myndigheterna borde ta ett större ansvar för och ett mer kvalitativt grepp om. Lokalt faller utvärderingar inte sällan mellan stolarna, glöms bort eller blir beroende av enskildas engagemang och initiativ.

Från myndigheternas sida ska man kanske återkomma för att det ska skapas kontinuitet. Ja, att man kommer att följa upp och ställa frågor om hur det gick och hur man har byggt vidare på det man startade.

Två aspekter av långsiktighet som särskilt framhålls är att projekten skapar både sammanhållning och delaktighet som består över tid samt att projekten leder till att det produceras artefakter, till exempel bilder, fotografier, filmer och utställningar som i någon mening består, skapar intresse och ger *ringar på vattnet*.

Vi fick mycket publicitet för vårt projekt [X]. Efter detta har kulturaktörer hört av sig och vill bli engagerade. Det har gett ringar på vattnet.

Att skolor behöver skapa rutiner som säkerställer långsiktigheten har som en rektor uttrycker det att göra med detta: *Vi är en skola, vi är inte konstnärer. Man får slut på idéer, så är det.* Skolor,

rektorer och lärare kan inte ständigt vara kreativa utan måste också bygga upp rutiner och en organisation som utgör ett ramverk som tar hänsyn till att tiden och energin för att vara kreativ och innovativ faktiskt är begränsad. Det handlar också om att kunna *dra nytta av det man redan gjort*. Ett problem har till exempel varit att:

... hitta idéer att samarbeta om och att grunda det i läroplanen. Det blir det jobbiga och där krävs det tid och kontinuitet. Att bestämma att nu gör vi detta varje år. Jag tror att vi har hattat lite för mycket. Ena året gjorde vi så och nästa år gjorde vi så.

Skapande skola-projekten lever enligt en rektor i bästa fall vidare utifrån att det skapats en erfarenhet och *gemensam referensram* och *att man kan fånga upp saker som man kanske kan använda i sin undervisning*. När pengarna försvinner blir det samtidigt svårt med att få långsiktighet i verksamheten. En rektor berättar att efter att projektet avslutats så råder det *villrådighet*. Projektets *eldsjäl* har trätt tillbaka och det *finns inga signaler uppifrån om att det ska fortsätta i någon form, så där är vi ju behavioristiska så att det skriker om det*. Enligt rektor finns inte heller något tryck från lärarna om att ansöka om mer pengar från Skapande skola. Till saken hör att skolan är indragen i flera andra projekt. Utifrån att skolans verksamhet till stor del är att förstå som projektorienterad, förklaras svårigheten med att skapa långsiktighet också i Skapande skola.

I vårt material framträder som vi sett rektorer som mer eller mindre insatta och delaktiga i Skapande skolas olika delar. Vi kan också konstatera att Skapande skola verkar ha betytt något för rektorernas förståelse av kulturens betydelse för lärande och för kunskapsutveckling. En rektor menar till exempel att hen lärt sig något om *vad man kan göra för resurserna* och konkret även fått se vilka resultat det kan bli när lärare samarbetar i ett projekt.

Utmaningar

Avslutningsvis ska vi peka på några utmaningar som vi menar särskilt framkommer i rektorernas utsagor. En utmaning kan relateras till det utbildningspolitiska reformarbetet och hur utbildningspolitiken uppfattas i termer av kunskapsstyrning. Lite tillspetsat finns ett kraftfält och en potentiellt motsättningsfylld relation mellan å ena sidan vad som uppfattas som kulturens fria och kritiska kraft och å andra sidan vad som uppfattas som skolans fokusering på kunskapsmål, mätbarhet, betyg och resultat. Rektorer talar om behovet av att finna en slags balans i detta spänningsfält eller kraftfält. En professionell utmaning ligger bland annat i att på olika sätt intressera sig för och att planera och diskutera i relation till vad som är och kan vara verksamhetens förutsättningar och processer. Det finns en risk att den performativa styrning som sker via myndigheters kontroll och bedömning av utfall också gör att skolverksamheten på mer ensidiga sätt inriktas på samma saker som denna resultatstyrning väljer att kontrollera och bedöma.

En utmaning handlar om rektorers och lärares arbetsbördor och utvidgade arbetsuppgifter samt att mot den bakgrunden få tiden att räcka till och att förmå prioritera rätt. Skapande skola är också en del av vad som i materialet framkommer som skolans projektorientering och projektstyrning. Det finns en risk att då olika projekt avlöser varandra i en strid ström skapas en verksamhet som är fragmenterad snarare än sammanhållen och långsiktigt inriktad. I vårt material framträder rektorerna som mycket betydelsefulla för de prioriteringar som görs.

En utmaning handlar om att skapa delaktighet, engagemang och förankring på olika nivåer i styrningskedjan. Skapande skola måste på olika sätt anpassas till skolverksamheten och till dess organisation och elever. I utmaningen ligger bland annat att kunna agera utifrån både en effektivitetslogik och en demokratilogik på ett sätt som är lyhört och som därigenom understödjer delaktighet, engagemang och förankring på de olika nivåerna. I utmaningen ligger också att på goda grunder kunna tala om vad Skapande skola bidrar till, att kunna exemplifiera med goda exempel och att göra åtskillnad mellan ideal och verklighet. I vårt material finns

mycket som talar för att Skapande skola till viss del förmår att påverka skolkulturen, men att den dominerade bilden ändå är att Skapande skola-projekten på gott och ont blir en del av hur det redan är, i termer av att inkorporeras i den existerande skolkulturen. Diskussionen om rådande ämnestraditioner och elevers inte alltid särskilt kvalificerade delaktighet och inflytande är exempel på skolkulturella faktorer. En viktig del i det som ofta går under beteckningen skolutveckling skulle härvidlag vara att kritiskt granska och reflektera över vad som sanktioneras i den egna skolverksamheten och att på grundval av en sådan analys vara redo att ompröva. Att granska delaktighetens förutsättningar och villkor handlar också om att kritiskt reflektera över på vilka grunder man som rektor gör sig eller inte gör sig delaktig.

En utmaning handlar om att kritiskt reflektera över vad som styr i ansökningsförfarandet och i realiserandet av Skapande skola-projekten. Skapande skola-bidragets konstruktion är en del som tas upp som problematisk för att skapa delaktighet då skolor inte vet om man får några medel, men främst anses konstruktionen problematisk för att få till stånd en långsiktighet. I vårt material har vi till exempel också kunnat se att vad som utlovas i en ansökan av olika skäl sedan inte har realiserats. En annan del handlar om samarbete, nätverk och att vara väl förberedd och insatt, och ytterligare en del handlar om utvärderingspraktiken runt Skapande skola. Då rektorer har svårt för att uttala sig om Skapande skolas långsiktiga effekter har det inte minst att göra med att det saknas genomtänkta och systematiskt gjorda utvärderingar som förmår att fånga in sådana aspekter. Ett utvecklingsområde handlar om utvärdering mot klargjorda värden/kriterier som förmår säga något om processer. Att rektorer har svårt för att uttala sig om huruvida Skapande skola bidragit till en ökad måluppfyllelse är något som vi samtidigt ser att man måste förhålla sig ödmjukt inför. Det är naturligtvis inte lätt att isolera enskilda faktorer och projekts betydelse för måluppfyllelsen.

En utmaning är kopplad till begrepp som rättvisa, likvärdighet och det förhållandet att Skapande skola väsentligen uppfattas vara beroende av så kallade eldsjälar. Utmaningen ligger bland annat i att lokalt skapa en professionell organisation som kan arbeta inte minst med det administrativa arbete som Skapande skola onekligen genererar. Rektorer och lärare kan inte alltid vara kreativa, och det behövs en stödjande organisation och rutiner som skapar långsiktighet och som kan bidra till att Skapande skola inte är något som elever bara får del av under förutsättning att det finns ett lokalt och/eller enskilt engagemang.

Slutligen finns en utmaning som handlar om att överskrida svårigheter med att skapa integrativa arbetssätt där sakinnehållet både knyts till sociala mål och kunskapsmål i de olika skolämnena. Det handlar som flera rektorer uttryckt det om att få syn på möjligheter och att utmana och ifrågasätta invanda mönster och föreställningar på flera olika nivåer. Ska man vidga vad en rektor benämner som *integrationsmöjligheter* måste man på skolor också kritiskt diskutera sådant som till exempel ämnestraditioner, statusosäkerhet och behov av kompetensutveckling. Det handlar om integration i flera avseenden och om Skapande skolas potential att skapa pedagogiska mervärden. Mervärdet handlar till exempel om samverkansvinster och om ett förstärkt känslomässigt engagemang, där samtliga inblandade parter kan involveras och utveckla passion och intresse. Det finns möjligheter och utmaningar som har att göra med att skapa sammanhang kännetecknade av ömsesidighet och mer deliberativt orienterade arbetssätt och elaborerade innehåll. Utmaningen ligger inte minst i att rektorer skapar tid för planering och samverkan för att sådana fördjupade och integrativa arbetssätt ska bli möjliga. Det finns inom ramen för Skapande skola en potential för att arbeta och samarbeta med de så kallade generiska färdigheterna och kompetenserna. Kulturens kraft är något det talas om för att skapa gemenskap, delade erfarenheter, variation, nyfikenhet och lärande. Kulturens kritiska kraft, att inte värja för svåra frågor och att fördjupa diskussionen och reflektionen kring dilemman och konflikter, framstår utifrån vårt material också som ett utvecklingsområde. Till viss del finns också en utmaning i att få syn på att kultur är något som finns i och som skapas i skolan och inte bara är något som kommer till skolan utifrån.

Lärare och Skapande skola

I detta kapitel presenteras lärares röster om Skapande skola. I det första temat redovisas den styrning och organisering av Skapande skola som lärare har erfarenhet av. Här reses bland annat frågor om rektors roll och lärares insyn i ansökningsprocessen. Kapitlets andra tema presenterar hur lärarna ser på den potential som kultur i skolan har för skolans måluppfyllelse. Det handlar här om Skapande skolas roll som medel för såväl skolans sociala mål som kunskapsmål. I vilken utsträckning Skapande skola kan bidra till social och kunskapsmässig utveckling hänvisar till att verksamheter som rör Skapande skola ska bidra till att eleverna ska nå målen i läroplanen. Elevinflytande, såsom det skrivs fram i gällande skollag, är ytterligare ett exempel på ett centralt mål för de insatser som görs inom ramen för Skapande skola. I handlingsplanen ska det till exempel framgå hur elever medverkar i arbetet med Skapande skola-insatser. Det tredje temat redovisar lärares erfarenheter av delaktighet i samband med Skapande skola-projekt; här avses både elevdelaktighet och i vad mån lärarna själva känner sig delaktiga. Som ett fjärde tema tar vi upp aspekter av långsiktighet i termer av hur lärares arbetssätt har påverkats av Skapande skolasatsningen och om den har inneburit några andra långsiktiga effekter för skolan. Långsiktighet i ett Skapande skola-sammanhang avser hur kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt ska integreras i skolans arbete för att eleverna ska nå målen i olika ämnen och fostras till demokratiska medborgare. I detta kapitel är det lärarnas sätt att omsätta kulturella och konstnärliga uttryck som en del av skolans vardag som framför allt blir det sätt varpå långsiktighet diskuteras. Kapitlet avslutas med en redogörelse för de utmaningar som framträder i vårt material mot bakgrund av lärarnas utsagor när det gäller möjligheten att realisera Skapande skola-satsningen.

Styrning och organisering

Den övergripande frågan som här redovisas är lärarnas uppfattningar kring hur Skapande skola-projekten styrs och organiseras på olika nivåer.

Vem beslutar vad och på vilken nivå?

I vårt material förekommer det flera fall där lärare, kultursamordnare, konstintendent eller motsvarande på kommunal nivå ingår i planeringsmöte inför Skapande skola-projekt. Det finns också exempel där lärare från varje skolenhet i kommunen ingår i en kulturgrupp som träffas ett par gånger per år för att diskutera kultur i skolan på en övergripande kommunal nivå. Det förekommer i dessa sammanhang både att lärare själva får anmäla sitt intresse att delta, och att de beordras att medverka.

Det var skolledarna som satt på möten. Och av någon anledning fick jag vara med någon gång så att jag fick lite mer insyn i hur de tänkte i gruppen. Sen skulle de ut med information till kulturombuden och sen skulle vi ut med informationen till lärarna. Det blev lite fel i kommunikationen från ledarna ut till oss.

Egentligen skulle inte vi vara med där på de mötena. Fast vi fick följa med någon gång ibland.

Vi fick inte alltid rätt information och ibland skulle vi ut med information som kommer från andra skolor. Det blev rörigt.

Vi visste inte heller vad det skulle bli för slutprodukt och när det skulle vara klart.

Ovanstående dialog mellan några lärare visar att det kan vara många kommunikationssteg från de mer övergripande grupperingarna ner till lärarna. Även om lärare och de så kallade kulturombuden medverkar, blir ett kommunikationsdilemma tydligt. Lärare uppfattar att beslut tas i de större grupperingarna. Men det förekommer också att det redan på förhand kan vara

bestämt vad som ska ske. I de fall beslut redan tagits, av till exempel personer som sökt Skapande skola-medel, menar lärare att det kan bli svårt att anpassa aktiviteterna till de förhållanden som finns inom de olika verksamheterna.

Nu har jag ju inte varit med från början så jag vet ju inte hur involverad någon här på skolan har varit, men det känns inte som om någon lärare har fått säga sitt eller om det ens passar att vi är med på det.

Svaren på frågan om vem beslutar vad och på vilken nivå är därmed tudelade. Lärare får vara med, men även om de ingår i planeringsgrupper på den kommunala nivån är det inte säkert att de beslut som tas passar för alla i de verksamheter som ska ingå i projekten. Även om lärare vittnar om att man på den egna skolan genom Skapande skola fått *en fantastisk chans* och *möjlighet* så vet man med sig att på andra skolor kan engagemang och handlingskraft saknas från såväl rektorer som lärare. I rättvisans namn kan det då inte vara så att *de som är mest aktiva får alla pengarna och projekten*. Betydelsen av rektor och lärare som *eldsjälar* i kulturfrågor är vad som bland annat framhålls från lärarhåll.

[Man] måste utgå från de som är intresserade och vill, men samtidigt ska eleverna erbjudas [kultur] utan att det ska vara avhängigt om läraren är engagerad eller inte.

Eller som en lärare uttrycker det: *Att ta bussen ner till stan, det kostar ungefär fem fysikböcker och det har vi egentligen inte råd med.*

Lärarna ger också uttryck för att deras arbetssituation är splittrad, vilket påverkar deras kännedom om beslutsvägarna när det gäller Skapande skola-projekten. Mycket information skickas med e-post, och det är inte alltid lärare tycker sig hinna med att sätta sig in i all information som ges om allt som är på gång. I vårt material visar det sig att handlingsplanen och vem som beslutat om denna, är något som lärarna sällan känner till. I grunden handlar det också om att få tid och möjlighet att mötas och resonera om Skapande skola-projektet innan beslut har tagits om vad som ska hända.

När jag hör ordet Skapande skola så känner jag stress direkt. Jag funderade innan vi kom hit vad det beror på. De här satsningarna som kommer från regeringen, det är ju jättesummor. Det kom nu att vi ska få en miljon. Men det fanns ingen i vårt rektorsområde som hade det övergripande ansvaret. Det fanns på pappret men inte i realiteten en person som skulle organisera arbete.

I lärarens beskrivning som följer framstår de aktuella projektens storskalighet som problematisk. En lärare menar att det hade varit lättare att arbeta med ett projekt som bara funnits på den egna skolenheten. Det framkommer i vårt material att flera lärare önskar att de kunde arbeta mer *fritt* med Skapande skola-projekten. Eftersom mycket är beslutat på en mer övergripande nivå kommer genomförandet inte heller alltid att ske utifrån de lokala förutsättningarna och villkoren. Är det *styrt uppifrån*, eller om lärare kommer in sent i beslutsprocessen, krävs det mer av lärarna för att Skapande skola ska passa in i den skolverksamhet som pågår.

Vilken roll har rektor/skolledning?

Lärare beskriver att rektorns roll är mycket viktig för att det ska bli lyckade Skapande skola-projekt. Rektor är betydelsefull inte minst för att Skapande skola ska få legitimitet och inte vara beroende av att enskilda och ensamma lärare driver frågor om kultur i skolan. Rektor har uppgiften att se till att inte allt ansvar ska läggas på en eller några få lärare. Enligt lärare måste rektor ta upp frågan, visa att projektet *har prioritet på skolan* och ta initiativ till att alla lärare involveras. Det är också viktigt att rektor och skolledning bidrar till att det skapas en struktur och en *gemensam nämnare* kring vad som ska göras. Ledarskapets betydelse framträder här i ljuset av att lärares arbetssituation beskrivs som *splittrad*. Eftersom lärare har svårt att få tiden

att räkna till är det *A och O* att rektor och skolledning tar som sin uppgift att presentera en helhet kring projekten.

Här var det redan bestämt att här är ramen och helheten vi utgår ifrån. Ska vi sitta och diskutera fram den helheten då skulle vi sitta och diskutera i två år, så då är det bättre att den kommer från rektor och skolledning.

Då lärarna beskriver den positiva innebörden av ett *starkt ledarskap* när det gäller Skapande skola, lyfter de fram det *visionära* ledarskapet och betydelsen av rektorers *engagemang och vilja att driva* projekt. Därutöver behöver ledarskapet enligt lärarna vara *tydligt* och att rektor vågar *sätta ner foten*. Genom rektors starka ledarskap blir det synligt att det *finns en linje* i Skapande skola-projekten. Rektor ska enligt lärarna också bidra till att *frigöra lärare och ge dem möjligheter att ändra schema om det behövs*. Om rektor dessutom är en eldsjäl i kulturfrågor blir det mindre av problem, menar lärare. Ett perspektiv på ledning och därmed styrning som särskilt framträder i materialet är rektors roll att ta initiativ, ge lärare goda förutsättningar och att känslomässigt sporra och entusiasmera lärarna.

Hade det inte varit för våra rektorer så hade det här inte blivit något. De pekade inte heller med hela handen, de entusiasmerade och uttryckte att det här ska bli jättehäftigt.

Lärarna ger också uttryck för att rektor har en ohållbar arbetssituation i sin egenskap att vara både administrativ och pedagogisk ledare. Rektors ledningsuppdrag är enligt lärarna ett närmast omöjligt uppdrag, vilket samtidigt kan förklara att rektor inte alltid är insatt i eller involverad i Skapande skola. I lärarnas beskrivningar framstår också rektor som en person som också har att rätta sig efter vad som beslutats på andra nivåer i styrningskedjan (Pierre m. fl. 2007). Vad några lärare framhåller som betydelsefullt för att Skapande skola-projekten verkligen ska bli en del av verksamheten, är att rektorer erbjuds möjlighet att söka medel och att projekten därmed blir lite mindre till sin omfattning.

I vårt material återkommer lärare till att tala om rektors nödvändiga ledarskap när det gäller att skapa legitimitet avseende Skapande skola. I detta legitimitetsskapande ligger även att ta ansvar för att få till stånd schemabrytande aktiviteter, vilket även kräver flexibilitet och vilja från lärares sida. Rektorns roll framstår här också som central för att underlätta för lärarna att inte fastna i sina ämnen och scheman.

Tidsaspekt och ansökningsprocess

En mycket betydelsefull faktor enligt lärarna för att Skapande skola-projekten över huvud taget ska bli av anges som tid. Lärare framhåller att de sällan har den tid som krävs för att bli involverad i ansökningsprocessen.

Jag tycker nog att ansökningsförfarandet var krångligt, det krävdes en hel del kring formalia, hur det skulle skrivas. Det var inte omöjligt att göra, men man skulle kunna göra det enklare.

I vårt material finns också lärare som berättar att de på den egna skolan formulerar ansökningar som sedan skickas till en samordnare för Skapande skola på övergripande kommunal nivå. Av dessa ansökningar framgår i något fall, att insatser som riktas till skolans samtliga elever planeras i anslutning till *elevens val* och till särskilda temadagar. Vad det betyder i fråga om vilka elever som får ta del av Skapande skola-aktiviteten är mer oklart.

Det finns lärare som berättar att de har haft möjligheten att vara delaktiga i ansökningsprocessen men att det inte har funnits tid avsatt för detta, och de har därmed fått ta sin fritid i anspråk.

Vi som har suttit med ansökningar till Skapande skola och vet ju hur gigantiskt omfattande det är. Det är verkligen grannliga arbete /.../ Vi har tagit mycket av vår egen fritid till det här /.../ Säkert lade vi ner cirka 50 timmar på ansökan och varav säkert mer än hälften på fritiden, för att vi var drivna av vårt stora intresse.

Då lärare uppfattar att de inte har den tid som krävs, blir det också svårt att få en större grupp av lärare att engagera sig i Skapande skola. Om någon lärare får ett särskilt ansvar för att vara drivande i Skapande skola så måste det enligt lärarutslagorna avsättas särskild *tid eller särskilda medel* för detta ändamål.

Mattelärarna fick för några år sedan 300 000 i ett projekt. Det var något de hade kämpat för, så det var ju lite som att vinna högsta vinsten för dem. Det var något inte alla skolor fick, så det var stort. Så alla mattelärarna är nu undantagna vid studiedagarna. Det är ju statushöjande, men Skapande skola, det bara droppar in pengar och då är det bara något vi ska göra av med. Det höjer ingen status.

Intressant är att det lokala initiativet och engagemanget kring matematik ger utdelning och renderar, till skillnad från Skapande skola-medel som ses komma med en slags automatik, en större tyngd och status. I det perspektiv som framträder är det enligt lärare inte självklart att man ska söka medel från Skapande skola-satsningen.

Jag har tyckt att vi inte ska söka, men så har vi gjort det ändå. Det är ju alltid bra att få pengar. Men jag har tänkt att är inte intresset och engagemanget större från kollegorna så varför ska vi lägga tid och kraft på det. /.../ Det är så lätt att säga att vi ska vara med på allting, men jag tror inte det är bra i alla lägen.

Ytterligare en aspekt av tid handlar om att Skapande skola ska passa in i den övriga planeringen i skolan, vilket inte alltid är så lätt ifall läraren inte i förväg fått vetskap om vad som är på gång.

Man får ju inte veta det så långt i förväg så att man kan ta hänsyn till att de här veckorna så måste jag jobba med det. Du har ju redan gjort en terminsplanering och så kommer det här projektet och då ska man bara stoppa in det. Det är det som gör det så svårt. Det blir egentligen inget kvar till det man egentligen ska hålla på med.

Den kritiska faktorn visar sig vara framförhållning och det förhållandet att Skapande skola uppfattas konkurrera med lärares kärnverksamhet. En problematik när det gäller tidsaspekten och själva ansökningsprocessen ligger i hur bidraget är upplagt och hur det anses påverka möjligheten till kontinuitet och långsiktighet. Lärare kan också ifrågasätta på vems villkor Skapande skola organiseras.

Det blir lite konstigt att vi i skolans värld alltid ska anpassa oss till när kulturutövarna kan komma. Jag kan känna att skolans vanliga verksamhet kommer i andra hand.

En generell bild som lärare ger är också att de upplever en ökad grad av kontroll. De berättar att skolan i dag *hela tiden* handlar om att *skriva ner, dokumentera och det ska utvärderas och det ska se ut på ett visst vis*. De beskriver sin yrkesvardag som fjättrad vid *påbud uppifrån*. En kritik riktas i detta sammanhang också mot utbildningspolitiken och Skolmyndigheterna. Lärare upplever att rådande politik *låser kreativiteten hos oss som jobbar*. I stället för att känna en kontinuerlig utveckling av sin profession säger lärare att de *tappar sugen*, och i allt detta ska lärarna arbeta med att långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer med utgångspunkt i läroplanen. Detta skapar hos några lärare en känsla av frihet medan de hos andra bidrar till än mer *stress* eftersom man som lärare uttrycker det *ska känna att man måste vara så himla kreativ*. Här framträder en utmaning som bland annat handlar om att skapa arbetsvillkor i vilka lärare kan stärka sin professionalitet.

Kulturombud och arbetsvillkor

En vanlig organisering när det gäller kulturengagemang på skolorna är att man har särskilt utsedda lärare med uppdrag att vara kulturombud (dessa kan ha olika benämningar på olika skolor). I vårt material har dessa personer, som oftast är lärare, ingen nedsättning i sina tjänster för uppdraget. Ansvaret för att koordinera Skapande skola-projekt på en skola ingår som del i

den ordinarie lärartjänsten. Lärarna påpekar att det är viktigt för skolans kulturverksamhet att de särskilt utsedda, med ansvar för det lokala projektet, har en nedsättning så att de *får tid till att jobba med frågorna*. En lärare menar att: *Någon skulle kunna få timmar i sin tjänst till att organisera upp det, för det är ju ofta på det som det spricker*. I detta sammanhang ger lärare exempel på att ett engagerat arbete med andra projekt ger utslag i lönekuvertet, men att så inte varit fallet då det gäller de lärare som arbetar med Skapande skola-projekt. En konsekvens av att inte några särskilda resurser följer med uppdraget som kulturombud/koordinator blir också att de utseddans legitimitet för att vara drivande, ta beslut och initiativ på skolnivån, inte alltid är klargjord i organisationen. Det finns kort sagt ett behov av en mer inarbetad organisation på skolnivå utifrån vilken arbetet med Skapande skola kan struktureras.

Administrativt stöd och motfinansiering

Lärare framhåller att Skapande skola-projekten kräver en omfattande planering och även fortbildning av lärare men att Skapande skola-pengarna samtidigt inte får gå till detta.

Läser man Skapande skolas regler då får inte pengar gå till fortbildning av lärare. Då tänker man, vad ska då de pengarna komma ifrån?

Läraren ger här uttryck för att det finns ett behov av särskilda pengar och resurser för fortbildning och planering. Ett utvecklingsområde handlar i detta avseende om hur Kulturrådet, men också ansvariga på kommunal nivå och skolenhetsnivå, behöver se över hur resurser kan skapas för planering, samarbete och fortbildning.

I en av de undersökta kommunerna har man på kommunnivå avsatt egna resurser för en tjugofem-procentig administrativ tjänst. Det administrativa stödet har enligt lärarna fungerat mycket bra, då det exempelvis har skött det praktiska kring bokningar och resor. Det finns också i vårt material exempel på hur en administratör med erfarenhet från tidigare Skapande skola-projekt kommit att fungera *som spindeln i nätet*.

N.N. fixade allt, bokade bussar och tänkte på lunch. Hon var på plats varje dag när vi lärare kom med våra grupper och var lite förvirrade och frågade 'Vart ska vi nu?' Då stod hon och pekade. Ni ska gå dit, sen går ni dit och sen gör ni det /.../. Hon var också den som höll ordning på när vi skulle skicka in redovisningar, hon skickade ut påminnelser och samlade in och hade helhetskontroll. Hon var den där osynliga som gjorde allt. En sådan uppgift kräver organisationsförmåga, att kunna överblicka, en split vision, en ordningsmänniska.

Lärare ger också exempel på hur kultursamordnare som skriver ansökan och handlingsplanen samtidigt är den som säkrar kvaliteten på de kulturaktörer som medverkar. Den bild lärarna här ger talar för att med Skapande skola följer ett behov av ett förstärkt administrativt stöd kring en rad praktiska frågor. Det är samtidigt mindre klart om kommunerna alltid är beredda att skjuta till de resurser som kan behövas. I ljuset av vad lärare här anför kan, vilket nämnts tidigare, betydelsen av ett starkt ledarskap förstås.

Urval av kulturaktörer

Lärarna är inte alltid helt på det klara över vem som styr över eller bestämmer vilka kulturaktörer som ska anlitas. I lärarnas berättelser förekommer det exempel på att det ofta är enskilda lärare, *eldsjälar*, som tar beslut om att bjuda in kulturaktörer till skolan. Härigenom blir beslutsvägarna korta, men lärarna ser samtidigt hur förankrings- och planeringsarbetet, liksom förmågan att få till stånd kvalitet och kontinuitet, kan bli lidande som en följd av hur besluten då tas. Beslutsvägarna påverkas också av om det finns en drivande samordningsgrupp och kultursamordnare på kommunnivå. Det finns lärare som ger exempel på hur kultursamordnaren är den som har bäst förutsättningar att orientera sig på kulturområdet och som presenterar *förslag på kulturaktörer att samarbeta med till den lokala kulturgruppen* där det sedan tas beslut i frågan.

Det finns lärare i materialet som också ser sig själva som beslutstagare när det till exempel handlar om att se en teaterföreställning eller när lärare från varje skola varit med och påverkat urvalet av kulturaktörer. I någon kommun förekommer det att en enskild person, till exempel en konstintendent, varit den som bestämt vilken kulturaktör som ska anlitas. I en annan kommun berättar lärarna att det urval av kulturaktörer som skolorna har att välja mellan, presenteras i en årlig utbudskatalog och utbudsdag.

Det visar sig också att lärares egna kontakter och nätverk är betydelsefulla vid val av kulturaktörer. Flertalet av de kulturaktörer man hittills anlitat på en skola i vår undersökning har till exempel inte funnits med i den utbudskatalog som tas fram på kommunal nivå. I stället har kulturaktörer marknadsfört sig genom att *mejla och ringa runt* till skolorna. Organiseringen av utbudsdagar och utbudskatalog, som bygger på att kulturaktörerna är medlemmar i *de stora organisationerna*, är något som kommunen enligt lärarna *försvavar*, men som någon lärare talar om i termer av att vara ett *byråkratiskt* sätt att välja ut kulturaktörer. Även om kulturaktörerna beskrivs som *oerhört professionella* kan lärare uttrycka att *vi har ingen koll på vem som kvalitetssäkrar professionalitet*.

I vårt material finns exempel på hur en skola som tidigare köpt in enskilda kulturevenemang som exempelvis teater, dans eller musik, har förändrat detta förfaringssätt. I stället för att tidigare köpa ett färdigt Skapande skola-program, skapas projektet i samverkan med kulturaktören och utifrån en innehållslig idé med stark lokal förankring. Enligt lärarna har det sistnämnda tillvägagångssättet också bidragit till att innehållet i projektet *går att koppla till dagens livssituation, det är en berättelse som handlar om utsatthet och utanförskap; det går verkligen att koppla till SO-ämnena*.

Kulturens kraft

I detta avsnitt presenteras hur lärarna i vår undersökning ser på den potential som kultur har för eleverna i relation till skolans måluppfyllelse. Lärare uppfattar och tolkar Skapande skola på olika sätt liksom de ser på kultur både som mål och medel inom ramen för vad som är de utbildningspolitiska och kulturpolitiska målen.

Kulturens potential i ett skolsammanhang

Inledningsvis presenteras de intervjuade lärarnas inställning till kulturens roll och potential i skolan men här i mer generell bemärkelse utan kopplingar till något särskilt Skapande skola-projekt. Vad bidrar kultur med i skolan och vad tillför kultur, utöver det som redan görs i skolan, och behövs kultur över huvud taget? Detta var frågor vi ställde till lärarna.

Något som lärare i vårt material framhåller som bekymmersamt och ses som en upplevd motsägelsefullhet är Kulturrådets satsning på mer kultur i skolan samtidigt som Skolverkets efterfrågan har ett annat fokus som handlar om betyg, den mätbara kunskapen och internationella jämförelser. Lärarna beskriver till exempel hur arbetet i skolan alltmer tar sin utgångspunkt i betygskriterier och detaljnivåer och hur de övergripande målen och syftena med utbildning därmed kommer i skymundan.

Problemet som jag ser det är att ett kreativt kulturellt tänkande är motsatsen till vad man mäter i slutändan. Vi tar matematiken, vad är det vi mäter? Poängmätning. Alla dessa PISA, nationella prov, det är läsförståelseprov där man får poäng på det man gör. Men det är inte det som förespråkas [i Skapande skola], alltså blir det här motsägelsefullt. Skulle uppskatta om även Skolinspektionen var mer intresserad av de estetiska ämnena.

Den motsägelsefullhet som lärarna uppmärksammar kan leda till att kultur som innehåll i undervisningen inte prioriteras eftersom *varje lärare bara är fokuserad på att klara av sitt eget ämne och klara av att sätta sina betyg. Jag kan inte släppa två minuter ens om man ska klara de nationella proven i matte*.

Det finns samtidigt lärarröster som tolkar Skapande skola-satsningen som ett medel för skolans måluppfyllelse. När lärarna berättar om kultur i skolans vardagsarbete lyfter de fram aspekter som dels handlar om kulturens roll på individnivå och skolnivå, och dels även på en mer samhällelig nivå. Skolan behöver enligt läraren ta ett större samhällsansvar då framtiden behöver kreativa och innovativa samhällsmedborgare. *Vi kan inte konkurrera med Indien utan vi måste vara idé-sprutorna. Och det är våra barn som ska vara dessa.* Att utveckla elevers kreativitet uttrycker flera lärare som väsentligt att ta ansvar för, och det diskuteras ibland i termer som entreprenöriellt lärande. Om elever ges möjlighet att utvecklas till skapande individer där de ställs inför problem som behöver lösas tillsammans med andra, kan detta lärande utvecklas.

För mig är det ett tankesätt. Det handlar om 'Hur angriper jag ett problem när jag stöter på det?' Om jag ska bygga en bil, lära mig engelska glosor eller lära mig något i NO, i matte eller slöjd. När jag stöter på ett problem, hur ska jag tänka? Det är tankesätt hela tiden. Så här gör vi vid ett problem. Vilka är möjligheterna, vad väljer jag?

Enligt läraren kan kultur i skolan utgöra en drivkraft i utvecklingen av detta förhållningssätt. Konst och kultur framhålls av lärarna som betydelsefullt för vårt samhälle. *Det är det livsviktigaste som finns tycker jag.* Det behövs som motvikt till en dominans av teknisk, rationell kunskap (jfr. Thavenius m.fl. 1999). *Den praktiska kunskapen är en kulturskatt som ligger gömd – vi hinner ju inte ens att ta reda på den.* Eleverna bombarderas med *den tekniska datavärlden och teven.* Det behövs så att eleverna upptäcker att det finns mer. Professionell kultur behövs i skolan, för det skapar ett *andningshål för vissa elever* men det ger också ett mervärde till lärare. *Det är lite bomull för ungarna. Och för oss också.* Kultur i skolan tillför något utöver det som pågår i skolan. En lärare tar teater som exempel och berättar att teater som konstform kan genom iscensättningen diskutera ämnen som är svåra eller känsliga. Läraren menar att det är bra, eftersom det förekommer att lärare känner sig obekväma i att prata om känsliga ämnen. *Men då vi i skolan gör det så blir det etik och moral igen. Vi kan ju inte ta upp ämnen på det sättet som t.ex. en teater kan göra.* Med teaterns konstnärliga språk uttrycks temat på ett annat sätt (Wiklund, 2009).

Skapande skola öppnar upp för att de hittar fler sätt att uttrycka sig som också är lika okej. 'Vill jag säga det här i form eller i färg eller i ord eller i musik?' Man kan uttrycka sig på många sätt tror jag. Vi är lite dåliga på det. Så kanske blir vi bättre med sådana här projekt. Att både vi och eleverna upptäcker att 'ja, man kan ju göra så här också'.

Kultur har enligt lärarna en stor betydelse för människors utveckling; ibland är det på längre sikt eftersom man inte alltid ser omedelbara effekter av mötet med kultur. *Jag tycker att det är roligt att eleverna får se lite mer vad kultur kan vara. Det kan vara så mycket. Det är inte bara att man ser på en tavla som Picasso har målat, utan det är allt möjligt, så eleverna får ju ett vidgat kulturbegrepp.* Det framhålls också att då kultur har en stor potential för skolan behöver tillgängligheten även ses från ett likvärdighetsperspektiv; alla elever har rätt till kultur – *det blir en demokratifråga.*

Även om vi är en turistort så är det ganska smalt och isolerat i sig var folk kommer ifrån, kulturellt och etniskt och intressen, vad folk håller på med, både föräldrar och barn. Så det är jätteviktigt att det kommer folk från andra bakgrunder och med andra intressen.

När det gäller landsbygds- och glesbygdsområdena menar lärarna att Skapande skola behövs. *Är det någonstans det är nyttigt så är det här. Här ska man inte spara in på pengar.* Ortens sociala sammansättning och geografiska placering påverkar den betydelse som kulturen ges.

Röster om kulturens kraft för skolans sociala mål

Frågan som handlar om mål och syften med Skapande skola hänger samman med huruvida lärarna uppfattar kulturens kraft som medel för att skolans mål ska kunna uppnås. Lärarröster i

vårt material framhåller att allt som pågår inom ramen för en skolverksamhet på olika sätt har med måluppfyllelse att göra.

Allt vi gör i skolan måste bidra till måluppfyllelsen. Annars hade jag inte gjort det, då hade jag stått utanför projektet. Handlar det inte om något som har med måluppfyllelse att göra, då finns det inte plats och tid för det i skolan, så är det.

När lärare talar om kulturens kraft för skolans måluppfyllelse är det framför allt i termer av självkänsla, respekt för andra, gemenskap och sammanhållning inom skolan (jfr. Bamford 2006). Det lärarna betonar är kultur som en kraft för skolans sociala mål. Skapande skola ger en *guldkant till skolans arbete* och genom Skapande skola kan elever få vara med om något utöver det vanliga som pågår i skolan; det kan enligt lärarna vara upplevelser som har betydelse för elevers självkänsla.

Elevers självkänsla

Enligt lärarna har Skapande skola bidragit till att man har både fler och mer varierande aktiviteter, vilket resulterar i att det också passar fler elever. Det handlar om att kultur *når ut till* elever som inte annars skulle komma i kontakt med till exempel teater eller museum och att projekten väckt elevers *nyfikenhet* och medfört att de *vågar* på ett annat sätt. Skapande skola-resursen har i dessa resonemang inte bara lett till *fler aktiviteter och kanske också större kvalitet* utan också till att stärka elevers självkänsla.

Skapande skola bidrar till att många elever får en ny arena att verka på. Det är vanligt att lärare upptäcker både nya och förändrade sidor hos sina elever. Elever som är *jätteblyga i klassrummet och inte säger så mycket, men när de står på scen så blommar de upp jättemycket, så det märks att kultur i olika former är viktigt för dem*. Elevernas självkänsla påverkas enligt läraren och ger eleverna underlag för reflektion över vad som är viktigt.

Om du får en oas i den här stora helheten där du känner att du är trygg, där du får göra klart det du håller på med, gör att det sprider känslan av att 'jag blir kanske lite större'. För det märker jag, vi har ju elever och om de inte fick ha det här [slöjd, idrott, bild] så skulle de dö.

Skapande skola, i likhet med estetiska ämnen och idrott och hälsa, beskrivs som *en oas i den stora helheten där du känner att du är trygg*, vilket enligt läraren bidrar till att elever får möjlighet att uppleva att bli lite större, att bli mer människa.

De praktiska ämnena är viktiga, fastän man inte tror det, för har man föräldrar så frågar de ofta hur det går på matten, engelskan och svenskan. /.../ Det är viktigt att vi är vidsynta som mentorer och lärare, att vi inte tror 'att mitt ämne är det viktigaste' för nog skiner det igenom.

Skapande skola ställer, enligt läraren, krav på vidsynta lärare och mentorer, som inte endast ser sig som ämnesföreträdare. Det behövs också lärare som inte ser tiden under vilken Skapande skola-projektet pågår som ett hinder, utan lärare behöver uppvisa en flexibilitet: *nu gick den här tiden bort, men det får ordna sig*. Det handlar om att inte uppträda som bevakare av sitt ämne. Lärande pågår ständigt såväl i Skapande skola-projekt som i annan verksamhet som blir tillskott i skolvardagen. En lärare framhåller att *allting som kommer in [i skolan] lär de sig ju någonting av. Mitt ämne är ju inte det viktigaste*.

Respekt för andra

Ett Skapande skola-projekt har en potential att visa vad *olikhet* står för, menar lärarna, och härigenom kan respekten för andra öka. Det handlar om olikhet avseende personlighet, bakgrund, föreställningsvärld och preferenser. *Vi människor är olika. Vi måste få tycka olika* /.../ *Respekt för olikhet och att vi är olika, därför är Skapande skola viktig*.

Lärare på en skola i vår undersökning berättar att när skolan hade problem med främlingsfientlighet, så användes Skapande skola-medel för att låta specialskriva ett

teaterstycke. Teatern följdes upp i klasserna av dramapedagoger. Ett uttalat syfte var i detta exempel att stärka respekten för varandra.

De här pjäserna som framför allt niorna har sett har ju handlat om relationer, främlingsfientlighet och framför allt värdegrundsarbetet som ska gå som en röd tråd genom hela verksamheten. Det tror jag har varit den största vinsten. Men likaså detta med främlingsfientlighet, att vara annorlunda och mobbning. Så visst har vi försökt att passa in det så att det stämmer med läroplanerna, absolut /.../ Ofta har det ju varit med ett budskap eller ett tema, till exempel om vad det är som får en att göra goda och onda handlingar, vilket kan kopplas till värdegrundsarbetet.

Det finns hos lärarna ett stöd för påståendet att vissa mål, som värdegrundsmålen, blir lättare att uppnå genom Skapande skola-projekt. *Det var min tanke med mitt egna projekt att det var värdegrundsmålen som fokuserades.* Det understryks att när Skapande skola-projekt tar sin utgångspunkt i en lokal problematik, kan projektet knyta an till de värden och normer som ska uppmärksammas i undervisningen och som skolan ska stå upp för. Skapande skola uppfattas härigenom stödja skolans värdegrundsarbete.

Gemenskap och sammanhållning inom skolan

Det som framför allt kommer till uttryck när lärarna talar om Skapande skola-satsningen, är den stolthet som eleverna visar över det som de har skapat och upplevt. I ett Skapande skola-projekt arbetade alla på skolan tillsammans – äldre och yngre elever var på olika sätt delaktiga vilket, enligt lärarna, skapade en stark känsla av gemenskap på skolan. Att låta olika åldrar av elever arbeta tillsammans har varit ett framgångstänkande, menar lärarna. Det skapar en sammanhållning när både lärare och alla elever på skolan är med i Skapande skola-projekt. Enligt lärarna som deltog i projektet, blir resultatet *något som förenar hela skolan.* Det ger eleverna en gemensam referensram, vilket stärker känslan av gemenskap på skolan.

Om eleverna får pröva kulturella eller konstnärliga uttrycksformer som de till en början visar en negativ inställning till är det viktigt, menar lärarna, vilken attityd man uppvisar som lärare. *Utan att man behöver ge dem någon press 'att nu ska du'. Alla gör det, man behöver inte kunna. Man behöver inte vara bäst. Man ska bara delta. Inget mer med det.* Lärarnas attityd blir avgörande för projektets möjlighet att bli till ett sammanhållande kitt för skolan.

Lärare och elever kan genom Skapande skola mötas på en ny arena som får positiva konsekvenser. När skolarbetet pågår i en annan och kanske friare form än vad som är vanligt, skapas en ny relation till eleverna.

Och så är det ju alltid att sådana här dagar gör ju så att man får en annan relation till eleverna. De här vanliga skoldagarna då har man ju sina roller och de är ganska fasta och fyrkantiga, men får man en sådan där dag så får man en annan relation till eleverna.

Läraren berättar om de etablerade roller som finns i klassrummet där lärare och elever möts, och framhåller att Skapande skola kan bryta och utmana detta mönster. När lärare och elever arbetar tillsammans i Skapande skola-projekt *får man se dem [eleverna] i ett annat sammanhang, man lär ju känna dem bättre.* Relationen mellan lärare och elever utvecklas, vilket leder till en fördjupad gemenskap.

Det blev ett gemensamt engagemang för skolan och eleverna, det var ett långt projekt. Tror eleverna uppskattade det. Att man gjorde det som en del av vad man normalt gör.

Resultatet av projektet skapar en sammanhållning och en gemenskap när eleverna vet att [statyn] *hänger här och de vet att de var med om att skapa det och de är stolta över den. Det var ju verkligen en wow-upplevelse när den kom på plats.* Ytterligare poängterar lärarna att förutom att det stärker sammanhållningen och gemenskapen, skapar ett sådant gemensamt projekt en vilja att vårda det man har skapat tillsammans. *Vi ska vara rädda om skolan. Här ska vi inte klottra*

och förstöra. Sedan hur länge den effekten håller i sig, det kan vi fundera på. Eftersom så småningom kommer inte alla att ha varit med om det.

När eleverna i ett projekt fick vara mer skapande, utvecklade de tillsammans en större säkerhet och djärvhet i relation till annan konst. Lärarna berättar om hur eleverna med en självklarhet ifrågasatte övrig konstnärlig utsmyckning på skolan. *Kunde inte vi ha fått göra något i stället?* Skapandet hade enligt lärarna ökat elevernas kulturella självförtroende och tillit till att deras egna smakdomen är relevanta och giltiga. På ett sätt skulle man kunna säga att elevernas kulturella kapital utvecklades genom projektet.

Gemenskap och sammanhållning som resultat av Skapande skola gäller även mellan lärarna, och ett mervärde lyfts fram som innebär att projekten kan framstå som medel för ämnesintegrering. När lärarna svarar på frågan om vad de själva skulle vilja att Skapande skola skulle ge dem som lärare, är det främst önskan att förstå varandras ämne bättre som framhålls. Lärarna ser Skapande skola som en väg att öka sin kunskap om vad som är viktigt i respektive ämne. Skapande skola kan härigenom ses som ett medel för skolans ämnesintegrering.

Man har igen det i klassrummet, samarbete, förståelse för varandra, kunskap och färdigheter. Den som kanske är duktig ute är kanske inte alla gånger duktig inne. Elever brukar säga 'Åh, har ni sett vad han är duktig på det då?' /.../ Så de börjar värdesätta varandra och samarbeta med varandra.

I den annan önskan om vad Skapande skola ska ge lärare, uttrycks att få elever att fungera bättre i grupp. Skapande skola ses av lärarna som ett medel för skolans värdegrundsarbete och en väg i riktning mot skolans fostransuppdrag.

Samhällelig integration – från lokalt till globalt

Det som pågår i skolan behöver enligt lärarna, med nödvändighet visa att det har med livet utanför skolan att göra. Det handlar om att anknyta undervisningen till elevers levda värld nu som då, samt att ta vara på de lokala berättelser, det kulturarv, som finns.

Det är lite grann det vi vill åt att man kan föra [berättelserna] vidare. /.../ Det var en elev som var väldigt intresserad av jakt. Då tog han själv, som fjunig fjortonåring, kontakt med en farbror som snart är 80 och sa 'Får jag komma och hälsa på och prata om jakten?' 'Vems pojke är du då?' Tänk att mötas av sådana frågor.

Projektet som läraren här berättar om skapade en möjlighet för eleverna att öka sin kännedom om det lokala kulturarvet och en medvetenhet, stolthet och känsla av att vara del av ett större sammanhang så *att man kan bli ambassadör för sitt eget område*. Den plats som eleverna cyklade förbi varje dag på väg till skolan blev fylld med ny mening för eleverna. Med andra ord: Skapande skola-projektet gav ny mening åt det vardagliga. Elevernas hemort är, menar läraren, inte ett dött landskap *utan det är mitt i en vibrerande historiebok*.

Och sen så har vi ju våra problem här på orten. /.../ Här är en jätteinfekterad plats och det är väldigt få som känner till att det är så, här finns det konflikter. Det är som i 'Populärmusik från Vittula', det är den kulturen här.

Den lokala berättelsen, kulturarvet, kan enligt läraren även utgöra ett hinder. Det handlar då om detta att vara en del av en berättelse också kan begränsa eleverna i deras förståelse av den lokala kulturen och tankar inför vad framtiden kan bära på för möjligheter. Ett Skapande skola-projekt skulle kunna ta som uppgift att utmana detta.

Vi är en teknikkommun, med småindustrier. Det är det som styr kommunen hur man kan få de duktiga att stanna kvar. /.../ Det är inte det naturliga steget att bli en kulturell skola. Jag tror inte det. Trots vår kulturakademi som är fantastisk – det är mer naturligt att gå till teknikhållet.

Den betydelse som ett Skapande skola-projekt tillskrivs kan ha sin grund i den kultur som råder på skolan eller i kommunen i stort. Lärare i vårt material ger uttryck för att valet av berättelse som skulle utgöra projektets innehåll, kanske inte i tillräcklig grad hade diskuterats eller reflekterats över. Svårigheten handlar om att eleverna inte förstår valet av berättelse, vilket kan böttna i att de lärare som ska ta sig an den lokala berättelsen inte har den information eller det kunnande som behövs. *Någon har ju sagt till mig att de som kommer från Tyskland och Skåne kan mer om samer än de som bor här. Och ibland kan jag känna att det stämmer.* Om den lokala berättelsen ska bli Skapande skola-projektets innehåll ställer det krav på lärare *att brinna för det, vara informerade och engagerade och få med sig eleverna.* Enligt lärarna handlar det om att göra den lokala kulturen känd för eleverna genom att koppla den till *något modernt och intressant och relevant* för eleverna, annars *blir det bara en gammal mossig historia.*

Det finns projekt i vårt material som har haft ambitionen att synliggöra och utmana lokala berättelser och kulturarv. I ett annat exempel berättar en lärare om hur eleverna på skolan skulle *få lära känna andra ungdomar eftersom de är rätt så isolerade här.* Eleverna lever enligt läraren i ett homogent område och det finns fördomar och rädslor mot elever som bor i andra områden. När Skapande skola-projektet skapades var det viktigt för läraren att det iscensattes på ett lustfyllt sätt med musiken som kulturell uttrycksform. Elever från två olika skolor fick delta i workshops samt besöka varandras skolor. Det handlade om att *komma ut* från sitt eget sammanhang. *Det var verkligen meningsfullt.* Läraren menar att om inte Skapande skola-medel hade funnits hade detta integrationsprojekt aldrig blivit av i den skala som det genomfördes i. Utvärderingen av projektet visade att många elever var positiva – men inte alla. *Många var också negativa till att åka till [X-stad]. De var rädda.* Det finns så många fördomar om varandra bland eleverna, berättar läraren, som hade önskat att projektet hade *öppnat upp* ännu mer.

Vidga perspektiv och öka elevers kulturella repertoar

I vårt material framhåller lärarna att Skapande skola ska ge eleverna kreativa och lustfyllda upplevelser samt hjälpa dem att *hitta former hur de kan uttrycka sig och hur man kan lösa problem.* Det finns lärare som ger exempel på Skapande skola-projekt, vilka haft till syfte att utmana eleverna *att tänka utanför den vanliga ramen och att vidga sitt synsätt.* Läraren ger uttryck för att dagens elever behöver vidga sitt synsätt, få en utvecklad syn på sig själv och omvärlden (Gustafsson 2008). Skapande skola skulle kunna vara mer proaktiv när det gäller att vidga elevers kulturella erfarenhet; det framhålls av lärarna som betydelsefullt och ingår i skolans uppdrag. Vissa elever får kulturerfarenheter hemifrån, men det gäller inte alla, även om skolan har sin plats i ett socioekonomiskt privilegierat område. I detta sammanhang menar lärarna att Skapande skola skulle kunna lära sig något av idrottsrörelsens mer aktiva hållning. Lärarna berättar att idrottsrörelsen *kommer nästan ända in* [i klassrummet] *och bjuder in, kom med, var med oss. Medan kultur är som 'jo, du får söka upp oss, om du vill'. Vi finns ju här men då måste du komma. Med ett eget initiativ.* När Skapande skola kommer till skolan kan den anta denna mer aktiva hållning, menar lärarna. Det handlar om att visa, erbjuda och utmana, i syfte att vidga elevernas perspektiv och kulturella repertoar.

En lärare ger exempel på varför den lokala berättelsen om platsen och människorna behöver utmanas för att elevernas omvärldsuppfattning ska kunna vidgas.

Något som våra barn behöver, det är ju en syn på omvärlden. Hur ser det ut öster om ån? Det finns ju sådana föreställningar så det är inte sant. Det mångkulturella samhället, det finns ju inte här.

För läraren är det viktigt att erbjuda kulturmöten som eleverna inte har erfarenhet av. Att se Skapande skola som en kraft för att vidga elevernas perspektiv och att utmana deras kulturella erfarenheter av såväl levd kultur som skapad kultur, är något som lärare återkommer till i vårt material.

Det tycker jag är jätte viktigt, särskilt på den här platsen för här, ja nu raljerar och generaliserar jag, men kultur här är inte något som är så högt ansett, utan du ska ju helst fiska, tjuvjaga och lite sådana saker. /.../ Kultur är något som barn och inte heller vuxna har någon större erfarenhet av.

Skapande skola-medel ska ge eleverna möjlighet att uppleva kulturutbud som de annars har svårare att komma i kontakt med, menar en lärare. *Det är bra för eleverna att möta till exempel teater så att de känner igen det för att som vuxna besöka teater.* Det som här kommer till uttryck är inte det perspektiv som dominerar Skapande skola-projekten i vårt material. Dessa har varit mindre inriktade på kulturupplevelser till förmån för elevernas skapande av kultur. Elevernas möjlighet att få vara skapande har varit vägledande i de projekt man satsat på, eller kanske snarare i de projekt som lärare har valt att lyfta fram i samtal med oss.

Alla [kulturaktörer] som vi har jobbat med har faktiskt haft verksamheter där eleverna har fått skapa själva. Man kan ju lägga pengarna på teaterbesök eller konserter, men det har vi inte gjort någon gång. Det har ju alltid varit att de ska få lära sig något, att få fördjupa sig inom något område. Det kan till exempel ha varit animerad film eller drama.

I lärarutsagorna ges exempel på författarbesök som har ett pedagogiskt mervärde, då eleverna *inte bara ska läsa* utan även få träffa författaren. Det har betydelse och vidgar elevernas inställning till kultur om de får träffa andra personer som inte ingår i skolkontexten.

Att det händer något utöver det vanliga, det blir en upplevelse som gör det roligt, och att över huvud taget få in externa aktörer i skolan tror jag är oerhört viktigt /.../ Eleverna behöver se andra människor. Vi har vårt sätt att undervisa och vi har våra roller, så det blir på ett annat sätt och det ger ett mervärde för undervisningen. Det blir något att spinna vidare på.

Skapande skola har ökat möjligheten *att bjuda in personer som inte annars skulle ha visat sig i skolan.* Fördelen med professionella kulturaktörer i skolan är att de är experter på sitt kulturella och konstnärliga uttryck, vilket också skiljer sig från skolans sätt att arbeta. Lärarna berättar att *skolan kan bli en isolerad liten värld* som gärna upprepar sig, eftersom det i skolan är lärare som utövar undervisning på liknande sätt. Genom att eleverna får träffa personer som är professionella, *är engagerade och brinner för något* och kan något utöver lärarens professionella kunnande, så kan detta möte utmana skolkulturen och bryta skolans isolering. En professionell kulturaktör har ett annat språk för att förklara och beskriva, vilket såväl vidgar elevernas perspektiv som ökar elevernas erfarenhet av kulturella och konstnärliga uttrycksformer.

Även lärarnas föreställning om konstnären och konstnärligt arbete har avdramatiserats, berättar en lärare. *Det är inte vi och de där konstiga.* Mötet med en, för många elever, ny yrkesgrupp i skolan, kan enligt lärarna vidga elevernas perspektiv och bidra till nya yrkesdrömmar. *Varför skulle inte jag kunna bli författare?*

Och just att man får se människor som kommer från ett helt annat, de är proffs. Man får en helt annan inblick, man får träffa människor från en annan värld. Man väcker intresse, som för den här tjejen som går från att sitta med stora ögon och [vara betraktare], till att själv agera och säga 'på gymnasiet då vill jag gå teater/estet[programmet]'

Att genom Skapande skola få möjlighet att möta kulturaktörer ger bilder av yrken som eleverna kanske inte ens tänkt på. Detta möte blir till något mer än vad syo-lärare på skolan kan vägleda eleverna i.

Röster om kulturens kraft för skolans kunskapsmål

Huruvida Skapande skola bidrar till skolans måluppfyllelse råder det delade meningar om. Att Skapande skola uppfattas som medel för skolans arbete i riktning mot de sociala målen är något som flertalet lärare är överens om. Däremot huruvida Skapande skola kan ses som medel för

ökad måluppfyllelse avseende skolans kunskapsmål är däremot inte lika självklart för lärarna i vår undersökning.

Bedömning, betyg och allsidighet

För att man [som lärare] ska kunna bli entusiasmerad och för att man ska vilja vara flexibel så måste man ju se vinsterna med Skapande skola. Hade jag inte sett vinsterna med det här, i kunskapsmålen, så hade jag varit surpuppan längst bak.

Projekten ska ha betydelse för skolans kunskapsmål – annars är det ingen mening med att vara delaktig i Skapande skola. Med den utgångspunkten menar läraren att Skapande skola med nödvändighet behöver spela roll för lärarens bedömning och betygssättning.

Ja det var absolut en grund för betygssättning. Allt det vi gjorde i projektet var grund för betygssättning. Det var samtidigt som vi började med våra Lpp [lokal pedagogisk planering], så projektet fanns med i våra Lpp, och det var ju också styrt från början att det skulle in där.

Elevernas redovisningar i form av muntlig och skriftlig framställning i Skapande skola-projektet har enligt läraren vägts in i bedömningen. *Eleverna vet att manuskrivande och muntligt berättande påverkar betyget i svenska.* Men även om Skapande skola enligt lärarna inte alltid får betydelse för elevens ämnesbetyg så påverkar det lärarnas helhetsbedömning. Elevernas engagemang i projektet kommer på ett mer indirekt sätt att få betydelse. *Att man inte bedömer just det som händer i projektet. Det som händer, det vi upplever och övar på ska spilla över på det andra som vi ska bedöma.* Lärarna vittnar här om hur elever som aldrig skulle vågat ställa sig upp inför en grupp och redovisa, klarade uppgiften i det genomförda teaterprojektet. Med en ökad självkänsla hos eleverna blir det då också lättare för eleven att visa vad denne kan, vilket i förlängningen ger läraren en bättre möjlighet att bedöma elevens prestationer. Lärarna framhåller att allt som pågår i skolan innebär en form av observation som självklart har betydelse för möjligheten att göra en allsidig bedömning. *Man får en annan bild av sina elever, man ser dem i ett annat sammanhang och ibland blir man positivt överraskad.* Lärarna är överens om att elever som i vanliga fall inte är högrepresterande kan prestera mycket bra när de får möjlighet att använda olika kulturella och konstnärliga uttryck. Lärarna ser härigenom andra kvaliteter hos eleverna, som vanligtvis inte uppmärksammas i skolan.

När en del sjunger, spelar drama eller har uppvisningar så kan man se att de som är jätteblyga i klassrummet och inte säger så mycket, när de står på scen så blommar de upp jättemycket. Det märks att kultur i olika former är viktigt för dem.

Skapande skolas möjlighet att bli ett stöd för läraren att allsidigt kunna bedöma eleven, är i sammanhanget avhängigt att projekten knyter an till den övriga verksamheten och till att man *jobbar kontinuerligt och i större projekt* som kan kopplas till läroplanen. Under sådana betingelser ser lärarna att vad som görs också *måste få räknas med i betygen.*

Ju äldre eleverna blir, ju mer kommer betygen in, och då blir det kanske, det [Skapande skola-projektet] är inte det vi håller på med. Det här kan jag inte bedöma dem på och då blir det svårare. Mot de lägre åldrarna är det lättare att ommodellera sin planering och sin undervisning.

Betygssättning får också återverkningar på när under läsåret som lärare finner det lämpligt att vara involverad i Skapande skola-projekt.

Skulle jag haft en sexa nu så i början på höstterminen skulle jag nog vara lugn, men skulle de sätta i gång med ett Skapande skola-projekt i januari, då hade jag nog inte tyckt att det var helt lyckat. De nationella proven tar ju en stor del av terminen för dem. De tar mycket kraft för eleverna, och att då också ha ett stort projekt som ska ros i land, det kan bli stort för både

pedagoger och elever. Det skulle nog kunna bli en belastning även i slutet av sexan när det är betyg för första gången.

Men det finns också lärare som menar att det är svårt att diskutera betyg och bedömning när det gäller Skapande skola-projekt. Det är inte alltid tydliggjort i vad mån projekten är kopplade till skolans uppdrag, vilket gör det svårare, och för lärarna blir det otydligt *vad som ska mätas*. Lärarna har inga konkreta erfarenheter av att elevprestationer inom ramen för Skapande skola-aktiviteterna utgör grund för betygssättning. Men de menar samtidigt att den relationen skulle stärkas om aktiviteterna är återkommande, om eleven mer tydligt får förbereda sig och även diskutera, reflektera och redovisa vad man varit med om.

Man får tänka att det som är inom projektet är övning som sedan ska ge resultat i andra skolarbeten. Det som händer [i projektet] och det som vi upplever och övar ska spilla över på det andra som vi ska bedöma.

Lärarna poängterar att om Skapande skola-projekten ska ge underlag för en bedömning av elevernas insatser så är det viktigt att ha tydliga mål. Det räcker inte med att det är trevliga projekt i största allmänhet. Lärarna vill känna sig säkra på: *Varför gör vi det här? Vad tillför det? Ska man göra sådana här projekt ska man veta varför man gör det.*

Det finns lärare som uttrycker en oro över att talet om betyg och bedömning som dominerar just nu i skolan och i samhället i stort motverkar Skapande skolas satsning på kulturella och konstnärliga uttryck i undervisningen.

Hela debatten har bara gått ut på att resultaten blir sämre. Nu måste ni skärpa upp det här. Nu måste vi styra. /.../ Mindre flum. Det är så klart att man påverkas av den debatten. Vi är kräktrötta på det här med betyg och bedömning.

Mot denna bakgrund har arbetet i skolan blivit mer intensifierat, menar lärarna, vilket visar sig bland annat i att timmar räknas på ett mer kontrollerat sätt än tidigare. *Det går ju nästan bort 3–4 veckor i ren undervisning när det har varit som värst, eftersom det inte kommer tillbaka tid till mitt NO-ämne.* I detta läge kan man som lärare bli osäker, och det är lätt att gå vilse.

De har rätt till så här många timmar av det här ämnet. Det känns som att vi inte kan ha en friluftsdag ute i skogen, för då får de inte de här timmarna som de har rätt till. Det känns som att man måste offra något för att få något annat. Det kan inte bara gå på plus. Ja, men då måste vi skära i något för att få in det [Skapande skola].

Skapande skola går inte hand i hand med utbildningssidans intentioner, och vad säger de? De säger ju bara: 'striktare, striktare, striktare'. Och då följer inte kulturen med. Det spretar åt var sitt håll.

Denna situation medför krav på skolan och lärare som ingår i Skapande skola-projekt. Det räcker inte att säga *det blir trevligt* eller att bara flyta med i projektet. Lärarna berättar att det måste finnas kopplingar till det centrala innehållet i läroplaner och kursplaner. *Det är det som är så svårt, eller jag vet inte om det är svårt eller att jag inte är tillräckligt vidsynt.* Det ställer krav på tydlighet i varför projekten finns och behövs, och på en förankring av projekten hos alla involverade parter. Lärarna menar också att det behövs ses mer till helheter, övergripande förmågor och kompetenser.

Man hoppas ju att det kan hända något, det är ju ändå förmågor vi ska betygssätta. Att vi faktiskt börjar se att det finns något gemensamt som också ska utvecklas. Det ska inte vara detaljer och faktakunskaper i enskilda ämnen, utan det är förmågor som ska tränas och bedömas på olika sätt.

För att Skapande skola ska kunna bidra till en ökad måluppfyllelse när det gäller skolans kunskapsmål, behöver även själva iscensättningen av projekten uppmärksammas.

I den här miljön arbetade de, i det här dunklet, med de här verktygen. /.../ Jag tror att man får en mer fördjupad förståelse om man får kombinera teori och praktik /.../ Så här levde folk, så här gjorde de för att framställa olika saker. Att få se det på plats, att så här gick det faktiskt till, det tror jag tillför jättemycket.

Enligt läraren är det viktigt att skapa skillnad genom en undervisning som berör alla sinnen och erbjuder djup, helhet och känslor, något utöver det vanliga, som enligt läraren pågår i skolan. I exemplet där eleverna får möta en konstsmid skapades denna möjlighet som innebär att utveckla en kunskap *som man kanske inte kommer åt annars*. På liknande sätt kan ett möte med en författare förändra elevernas upplevelse av böcker och att läsa. *De får flera dimensioner på samma fenomen*. Läraren menar att när dessa aspekter av iscensättningen skapar skillnad för eleverna kan Skapande skola ses som medel för ökad måluppfyllelse.

Kultur i skolans vardag

På frågan vad som förekommer av olika kulturella och konstnärliga uttrycksformer i det vardagliga arbetet utöver Skapande skola, berättar lärare att de försöker kontinuerligt följa upp vad som erbjuds i tidningar, debatter och vilka utställningar som pågår. De kulturformer man använder sig av är till exempel litteratur, bild, film eller drama. Det är också vanligt förekommande att eleverna får uttrycka sig på olika sätt i samband med redovisningar, där det ofta skapas möjlighet för eleverna att dramatisera, använda musik eller redovisa på något annat sätt. *Det är vi nog ganska bra på*. Lärarna framhåller att *vi försöker att med små medel göra mycket* samt att det faller sig mer naturligt i vissa ämnen. *Bildämnet och även slöjdämnet det är ju självklart att det är kultur*. Men det ges samtidigt exempel på hur kulturella och konstnärliga uttrycksformer används för att skapa förståelse för mer abstrakta företeelser i exempelvis NO- och teknikundervisningen.

Jag har i NO hållit på och dramatisera till exempel fast och flytande aggregationstillstånd på materia. Det har vi dramatiserat. Vi har dramatiserat från frö till färdigt trä och bin som flyger omkring. Vi har dramatiserat fotosyntesen. /.../ De gör någon liten teater för varandra och så tar vi upp pollinering och korsbefruktning och på det viset får de visa.

I årskurs nio jobbar vi med bild och teknik, det är ett samarbete inom design. Bild är traditionellt kvinnligt ämne och teknik är ett traditionellt manligt ämne. Vi vill sudda ut gränserna och visa att det finns inga könsmässiga bitar utan visa på likheterna i stället. Vi har väl sett att med åren har det suddats ut. [Vi] har jobbat på detta sätt i fem–sex år. Vi har fått stipendium för att kunna utveckla det. Vi lärare har varit på studiebesök på Designhögskolan och på en waldorfskola för att få inspiration därifrån.

Lärarna beskriver hur kultur i skolans vardag ofta handlar om temadagar. Om det blir något av temadagen hänger mycket på den enskilde läraren och dennes intresse. Utöver den enskilde lärarens engagemang är tid och resurser avgörande. Det handlar då om *att betala besöken men också att transportera sig fram och tillbaka, vilket är ett jättebekymmer för skolan*. I lärarutsagorna förekommer även exempel på kulturprojekt som inte avgörs av kostnader eller planeringstid och där alla kan bidra på olika sätt, som till exempel stickningsprojektet. I detta projekt stickar och syr alla elever, på elevens val, filtar som sedan skickas till Ryssland. *Det har engagerat barn och föräldrar genom att vi önskat oss restgarner som har lämnats till oss. Det har gått via textillärarna*.

Ytterligare exempel på kultur i skolans vardag, som lärarna berättar om, är den kultur som köps in via det kommunala kulturanslaget. Den kultur som skolan då är mottagare av utgörs ofta av musik, dans eller teaterföreställningar. Man deltar så mycket som är möjligt i de kultursatsningar som görs av kommunen, som exempelvis skolbiofestival där alla skolorna blir inbjudna. Lärarna berättar att man deltar med en självklarhet, eftersom det på skolan inte finns medel för annat än *kärnverksamhet*. Det finns ingen risk enligt lärarna, att Skapande skola-satsningen ska tränga undan annan kultur när olika kulturpengar konkurrerar om elevernas tid i skolan. *Inte känner vi*

oss då överösta [av kultur] så att vi måste välja bort något. Det tycker jag inte. På frågan om det blivit mer kultur i skolan som en följd av Skapande skola svarar en lärare att *det har mer blivit happenings. Det har inte genomstrukturerat utan mer varit dagar då eleverna fått göra något annat, något roligt, som på en friluftsdag.*

Då lärare och elever blir erbjudna kultur deltar man, men lärarna ser det mer som något som ligger vid sidan om det skolarbete som pågår, som en trevlig avkoppling från det vanliga. Kultur har för dessa lärare inget med betyg eller ämnen att göra, vilket kan öppna eleverna för andra upplevelser och bli likt ett andhål för eleverna. *Då kan man sjunka in i det och kanske tänka lite mer än på själva ämnet, kriterier och du ska bli det eller det.*

Har man tur så passar det in, annars blir det mer ett nedslag, en trevlig grej. Sen kan det vara något som är väldigt bra som man vill göra ett projekt av. Men ofta blir det väl inte så. Det erbjuds sällan med någon framförhållning.

Men lärares bild av kultursatsningar av olika slag är inte entydig. Det förekommer samtidigt lärarkritiska röster mot den undanskymda roll som kultur får när den enbart uppfattas som avkoppling från det som pågår i skolan. En sådan inställning påverkar det värde och den status som kultur tilldelas i skolan, och förstärker härigenom en inställning hos lärare att det finns *tusen andra saker vi ska hålla på med* och under de senaste åren har *det största arbetet varit med de nya läroplanerna, all tid och energi har gått till det.*

Det finns lärare i vårt material som ger uttryck för att kultur är mer än avkoppling från det vardagliga arbetet i skolan. Kultur och då speciellt i Skapande skola-projekt ger ett mervärde till skolan. *Det blev ett mervärde att olika ämnen jobbade mot samma mål och så blev det här resultatet i slutändan, men under vägen så har man lärt sig en massa saker kring annat.* Ett annat mervärde som lyfts fram är elevernas möjlighet att genom Skapande skola få bli mer skapande.

Skapande skola-projektet har ju inte kommit i gång riktigt än så det är ju svårt att svara på, men om det blir som det kanske är tänkt så kommer de absolut att bli [mer skapande] för då kommer de både att få skriva manus och några kommer att göra musik och spela teater. Då blir de ju absolut skapande och jag tror att det är ett jättebra projekt egentligen.

När det kommer professionella kulturaktörer som brinner för sin konstform så blir det enligt lärarna till något mer än vad de själva som lärare kan inspirera till. De menar därtill att såväl elever som lärare blir imponerade av den professionalitet i ett konstnärligt kunnande som kulturaktörerna uppvisar.

Ju mer möten man får med andra människor så lär jag mig också mer. /.../ Och kommer det hit någon som är professionell så lär jag mig av den personen och då kan ju jag föra det vidare till mina elever nästa gång.

I kulturprojekten kommer det folk utifrån, det tror jag är viktigt både för oss som pedagoger att få lite input, att det inte alltid är vi som ska uppfinna allting utan att det är någon annan som håller i det /.../ men vi är ändå delaktiga. Och även för eleverna att det kommer någon, att någon annan håller i det, är fantastiskt.

Samverkan med de professionella kulturaktörerna i Skapande skola-projekt är lärare över lag mycket positiva till. Det är skönt att för en gångs skull inte behöva vara den som alltid håller i trådarna. Det upplevs som ett mervärde att det skapas möjlighet till lärande, för såväl lärare som elever. *Jag tycker också att man får verktyg för sin undervisning.* På frågan om samarbetet med en professionell kulturaktör har inneburit något för lärarna i kompetensutvecklingshänseenden svarar lärargruppen ofta *absolut.*

På frågan om på vems villkor – skolans eller kulturens, som Skapande skola kommer in i skolverksamheten, kommer även andra lärarröster att höras, om än något svagare sådana. Mål och syften är i dessa resonemang kopplade till att Skapande skola *handlar om att kulturarbetarna ska få chans till jobb*. Skapande skola-satsningen framställs därmed som en *arbetsmarknadspolitisk åtgärd* som riktar sig till särskilda yrkesgrupper som annars har svårt att få jobb.

De här människorna behöver en större arbetsmarknad och då gör man det här och tänker att det kanske är bra för skolan. Det är ju inte tydligt att det ska leda till skolutveckling.

Om vi bjuder in hemslöjden, jag menar det är för liten skillnad i relation till slöjd. Att i bild bjuda in en konstnär, men jag tycker inte att bild handlar om att vara konstnär nuförtiden. Man får inte tro att bildämnet är att måla tavlor som ju så många tror. Det är mer ett samhällskunskapsämne nu för tiden. Och då blir frågan vem är det som har läst läroplanen och vet vad vi ska göra här? Det är ju jag, det är ju inte någon konstnär som kanske har gått fem år på konstfack.

Om läraren känner att den egna professionaliteten är ifrågasatt eller utmanad har man också svårt för att uppfatta hur Skapande skola ska bidra till en ökad måluppfyllelse. En lärare menar att det handlar om att våga tappa lite kontroll över lärandeprocessen, hen säger: *Är du osäker måste du verkligen ha koll på allting, då funkar det inte. Du måste släppa lite och ta det som det kommer*. Det går inte vara alltför *kontrollerande i ett projekt*. Att något släppa taget över själva processen kan vara svårt, att uppleva delaktighet i frågor som rör projektet blir då en alltmer väsentlig sak för lärarna.

Delaktighet

I lärarnas resonemang om delaktighet inbegrips uppfattningar om mer allmänna villkor och förutsättningar för delaktighet på de olika skolenheterna. Den övergripande frågan som behandlas här gäller emellertid lärarnas uppfattningar kring delaktighet i Skapande skola. Delaktighet handlar i lärarnas utsagor om elevers delaktighet, men också deras egen.

Då lärare själva definierar innebörden av delaktighet beskriver de inte sällan förutsättningarna för delaktighet och de jämför i vissa fall även delaktighet i Skapande skola-projekt med hur det brukar förhålla sig med elevers delaktighet.

Jag tycker att delaktighet är att man ges möjlighet att kunna delta. Sedan behöver jag inte göra det, men jag ska i alla fall ges möjlighet att göra det /.../ Delaktighet är att man kommer med egna åsikter. Att man känner sig trygg i det man tycker och tänker. Att man inte behöver känna att man tänker fel. Att det inte finns rätt och fel, det är jätteviktigt. Och i det här [Skapande skola-]projektet får eleverna tycka lite mer. De får vara lite mer delaktiga än i vanliga ämnen.

Möjlighet till delaktighet kopplas på ett intressant sätt till att innehållet i Skapande skola-aktiviteter inte på samma sätt som i de vanliga skolämnena ses som på förhand givet. Det kan finnas en risk, menar vi, att en starkare koppling mellan Skapande skola och läroplanens mål på motsvarande sätt påverkar elevernas möjlighet att vara delaktiga i en negativ riktning.

Att vara informerad

Under rubriken styrning och organisering har bland annat frågor som handlar om informationsflöden och beslut tagits upp. Ytterligare några aspekter av hur informations- och kommunikationsvägarna påverkar förutsättningarna för lärare att vara informerade och därigenom delaktiga, kommer att belysas under denna rubricering.

På frågan om lärarna känner till handlingsplanen och om den haft någon styrande funktion i projekten svarar majoriteten av lärarna att de inte känner till någon handlingsplan för Skapande skola och att den, dem veterligen, inte heller haft någon betydelse.

Det är så otroligt många dokument som ska hållas levande för oss. Och det revideras och det skrivs om och det ska uppdateras. Varje år eller termin. Och handlingsplanen är bara ett av dem som kommer uppifrån.

Generellt är handlingsplanen således dåligt spridd i verksamheterna och därmed inte känd på lärarnivå och ej heller på elevnivå. En annan generell uppfattning är att eleverna och elevråd inte varit delaktiga i de diskussioner och processer som föregår själva igångsättandet av ett Skapande skola-projekt. Lärarna är också självkritiska till hur de lyckats skapa förutsättningar för delaktighet, både i relation till eleverna och till kollegiet.

Vi går ju fel väg hela tiden när vi lärare bestämmer vad som är bra utan att vänta in elevrådet. I år ska vi väl faktiskt låta dem få prata färdigt först. I årskurs nio är det ju redan bestämt, men för sjuorna och åttorna får elevrådet tycka och tänka.

Det här med elevinflytande är väl det som har varit allra svårast. Det är svårt för elever att ha ett inflytande över sådant de inte vet någonting om, och då blir det som det alltid blir i skolan, då bestämmer vi lärare. Vi har försökt att skapa grupper av lärare som är intresserade av Skapande skola och som ska jobba ihop. Men vi har haft problem med att hitta tider. När ska vi träffas? När ska vi prata? Vem ska genomföra detta? Det är hårt jobb och har man allt det andra som också ska göras, då har det här flutit ut lite. Jag har saknat att ha skolledningen i ryggen.

Läraren ger uttryck för betydelsen av att skolledaren själv är engagerad och visar att Skapande skola är ett prioriterat projekt, i syfte att ge det en legitimitet. *Annars tror jag att projekten hänger på enskilda personer, och då blir de inte så bra som de kan bli om alla är med på det.*

Lärares problem att bli delaktiga handlar mycket om att få tid. Lärare nu för tiden drunknar i pappershögar och mejl. Vi har fått så många nya uppgifter. Så man känner inte för fler saker. Det har inte med Skapande skola att göra utan det handlar om hela lärandesituationen. Men principiellt tror jag att det finns en vilja till delaktighet från lärare. Lärare är ju intresserade av vad de gör och vill utveckla sitt arbete och sina arbetsätt. Det är ju egentligen ett dynamiskt arbete, man vill lära sig nytt och kunna ge det vidare. Men situationen har blivit så svår.

Enligt läraren finns det ett intresse och en vilja bland lärare att utvecklas i sitt arbete om tid ges till det. Frågan om delaktighet kan i vid mening kopplas till om deltagande lärare och elever uppfattar Skapande skola-projekten som ett meningsfullt sammanhang. Det meningsfulla sammanhanget existerar både i relation till skolämnen och till ett *vidare perspektiv*, där Skapande skola bidrar till att elever utvecklar sina generiska kompetenser och förmågor. Meningsfullhet och delaktighet hänger också samman med att Skapande skola inte bara *blir en engångsgrej*.

I vad mån lärarna själva varit delaktiga råder det delade meningar om. Skälen för att inte delta kan till exempel vara att man av olika anledningar tycker att aktiviteten inte passar för elevgruppen eller för en själv.

Vi är intresserade av olika grejer. Om jag inte är intresserad av något som har med dans att göra och om jag inte kan se en koppling till mitt ämne då finns det ingen anledning /.../ Det är svårt att hitta fulländade projekt där alla ska vara involverade och där vi dessutom ska uppnå målen.

I några fall menar lärare att de varit delaktiga och haft *fria händer*, i andra fall beskrivs till exempel att *lärare inte är delaktiga i planeringsprocessen* och därmed inte heller informerade

om vad som kommer att ske. Uppfattningen att projekt varit bestämda på förhand, och av andra än lärare, är också en bidragande orsak till att lärare beskriver informationen om vad som förväntas av dem som något *oklart, vagt, förvirrat* och *väldigt rörigt*.

Det känns abstrakt hittills. Alltså jag har svårt att förstå exakt. Jag har svårt att förstå egentligen vad det innebär och vad vi ska göra.

I stället för att bli förelagd vad som ska göras, *här har ni det här projektet nu ska ni genomföra det*, önskar lärare att man själv fått större möjlighet att informera sig på kulturens område för att kunna formulera en egen projektbeskrivning. Det framstår även som svårt att få till stånd en delaktighet som bygger på en kollegial och gemensam förståelse i det vardagliga arbetet.

När vi får en idé så sätter vi oss inte i grupper med lärare och elever och diskuterar om vi ska jobba med det här och hur ska vi jobba, för den tiden har man ju inte. Man kan ju inte ta lektionstid till sådant när man har så många andra mål som man ska uppnå. Det skulle kanske vara elevrådet som hade fått frågan om det är intressant att vara med om eller inte och sen tagit upp det i ett klassråd.

Lärarna talar om hur de gärna skulle vilja få eleverna att se på Skapande skola ur *ett vidare perspektiv*. Det handlar om att som lärare kunna förmedla till elever att Skapande skola också handlar om elevers självständighet, kreativitet och ansvarstagande sett på lång sikt. I det här sammanhanget resonerar lärare självkritiskt kring sitt eget underskott på information och att man är dåligt insatt i vad Skapande skola handlar om, vilket också påverkar elevernas möjlighet till att vara informerade och delaktiga.

Men jag tror inte det var så konkret för eleverna. Helt plötsligt ska man satsa pengar och det ska heta [projekt X]. Det var inte konkret nog. Det var inte förankrat just då i deras skolarbete och i deras vardag. Därför blev det lite så där att ja, ja. De tog inte det på allvar. /.../ Ja, är det så att halva kollegiet är kritiska – hur ska inte eleverna tänka om det då? Det är ju en jättekänslig sak.

Jag skäms. Det här borde ju jag känna till det är mitt uppdrag på samma sätt som läroplaner och allt annat.

Underskottet på information och kunskap om de planerade Skapande skola-projekten kan i vissa fall leda till att lärare känner sig förbigångna och frustrerade, vilket naturligtvis inte utgör en bra grund för att skapa delaktighet och engagemang.

Jag sitter med i skolornas kultursamverkansgrupp, men jag visste ingenting om det här förrän [N.N., det vill säga en kulturaktör som ska arbeta på skolan] ringer upp /.../ Det kändes 'hallå!' och jag blev rent ut sagt förbannad. Även om jag tycker det är en jättebra tanke vill jag inte ha något med det att göra. För det känns bara som ett jättegigantiskt projekt.

Lärare beskriver också att det i stunden kan vara så att de får informera sig själva. Även om läraren vet att ett projekt är på gång, kan det bli först sent i processen som de verkligen förstår vad det handlar om. *Vi visste ju inte vad det skulle gå ut på förrän vi satt på introduktionen*. Detta medför att läraren i högre grad måste inta en *åskådarroll*, eftersom man inte vet vad aktiviteten handlar om. Det påverkar samtidigt vad läraren har möjlighet att göra när kulturaktören är på besök. *Jag satt längst bak och tittade bara*.

Att lärare bristfälligt känner till och är införstådda med Skapande skola och vad satsningen handlar om, har väsentligen att göra med att de inte varit delaktiga i planeringsprocessen. Lärare beskriver till exempel att projekt fått uppmärksamhet i media men att de själva, trots att projekten berör de skolor de själva arbetar på, inte varit insatta. De vill och kan därför inte heller ta åt sig någon ära av den positiva respons projekten ges i media. I stället ifrågasätts på vad sätt projekten är förankrade i deras vardagsarbete.

Det är väldigt fint att säga att [N.N.] och [N.N.] har varit involverad på en sådan här sak på operan. Det är därför det har hamnat på Kulturnyheterna och stått om det i Svenskan och DN. Det är därför det har fått sådan bredd och blivit utnämnt till ett lysande projekt. Men förankringen mitt i verkligheten, den saknas.

Lärares ansträngningar att skaffa information om Skapande skola och de projekt som pågår på den egna skolenheten har att göra med huruvida lärare känner att det mer direkt berör deras dagliga arbete, samt hur det uppfattas anknyta till skolämnen.

Jag känner att det är ju inget som direkt har kommit in och berört mina ämnen, inte mer än det blir avbrott för dans, teater eller någon danspedagog. Vi vet att det sker, men jag har ingen personlig inblandning i det hela.

Det där är jag inte inblandad i, jag är inte berörd, alltså lägger jag ingen tankemöda på det.

Den distanserade hållning som uttrycks visar också hur lärare har svårt för att se på Skapande skola ur *ett vidare perspektiv*. Förhållandet att lärare är dåligt insatta, kan också påverka deras initiala inställning till projekten. Här finns en intressant parallell till hur det är även för elever som visar sig vara bristfälligt informerade, det vill säga att man intar en initialt skeptisk hållning till Skapande skola. Men det betyder också att efter att projekt genomförts kan lärares erfarenheter och kunskaper ha stärkts om vad som utgjorde projektets syfte och mål, vilket följande utsaga är exempel på:

Det mottogs positivt av alla, när man väl hade förstått att det nog skulle funka. Och sedan blev det ju helt fantastiskt, det blev ju bättre än vad man någonsin hade kunnat tro.

I vårt material ges också exempel på hur information riktas till såväl lärare och elever som föräldrar vid speciella tillfällen då kulturaktörer besöker skolan. Vid dessa tillfällen, som kan äga rum både på skoltid och på kvällstid, kan ett intresse och ett engagemang väckas hos föräldrar. Den här typen av introduktionsträffar gör att samtliga inblandade får samma information om vad för slags projekt som är på gång. Lärare talar i det här sammanhanget också om behovet av att det *tas fram lärarhandledning och studiematerial* kring Skapande skola.

Påverka innehåll och form

På frågan om hur det går till när ett projekt växer fram, nämner lärare i en av kommunerna att kulturombud/koordinator från varje skola och förskola träffas i en grupp där kommunens särskilda kultursamordnare kan bidra med idéer. Sedan tar kulturombud/koordinator med sig vad som diskuterats till sina enheter och personalgrupper. *Sen brukar vi ha ett möte till då vi beslutar att det här ska vi satsa på.* Det kan också ske på motsatt sätt, det vill säga att idéer och initiativ väcks av någon enskild lärare, för att sedan tas upp i en större grupp av lärare. Vilka lärare som ingår i processen att påverka innehåll och form, beror enligt lärarna bland annat på vilka skolämnen och vilka årskurser som särskilt berörs av Skapande skola-aktiviteten.

Lärarna säger också att de önskar göra eleverna mer delaktiga i hela den process som leder fram till hur ett Skapande skola-projekt utformas, både innehålls- och formmässigt. En viktig förutsättning för elevers delaktighet är att eleverna uppfattar innehållet som viktigt. *Det måste vara något som de kan relatera till och känna att här kan jag bidra med något.* Lärarna ger exempel på hur man ställer frågor till eleverna, om vilka önskemål de har, och hur man på grundval av elevernas synpunkter kommer att satsa mer på en viss kulturaktivitet, som till exempel filmskapande. Att få elever mer delaktiga i kommunens övergripande kulturgrupp är något lärarna anger som önskvärt. Det skulle ge eleverna en reell påverkansmöjlighet i formuleringen av ett projekt. En synpunkt som framkommer är att lärare också måste bli bättre på att göra elever uppmärksamma på när de är delaktiga och är med och bestämmer.

- Om man frågar en elev om hon är delaktig så är det många som tycker att de inte är det. Vi är nog lite dåliga på att påtala att nu är ni delaktiga.

- Ja de vet inte om att nu är jag med och bestämmer. De märker inte av det.

- Jag brukar vifta med demokratiflaggan så fort de brukar vara med och bestämma.

Som tidigare tagits upp, ger lärarna uttryck för att elevernas påverkansmöjligheter existerar först när ramarna för projekten är formulerade. En förklaring till att elever inte varit med i planeringsstadiet är: *Först måste ramen vara skapad. Reellt inflytande kan elever ha först när ramen finns.* Elever behöver också kunskap för att kunna vara med och påverka på ett mer kvalificerat sätt.

I planeringen av projektet var inget elevråd med, men dåvarande årskurs nio fick påverka och de tyckte att intervjueteknik skulle vara nyttigt /.../ På lägren kunde de välja intressegrupper; alla fick en viss baskunskap som arkeologer och etnologer berättade om. Till exempel 'Vad är ett kulturresevat, vad står den här stugan för?'

Med utgångspunkt i en uppfattning om att *elever lever i nuet* framhålls risken att elever kan *tappa intresset* om de involveras i tidsutsträckta planeringsprocesser. Som lärare måste man också vara säker på att det blir något av projekten, menar de. Läraren ovan menar att om elever involveras tidigt i planeringen av Skapande skola och det sedan inte blir något leder det till en *besvikelse*. Men som tidigare nämnts säger detta också något om vuxna professionellas syn på elever som inte jämbördigt kapabla att ingå i planeringsprocesser. Det finns också lärarröster som framhåller att eleverna i dag är *fokuserade på betyg och bedömning*. I det sammanhanget måste vad som görs inom ramen för Skapande skola också vara en grund för betygssättning. I vid mening handlar elevers delaktighet om lärares tillit till elevers förmågor.

Hur ska vi få eleverna att känna en tillhörighet till Skapande skola-projektet? /.../ Att det har erbjudits, fått tänka på det, veta vad vi ska göra med det och så vidare. När eleverna känner att de kan och vill så utvecklas de. Nu har vi fått elevrådet att ta tag i saker och ting. Eleverna känner att det här har vi fått göra och de känner att vi litar på att de klarar av det.

Då det handlar om att kunna påverka innehållet anger lärare att elever *får skissa på idéer* som man sedan utgår från. Lärare nämner också att eftersom *det finns olika sätt att lära sig saker och det finns olika sätt att visa kunskapen* ges elever en större möjlighet att påverka. Eleverna kan till exempel tilldelas olika avsnitt ur en bok för att sedan arbeta fram manusförslag. En annan aspekt som lärarna tar upp handlar om att när alla elever arbetar med samma projektinnehåll finns det en risk att *eleverna blir uttråkade*.

Möjligheten för lärare att påverka innehållet har, vilket tidigare nämnts, bland annat att göra med om läraren är med i planeringsprocessen eller blir en aktör först i själva genomförandet av projektet. Att kunna påverka innehållet hänger samman med i vad mån lärarna ser att Skapande skola-projekten kan angöra till det undervisningsinnehåll som man sysslar med.

Om man till exempel håller på med första världskriget eller imperialismen så saknas det att man får utforma projekten utifrån den verksamhet som vi har i skolan. Jag förstår att det här är saker som vi gör som också kommer in i skolan. Men det hade varit bättre om projektidén fick komma från vår sida och om det var en mer öppen frågeställning.

Vad läraren tar upp handlar om att det måste vara möjligt att få till stånd innehållsliga synergieffekter utifrån Skapande skola-projekt. Någon måste ta på sig ett ansvar för att projekten ska *genomsyra* skollämnena, annars riskerar *allas ansvar blir ingens ansvar*. Möjlighet till delaktighet kopplas också till att innehållet i Skapande skola-aktiviteter inte ses som på förhand givna. Projekt som drivs i mindre skala kan på bättre sätt skapa förutsättningar för att

lärarna tillsammans med eleverna och kulturaktören kan påverka och anpassa innehållet på sätt som skapar kontinuitet.

Temaarbeten måste styras från oss. Då skulle man ju kunna utveckla dem och få hjälp så att de hade blivit bättre och kanske permanenta dem.

Lärares möjlighet att påverka innehåll och form i Skapande skola-projekten, görs här till en fråga om betydelsen av professionell självständighet för att Skapande skola-projekt ska uppfattas vara meningsfulla.

Vill, kan, får

Vi har i vårt material sett exempel på att viljan att delta i Skapande skola-projekt inte alltid är för handen. Det är till exempel inte säkert att lärare uppfattar att man har tid och möjlighet att tillsammans med elever diskutera vilka Skapande skola-aktiviteter man vill delta i. En aspekt av delaktighet handlar också om lärares egen roll att entusiasmera och göra andra lärare delaktiga i Skapande skola-projekt. Delaktighet är en fråga om att Skapande skola måste förankras i lärarkollektivet och bland elever. Ett första steg i förankringsarbetet är att bli informerad, för att därefter på ett mer fördjupat sätt bli engagerad, det vill säga att ett sammanhang skapas i vilken lärare vill, kan och får delta.

Den generella bild som ges är att Skapande skola-projekt är obligatoriska för eleverna. Men det ges också exempel på att elever inte har behövt delta. I något fall har även enstaka lärare och klasser dragit sig ur pågående projekt. Lärares bristfälliga delaktighet har också resulterat i att kulturaktörerna känt sig *utlämnade och förvirrade*. För elever kan det handla om att det finns en diagnos som gör att eleven upplever det som *obekvämt* att delta. I något fall nämns föräldrars klagomål som grund för att en elev ej har deltagit i projektet.

Då lärarna diskuterar betydelsen av att hitta ett innehåll som passar särskolan och internationell klass, handlar det om att Skapande skola-projekten måste anpassas för att alla elever ska kunna delta. Det anförs till exempel att särskoleelever i mindre omfattning haft möjlighet att delta som elevgrupp, beroende på att eleverna har olika förutsättningar. Det kan betyda att man som grupp inte gör någon aktivitet utanför skolan – i stället kommer kulturaktören i högre utsträckning till skolan. För elever i internationell klass kan aktiviteterna på motsvarande sätt rikta sig utåt, och elever får i högre grad göra studiebesök. Lärares uppfattningar om vad elever kan eller inte kan, får på det här sättet betydelse för vilka former och innehåll som blir möjliga i Skapande skola-projekt.

Lärarna framhåller inte minst kulturaktörernas betydelse för att få eleverna att känna att de vill, kan och får delta. Flera exempel ges på hur det fungerat bra i relationen mellan kulturaktörerna och eleverna och att kulturaktören lyckats *inspirera* elever. Det framhålls som mycket betydelsefullt att kulturaktörerna är vana vid och tycker om att arbeta med barn och ungdomar. *De hade verkligen lyckats hitta en nivå som gjorde att eleverna kände att de var delaktiga på sin nivå.* Att vara skicklig med eleverna handlar här om att kulturaktörerna haft ett sådant bemötande *att till och med slutna elever* öppnat sig. Det är en fråga om *att få med sig eleverna* och att få dem att vilja och känna att de kan, menar lärarna.

Det har märkts väldigt tydligt att de dramapedagoger som har varit här, har mycket erfarenhet att arbeta med barn och unga. Alla har varit duktiga på att komma ner på elevernas nivå och att få dem att öppna sig.

En kulturaktör behöver *vara tydlig* och ha förmågan att göra elever *nyfikna*. Genom sina specialkunskaper och förmågor har kulturaktörerna enligt lärarna en möjlighet att *imponera på* eleverna. Lärarna beskriver också hur situationer skapats som sätter *andra elevgrupper i fokus*. Det är elevgrupper som enligt läraren inte alltid uppfattar skolarbete som särskilt lustfyllt.

Det tror jag var jätteviktigt, att de så att säga fick visa sin bra sida. Att det inte bara var det negativa runt killarna. De ville fram och visa, titta jag kan också. /.../ Att skolan gör något som de gillar och kan känna igen sig i, det var den positiva upplevelsen som de fick ut av det [projektet].

Det läraren berättar kan tolkas som uttryck för att Skapande skola-aktiviteterna förmår skapa ett engagemang som gör vissa elever mer delaktiga än vad de normalt sett är. I de beskrivna exemplen kan läraren också ta ett steg tillbaka. Det kan bidra till att elever ikläder sig en annan roll. Eleverna uppfattar det som spännande, och deras intresse och vilja att delta stärks när läraren intar en mer observerande roll. Det blir kort sagt okej att engagera och anstränga sig, menar lärarna. När eleverna uppträder på detta förändrade sätt, skiljer sig Skapande skola-aktiviteterna från vad eleverna är vana vid. Om däremot form och innehåll liknar övrigt skolarbete är det svårare, menar lärarna, att uttala sig om hur elevers engagemang påverkats.

Eftersom vi hade skrivande, ja det är ju väldigt kopplat till skola, ja man gör ju det mycket i skolan, därför kan det vara svårt att se.

Enligt lärarna är det inte lätt för eleverna att orientera sig i det kulturutbud som erbjuds. Det räcker inte heller med att fråga elever om vad de är intresserade av. Det är mer en process för eleverna att upptäcka och bli intresserade av olika kulturella innehåll, aktiviteter och uttryck. Läraren har ett ansvar att inte lämna elever att på egen hand tänka ut vad som ska bli ett innehåll i Skapande skola-projektet. Vad eleverna behöver är enligt lärarna *hjälp och stöd* för att kunna föra sina diskussioner och därigenom bli delaktiga på ett mer kvalificerat sätt.

Även lärarnas motivation stärks när projekten växer fram *underifrån*. Viljan att påverka och vara delaktig finns, men lärare menar samtidigt att de saknar kunskap och kontaktnät, och att de på olika sätt behöver hjälp och stöd. *Inte har jag något stort kontaktnät utanför. Man vet ju inte vad som finns*. Tidigare har dilemmat om ansvar för att organisera tagits upp; denna aspekt blir nu också tydlig i relation till delaktighet.

Vi skulle nog kunna komma med många förslag på vad vi skulle kunna göra och hur vi skulle kunna knyta an det till olika skolämnen. Men det blir inte att man gör det. För vem ska se till att det leder någonstans? Att man skriver och att man söker pengar, projektplanering, dit kommer man aldrig. Men skulle man bli erbjuden att nu vill vi att ni skickar in era förslag, då tror jag att många skulle vilja det. Att man har någon som sköter pappersjobbet /.../ Det skulle man verkligen behöva hjälp med, någon som skötte den delen. För nog skulle vi kunna ha idéer, men hur och när, det har man ingen koll på.

Utifrån att lärares arbetssituation beskrivs som pressad kan det också vara *skönt om det är mer ordnat* och att någon tagit ansvar för att aktiviteten är *välorganiserad*. Innebörden är att lärare inte alltid har tid och därmed inte kan vara med och planera projekt från ax till limpa. Lärare får kort sagt också anpassa sig och känslomässigt förhålla sig till de projekt och aktiviteter som andra än de själva beslutat om. *Nu är det dans, och då förhåller jag mig till det, inte sitter jag och surar*.

Individ och kollektiv

Dimensionerna individ och kollektiv handlar konkret om hur Skapande skola-projekt utformas, om innehållet i projekten gör att elever väljer och arbetar individuellt, eller om man i en klass eller på en skola kollektivt samlas kring ett gemensamt projekt. I vårt material är det i flertalet fall så att elever på olika sätt arbetar tillsammans. Delaktighetsaspekten rör också om det är enskilda, lärare och elever eller grupper som är delaktiga. Det har redan getts exempel på betydelsen av de så kallade *eldsjälarna*, vilket talar för att graden av delaktighet bland lärare är mycket varierande.

Dansprojektet har levt mer sitt eget liv. Där har inte alla varit involverade. Alla klasser har varit involverade men inte alla lärare. Det har varit mer på idrottssidan, med en dansgrupp utifrån, som har hållit i det

Det finns som vi sett också exempel på en representativ delaktighet i grupperingar på olika nivåer i skolorganisationen, såväl på kommunnivå som på skolnivå, där till exempel utsedda klassrepresentanter, klassråd och elevråd är delaktiga i relation till Skapande skola-projekt.

En aspekt av delaktighet är till exempel att de *rediga och ordentliga* samt redan *intresserade* eleverna är de som väljs ut för att få delta på så kallade utbudsdagar. Detta förhållningssätt väcker frågor om hur bred delaktigheten är bland elever. Även om lärarna ger uttryck för att kulturintresset hos eleverna generellt är begränsat och att antalet grupperingar på skolan redan är stort, borde *man helt enkelt bli bättre på att fånga upp dem* som har ett intresse. Lärares ansträngningar för att få elever delaktiga tar i det här fallet sin utgångspunkt i att rikta sig till de som redan har ett intresse.

Vad som skulle vara trevligt är om det fanns ett antal elever med ett särskilt kulturintresse som kunde vara med i kommunens kulturgrupp. Men det gäller att hitta några som är intresserade och som verkligen ville vara med och vara drivande.

Det kan även finnas andra grunder för vilka elever som blir kollektivt delaktiga. *Det var de äldre eleverna som fick vara med*, eller så kan det vara som en lärare uttrycker det: *Det står i projektansökan att alla elever ska ingå, men eftersom nian lämnar oss så blir det åttan som huvudsakligen skriver om det*. Eleverna har enligt lärarna också fått uppleva en kollektiv känsla av delaktighet. En känsla av att *det här har vi gjort tillsammans*. Projektets slutprodukt blir också något som *hör hit till skolan* och något att *samlas runt* och att vara stolt över.

Långsiktighet

Den övergripande frågan som behandlas här är lärares uppfattningar om möjligheterna att långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttryck i skolan. Lärare ger uttryck för sina erfarenheter av de insatser som är tänkta att bidra till en långsiktig samverkan mellan skolan och kulturlivets parter. Dessa berättelser handlar om de möjligheter som Skapande skola ger för lärare att innehålls- och formmässigt utveckla sin undervisning och vad Skapande skola bidragit med när det gäller relationer som skapats mellan elever, skola, de kulturella och konstnärliga uttrycksformerna och samhället i vidare mening. Långsiktighet handlar enligt lärare till väsentlig del också om förutsättningar som behöver uppfyllas för att kulturella och konstnärliga uttryck ska kunna integreras i deras arbete.

Långsiktighet – integrerad undervisning

De lärare som vi har mött och som har positiva erfarenheter av Skapande skola menar att Skapande skola har bidragit till att inspirera dem i fråga om hur de kan arbeta i sin vardag. De ger uttryck för en ökad tillit till att en integrering av kulturella och konstnärliga uttrycksformer långsiktigt kan berika undervisningens upplägg och genomförande. Inspirationen är till exempel sprungen ur lärares positiva erfarenheter av att tillsammans med elever och kulturaktörer besöka och undersöka miljöer utanför skolan och att de på olika sätt fått tillgång till kulturaktörers professionella kunskaper. Lärare menar att det breddat deras kompetenser och gett upphov till att nya undervisningsmaterial skapats, vilka också har återanvänts vid senare lektionstillfällen. En av lärarna berättar att genom att följa Skapande skola-projektet på nära håll kunde elevernas läroprocess dokumenteras med hjälp av fotografier.

Lärare ger också uttryck för att Skapande skola bidrar till en ökad variation i undervisningen: *Skapande skola ger möjligheter både för oss lärare och för eleverna att få göra saker på ett annorlunda sätt*. En av lärarna säger att det är *viktigt att man kommer ut i verkligheten* och när man går utanför klassrummet bidrar det till att det blir enklare att *skapa något nytt*. Lärares byte

av miljö samt prövandet av nya undervisningsformer tycks vara betydelsefullt i termer av att de ser sitt yrkeskunnande med nya ögon. Detta medför en identifiering av nya kunskapsbehov och en långsiktighet i termer av kompetensutveckling.

När lärare beskriver hur de själva fått stöd att utvecklas av de professionella kulturaktörerna beskrivs erfarenheterna som *väldigt positiva*. Samarbetet har bland annat handlat om att *utbyta idéer och tips* på ett sätt som varit både *roligt och trevligt*. Det har gett som en av lärarna formulerar det *ringar på vattnet*. Framför allt handlar detta om att lärare *har fått andra redskap*, vilket i detta fall har inspirerat en lärare att *dra i gång samma projekt igen*, fast denna gång på egen hand, det vill säga efter att Skapande skola-projektet avslutats.

I vårt material förkommer flera exempel på hur Skapande skola har bidragit till lärarnas kunskaps- och erfarenhetsutveckling. I detta avseende berättar en lärare om en ny och förändrad relation till rappmusik. *Det är ju intressant att se att även rappen har sin struktur*. Kulturaktörens förmåga *att behandla språket och se vad han kunde förmedla till eleverna med korta och långa ord och hur man kan byta ut dessa*. Läraren lyfter fram detta exempel som en värdefull och ny erfarenhet. *Vi har fått ett verktyg för hur man ska jobba med rappen*. I nämnda Skapande skola-projekt blev det också möjligt att integrera SO-ämnena när eleverna skulle skapa egna rapptexter, eftersom *eleverna måste ta in den kunskap de har om världen för att kunna skriva texterna*.

Lärare som varit aktiva i Skapande skola-projekt menar att deras föreställning om kultur i skolan har förändrats på ett sätt som kan leda till långsiktiga effekter. Skapande skola har bidragit till att både längre och mer genomarbetade projekt har skapats på skolan. *Det känns som en chans att kunna göra saker som man annars inte skulle göra. Vi hade ju aldrig gjort detta. Inte heller dansprojektet hade kunnat bli av*. Ytterligare är tanken att *kultur kan vara en del av planeringen av ett läsårs eller en termins undervisningsinnehåll* – en ny och mer närvarande tanke, enligt läraren. Som en del av det vardagliga skolarbetet kommer lärare i framtiden att:

... ha med i tanken att man kan ta in en textilkonstnär eller en författare eller man kan koppla det här till ett teaterbesök. Att man har den pusselbiten, och jag tror att den öppnas upp när man har varit med i några sådana här projekt.

En annan lärare *har fått en ny syn att se på hur kulturella och konstnärliga uttrycksformer kan integreras i lärares arbete. Vi har fått en utbildning. På sikt tror jag att det är bra*. Det kan i dagsläget vara svårt för lärarna att uttala sig om huruvida de positiva erfarenheterna i realiteten kommer att omsättas i praktisk handling. Det är i detta avseende värt att notera att en ökad vilja till och en ökad kunskap om hur en lärare långsiktigt kan integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer, har uppkommit som en följd av Skapande skola.

Lärarna är realistiska, de är medvetna om att *det är en lång process* att förändra skolans inre arbete och *alla lärare kommer aldrig att nappa*. Samtidigt anför att Skapande skola troligen har ökat *möjligheterna för att fler kan börja arbeta mer integrerat och långsiktigt*, vilket också *på sikt kan betyda en kompetensutveckling för lärare*. Eller som en annan lärare påtalar:

Det var först när man hade projektet som man upptäckte behovet av kompetensutveckling, att det skulle jag vilja fördjupa mig i och kunna mer om.

Huruvida det skapas kontinuitet och långsiktighet kommer enligt lärarna också an på vilken kulturyttring det handlar om. Lärarna gör här en distinktion mellan aktiviteter som utgör mer fristående *upplevelser*, exempelvis musik, och sådana aktiviteter som mer tydligt inrymmer ett *budskap* och som kräver mer bearbetning, som exempelvis teater. Teater leder, menar läraren, till behov av att samtala.

Det är självklart att man bearbetar en teaterföreställning med ett budskap, men om det har varit något med musik är det mer kopplat till upplevelsen.

Att få till stånd en långsiktighet handlar enligt lärarna om att knyta an till exempel författarbesök, sagor, musik, dans eller film till vad man i övrigt gör i de respektive årskurserna. När denna sammankoppling sker menar lärarna att det skapas förutsättningar för *en holistisk inläring där eleverna kan se kopplingar till alla ämnen. Det skapar en helhet som jag tycker saknas*. När kulturella och konstnärliga uttrycksformer binder samman olika ämnen skapas en förkroppsligad erfarenhet och kunskap, vilken enligt lärarna kan vara en start på ett livslångt lärande för eleverna.

I vårt material förekommer det flera exempel på Skapande skola-projekt som har integrerats med innehållsområden eller ämnen i skolan. Inom ramen för ett Skapande skola-projekt arbetade en av de skolor vi besökt med en konstnärlig utsmyckning av skolans inomhusmiljö. Det blev ett projekt som lärarna på skolan tyckte var enkelt att integrera i flertalet av läroplanens kunskapsområden.

Man jobbade med historia kring bruksmiljön på historien och NO jobbade mer med tekniken. Hur gjorde man i en masugn, vad händer i en masugn, hur fungerar det rent tekniskt? Hur gjorde de på den tiden? Och det här med vattenkraften som de använde för att driva. Bilden var ju involverad när det gällde skissning kring det här projektet, och i dokumentationen, i fotografering. I bilden jobbade de utifrån bildsemiotik och sen jobbade vi med musiken, ett av bildspelen tonsatte en klass. Slöjden jobbade med kulturhistoria och kläder.

Lärare och elever arbetade på detta integrerade sätt under en relativt lång period som varade upp till två månader med återkoppling under nästföljande termin. *Alla ämnen jobbade med det, och det gjorde också det att eleverna fick ju ett helt annat sammanhang kring alltihopa.*

I ett annat Skapande skola-projekt som handlar om kulturarv och platsens kulturhistoria ska eleverna som avslutning göra en skriftlig dokumentation över de lokala utflyktsmålen som bland annat turister ska vara behjälpliga av. Eleverna ska *översätta sin lilla svenska faktatext med bild till engelska, spanska, tyska, nord- och sydsamiska* samt skapa en hemsida för turister. Detta projekt involverar lärare i samtliga språkval. Projektet har även knutits till SO- och NO-ämnen, liksom till bild och slöjd.

Att lärarna för samman ett kulturarv med den digitala världens domän, för oss över till nästa exempel om hur Skapande skola-projekt byggt broar mellan dåtid och nutid. Förutom att lärarna kunde koppla projektet till *alla ämnen* kunde de även *under tiden knyta ihop sammanhanget: samhälle–människa, nutid–dåtid*. En av lärarna berättar: *Jag har aldrig varit med om en sådan härlig helhet! Man fick in så vansinnigt mycket och det var så enkelt*, vilket enligt läraren ledde till att projektet *blev verklighetsförankrat, i dåtid och nutid*. Att samtidigt vara i den fysiska miljön har enligt lärarna en stor betydelse för elevernas lärande.

Det har bött riktiga människor här. Man har inte bara ställt i ordning som det är på ett museum /.../ Eleverna fick göra också, handgripligen banka på och elda, med glaset, smida och bränna sig, och känna vad det är som händer. Det fräste och det flög vatten.

De kulturella och konstnärliga uttrycksformerna kunde binda samman dåtidens materiella och sociala villkor med ett konkret konstnärligt objekt. Eleverna har enligt lärarna också fascinerats av den nya kunskapen, så som denna framträder på ett verklighetsförankrat, förkroppsligat och därmed fördjupat sätt. Det blir som en lärare uttrycker det: kvar som *minnen för livet*. På detta sätt kan långsiktighet definieras ur ett lärarperspektiv. Det handlar som vi sett också om en lärandeprocess som även skänker lärarna arbetstillfredsställelse.

Huruvida dessa exempel på Skapande skola-projekt där kulturella och konstnärliga uttryck har integrerats i skolans ämnen eller innehållsområden, har fått en långsiktig konsekvens i form av förändrade arbetsformer i skolan eller fortsatt arbete med en sådan integrering, är svårare för lärare att uttala sig om. Däremot kan lärares entusiastiska berättelser om Skapande skola antas ha påverkat lärares inställning till kulturella och konstnärliga uttryck. En lärare som var delaktig

i ett Skapande skola-projekt som engagerade en hel skolas elever och lärare menar att denna erfarenhet har gett professionellt mod, vilket skapar beredskap för en långsiktighet.

När man har varit med om sådana här saker så inser man att det går ju att göra mer saker än vad man kanske trodde innan. Man är kanske inte lika rädd att ge sig in i nya projekt, för man inser att det går ju faktiskt.

Men i vårt material finns också lärarröster som pekar på svårigheten i att integrera de kulturella och konstnärliga uttrycksformerna i den undervisning som pågår. Lärarna berättar att det kan bero på att Skapande skola traditionellt anses höra samman med framför allt de estetiska ämnena. Det förekommer hos vissa lärare en föreställning om att det är enklare att Skapande skola integreras i dessa ämnen.

Skapande skola är egentligen knutet till musik, bild och drama, det är estetiska ämnen och de har inte den tyngden som matte, svenska och engelska /.../ och man har nationella prov, så det är de ämnena alla satsar på. Till exempel på utvecklingssamtal så tycker föräldrar att det är jättetrevligt med bild, men sen undrar de hur det går med mattematten. Alltså dessa ämnen värderas högre och de estetiska ämnena kommer alltid sist.

Svårigheten att integrera Skapande skolas kulturella och konstnärliga uttrycksformer visar samtidigt på en problematik som handlar om ämnernas olika status bland såväl lärare, skolledning och föräldrar som samhället i stort. Lärarna synliggör den starka tradition av skillnad i status som råder mellan de estetiska ämnena och övriga skolämnena – en skillnad som återkommande varit föremål för diskussion i såväl skola som forskningssammanhang (Aulin-Gråhamn & Thavenius 2003).

Det är en öm punkt här. Jag känner att matteprojekt och matteverkstad, det är mycket matte och till och med jag ska sitta i en mattegrupp /.../ Bildämnet status är väldigt olika hos olika personer. Det är högt hos eleverna och ganska högt hos kollegorna, men inte särskilt högt hos skolledningen med tanke på hur de lägger schemat. Det är 27 elever på en 45-minuters lektion i bildsalen. Där ska jag göra något meningsfullt. Men jag känner att ämnet har ingen status om man gör så.

På frågan om de anförda skillnaderna i status mellan skolämnena inte går att bryta, svarar läraren:

Tror tyvärr inte det i dagens samhälle. För 25 år sedan hade det kanske gått, men i dag är det mycket om faktakunskaper och för att kunna komma ut i arbetslivet. Arbetslösheten ökar och det är ekonomisk kris. Folk har blivit mer medvetna om att allt har blivit svårare. Man har inte råd att studera konsthistoria i tre år utan det är bättre att man går en datakurs. Inställningen har blivit lite hårdare och man har kommit bort från det estetiska. Det uppskattas säkert, men det upplevs inte lika viktigt av många. Det är skolledare, lärare, föräldrar och även elever. Elever tycker om att gå till de estetiska ämnena för att det är avkopplande, men de pluggar matte, NO och så vidare.

Däremot på frågan om lärare skulle kunna arbeta mer på det sätt de gjorde i ett Skapande skola-projekt får vi till svar att det skulle *absolut kunna göras*. Det är något som lärarna *pratar mycket om*. I samma andetag fortsätter läraren:

Men, det är ju det där med tiden. Att ha gemensamt, så ser ju inte våra scheman ut. Att vi har någon gemensam planeringstid då man skulle kunna sätta sig ner och bestämma olika projekt som man skulle kunna jobba med. Den verkligheten finns ju inte riktigt.

En annan lärare betonar: *Vi har inte tid i vår vanliga vardag att rodda runt projekt, och ytterligare en lärare säger: Det är så mycket, den där tiden för att söka projektpengar och dra i gång annat utöver basverksamheten. Den tiden finns ju egentligen inte, utan den måste plockas*

någon annanstans ifrån. Att tid är begränsat är något som i de här avseendena bromsar lärare. Som tidigare nämnts kan Skapande skola uppfattas innebära en *belastning* och ha *ett högt pris* i stress för lärare.

Lärare som vi mött talar om stofffrängsel och en känsla av stress när det försvinner tid till Skapande skola från lärarens ämne.

Det är ett revirpissande på det egna ämnet. Jag måste hinna med mina grejer. Den här förståelsen går aldrig att uppnå om man inte ändrar hela grundtanken med hur vi ska bedriva vår verksamhet.

Det finns samtidigt lärare som ser att tid finns. Det gäller att omdisponera den och i stället se de fördelar som skulle komma ifråga, ifall lärare tillsammans långsiktigt skulle arbeta med en integrering av kulturella och konstnärliga uttrycksformer i undervisningen.

Personligen tycker jag att det finns hur mycket tid som helst egentligen. Det handlar bara om att vi tittar och söker den fysiska mötestiden där vi tre sätter oss ner. I stället kan jag sätta mig ner, skriva ett embryo, skicka det vidare till N.N. N.N. fortsätter att fundera och till den tredje. Och sedan sätter vi oss ner. Det är lite så här som designprojektet uppstod. En av oss började, jag kommer inte ihåg vem, att skriva ett embryo och sedan skrev nästa, och sedan satte vi oss ned.

Det handlar enligt läraren, i grunden om en kollegial medvetenhet om det mervärde som ett sådant arbetssätt skulle kunna ge, men också om en förändring av föreställningar om konventionella sätt att planera sin verksamhet på och om bilder av elevers lärande och kunskapsutveckling.

Eleven, skolan och orten

Det finns exempel i vårt material där lärare framhåller att elevers, skolans eller ortens relationer till kulturella och konstnärliga uttrycksformer långsiktigt utvecklats som följd av Skapande skola. Även om elever, enligt lärarna, sällan vet vad Skapande skola är för något och har svårt för att orientera sig i vilket kulturutbud som finns, så efterfrågar de till exempel mer av författarbesök och att få komma i väg på teater. Elevers fortsatta kulturintresse kan i de här fallen ses som en följd av de erfarenheter de gjort i Skapande skola-sammanhang. Ett fotoprojekt lever till exempel vidare genom att *eleverna nämner det ibland* och de önskar att få *jobba på liknade sätt som vi gjorde* under det särskilda projektet. Fotoprojektet har också levt vidare utanför skoltid, genom att fotografen skapade en fotokurs för de intresserade eleverna.

För enskilda elever har idéer om praoplacering inom museivärlden aktualiserats efter möten med bland annat etnologer och arkeologer. En av de lärare vi intervjuat är *stolt över att man kan få ett sådant intresse att man vill det*. Såväl enskilda lärare som elever har också åkt tillbaka för att besöka kulturaktörers arbetsplatser, som en följd av de möten som aktualiserats via Skapande skola-projekt. Ytterligare en elev fick sitt slöjdintresse och sin kunskap om administrationen av naturreservat förstärkt, via ett Skapande skola-projekt som hade kulturhistoria inom ett naturreservat som fokus.

Vi hade en elev som var väldigt intresserad av slöjd för två år sedan, både under skoltid och på sin fritid. Och då vi satt där inför övernattningen, då gick den här killen och strövade runt och så kom han och sa: 'Du, har du sett den där?' Och då såg jag en jättestor vril, en stor utväxt på ett träd. Och han sa: 'Ska du eller jag ta den?' Och jag sa: 'Ingen utav oss får ta den. För nu är vi inne i naturreservatet.' Och då sa han: 'Hur gör man då?' Jag sa: 'Ja, det får du ta reda på.' Då fick de kunskap och veta att administrationen runt naturreservatet är det främst Länsstyrelsen som har hand om. Eleven skickade på eget bevåg en ansökan. Han hade inte sagt någonting, för han var väl rädd att jag skulle hinna före. Han hade skrivit en ansökan och han hade fått tillståndet. Och han fick en viss tidsfrist på sig, med restriktioner, och de ville

önska honom lycka till. Undertecknad med ung samisk slöjdare. Och de ville gärna ha bild på det färdiga resultatet. Och jag vet att eleven slutförde alltihop. Han hämtade och gjorde resultatet. Man kan lära sig att läsa landskapet i vid mening. Det är en solskenshistoria.

Frågan om huruvida Skapande skola-insatserna kan skapa kontinuitet och långsiktighet i fråga om arbetssätt och förhållningssätt, påverkas av om lärare och kulturaktörer lyckas etablera ett långvarigt samarbete. Med citatet ovan visas att ett projekt kan få betydelse åtminstone för enskilda elever som inte bara får sitt kulturintresse i detta fall stärkt utan också en kunskap om institutionella strukturer och en egen kraft att hantera dessa. Ett långvarigt samarbete gör på sikt att man lär känna varandra och att relationen kan utvecklas till att bli mer jämbördig. Det finns i vårt material flera exempel på fortsatta samarbeten som skolor har inlett med en kulturaktör som en följd av Skapande skola-projekt. Då en *fortsatt kontakt och anknytning* blivit långsiktig handlar det om att man har lyckats *bygga upp någon form av kontaktnät*. En sådan kontakt kan betyda fortsatt konstnärlig verksamhet i skolmiljön. Den kan också få betydelse för orten, då kulturaktören som en fortsättning på samarbetet med skolan har bjudits in till lokala bibliotek för workshops eller till kvällssittningar för allmänheten.

Förutsättningar för att långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttryck

Vårt material är som tidigare påpekats inte entydigt. Det förekommer bland lärare de som ser svårigheter i att integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer i undervisningen, men det finns samtidigt lärare som ser Skapande skola som den stora möjligheten till att skapa en sådan integrering. Vi har i lärarnas utsagor identifierat ett antal förutsättningar som anges för att denna långsiktighet ska kunna skapas.

Framförhållning, stöd och planering

Lärare ger uttryck för att god framförhållning, minst en termin i förväg, möjliggör en planering som i större utsträckning kan leda till att kulturella och konstnärliga uttrycksformer integreras. Lärarna menar att de själva måste vara väl förberedda och *satt sig in i materialet*. Det gäller att ha *läst på innan* och tillsammans med eleverna ha diskuterat det projektinnehåll som planeras. Det bör också ske i samplanering med kulturaktörerna. En lärare som har varit med om ett sådant välorganiserat projekt ger uttryck för att *det gjorde också att det var lättare att ämnesintegrera*. De råd som läraren vill ge skolor som ska arbeta med Skapande skola är att det är nödvändigt att *avsätta tid, öronmärkt tid, för planering; inte bara 'Vi tar det på lärartiden på måndag', utan vi avsätter en dag och gör klart den här planeringen*. Projekt som lärare varit delaktiga i och som de själva bedömer som bra kännetecknas av just god framförhållning och samplanering. Eller som en lärare formulerar det: *Vet man att projektet kommer, då kan man integrera det bättre i ämnen och i relation till läroplanen*. Stöd från ledning och eventuellt administrativt stöd är också av stor betydelse.

Det ska ju kännas att det tillför och inte tynger, för då blir det så att man säger nej, vi vill inte vara med på det där, för man känner att det kommer vi inte att ro iland. Det blir för mycket. Men känner man att man kan ha en stöttning så är det en sak att genomföra det.

Mot bakgrund av att det är lång framförhållning och god planering som kännetecknar projekt där lärarna i större utsträckning arbetat med att integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer i sitt arbete, påpekar lärarna att skolorna borde få en summa pengar under en längre tidsperiod. *Vi hade önskat att vi kunde styra mer över pengarna och över en längre tidsperiod än ett år*. Ytterligare en lärarröst talar om att en förutsättning för att kunna skapa långsiktighet är att skolans behov av framförhållning beaktas.

Man kan säga att vi får ofta pengar, men det är inte så att det kommer ett år i förväg. Men vad vi i skolans värld behöver, det är just långsiktighet. Det hade varit jättebra om vi fått veta att vi kommer att få pengar till foto eller rapp i tre års tid. Då kan vi planera för det /.../ man

behöver ha ett års framförhållning /.../ de här snabba pengarna, de är helt värdelösa. Vi behöver långsiktiga pengar. Jag tror också att man känner sig stressad med Skapande skola för att det var så många delmoment. Det tar ett tag att lära sig olika moment, men vi ställs inför klassen utan att själva vara säkra i det vi gör. Det blir ett Sisufusarbete. Hur bra det än är så blir det för tungt. /.../ Vi pratade om det på varje konferens, hur jobbigt det var och att aldrig mer ska vi ha Skapande skola.

En sådan långsiktighet i medelstildelning skulle enligt läraren skapa ett större lugn, och minska den stress som uppstår när Skapande skola är planerat på årsbasis. Skolan som organisation framträder i lärarnas berättelse inte heller som särskilt flexibel, vilket på sitt sätt också påverkar möjligheten till en långsiktig hållning.

Ytterligare en aspekt av framförhållning, stöd och planering är utvärdering. Det finns enligt lärarna mer att önska kring hur de själva följer upp och utvärderar Skapande skola-projekt. Lärarna är även här självkritiska till att de inte alltid lyckats få till stånd kopplingar mellan de olika Skapande skola-insatserna, så att både de själva och eleverna kan uppfatta en långsiktighet och ett innehållsligt sammanhang. Efter avslutade projekt görs enligt lärarna ofta *enkla sammanställningar*. Det framstår samtidigt oklart vem som är adressaten för dessa utvärderingar, och även när relativt bra utvärderingar har genomförts så är det inte självklart att *sedan förankra utvärderingen i verksamheten*.

Att utvärderingarna brister i kvalitet menar en lärare har att göra med en bristfällig förankringsprocess hos lärare. När ingen *röd tråd* kan identifieras och *där ingen har punktut vad som ska göras* i ett konkret projekt finns det inte heller *något att följa upp* eller *utvärdera*. Utvärderingar försvåras också av att en del projekt saknar kontinuitet för såväl lärarna som för eleverna. Ett exempel som ges är när en rappartist *var ute i ett pass med eleverna, sedan skulle de fortsätta med undervisande lärare och bygga färdigt rapplåten. Sen kom han bara tillbaka när det var dags för uppvisningen*. I detta projekt kunde enligt lärarna inte heller kulturaktören ge kontinuerlig feedback till eleverna.

En förutsättning som vi identifierar i vårt material för att lärare ska få till stånd en kontinuitet i Skapande skola, är att alla inblandade måste kunna dra lärdom av genomförda projekt. Det framkommer i lärarnas utsagor att man är missnöjd med hur uppföljning och utvärderingar görs. När inte skolan som organisation tar Skapande skolas potential på allvar utan blir till ett projekt som ligger vid sidan om, görs inte heller någon fördjupad eller mer kvalificerad utvärdering som utgångspunkt för ett kollegialt lärande, vilket utgör en nödvändig kvalitet för att skapa långsiktighet i skolans arbete.

Läroplan och lokal förankring

Det är enligt lärarna svårt att veta i vad mån Skapande skola har påverkat eller förändrat arbetssättet i klassrummet eller om det har blivit andra mer långsiktiga konsekvenser. I de fall då detta har inträffat, menar lärarna att kopplingar till läroplan och till skolans uppdrag har presenterats.

Det lärare syftar på när de talar om långsiktighet är att det är önskvärt att Skapande skola-projekt har en koppling *till målen i vissa ämnen* och att de planeras tematiskt. Lärare som inte varit fullt nöjda med det Skapande skola-projekt som de deltagit i, menar att dessa *hade blivit bättre om man kunnat väva ihop det med det andra man höll på med*. Det finns i vårt material det som också talar för att om man köper in färdiga paket, underlättar detta inte möjligheten att integrera det kulturella innehållet med det ämnesinnehåll man arbetar med. Det som då händer är att *projekt ofta tenderar att bli isolerade; att det inte knyts ihop, även om det kan ge något ändå*. En fråga värd att kommentera i detta sammanhang är skolans och lärares ansvar att göra kopplingen till läroplanen. Lärare efterfrågar, som tidigare nämnts, också en lokal anknytning till den egna skolan. Projekt som initieras uppifrån tenderar att bli en *för stor apparat*. En lärare som har upplevt den utvecklingen säger:

Sen blev det som sagt en jätteapparat och vi fick inte bestämma själva. Vi skulle komma överens med de andra fem skolorna. Det blev inte så fritt och därför inte heller så skapande, tyvärr.

Vad lärare ger uttryck för är att de får ett långsiktigt och större eget engagemang om de också har möjlighet att påverka utformning och planering av Skapande skola-projekt. Ett förslag som ges, vilket går i linje med vad som tidigare tagits upp, innebär att det borde vara *rektorerna på enheterna som söker för lite mindre projekt. I så fall blir det verkligen verksamheten som får det*. Lärare beskriver också hur de *har en bit kvar* för att genom kulturell verksamhet skapa kreativitet och problemlösningsförmåga som de menar långsiktigt behövs för att eleverna ska klara skolämnen. Det finns enligt lärarna därför skäl till att börja arbeta på ett *annorlunda sätt* och att initiativ inte minst måste tas *underifrån*.

I vårt material finns det skolor som har byggt vidare på befintliga traditioner på ett sätt som underlättat lärares långsiktiga arbete med integrering av kulturella och konstnärliga uttrycksformer. Resurser från Skapande skola har då skapat möjlighet att förstärka och bredda det kulturella innehållet i projekt som redan varit igångsatt av engagerade lärare. Det finns också exempel på hur en skola sökte och fick Skapande skola-medel precis när skolan skulle ta emot sina första elever. Detta kom att innebära att det fanns en *pionjärkänsla* som bidrog till att projektet integrerades i skolarbetet.

Gemensam upplevelse och arbetsprocess

Ytterligare en förutsättning för långsiktighet och för integrationen av kulturell och konstnärlig verksamhet i skolans vardag är att de Skapande skola-projekt som initieras bygger på en gemensam upplevelse mellan lärare, kulturaktörer och elever. En lärare påtalar vikten av delade erfarenheter som blir gemensamma referenspunkter för lärande.

Och när man hade fått vara där och fått samma berättelse och samma upplevelse som barnen så var det ju lättare då när man kom tillbaka hit och ha det i sitt ämne att referera till samma upplevelser. I stället för om de hade åkt själva och sedan skulle vi koppla det, och vi vet inte vad de har sett och hört och gjort. Att vi var där samtidigt gjorde att man kunde säga 'Ja, men ni vet ju hur det var, ni minns ju när vi såg, och så där'.

Den gemensamma upplevelsen får ytterligare kraft om det finns en tydlig inramning av projektets början och slut. Det kan till exempel handla om en dansuppvisning inför ett dansprojekt och en stor dansavslutning med skolans alla elever som avslutning på ett projekt. Det kan också innebära att eleverna tillverkar något som finns kvar på skolan, eller att de skapar texter eller andra uttryck som de och andra elever och lärare kan återvända till. Den gemensamma upplevelsen är kort sagt något som håller Skapande skola-projekt levande.

Lärare ger uttryck för det önskvärda i att kulturellt och konstnärligt skapande byggs in i en helhet så att många olika ämnen berörs. En lärare tar sin utgångspunkt i att det handlar om mer än det slutgiltiga resultatet.

Jag tycker det var bra att det inte bara var det slutgiltiga resultatet utan att det gick djupare och bredare till bruket och kulturhistorien /.../ man fick med många fler saker.

Läraren är också medveten om att det kräver mer kontakter och mer samordning för att det ska bli långsiktigt *bättre* projekt där eleverna också *får ut mer av det* och att *det sprider sig mer*. När många ämnen berörs ökar också antalet lärare som blir engagerade och som behöver samarbeta eftersom *man försöker få med många skolämnena, och man angriper ett problem från många håll*.

Om en helhet skapas runt den konstnärliga upplevelsen eller skapandet bidrar det till att fler blir engagerade, vilket i sig är en förutsättning för långsiktighet. *Alla som ska vara med i projektet måste vara med på tåget. Det går inte att några eldsjälar står där längst fram och ska dra*

allihop, då får de ju kämpa som sju. Det gemensamma engagemanget för Skapande skola-projekt ska också gälla för elever. Lärare är, som tidigare nämnts, också övertygade om att såväl eleverna som kulturaktörerna behöver *involveras* på ett bättre sätt än vad de kanske har lyckats med.

Kulturella och konstnärliga utövare

Lärarna talar vidare om att de kulturaktörer som engageras måste veta något om 14–15-åringar och hur det är att arbeta med en större grupp elever. Lärarna anför till exempel att då elever i nämnda ålder går på teater är *de inte alltid tysta, och de sitter inte alltid still*. En förutsättning för långsiktighet är, som en lärare berättar, att de positiva erfarenheterna av kulturaktörerna bygger på dessa aspekter: *De var ju för det första så väldigt bra på det de gjorde, och sen var de så väldigt bra med ungarna och väckte deras intresse direkt*. Exemplet avser här konstnärer som gav eleverna *förtroende* på ett sätt som gjorde att eleverna tog sig an uppdraget. En kulturaktör behöver sålunda *kunna tala inför ungdomar* på ett engagerande och inkluderande sätt. Det finns lärarröster som berättar att *det är inte alla som kan ta en grupp elever*. En person kan vara en duktig yrkesutövare, men det behöver inte innebära att den fungerar i mötet med elever, eller som en lärare förklarar det: *Det kan ju till exempel vara en jätteduktig keramiker men som inte kan stå här och prata med tonåringar som halvsover*. På samma sätt som lärarna här beskriver den efterfrågade kulturaktörskompetensen så gör även eleverna detsamma; det finns en intressant överensstämmelse i lärares och elevers bild av kulturaktören.

Även om kulturaktörerna inte behöver kunna läroplanen, så menar lärarna att de måste *veta något om vad lärarna har att förhålla sig till* och vilka villkor lärare arbetar under. För att skapa långsiktighet i Skapande skola-projekt måste dessa planeras i relation till skolans inre arbete och utifrån hur skolan som organisation är uppbyggd, kring till exempel klasser och det förhållande att elevgrupper är heterogena.

Utmaningar

Kapitlet avslutas här med en redogörelse för de utmaningar som framträder med utgångspunkt från hur lärare arbetar med att realisera Skapande skola.

Utmaningar i relation till styrning och organisering

I relation till den övergripande frågan om hur lärarna uppfattar Skapande skola-projektets styrning och organisering på olika nivåer, har vi identifierat ett antal utmaningar. Lärare framhåller till exempel att det hade varit önskvärt om Skapande skola varit mindre omfattande projekt och därmed inte krävt att så mycket energi hade behövt läggas på själva organiseringen. För att Skapande skola-projekt ska bli lyckade, måste de enligt lärarna i hög grad planeras och genomföras med utgångspunkt i vad som gäller på den enskilda skolenheten. Det skulle underlätta både ansökningsförfarandet och genomförandet. Det skulle dessutom på bättre sätt bidra till lärarnas egen kompetensutveckling och till projektets koppling till läroplanen. En särskild utmaning ligger med en sådan utgångspunkt i att få Skapande skola att passa in i den pågående skolverksamheten.

Ytterligare en utmaning i relation till styrning och organisering, som kan identifieras i lärarutsagorna, handlar om informationsflöden och beslut. Det är knappast så att lärarna känner att de är informerade om, eller har insyn i, hur man ser på Skapande skola på de beslutsnivåer som befinner sig över den egna skolan. En särskild styrningsproblematik framträder då handlingsplanen som skrivs på huvudmannanivå inte är känd av lärarna. Det finns från lärarhåll en uttalad trötthet över tanken på alla de planer som skrivs på en överordnad nivå. Även om det finns lärare och kulturombud som medverkar vid planeringen av projektet, är det många kommunikationssteg från de mer övergripande grupperingarna ner till lärarna. Ett kommunikationsdilemma blir här tydligt.

När det gäller att skapa framförhållning och handlingsberedskap inför Skapande skola-projekt visar det sig i vårt material att lärarna behöver en lång framförhållning. Den planering som görs på skolnivå sker terminsvis; därför skapas en frustration hos lärare när Skapande skola-projekten inte ens är planerade när terminen börjar. Lärare ifrågasätter också om man på beslutsnivåer över dem, verkligen vet vad lärare vill och om det bland lärare finns en vilja att ställa upp på det som andra beslutat. Detta kan tolkas som ett exempel på lärarens professionstillhörighet och visar samtidigt en utmaning när det gäller styrning och organisering av skolan.

I lärarutsagorna framträder ytterligare en utmaning när det gäller styrning och organisering av Skapande skola. Vilket kulturutbud som elever och lärare får ta del av visar sig i hög grad ha att göra med vilken skola det gäller. I grunden handlar det om en fråga om rättvisa. En problematik som särskilt nämns handlar om de skolor som ligger en bit från stadskärnan eller på glesbygden, där rättvisa och likvärdighet blir en ekonomisk fråga. Utmaningen och rättvisedilemmat är kopplade till frågor om ledarskap men också lärares engagemang. Om alla lärare ska engageras i Skapande skola ges rektor och skolledning ett särskilt ansvar att på olika sätt ge kulturen legitimitet. Det handlar bland annat om att avsätta resurser, entusiasmera och vara drivande i relation till lärarkollegiet samt att ge feedback till lärare. Utmaningen pekar också på en nödvändig organisering och styrning av informations- och kommunikationsvägarna, vilka påverkar förutsättningen för lärare att vara informerade och delaktiga. Utmaningen handlar enligt lärarna om det nödvändiga och tydliga ledarskapet.

Utmaningar i relation till kulturens kraft

I samtalet om Skapande skola som medel för skolans måluppfyllelse ger lärarna uttryck för en problematik och en motsägelsefullhet. Det som lärare uppfattar som motstridigt är Kulturrådets satsning på mer kultur i skolan, medan Skolverkets efterfrågan handlar om betyg, den mätbara kunskapen och internationella jämförelser. Lärarna uttrycker att deras tolkning av kulturellt innehåll i form av Skapande skola-projekt inte går så lätt att få ihop med intentionerna i de utbildningspolitiska reformerna. En aspekt handlar här om vad som prioriteras och ges status i samhället i stort, men också i lärarkollektivet och av skolledningen. Lärare känner sig pressade, att man i samhället i stort pratar mer om traditionell undervisning och om ämneskunskaper. Talet om skolan har påverkat den pedagogiska verksamheten som enligt lärarna har blivit mer inrutad. Att förmå arbeta mer ämnesövergripande framhålls därmed som svårare. Det finns både en självkritik och en systemkritik i de resonemang som lärarna för. För lärarna ligger det en särskild utmaning i att se till helheter och mer övergripande förmågor och kompetenser som Skapande skola skulle kunna bidra till att utveckla. Med utgångspunkt i lärarnas resonemang ser vi att det ligger en särskild utmaning i att kultur i skolan i allmänhet och Skapande skola i synnerhet måste få en högre status i den pedagogiska verksamheten.

Det finns lärare som uttrycker en oro över att talet om betyg och bedömning som dominerar just nu i skolan och i samhället i stort, motverkar Skapande skolas satsning på kulturella och konstnärliga uttryck i undervisningen. De nya skolreformerna som innebär ny läroplan, kursplaner och en ny betygsskala har förändrat kartan i skolan, och fokus har mer kommit att hamna på ämnet, styrdokument och prestationer. Skolans inre arbete har blivit mycket mer intensifierat och timmar räknas. En större osäkerhet skapas hos lärarna över hur man ska vara professionell på rätt sätt.

Det framkommer i flera intervjuer att en utmaning i dagens skola är den ökade administrationen i skolan som tar form i till exempel krav på individuella utvecklingsplaner, åtgärdsprogram, betyg och bedömning. I betydelsen av att Skapande skola uppfattas som något som ligger utöver vad ämneslärare normalt planerar för, kan projekten uppfattas som konkurrerande med annat innehåll. Återigen aktualiseras en bristfällig samstämmighet mellan vad lärare uppfattar som utbildningspolitiskt prioriterat och Skapande skola-aktiviteternas innehåll och förmåga att bidra till måluppfyllelsen.

En särskild utmaning framträder när det gäller lärares förmåga att koppla Skapande skola-aktiviteterna till läroplanen, och att detta görs på ett sätt så att helheter och sammanhang inte går förlorade, men också utifrån hur lärare uppfattar och tolkar bedömnings- och betygskursen.

En förutsättning för att kulturens potential ska få genomslag handlar om att lärare och kulturaktörer ska kunna mötas i ett ömsesidigt samarbete. Det finns en stark röst i vårt material som talar för att så sker, men det finns samtidigt en röst, om dock en svagare sådan, för vilka denna förutsättning inte alltid är för handen. Lärare kan ifrågasätta varför man ska låta andra göra det arbete som de själva, med en pedagogisk utbildning, är satta att göra. Som pedagog kan man känna sig hotad av att en kulturaktör kommer in i skolan och tar över vad som uppfattas som lärarens arbete. Uppfattningen är i vårt material inte genomgående men den förekommer, och det kan finnas anledning att något närmare se vilka skäl som anges.

Det är knappast så att lärare ifrågasätter betydelsen av att det i skolan kommer in kulturaktörer som är välutbildade på sin sak och har en spetskompetens. Det är snarare så att då lärare uppfattar att man själv innehar en pedagogisk kompetens och fördjupade kunskaper i sitt ämne, har man svårt att se vad som är mervärdet i att anlita en kulturaktör. Under vissa omständigheter kan en konsekvens av Skapande skola enligt lärare bli att de avprofessionaliseras. I de fall där läraren upplever en statusosäkerhet ligger det en särskild utmaning i att skapa ett sammanhang där kulturaktörer och lärare utifrån olika men också gemensamma utgångspunkter kan mötas och samarbeta.

Skapande skolas genomslagskraft på en skola kan enligt läraren bero på den kultur som råder i kommunen eller på skolan. Vad som ska utgöra ett Skapande skola-projekts innehåll är enligt lärarna en fråga för reflektion och diskussion. Att låta en lokal berättelse bli ett innehåll i ett Skapande skola-projekt lyfts fram som både en möjlighet och en svårighet av lärarna. Enligt lärarna är det av betydelse att man börjar intressera eleverna tidigt för det lokala kulturarvet. Det finns röster som också uttrycker det på ett annat sätt. Den lokala kulturen behöver utmanas för att elevernas omvärldsuppfattning ska vidgas.

I detta sammanhang skulle Skapande skola-projekt kunna vara en murbräcka enligt läraren. Med kulturens hjälp skulle denna problematik kunna gestaltas i till exempel ett drama. Med drama som kulturell uttrycksform skulle den lokala berättelsen åskådliggöras, för att sedan arbetas med i projekt. En särskild utmaning i skapandet av ett projekt framträder här som en förmåga att ta utgångspunkt i det lokala, i elevers intressen, för att sedan vidga perspektiven.

Lärarna har givetvis en erfarenhet av att det även före Skapande skola pågått kulturell verksamhet på skolan i form av till exempel musikal och teater. Lärarna anför att dessa projekt initierats underifrån av eldsjälar, som inte alltid finns kvar i verksamheten, och att det fanns ett större utrymme för kultur före den omfattande skolreformen.

Lärarna framhåller att det oftast är lärare i svenska och de estetiska ämnena som är eldsjälarna som engagerar sig i Skapande skola, vilket uppfattas som problematiskt. Det som i detta resonemang återigen aktualiseras är bilden av Skapande skola som något som pågår i särskilda ämnen. Enligt lärarna kräver ett lyckat projekt allas engagemang men också en klar ledning av rektor för att skapa en angelägenhet för kultur i skolan men också för att tilldela kulturprojekt samma dignitet som exempelvis mattesatsningen.

En utmaning utifrån lärarnas resonemang ligger här i att i större omfattning förmå att göra Skapande skola till en angelägenhet för fler lärare och ämnen. Det handlar bland annat om att skapa förutsättningar för att lärare ska kunna se kulturens potential för elevers lärande och kunskapsutveckling och att arbeta ämnesintegrerat.

Utmaningar i relation till delaktighet

En utmaning för att skapa delaktighet ligger enligt lärarna på en organisatorisk nivå. Det handlar inte minst om att samordna verksamheten på ett sådant sätt att lärare och elever får tid att

tillsammans medverka i diskussioner om Skapande skola-projekt i till exempel arbetslag och inom ramen för elevråd. Delaktighetsfrågan inbegriper på det här sättet en rad aspekter av styrning, ledning och ansvar. Flera lärare betonar skolledningens betydelse. Det krävs engagerade skolledare som ger projektet legitimitet och status, vilket motverkar att Skapande skola hänger på enskilda lärare att förverkliga.

Tidsaspekten är också väsentlig för att få till stånd en delaktighet. Om lärarna uppfattar att man snabbt måste komma i gång med projekt finns en risk att tiden inte finns för att informera om och förankra projekten i personalgruppen och hos eleverna. Det framstår som viktigt och som en utmaning att lärarna gör sig fria från andra åtaganden för att kunna delta. Men det förekommer att lärare väljer att inte gå in i ett Skapande skola-projekt. Vi menar att i det här sammanhanget finns en särskild utmaning i att Skapande skola-projekten måste uppfattas som meningsfulla för alla inblandade parter. En utmaning ligger onekligen i att ha en tilltro till att elever vill och kan delta, det vill säga har något att bidra med i samtliga steg, från planering, och genomförande, till utvärdering och utveckling av Skapande skola-projekt.

Hur lärare uppfattar sina möjligheter och sin vilja till delaktighet hänger starkt samman med hur man uppfattar arbetssituationen i stort, vilket bland annat har att göra med skolans styrning och ledning samt den skolkultur som råder på skolan i fråga. Utmaningen innebär att skapa förutsättningar för det meningsfulla Skapande skola-projektet. Det handlar enligt lärarna om tid för planering, förankring i lärarkollegiet och i elevgruppen, att ge Skapande skola legitimitet och status genom rektors ledarskap samt genom angöring till den undervisning som pågår i skolan. Detta underlättas om lärare blir informerade och känner sig tilltalade.

Utmaningar i relation till långsiktighet

I materialet återkommer vissa utmaningar för att lärare ska kunna eller vilja arbeta långsiktigt med att integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer i undervisningen. Det har också slagit oss att lärare i större utsträckning än vad de gör, skulle vilja arbeta på det sätt som Skapande skolas riktlinjer pekar ut. Trots att lärare tror på ett ideal som är ämnesövergripande och där kulturella och konstnärliga uttrycksformer åtminstone i retoriken tillåts spela en stor roll, kan de i praktiken stå ganska långt ifrån sina ideal.

Lärare ger bland annat exempel på att tid har omdisponerats på sådant sätt att Skapande skola-projekt dragit det kortaste strået. En lärare berättar om ett projekt som av dessa skäl inte getts en ärlig chans att bli så bra som det kunde ha blivit. Det leder till känslor av besvikelse och uppgivenhet. En lärare menar att rektorer inte borde tacka ja till projekt om inte tid till det ges. Lärare vi talar med tror att rektorer, i förekommande fall, bristande intresse också beror på rektoreernas arbetsbörda. Men det förkommer även en bristande förståelse hos ledningen för att arbeta enligt Skapande skolas riktlinjer.

Lärare är samtidigt självkritiska till att de har ett rutinerat förhållningssätt till att planering alltid måste se ut på ett visst sätt, det vill säga att planering består av fysiska träffar, och att det hindrar lärare att utveckla projekt. Det kan vara problematiskt att rent schematekniskt få till stånd möten då lärare kan samlas och planera. Problemen med att förankra projekten kan också handla om att skolan anses stor, att man saknar skolledningens stöd, att personalomsättningen varit omfattande och att det allmänt är många andra projekt som konkurrerar om uppmärksamhet. Långsiktighet i Skapande skola-projekt blir i det perspektiv som framträder starkt beroende av enskilda lärares engagemang.

Ett hinder som lärarna identifierar är att det sällan finns någon systematisk dokumentation och utvärdering som kan fungera som en garanti för kvalitet, långsiktighet och sammanhang. Utvärderingarna brister i kvalitet enligt lärare, vilket måste ställas mot en bristfällig, eller avsaknad av, förankring hos lärarna. När ingen röd tråd kan identifieras och ingen har formulerat hur något ska genomföras i ett konkret projekt, finns det inte heller något att följa upp eller utvärdera, påpekar lärarna.

För att kunna integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer krävs ledning och resurser, menar lärarna. Det handlar bland annat om rektorer som inte prioriterar det arbete som Skapande skola förordar. Inte heller tycks det finnas en erfarenhet av ett kollegium som funderar över hur man långsiktigt ska stärka samarbetet i gemensamma projekt som inbegriper olika ämnen. De lärare som fungerat som koordinatörer kan också uppfatta att deras legitimitet att driva frågor och projekt som rör kultur och Skapande skola är oklar på den egna skolenheten. En effekt av nämnda oklarhet är att projekten blir, som de uttrycks, mer som öar i undervisningen och som enstaka händelser

Betygssättning uppfattas som en utmaning i sammanhanget och kan utgöra ett hinder för långsiktighet. Lärare ger uttryck för att det över lag är enklare att jobba med de yngre eleverna inom ramen för Skapande skola. Det upplevs från lärarhåll svårare på högstadiet, eftersom det där blir fyrkantigare, och en bedömning av elevens förmåga i en kreativ arbetsprocess är en lärarerfarenhet som behöver utvecklas. Att arbeta långsiktigt med att integrera olika ämnen är något lärare också ser som mycket svårare. Kulturella och konstnärliga uttrycksformer kräver också en öppenhet hos lärarna och ett mod inför att låta sig utmanas i sin profession. Att det måste få vara på det sättet beskrivs av en lärare som *själva grejen. Jag menar att då kan man inte i förväg bestämma de där fyrkanterna utan man måste låta det växa fram*. Läraren måste i sammanhanget låta det få hända saker på sätt som gör att det kanske blir något nytt som skapas.

De svar som här har identifierats i lärarnas utsagor och som står som en utmaning till varför lärare inte gör det som de säger sig vilja göra, har här handlat om tid, rutiniserat förhållningssätt, avsaknad av systematisk dokumentation och utvärdering, ledning och resurser, betyg och bedömning, ämnesintegrering samt professionellt mod.

Det har under vårt arbete blivit klart för oss att i skolans värld pågår många olika typer av projekt samtidigt. Det är inte alltid lätt att prioritera vad lärare ska lägga sin energi på i en verksamhet som är projektorienterad och som dessutom är föremål för omfattande utbildningsreformer och extern kontroll. För att förstå förutsättningarna för att skapa långsiktighet, behöver man därför beakta i vilket lokalt och nationellt sammanhang Skapande skola-satsningen lanseras.

Skolan har under den aktuella tidsperioden, det vill säga från 2008, då Skapande skola-insatsen lanserades tills nu, varit föremål för omfattande läroplansreformer. Det handlar, vilket tidigare nämnts, till exempel om en ny betygsskala, nationella prov tidigare och i fler ämnen samt krav på skriftliga omdömen i samtliga ämnen det getts undervisning i. En utmaning handlar enligt lärarna i det här sammanhanget om hur de måste tänka lite större. Ett dilemma är att lärarna beskriver hur de i dag läser läroplanen baklänges och hur det skymmer sikten för de mer övergripande målen och förmågorna som eleverna ska uppnå.

Som tidigare nämnts, menar lärare att en utbildningspolitisk förskjutning mot mer traditionella arbetssätt med ämneskunskaper i fokus, inte understödjer ett långsiktigt integrativt synsätt på utbildning och undervisning. En utmaning ligger som vi ser det i att inte tolka ovan nämnda förskjutning i riktning mot att det handlar om att värna sitt eget ämne. Att det råder en konkurrens om tid handlar ju för lärarnas vidkommande väsentligen om tid för ämnesundervisning. Utmaningen ligger då i att se hur ett ökat samarbete, ämnesintegrering med en koppling till vad lärare diskuterar utifrån bedömning och betyg samt en formativt inriktad bedömningspraktik, kan bidra till såväl skolans måluppfyllelse som att reducera lärarnas arbetsbelastning.

Elevers erfarenheter av Skapande skola

I detta kapitel presenteras elevernas röster om Skapande skola. Eleverna har alla erfarenhet av ett eller flera Skapande skola-projekt under sin högstadietid. Vi inleder kapitlet med temat Kultur i skolan där vi redovisar hur elever ser på kultur i skolan och vad kulturella och konstnärliga uttryckssätt innebär. I det efterföljande temat presenteras hur elever uppfattar Skapande skola och vad som krävs för att elever ska tilldela Skapande skola-projekt legitimitet. Därutöver sammanfattas hur eleverna uppfattar kulturella och konstnärliga arbetsprocesser i relation till sin kunskapsutveckling. Det tredje temat, delaktighet, sammanfattar elevers syn på inflytande och delaktighet samt hur de uppfattar sin möjlighet att vara delaktiga i Skapande skola. Avsnittet Långsiktighet redovisar i vad mån elever uppfattar att Skapande skola har påverkat lärarnas och skolans arbetssätt samt vilken betydelse som projektet haft för eleverna. Vi avslutar kapitlet med några utmaningar som är formulerade mot bakgrund av det eleverna har berättat för oss om Skapande skola.

Kultur i skolan

Det är bra att det finns. Både eleverna och lärarna behöver få in den konstnärliga delen. Det är många som tycker att det blir mer intressant med musik, att få rita, måla och att få skapa. Man behöver det för att kunna slappna av, det är viktigt tycker jag. Att man får chansen att uttrycka sig på olika sätt.

När eleverna ställs inför frågan om vad det betyder att som elev erbjudas möjligheten att i skolan få möta kultur och att få uttrycka sig genom kulturella och konstnärliga uttrycksformer så är eleverna eniga om att kultur i skolan ger en större variation och omväxling. Kulturen bryter mot det som eleverna uppfattar som det vanliga i skolan.

Det ger glädje och så, och man har kul. Det blir roligare i stället för att bara sitta och skriva hela tiden. Kul med variation, att inte bara ha svenska, SO och matte. Det är en del som jag tycker är ganska viktig för att skolan inte ska bli för enformig.

Om man tycker det är roligt så kanske man kommer ihåg det. Man blir mer intresserad, man lär sig när man har roligt. Bra att det inte bara är teoretiska ämnen utan även estetiska. Det borde vara mer av kultur i skolan.

Kultur i skolan är för eleverna glädje, vilket skapar intresse och motivation. Att en rolig och varierad skoldag skapar bättre förutsättningar för lärande, är något som eleverna med en självklarhet ger uttryck för. Det framkommer en stark önskan om att få använda olika arbetsformer och uttryckssätt som bryter mot det som ofta beskrivs som en för inrutad skolvardag.

Vi sitter nästan alltid och antecknar. De skriver på tavlan och vi skriver av, sen försvinner det ur huvudet. Man kommer inte ihåg något. Det man gör som elev är att lyssna på läraren, sen skriva in vad som redan finns i en bok och sedan svara på frågor, sen kommer prov.

Tycker det är jätteroligt att få göra något praktiskt och inte bara sitta. Ja, det är klart att det är skönt att arbeta praktiskt ibland, inte bara hålla på med skolan. Det tycker jag att vi skulle göra mer av, i matte skulle det vara kul, vi skriver bara uppgifter. Det är liksom inte bara skola när man får uttrycka sig på andra sätt. Jag tycker ju inte att vi gör det [arbetar med olika uttryckssätt], för jag tycker att det är ofta man gör en snabb grej och sen så blir det prov och sen är allting över.

Det blir tydligt att det eleverna uppfattar som det vardagliga och pågående i skolan är ett stillasittande där uppgifter genomförs och framför allt skrivs. Någon elev menar att kultur i skolan ger *en paus från skolan* från det som blivit en rutin: *Sitta, plugga, ha genomgång typ en timme, sen får man ett arbetsblad, det blir så enformigt*. Kultur i skolan blir en välbehövlig paus, ett avbrott. En elev berättar att *det blir nästan som en ledig dag på skolan, och det är ju skönt*. Dessa citat pekar på att Skapande skola i dagsläget kan fungera som ett avbrott från skoldagen, som elever upplever att de behöver. Under ytan finns en kritik mot skolans enformighet som inte stärker elevers arbetslust. Detta säger något också om behovet att arbeta mer i riktning mot att långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer i skolan. I dag fyller kanske Skapande skola en välbehövlig funktion av vila, men skulle skolan se annorlunda ut och arbeta mer varierat, till exempel med kultur och konst, skulle denna paus kanske inte i samma utsträckning behövas. Så även om Lindgren (2013) skulle kalla detta förhållningssätt till kulturella och konstnärliga uttryck för *diskursen om den lustfyllda estetiken* (s. 48) så är grunden till detta behov långt ifrån lustfyllt.

Möjligheten att arbeta med kulturella och konstnärliga uttrycksformer förekommer enligt eleverna främst i de estetiska ämnena. I ämnet svenska inträffar det att eleverna ibland både får uppleva och skapa teater, men i andra ämnen förekommer det sparsammare. *Det har hänt att vi har fått skapa grejer på tekniken som uppfinningar*. Det finns en önskan bland eleverna att få skapa och uppleva mer kultur i skolan då det beskrivs förkomma i en för liten omfattning. *För lite, klart och tydligt för lite. Det händer lika ofta som aldrig. Men en gång hade vi dans*. Det förs fram kritik från eleverna att *kulturen utelämnas i undervisningen*. Eleverna är också på det klara med att de vill se en förändring i skolans sätt att arbeta, en förändring till mer av kultur, mer praktiskt och estetiskt arbete, mer av ämnesintegrering. *Man skulle blanda in det [kultur] mer i de teoretiska ämnena*. Det uttrycks en längtan efter arbetsformer *där man får göra andra grejer och inte samma sak hela tiden. Att man får komma ut och göra något annat än bara sitta och räkna*.

Eleverna ger en bild av att skolan har förändrats med avseende på det utrymme som det praktiska och estetiska har i skolan. Tidigare har det varit mer av *kreativ verkstad* men det har förändrats. *Nu händer inte så mycket annat, max 2–3 gånger om året händer det något annat. Det var mycket mer kreativa grejer innan. Nu är det tvärtom, nu är det skola. Att ta igen skolarbetet, det är det som gäller*. Om eleverna syftar på en förändring från att vara elev i grundskolans lägre årskurser kan vi inte säga något om. Elevernas upplevelse av förändring kan också kopplas till den uttalade mål- och resultatstyrningen i skolan och senare årens dominerande betygsdiskurs.

I elevernas berättelser framträder olika föreställningar om vad kultur kan bidra med. Det handlar till exempel om att elever ser att de bli bättre på att samarbeta när de får sätta upp en teaterföreställning tillsammans. Kulturella och konstnärliga arbetsformer kan enligt en elev bidra till att göra skolan *mer demokratisk*. *Det blir bättre om man inte bara behöver skriva. Alla tycker inte om det och är inte så bra på att skriva utan kan uttrycka sig bättre på andra sätt genom att till exempel rita eller [uttrycka sig i dans] med kroppen. Ett sätt passar inte för alla*. Elever uttrycker en solidaritet med andra elever genom att påtala vikten av att alla elever på en skola får samma möjligheter att komma till sin rätt, och för det krävs att olika arbetssätt och uttrycksformer kommer till användning.

Kultur har en kraft som kan öppna för en annan möjlighet till lärande då det bryter mot det enformiga och rutiniserande i högstadiets vardag. Kultur kan bidra till att skapa den variation som behövs för att vilja lära och känna glädje över att vara i skolan, eller som en elev uttrycker det: *Glada elever satsar mer på skolarbetet*. Om möjligheten erbjuds att få vara mer skapande så blir man enligt eleven *mer motiverad att lära sig saker*. *Det är kul när man får vara kreativ. Man får göra saker och ting själv, och komma med egna idéer. Och använda fantasin och så. Att tänka outside the box. När man är på sådana här kulturgrejer då märker man inte att man*

lär sig något, men det gör man ju i alla fall. Men lär sig på ett nytt sätt. Kulturens kraft för eleverna framstår som en injektion som skapar ork och vilja samt lärande utan att det känns som lärande.

Vi har också mött elever, om än med svagare röst, som har en annan åsikt om kultur i skolan. Det finns elever som har en mer återhållsam hållning. Det betyder inget särskilt för dessa elever att få delta i kulturella aktiviteter. Det är lagom med kultur i skolan. *Det spelar ingen roll för mig. Jag gör det jag måste i skolan. Ifall jag behöver det [delta i kulturella aktiviteter] så gör jag det, men helst inte.* Det finns en viss skepsis bland dessa elever mot kultur i skolan, och en föreställning om att det krävs en viss talang för att kunna delta i praktiska och estetiska aktiviteter – en fallenhet som de menar att inte alla elever har. Eleverna saknar tilltro till sig själva och tror sig inte kunna delta i kreativa processer. *Jag är inte den typen som dansar, målar och sånt. Jag är inte så bra på finmotorik, koordination och sånt, jag är inte så konstnärlig /.../ själv är jag nog mer av att bara sitta och nöta in.* Förutom att eleverna saknar tilltro till sin kreativa förmåga förminskar dessa elever sin egen möjlighet att vara skapande – en iakttagelse som även kulturaktörerna i vår undersökning har gjort.

Ämnesintegrering kan också skapa osäkerhet och förvirring hos eleverna, särskilt när det är ett arbetssätt som de inte är vana vid. Det finns elevröster som ger uttryck för en osäkerhet när det blir en ämnesintegrering. *Det är inget kul när de blandar, [integrerar ämnen] man har ingen jävla koll på var man har grejerna, eller vad man ska göra. Det blir så konstigt: bild, svenska och SO. /.../ Det blir aldrig bra.* Tydligt är att eleven upplever integrering av ämnen och kulturella och konstnärliga uttryckssätt som rörigt och svårt. Elever tycks behöva erfarenhet av undervisning som bryter mot det enformiga, och det behövs ett mer elaborerat skapandeförtroende än vad den rutiniserade vardagen kräver för att elever ska känna tillit till sin egen förmåga. En fråga som man kan ställa sig är: Vad händer när Skapande skolas mål landar i en kontext som inte har för vana och inte är redo för att ta emot det integrerade förhållningssättet?

Skapande skolas legitimitet

Vid början av intervjutillfället ombads eleverna att göra en association kring orden skapande skola. Vad innebär en skapande skola för dig? Vårt intresse var att få en bild av hur eleverna uppfattade begreppet och samtidigt i vad mån de kände till Skapande skola-satsningen.

En skola som ska skapa något nytt kanske. När man gör något nytt som vi inte brukar göra. En skapande skola för mig är en skola som gör nya saker och skapar möjligheter. En skola som ska prova nya grejer – många skolor gör ungefär samma sak. Typ hitta på något nytt, så att man slipper sitta inträngd i ett hörn hela livet.

En skola som är framgångsrik, en skola som är bra för eleverna och där eleverna mår bra och där man ser till att det funkar för alla. Att göra en bra skola, göra den ny och bättre /.../ där man försöker lära ut bättre, och där det går lättare för de som kanske har lite problem i skolan.

En självständig skola av något slag. Att man håller på med annat som man behöver kreativitet till. Att man gör stora projekt med hela skolan där alla är med, typ bygga saker eller göra något tillsammans. Jag tänker mer av de estetiska ämnena. Skapande, det säger, lite mer av bild och de ämnena.

Elevernas associationer och förslag på vad en skapande skola är, berättar om en skola som *skapar något nytt* som blir *framgångsrik* genom att alla elever uppmärksammas, en *självständig skola* som prövar nya arbetssätt och där *kreativitet* och *estetik* har betydelse. När eleverna får associera kring skapande skola vittnar det samtidigt om deras föreställningar och drömmar om hur en skola bör vara.

När frågan i ett andra skede ställdes om eleverna kände till Skapande skola eller varit med i något Skapande skola-projekt, är det inte många av eleverna som hört om eller vet något om Skapande skola-satsningen.

Nej, lärarna har väl sagt det någon gång kanske. Jag vet inte riktigt vad det betyder. Jag har hört det, men vet inte vad det är. Vi visste inte att det var något speciellt, bara att det var en vanlig elevens-val-dag, jag hörde det första gången nu [inför intervjun]. Det låter som något jobbigt projekt som alla är med i, det är alltid lärarna som är med i en massa projekt, och så är det bara de som är engagerade.

Det framkommer att Skapande skola är relativt okänt för eleverna; några hade inte hört begreppet förrän samma dag som intervjun skulle äga rum, även om de faktiskt var inne och jobbade i pågående Skapande skola-projekt. En elev uppfattar Skapande skola som en vanlig elevens-val-dag, och för någon elev låter Skapande skola som ett projekt för lärarna men där eleverna inte är involverade. Det innebär över lag att eleverna inte vet särskilt mycket om Skapande skola och står främmande inför Skapande skola-satsningen. När eleverna, som är en av huvudaktörerna, inte känner till vad Skapande skola är, visar detta en problematik som får betydelse för reformens förankring och legitimitet i elevgruppen, och inte minst påverkar det elevernas möjlighet till inflytande och delaktighet. För hur ska inflytande kunna utövas i en verksamhet som är mer eller mindre obekant för eleverna? Mönstret är känt sedan tidigare – till exempel visar sig inte heller de norska eleverna känna till *Den Kulturelle Skolesekken*, även om det finns kunskap om vad kultur i skolan kan vara (Christophersen 2013, s. 63).

Elevers berättelser om Skapande skola-projekt

När uppfattar eleverna Skapande skola-projekt som något viktigt och meningsfullt och när gör de inte det? Ur vårt material presenterar vi fyra situationer som skiljer sig åt och som får stå som exempel på hur och under vilka omständigheter elever tillmäter Skapande skola legitimitet eller inte.

Situation 1:

Om vi inte hade vetat att det hade varit det [en koppling till skolans ämnen] då hade vi inte sett någon mening med att göra det. Jag vill vara med och planera min utbildning men inte vara med och planera projekt. Det är nog tidsfördriv – det skulle inte förvåna mig.

När eleverna i denna situation berättar, framträder en bild av att de uppfattar Skapande skola som ett projekt som ligger vid sidan om övriga studier som pågår i skolan. Det finns röster bland dessa elever som efterfrågar en tydligare koppling till skolans ämnen. En förutsättning för engagemang i Skapande skola är att det har med skolarbetet att göra. Det blir kanske särskilt tydligt eftersom dessa elevers inriktning på studieprestationer präglas av starkt nyttotänkande, och då ökar sannolikheten för att Skapande skola framstår som något som ligger vid sidan, och som tar tid från den egentliga undervisningen. Saknar eleverna därtill kännedom och erfarenhet av att arbeta med kulturella och konstnärliga uttryck är det inte svårt att förstå att Skapande skola kan uppfattas som något vid sidan om – ett synsätt som påverkar Skapande skolas bristande legitimitet hos eleverna.

Situation 2:

Det blir ju ett roligt slut på det hela. Det kommer att bli en teater eller en musikgrej. Sådant tycker jag om, det är ju inte så i den vanliga undervisningen, då gör man ju bara och sen så har man ett prov och sen så är det klart. Det är inte samma som att jobba med annat. Nu blir det något av det, det blir en teater, och det tycker jag är roligt. Man är extra taggad när det blir något av det, och inte bara sitta och nöta in saker och sen har vi ett prov efter och sen är det klart med det.

Eleverna berättar att Skapande skola blir något meningsfullt när de kan se fram emot ett resultat i form av en teaterföreställning, musikal, skulptur etcetera. Andra värden som eleverna lyfter fram som viktiga för Skapande skola är betydelsen av att känna sig delaktig i ett gemensamt resultat. När det blir till ett bestående minne och till något mer än att *nöta in saker och sen har vi ett prov efter* skapar det mening för eleverna. Gestaltningen blir till något påtagligt betydelsefullt för eleverna. Kanske är det så att när eleverna upplever att Skapande skola-projektet leder fram till ett verkligt resultat – en artefakt – blir det en faktor som bidrar till att tilldela Skapande skola legitimitet. Det är en resultatorientering som också hör ihop med skolans sätt att arbeta. Även om det formativa ska bedömas är det produkten, till exempel ett prov, som ofta ges störst betydelse. De kända ramarna påverkar tolkningarna av Skapande skola, även när Skapande skola ses som en murbräcka för andra arbetssätt.

Situation 3:

Det är kul att få träffa någon som gjort ett intryck på samhället. Som har gjort många rapplåtar om allt möjligt. Det väcker intresse hos de som kanske inte gillade rapp innan. Man fick uttrycka sig och komma på en låt. Det var inget han bestämde. Komma på sådant som rimmar. Vad handlade texterna om? Det blev mest om samhället. Det var om vad man tycker om samhället och vad man vill ska förändras och så. Han hade hittat låten som passade till texten. Vi gjorde dramaövningar så man kunde slappna av. Vi delades upp i grupper, sen uppträdde varje klass med sin låt. Vi träffades på Folkets hus och så uppträdde vi.

I detta Skapande skola-exempel utgår eleverna från sina egna frågor och ställningstaganden och gestaltar dessa med ett uttryckssätt som väckte intresse. Det skapade meningsfullhet och gjorde projektet angeläget. *Det väcker intresse hos de som kanske inte gillade rapp innan.* Att få träffa en person som gjort ett stort *intryck på samhället* och med rappens estetik gestalta frågor som berör tog sin utgångspunkt i en ungdomskulturell kontext, samtidigt som den utmanade vissa elevers kulturella repertoar. Här växte ett projektinnehåll fram i mötet mellan ungas liv och kulturaktörens professionella kunnande. I konkreta termer betyder detta att elevernas egna frågor och samhällsintresse blev till ett projektinnehåll som gav Skapande skola legitimitet.

Situation 4:

Vi vet inte hur vi ska göra. Vi vet inte varför, vi vet inte hur, vi vet inte anledningen. Och vi vet inte när. Vi vet att vi ska göra den, men varför och hur, det har vi ingen aning om. Jag skulle hellre vilja att skolan sparade pengar i stället för att vi ska hålla på med någonting som vi inte vill. Jag tror inte att många elever på den här skolan är engagerade till det här, jag tror att det är många som inte ens vill. Det är typ att kasta ut pengar känns det som, på ingenting.

Det som blir påtagligt i elevernas berättelse om Skapande skola i denna situation är bristen på information. Eleverna vill känna sig informerade och veta varför, vad och hur Skapande skola ska genomföras. Vad tror eleverna om projektets möjligheter? *Dåligt. Jag vet inte. Värdelöst. För att vi inte har fått någon information. Och vi vet inte vad vi ska göra.* Eleverna uttrycker sitt missnöje och de känner sig utanför och uttrycker en negativ hållning till Skapande skola: *Det är att kasta ut pengar känns det som.* Brist på information skapar olika bilder om Skapande skola om vad det går ut på, och vad som är målet med projektet. När elever inte känner sig informerade så ökar deras skeptiska och kritiska attityd till Skapande skola. *Vi får inte veta så mycket, vi fick ju veta om er för fem minuter sedan.* En elev berättar att bristen på information även gällde vår intervju, vilket kan ses som en spegelbild av hur eleverna samtidigt uppfattar Skapande skola. Skapande skolas bristande legitimitet avgörs i detta exempel av i vad mån eleverna har upplevt sig vara informerade om vad det är som pågår.

Vad som hittills sammanfattningsvis kan ha betydelse för Skapande skolas legitimitet och därigenom förankring hos eleverna påverkas negativt av att Skapande skola upplevs som något som ligger vid sidan om och att informationen är bristfällig. Legitimitet och förankring påverkas

positivt av att projektet leder fram till ett resultat, en artefakt, och av att elevernas egna frågor och samhällsintresse blir till ett projektinnehåll samt att de känner sig delaktiga, eller åtminstone informerade om vad som ska hända.

Kulturaktörernas roll i Skapande skola

När han kom och man kunde göra på ett annat sätt blev man gladare och kunde öppna upp sig. Ja, man kunde slappna av och bara ha kul liksom. I vanliga skolan får man hålla tillbaka. Man får ta det lugnt och vara seriös.

Vilken roll spelar kulturaktörerna för elevernas upplevelse av Skapande skola och vad blir viktigt för eleverna i mötet med kulturaktörerna? Det är tydligt att eleverna har en ganska klar uppfattning om vad de förväntar sig i mötet med kulturaktörerna. Eleverna berättar om sina erfarenheter av kulturaktörens yrkeskunnande och även förväntningar på kulturaktören men på ett mer personligt plan. Kulturaktörerna är för eleverna den centrala personen i Skapande skola, det är något som vi har mött i våra intervjuer. Hur man som elev blir bemött av vuxna lyfter eleverna fram som viktigt. De behöver vara *ganska öppna för frågor. För det kan ju ibland bli så att det finns de som inte förstår. De måste vara ganska snälla också och inte jättehårda. Kommer man till en hård person så kanske man inte lika gärna jobbar som när [man möter] en ganska öppen och glad person.* Eleverna har en samstämd uppfattning om hur en kulturaktör bör agera och vara. I utsagorna blandas önskvärda egenskaper med konkreta erfarenheter som eleverna har i mötet med kulturaktörer.

Inte för tillgjorda, tror jag. Avslappnade. De ska vara avslappnade och roliga och vara väldigt lugna. Vara lättsam, inte vara allvarlig, göra det till något kul. De kan inte vara tysta och stela och inte våga själva. De som har varit här har varit ganska irriterade – de verkade inte vara vana vid barn.

Ingen som hatar sitt jobb eller som hatar ungdomar. De behöver kunna förstå ungdomar i dag, det är väl det viktigaste. Respekterar de inte hur ungdomar är i dag då skiter sig allting. De måste kanske ha jobbat med ungdomar ganska mycket för att veta hur de fungerar och tänker. Den här skolans ungdomar är ganska viljestarka, om vi inte vill göra något, så gör man det ändå fast inte så bra, så gör det intressant från början. De som har varit här har varit ... perfect!

De elever som vi har pratat med uttrycker en samstämd och tydlig bild av kulturaktörens roll i Skapande skola. Att vara intresserad av och att vilja förstå ungdomars villkor signalerar eleverna som något centralt för kulturaktören i Skapande skola. Detta kan förstås mot bakgrund av att elever inte känner sig vidtalade eller delaktiga i planeringen av Skapande skola, därav kan fokus på kulturaktören som person bli större. *De måste kanske ha jobbat med ungdomar ganska mycket för att veta hur de fungerar och tänker.* Finns det en risk att ungdomarna skapar sig själva som en särskild grupp som vuxna professionella måste förstå på ett särskilt sätt? I ett intersubjektivt möte möts bägge parter med ett ömsesidigt intresse och nyfikenhet på varandras föreställningar. Men ansvaret att visa denna ömsesidighet menar vi främst ligger hos den vuxne. Hur ett sådant intresse för varandras villkor upprätthålls i Skapande skola blir en fråga att särskilt hantera eftersom eleverna, i likhet med lärarna, inte alltid känner sig informerade om vad Skapande skola betyder och syftar till.

I elevernas berättelser om kulturaktörernas roll i Skapande skola-projektet är det inte bara personliga kvaliteter som eleverna tar upp. Kulturaktörens yrkeskunnande lyfts fram som viktig. De måste enligt eleverna vara bra på sin konst eller sitt hantverk för att både kunna visa och berätta om det.

De måste ju ha en utbildning /.../ De måste veta vad de pratar om. Det måste vara en som är bra på det de gör, annars blir det helt fel, typ om man har engelska och inte kan engelska, då blir det ju helt fel. Det blir kul för att de kan sin sak.

Kulturaktörernas yrkeskunnande består enligt eleverna av dels kunnande i sin konstform/kulturutövning, dels ett kunnande i och erfarenhet av undervisning. Det eleverna nedan ger som exempel kan tolkas som exempel på en önskan om ett didaktiskt kunnande.

De måste kunna nå ut till oss och få kontakt med oss. Få oss engagerade. De behöver kanske ge exempel hur de var när de var i vår ålder. De ska kunna förklara bra vad man ska göra så att man inte bara står där förvirrad och inte vet. Förklara bra och lyssna på eleverna. De måste veta att alla klasser är olika, om till exempel B-klassen är mer på än A-klassen. Att de kan anpassa sig till olika klasser. Nyfikna på oss. Peppande och inte bara, åh nej vad dåligt, lyfta en och inte sänka en, det kan många lärare göra utan att de tänker på det. De ska inspirera. Ge konstruktiv kritik. De behöver kunna säga ifrån ifall det blir stökigt i klassen.

De elever som vi har talat med berättar om viktiga möten med kulturaktörer som har utmanat dem till att göra det som de inte trodde att de skulle klara av, eller att det skulle vara angeläget eller intressant. En elev berättar att kulturaktörens inställning till eleverna och projektet var avgörande för elevernas attityd till Skapande skola. *Vi hade en som kom in med en jättepositiv energi och pratade högt och var jättedelaktig och energisk. Då kände vi också att vi ville och då var det okej att göra det. Det hade inte gått om han var tyst och inte kunde uttrycka sig.* På frågan om vad det innebär att få möta kulturaktörer i skolan är det i huvudsak mycket positiva elevröster som hörs. Det blir mer lustfyllt och roligt i skolan att få lära sig något utöver skolkunskaper, eller som eleven uttrycker det: *andra saker än de som är i skolan.*

Det kom en utifrån och det var ett bra tillfälle, för han var så duktig på att förklara och hjälpa till. Det kan vara kul att höra på någon annan. Jag tycker det är bra att man får lära sig andra saker än de som är i skolan, och det är roligt att lyssna på dem. Jag tycker det är bra för att då får man kanske lära sig något nytt som man inte kunde förut. Man lär sig att formulera sig på andra sätt.

Att det kommer någon utifrån i Skapande skola och att kulturaktörerna har en annan kunskap än den som elever vanligtvis möter i skolan upplever eleverna som meningsfullt, då de får lära sig något nytt. Kanske är det så att eleverna uppfattar att kultur är det som kommer utifrån och att det är svårare att se det som faktiskt pågår av skapande och kultur även finns i skolan. Det finns en farhåga i detta synsätt, menar en kulturaktör i vårt material, att gapet mellan skola och kultur blir större när konst och kultur ses som något som kommer utifrån och att den kultur som skapas i skolan härigenom blir osynliggjord.

Eleverna ger flera exempel på det mervärde som ligger i att få möta kulturaktörerna som yrkesgrupp i skolan. Att som elev få möta en vuxen person som berättar om sina drömmar och vägen till att förverkliga dessa, kan enligt eleven bli till ett möte som inspirerar till nya eller stärkta yrkesdrömmar.

Om det är yrkesfolk kanske man får en bild av vad man vill göra i framtiden. Man får veta mer om vad det går ut på. Om man har ett mål och så ser man någon som berättar att de hade en dröm om att typ bli danslärare, och så jobbar de efter den drömmen och blev till slut danslärare, då blir man mer inspirerad och vill själv nå sitt mål. Man ser att andra har gjort det man själv kanske vill göra, det blir intressant när andra kommer och berättar.

De kulturaktörer och lärare som vi har talat med har också en önskan om att eleverna i mötet med kulturaktörerna ska öka sin kännedom om konstnärliga yrken. Även om de övervägande elevrösterna som tidigare presenterats varit samstämda när det gäller kulturaktörens yrkeskunnande och relationen till eleverna, så finns det också elevröster som ser på kulturaktörens roll i Skapande skola med en något försiktigare hållning.

Ifall det kom någon så skulle det vara kul med variation, men det skulle inte hjälpa undervisningen. Men de kan det de gör väldigt väl, så man lär sig ju väldigt mycket, så jag har inget emot ifall det skulle komma någon – men det är inget måste.

Andra värden som eleverna lyfter fram som viktiga i mötet med kulturaktören är att *de lär ut på sitt sätt, mindre efter en särskild struktur, och det är ett trevligare lärosätt. De har kanske inte pedagogiken*. Det talar för att kulturaktören, enligt dessa elevers utsagor, inte behöver förhålla sig till undervisning på samma sätt som en lärare. Elevernas syn på kulturaktörers arbete som mindre av styrt av en särskild struktur kan också bero på att de inte har samma vana av att se en kulturaktör i arbete som en lärare. När en ny person med en annan professionell kunskap än vad elever är vana vid gör entré, kan skillnader mellan olika yrkesgrupper bli större än vad de egentligen är. Även kulturaktörer arbetar efter rutiner och konventioner (jfr. Becker 2008), men det hinner kanske inte bli synligt på samma sätt som elevernas mångåriga studier av lärares arbetssätt hunnit bli.

Det är ganska kul, för att man ser ju hur de jobbar, och de jobbar ju på ett helt annat sätt. Det är inte så som alla lärare här, de sitter ju och gör samma sak, år efter år. Det är mer variation än vad det är här.

Här kan en kritisk kommentar också göras. Finns det en risk i att skillnader mellan skola och kulturliv snarare ökar än minskar när eleverna uppfattar kulturaktörernas arbetssätt som annorlunda jämfört med lärares? Hur kulturaktörens yrkeskunnande tas tillvara och synliggörs i relation till lärares yrkeskunnande blir en viktig utgångspunkt för ett samarbete i Skapande skola.

Skapande skola och elevers kunskapsutveckling

Man fick gå och se på saker, se hur det såg ut, det är inte bara en bild, man fick se och känna. Vi jobbade mycket mer praktiskt, vi filmade och gjorde och skapade något för i det övriga [i skolan] så är det mer att läsa in. Det var mer nya grejer som man fick använda i projektet eftersom man är van vid böcker och sådant.

På frågor om vad Skapande skola-projekten har inneburit för eleverna är det framför allt själva upplevelsen av att vara med om händelser och ett praktiskt arbete, där nya verktyg och uttryckssätt prövas, som blev till det som eleverna minns. När eleverna erbjuds en variation i undervisningen *där man också får göra det man har läst, då blir det mycket bättre*. En känsla av meningsfullhet skapas. Enligt elever innebär det att man lär sig *ganska mycket, lite mer än vad man skulle göra om man bara skulle läsa i en bok*. En elev berättar att ett Skapande skola-projekt gett en dubbel erfarenhet: *Då man får se saker på två olika sätt som fakta, så här är det, och sen att man får pröva själv, hur kan man göra det?*

Det är dock ingen enkel fråga att svara på vad man som elev lärde sig genom Skapande skola. Att eleverna förknippar lärande med skolkunskaper är tydligt, vilket inte är förvånande då Skapande skola är ett projekt som befinner sig i en skolkontext och därigenom blir en del av den skolkultur som råder.

Man gjorde ju inte så mycket skolrelaterat, man var mer där och var delaktig i projektet. Man gjorde inte så mycket matte. Jo, man lärde ju sig mer historia, men inte på samma sätt som i skolan. Det var också mer intressant när man var där för det var ju som på riktigt. Det var ju intressantare, man lärde sig ju mer där.

Genom att peka på likheter och skillnader ger eleverna exempel på det lärande som pågår i Skapande skola. Utgångspunkten för eleverna tycks vara att det som pågår i Skapande skola är *inte på samma sätt som i skolan*. Lärandeprocesser kan enligt eleverna se olika ut: *Det är ju olika från person till person hur man lär sig bäst – vissa vill arbeta mer praktiskt, andra vill sitta och bara läsa in*. När vi lyssnar till elevrösterna i vårt material kan det ibland upplevas som

om det är lärare som talar genom eleverna. Kanske är det så att elevers socialisering in i vad det innebär att vara duktig elev synliggörs i utsagorna. Men också det som Trondman (2011, 2013) pekat på, att det finns vuxenperspektiv i barns perspektiv och barnperspektiv i vuxnas perspektiv – det ena perspektivet är aldrig fullständigt frikopplat från det andra.

Jag tycker det blir kul att det blir en teater. Man bryr sig lite mer för att man vet att det blir något av det, man lägger mer tid och tanke i det, det blir bättre resultat då. Man kan ju inte slarva om man skriver manus, det måste ju bli hyfsat bra, då går det ju bättre och man är mer fokuserad.

Det har betydelse för eleverna att de vet att det som skapas också ska användas, som i fallet ovan som handlar om ett manus som leder fram till en teateruppsättning. Skapande skola-aktiviteten blir inte bara en text som sätts in i en pärm. Det som skapas gemensamt ska enligt eleverna bli något som ska användas, visas eller ställas ut. Enligt eleverna följer ett ansvarstagande då *man bryr sig lite mer för att man vet att det blir något av det*. Ett ansvar för ett resultat skapar delaktighet. Lärandet fördjupas enligt eleven genom själva iscensättningen av till exempel ett historiskt innehåll när eleven fick möjlighet att gå in i berättelsen och uppleva hur det var.

Om man har en teater om typ första världskriget då kan man lära sig något. Jag tror att man kommer ihåg det tio–femton gånger längre än om man läser /.../. Men teater, att få spela hur det kunde vara, då måste man lära sig replikerna och då måste man lära sig, och då sjunker man verkligen in i det, hur det var.

Andra elever ger oss liknande berättelser om vad Skapande skola har inneburit för deras lärande. Eleverna beskriver det i termer av att möta historia på riktigt. *Att åka iväg och kolla på historia i stället för att bara sitta och läsa i en bok, för den kan vara ganska oförståelig. Att se hur det såg ut och försöka få en bild av det*. Skapande skola-projektet skapade möjligheter för eleverna att få vara på den plats som berättar och som ger andra svar om hur livet på bruket en gång gestaltade sig, än de svar som enligt eleven läroboken förmedlar. Det kan tolkas som en längtan efter att få uppleva det autentiska mötet med historia.

Vad som blev det bestående av elevers möte med rappmusikens texter beskriver en elev som en ingång till ett förändrat sätt att förhålla sig inte bara till rappen utan även till andra slags texter. Eleven berättar om en konsterefarenhet där elevens jag, det kulturella föremålet och händelsen glider in i varandra utan att en känsla av att de är skilda från varandra uppstår (jfr. Dewey [1934] 1980). Det vi ser är en meningsskapande process som bidrar till lärande.

Jag tycker att jag har lärt mig mer att analysera texterna. När jag lyssnar på en låt, en rapplåt eller en vanlig låt, det spelar ingen roll, lyssnar jag mer på texterna och tänker på det han sa. Jag tänker mer på detta med rim om jag lyssnar på en rapplåt nu. Och att det betyder olika saker. Man analyserar liksom i huvudet. Ja, vad texten står för egentligen. Innan lyssnade jag bara på melodin, men nu lyssnar jag verkligen på texten. Jaha, de menar så. Sen har man lärt sig mer om hur låtarna och meningarna är upplagda. Man kan ju använda kunskapen till att vara kritisk, till exempel på svenskan om du läser en bok.

Även om elevernas utsagor berättar om lärandeprocesser och kunskapsutveckling så finns det röster och erfarenheter som ger uttryck för något annat. Det finns även kritiska röster bland de elever som inte kan koppla Skapande skola med någon form av lärande. Det kan vara svårt för en del elever att se det som pågår som någon form av lärande. Kanske är det så att det som pågår, till exempel på ett glasbruk, inte har den inramning som krävs för att eleverna ska se det som ett lärande.

Jag känner inte att vi lärde oss någonting den dagen, vi fick se hur en illustratör gör. När vi var i hyttan då fick man ju se när de gör glas. Man lärde sig kanske inget precis, men man fick i alla fall se hur det gick till – det tyckte jag var kul.

De sa ju aldrig vad det gick ut på, det är mest en kul grej, man lär sig inget speciellt. Om skolan få betalt då ska det ju vara något som vi lär oss av. Inte något där vi bara sitter och fattar ingenting och det är väldigt oklart. Jag tror att vi hade sett det på ett annat sätt om de hade förklarat vad vi skulle göra och varför.

Det eleverna berättar ger bilden av att kontextualiseringen tycks ha överlämnats åt eleverna att klara av på egen hand. Sammanfattningsvis kan vi i elevernas berättelser se att när eleverna signalerar att det råder oklarheter på grund av svag inramning av projektet och när eleverna inte upplever sammanhang, skapas i stället en osäkerhet och skepsis till Skapande skola. Därtill bör alltid unga människors heterogenitet beaktas – likväl som det är svårt att nå alla vuxna med samma kulturella och konstnärliga uttryck är det svårt att nå alla i en åldersgrupp. Även om de går på samma skola eller i samma klass kan deras genussociala och kulturella bakgrunder och erfarenheter skilja sig åt, vilket kan påverka deras sätt att värdera de Skapande skola-projekt de erfarit.

Delaktighet

I resonemanget om delaktighet inbegrips dels mer generella aspekter av delaktighet i skolan som eleverna ger uttryck för, och dels även mer specifika aspekter av delaktighet som synliggörs i elevernas upplevelse av och föreställning om delaktighet i Skapande skola. Dessutom inkluderas elevers föreställning om lärares delaktighet i Skapande skola.

Elevers föreställning om delaktighet

När frågan ställs om vad delaktighet i skolan är, och när eleverna själva definierar innebörden av delaktighet, framträder en samstämmighet i elevrösterna oavsett i vilken region, storstad, småstad, landsbygd eller glesbygd som eleven går i skola. Delaktighet innebär följande:

Att man får vara med. Att man hjälper till och hjälper någon. Att man ska vara med i ett projekt. Att man är med och gör saker. Att man blir lyssnad på.

Ifall man är med, så måste man också få vara med och bestämma om vad man tycker om hela projektet. Att man är med och pratar och säger vad man tycker. Alla i gruppen ska få vara med och säga sin åsikt. Att man ska vara med och påverka. Att man kan bestämma eller ge råd, typ ha sin egen åsikt.

Det eleverna ser som innebörden av delaktighet i skolan handlar om rätten att få vara med och delta, att man som elev får säga vad man tycker, att bli lyssnad på och få vara med och påverka det som rör elevernas vardag i skolan. Eleverna ger uttryck för att med delaktighet följer inflytande, påverkansmöjlighet och engagemang. Tydligt är att eleverna vill vara delaktiga och ha inflytande.

När elever från en av våra skolor som är med i undersökningen ger exempel på delaktighet i deras skolvardag berättar de om en förändring som enligt eleverna pågår i den skola där de befinner sig. Förändringen enligt dessa elever handlar generellt om mindre valfrihet i skolan och speciellt i elevens val. *Nu är det så att /.../ man ska komma i kapp och få fördjupning.* Eleverna beskriver att ett större fokus på mål, resultat och betyg har påverkat deras valmöjligheter och därmed deras möjlighet till inflytande.

På frågan om varför elevers delaktighet i skolan är viktigt, ger eleverna uttryck för att delaktighet och inflytande är en självklar rättighet i skolan. *Ja, det är klart att vi ska få påverka. Att man ska få ta del av.* Det finns också i elevsvaren en självklar koppling mellan delaktighet och rätten att få vara med om att ta beslut. *Om man är delaktig så får man vara med och bestämma.* Eleverna uppmärksammar rätten till inflytande som en viktig fostransaspekt. Hur skolan tar ansvar för elevers demokratiska fostran visar sig i det sätt som elever får möjlighet att lära sig inflytande och delaktighet. En sådan fostran som eleven talar om sker genom handling.

Det finns även en nyttoaspekt i elevernas svar på frågan om delaktighet i skolan. En upplevd delaktighet behövs enligt eleven för att kunna ta ansvarsfulla beslut om hur arbetet ska läggas upp. Delaktighet är viktigt /.../ och det ska gå till på ett sätt så man kan ha nytta av det sen, till exempel det finns barn som har lättare för det praktiska som att göra en teater, vilket de gjorde i stället för att läsa de här sidorna. Då har man haft en delaktighet om man har fått igenom det, och då läraren har lyssnat på klassen om vad som är viktigt för dem. Ytterligare en nyttoaspekt av delaktighet, som en elev uttrycker det, handlar om att kunna påverka så att det blir roligare i skolan – det har enligt eleven betydelse för det lärande som pågår. Ju mer man får påverka, ju mer kan det gå till på ett sätt som [gör att] man förstår lättare och lär sig lättare.

På vår fråga om hur upplevd delaktighet kan skapas i skolan, visar det sig i elevernas berättelse att det i första hand handlar om en grundläggande fråga om respekt och att man som elev känner att man blir lyssnad på. Det viktigaste är att de [lärarna] lyssnar och respekterar eleven vad de tycker och försöker att anpassa undervisningen i klassen – lyssna helt enkelt, tycker jag. Lyssnandet är en central aspekt när det handlar om elevers upplevelse av delaktighet. Beck (2012) skriver: *Listening, not just telling is the secret of engaging and teaching* (s. 70). Det finns samtidigt en självkritisk nyans i elevsvaren och en problematik som eleven pekar på: *Läraren ska lyssna på eleverna, men alla förslag är ju inte bra*. Men att vara lyhörd är enligt eleverna en viktig förmåga hos de professionella aktörerna.

När eleverna ger förslag på hur delaktighet och inflytande kan skapas i skolan så rör det sig i huvudsak om frågor som handlar om form- och tidsmässig planering i undervisningen. De [lärarna] kan ta in mer att välja på, bild, picknick ute, lekar, mer roligt. Låta elever få komma med förslag. Man kan ju vara med och påverka hur man ska göra det. Det finns ju många olika sätt att göra det på. Eleverna ger olika förslag på områden där det upplevs som viktigt med elevinflytande – allt från hur man tillsammans planerar ett arbetsområde, lägger upp läxförhör eller planerar ett prov till hur man tar beslut om skolans gemensamma regler.

Bilden av elevers grad av delaktighet och inflytande i skolan är inte enhetlig. Det finns de som uttrycker att de är nöjda med det inflytande som de har, men det finns samtidigt de elever som ser att möjligheter till inflytande är begränsat och att skolan är en styrd verksamhet. *Alltså vi har ju en läroplan som lärarna måste följa, så det är ju ingenting vi kan säga någonting om. Man kan ju inte säga 'Nej det vill inte jag göra, för det är inte kul.' Vi gör det vi måste och vi lär oss det vi ska*. Det finns i elevens berättelse en tydlig anpassning till det som råder, att inte vara en besvärlig elev och att förstå den situation som lärarna har att anpassa sig till: *Vi har ju en läroplan som lärarna måste följa*. Utsagan kan tolkas som en röst av en elev som vet hur en elev bör vara, men också vad en lärare styrs av.

Elevers delaktighet i Skapande skola

När frågan ställs till eleverna om vilka goda råd de vill ge till andra skolor om Skapande skola hörs med unison röst att man vill veta varför man ska göra det. *Att de skulle låta eleverna vara delaktiga och få veta vad som händer. Inte bara veta dagen innan. Det behövs mycket information om vad vi ska göra och vad som ska hända*.

I elevernas berättelser om Skapande skola visar sig exempel på hur planeringen gick till – vad eleverna fick veta om projektet innan det drog i gång, hur aktiviteter valdes som skulle göras i projektet, vem som gjorde det och på vilket sätt eleverna upplevde sin delaktighet i projektet. Det är många elevröster som låter som en unison röst framför allt då det handlar om hur informationen om Skapande skola nådde fram till eleverna. Tydligt är att eleverna poängterar att rätt information vid rätt tidpunkt är centralt för elevers delaktighet och inflytande i Skapande skola. Eleverna beskriver att informationsgivningen när det gäller Skapande skola är fragmentarisk.

De borde berätta för oss lite innan. Nej, vi har inte fått veta något eller bestämma något. Det är ju inte roligt om lärarna bestämmer, det är roligare om vi får bestämma hur vi vill ha det

också. Det var dålig information om syftet med det. Jag tycker att man hade kunnat gå ut med det bättre, för det var faktiskt rätt dåligt med information. Vi fick veta att det var en uppvisning och sen la de ut det på *Youtube* fastän vi inte visste det. Vår skola borde ta lite ansvar.

Betydelsen av att få information om Skapande skola-projekt är det som enligt eleverna skapar delaktighet. Informationen till eleverna har varit knapp och eleverna uttrycker sitt missnöje med att de inte får veta. Men informationen behöver enligt eleverna även vara riktad till lärarna. Det har enligt elevernas utsagor inträffat att inte heller lärarna har fått den information som de behöver. Brist på delaktighet och förståelse för helheten gäller, som har redovisats i denna rapport, även lärargruppen, och i nästa kapitel visar det sig att det även kan gälla kulturaktörerna.

Delaktighet i planering

Frågan om elevers delaktighet rör sig på två plan. Det handlar om själva planeringsnivån och det handlar även om delaktighet och inflytande i själva genomförandet.

I elevernas utsagor finns en gemensam röst om brist på delaktighet och inflytande när det gäller elevers möjlighet att vara med på planeringsstadiet. *Det är ganska viktigt för de flesta att vara med i planeringsstadiet. Jag tror att det är ganska skönt för lärarna också, för de lägger ju ändå ganska mycket tid på det. Jag tror att fler skulle bli intresserade om man fick komma med idéer om hur det skulle vara.* Att fler aktörer blir delaktiga i planeringen så att perspektiv kan tas tillvara framhålls av eleverna som en kvalitet.

Man skulle vilja vara lite mer delaktig i själva planeringen. Man ska i alla fall få säga vad man tycker och tänker, för den som gör planeringen kan se planeringen på ett helt annat vis ifall jag kommer in och ger förslag. Om du har tänkt på en sak så kan man tänka på en annan väg ifall fler kommer in och ger förslag på hur de vill ha det. Även om det inte alltid blir som eleverna vill så är det ju viktigt att de [lärarna] lyssnar och kanske tar till sig vad man säger.

Eleverna berättar att de inte har någon erfarenhet av att vara med och påverka i planeringen av Skapande skola. Det finns inte heller någon elev i vår undersökning som har hört talas om att det finns en handlingsplan för Skapande skola. Eleverna ger uttryck för att planeringen görs av lärare och skolledningen. *Det är mest lärarna, vi får ta det som det är. Jag har inte upplevt att vi har något att välja mellan. Det var nog inte riktigt inräknat att ungdomarna skulle vara delaktiga.* På frågan om hur valet av kulturaktiviteter görs och om eleverna hade en möjlighet att påverka vilken konst/kulturform som eleverna fick ta del av är det sällsynt att elever varit delaktiga i den planeringen. Det finns när vi lyssnar till skolans huvudmän om Skapande skola, berättelser om kommuner som anordnar utbudsdagar där elever har möjlighet att ta del av det utbud som erbjuds inom ramen för Skapande skola. Men bland de elever som deltagit i vår undersökning framträder inte denna röst med någon tydlighet. Kanske är det så att just de elever som intervjuades inte hade varit med om någon utbudsdag och att de elever som har varit med inte har förmedlat sina intryck till alla elever på en skola.

Över lag känner inte elever till vem eller vilka som tar beslut om valet av kultur för Skapande skola. *Jag tror att det var rektorn, jag tror att det är han som bestämmer. Rektor och lärare. C-lagsledarna, det finns en som bestämmer över /.../ alla lärare inom laget, det är olika valmöjligheter inom olika lag, vi kan inte välja utanför det lag vi tillhör.* Om eleverna erbjuds möjligheten att påverka och välja kulturaktivitet i stället för att bli tilldelade, menar eleverna att de vill ha mer av kultur i skolan. Det finns också exempel på elever som gärna hade deltagit i Skapande skola-projekt men som förhindrats i och med att de valt C-språk, och när Skapande skola, på denna skola, förlades till elevens-val-tider, var elever med C-språkundervisning undantagna valet av att delta i Skapande skola. Medan de övriga eleverna på skolan under två dagar kunde välja av ett *smörgåsbord av kulturaktiviteter* så berättar en elev med C-språk: *De två dagarna hade vi bara tyska.* Här blir det tydligt att Skapande skolas mål om att bidra till att

uppfylla det kulturpolitiska målet om att särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur, inte alltid uppnås.

Det finns även ett exempel på att en elevs idéer upplevts ha censurerats i pågående Skapande skola-projekt. Att få vara delaktigt i ett projekt med ett fritt skapande är inte alltid en självklarhet. En av de elever vi mött fick sin scen inför skapandet av en gemensam musikal struken av sin svenskalärare på grund av ett för våldsamt innehåll. Eleven berättar om denna scen: *Jag gjorde så att de slogs, att de söp sig fulla, och sedan slog han ner han och körde över honom med en gräsklippare.* En annan elev säger förvånat: *Och det fick han inte ha. Och han skrev så där, men det fick han inte ha. Det var för våldsamt.* Ytterligare en elev kommenterar uppbragt: *Ja, så [gick det till]. Helvete!* Eleven som skrev denna scen menar att på ett sätt var lärarens strykning ologisk eftersom klassen i samband med arbetet med musikalerna fick se en film som den kulturaktör hade gjort som de senare skulle jobba med i musikalprojektet. Han berättar: *Och så såg vi [filmens titel] och där har de ju sex hela tiden.* Exemplet sätter ljuset på att det som konstvärlden ibland har varit utsatt för i mötet med skolans värld även kan drabba elever som är inne i skapandeprocesser, det vill säga att vissa berättelser inte är önskvärda (Breivik 2013 s. 172). Det handlar om händelseutvecklingar i kulturella uttryck som lärare eller skolans huvudmän inte kunnat acceptera, ofta gällande våld, sex, politik, död eller religion.

Elevröster om lärares delaktighet i Skapande skola

När frågan om lärarens roll i Skapande skola kommer upp, ges varierande svar. Det förekommer olika bilder av läraren och dennes engagemang i Skapande skola. Eleverna berättar om lärare som har spelat en stor roll för projektet. *Läraren är viktig för projektet. Hon är den som styr i arbetet i klassen. Hon styr upp arbetet och det är bra. [N.N.] är mycket insatt i det, hon vet.* Det finns också lärare som enligt eleverna inte varit med alls. *Våra handledare är sådana, de är inte alls engagerade. De gjorde typ ingenting.* Andra lärare i projektet hjälpte till med lite småsaker. *Lärarna var mest med för att hålla ordning. De tog foton. De stod mest och lyssnade.* Enligt eleverna finns det också lärare vars uppgift är att ordna utrustning och vara aktiv genom att komma med idéer och förslag. Den som bär det största ansvaret för Skapande skola enligt eleverna är kulturaktören: *Det var ju han som kom utifrån som hade ansvaret.*

När elever berättar om lärares delaktighet lyfter de fram olika bilder av lärare som av olika anledningar inte är närvarande i samband med Skapande skola-aktiviteter. Det finns en önskan hos elever att lärare ska vara mer aktiva. I ett mer långsiktigt perspektiv menar eleverna att det har betydelse ifall lärarna tar en aktivare roll i Skapande skola. *[Lärarna] skulle ha lättare för att blanda in det i skolarbetet sedan, för nu vet de knappt vad det innebär.* Även om lärarens delaktighet i Skapande skola lyfts fram som positivt av elever så finns det elevröster som ger en annan bild. En grupp elever som vi intervjuat menar att de har hellre Skapande skola utan, än med, sina lärare eftersom som en av eleverna säger: *Det beror på relationen till lärarna.* En annan elev fyller i: *De är inte så engagerade. De låtsas vara engagerade, men alla vi känner bara: 'Ni är inte engagerade.'* Ytterligare en elev i gruppen förtydligar: *Våra handledare är inte riktigt personer som engagerar sig i det kulturella vi gör.* Om elever ser lärare som en viktig aktör i Skapande skola avgörs således av den relation som eleverna har till sin lärare; om eleverna har tillit till lärarna ökar deras önskan om att lärarna ska vara delaktiga.

Avslutningsvis finns det elevröster och erfarenheter som talar för lärares delaktighet i Skapande skola på ett annat sätt. *Det är skönt att lärarna är med, för de tar alla frågor, frågor som de [kulturaktörerna] ställer, då svarar lärarna för det är ingen annan som svarar. Vi lyssnar, vi har inget att svara.* Kanske är det så att denna utsaga kan ses som en spegelbild av den skolkultur som råder där Skapande skola iscensätts. Det behövs mer än ett tillfälle för att elever ska få erfarenhet av att konfrontera den komplexa, mångtydiga och tolkningsbara kulturen där svaren ej är givna, för att inte osäkerhet ska skapas hos eleven med risk att man som elev tystnar och överlämnar åt andra att komma med svaren.

Det som vi har mött i våra intervjuer som handlar om att skapa delaktighet är att inflytande och delaktighet kräver information. *Det är svårt att ställa en fråga till en klass om vad de vill göra. Det krävs rätt information.* Utan information om vad som pågår reduceras eleverns möjlighet till delaktighet och inflytande. Sammanfattningsvis förekommer det en kritisk röst bland såväl elever och lärare som kulturaktörer, som ger uttryck för att inte känna sig tillräckligt vidtalade eller informerade i planeringsstadiet, vilket också kan medföra en mer skeptisk attityd till Skapande skola. Det är i vårt material tydligt att informationsgivning som en förutsättning för ett delaktighetsskapande, på alla nivåer tycks brista i olika grad. Det är en utmaning för hela Skapande skola-satsningen.

Långsiktighet

Hur ser eleverna på Skapande skolas möjlighet att långsiktigt påverka skolans arbetssätt och i vad mån uppfattar eleverna att Skapande skola inspirerat till fortsatt integrering av kulturella och konstnärliga uttryck i undervisningen? Har eleverna själva påverkats av Skapande skola och hur tänker eleverna om möjliga framtida projekt? Det är vad detta avsnitt har för avsikt att presentera.

På frågan vad som hände i klassrummet efter Skapande skola hade avslutats, berättar eleverna att det ibland görs uppföljningar. När elever vid en skola hade sett en teaterföreställning med innehåll som väckte många frågor, stannade skådespelarna kvar och följde upp elevernas frågor och funderingar. *Efter teatern pratade man både lite fakta om alkoholism och vad man kan göra åt det om man har en vän eller om ens föräldrar har problem.* Samtalet om den konstnärliga upplevelsen skapar en väg för att mötet med teaterkonsten ska bli till något mer för eleverna än den omedelbara upplevelsen. Men ett sådant samtal behöver eleven känna igen sig i, för att inte känna osäkerhet inför det tolkningsutrymme som kultur skapar.

I vårt material finns inte så många exempel på uppföljningar, däremot mer av det som eleverna benämner som utvärdering. En bild av utvärdering i Skapande skola framträder i elevernas berättelser. *Vi skrev på ett papper vad vi tyckte om musiken och vilken låt vi tyckte var bäst och vad som var bra och vad som vara dåligt. Lärarna frågade oss om det var bra. Var det kul? De frågade oss en fråga: 'Hur var det?' Och alla skrev: 'OK'.*

Det finns elevröster som formulerar sig i mer tveksamma formuleringar om utvärdering av Skapande skola. *Om det ska göras ska det göras mer ordentligt,* menar en elev. Det framförs önskemål från elever om mer strukturerade frågor i utvärderingen samt en återkoppling till eleverna så att det finns en långsiktig möjlighet att förändra och utveckla. *Det är inte så ofta som vi får veta resultatet av utvärderingarna. Det var muntligt om hur vi tyckte. Sen kanske de framför till ledningen [att eleverna] tyckte att det var djävligt tråkigt, så det här gör vi aldrig om. Men det vet vi inte.* I det långsiktiga arbetet med Skapande skola behöver kritiken från eleverna om mer strukturerade och kvalificerade utvärderingar följas upp. Elever vill bli involverade och delaktiga i utveckling och förändring av Skapande skola och inte minst få kännedom om och i så fall hur deras utvärderingssvar förmedlas vidare i skolans organisation.

Hur ser eleverna på Skapande skolas möjlighet att påverka skolans arbetssätt? Vilken betydelse har Skapande skola haft för en integrering av kulturella och konstnärliga uttryckssätt i undervisningen? Det är tydligt i elevernas berättelse att Skapande skola *är något utöver det vanliga, något extra. De var här och gjorde det, och sen var det 'back to school.'* Skapande skola ses av eleverna som ett projekt som inte kuggar in i den undervisning som pågår i skolan och har enligt eleverna inte haft någon större inverkan på skolans fortsatta arbetssätt.

Nej, de kör på sitt gamla vanliga. Först blir det som ett avbrott, men sen är det som om det aldrig hade hänt. Alla lärare har sitt sätt att lära ut på och det har fortsatt som det var innan. Många av de lärarna vi har, de har ju undervisat på samma sätt i 20 år.

Det räcker inte med att genomföra projekt, det behöver också finnas lärare som vill förändra i riktning mot en skola som arbetar mer med kulturella och konstnärliga arbetssätt. Lärare beskrivs här av eleverna tillhöra två olika kategorier. *Det finns vissa kreativa lärare som vill ha förändring, men sen finns de konservativa som vill hålla kvar i det gamla.* I vårt material finns elevröster som berättar att Skapande skola skulle kunna vara en pådrivande faktor för att på sikt integrera Skapande skolas förhållningsätt till kultur i skolan. Skapande skola bidrog till möjligheten för lärare att distansera sig från det vanliga. När kulturaktörerna tar över ansvaret möjliggör det enligt eleverna samtidigt ett lärande även för lärarna.

De [lärarna] behöver också slappna av, och de tycker också det är roligt när kulturmänniskorna kommer. Ja, de får också se hur vi reagerar när de [kulturaktörerna] är här, och så kan de [lärarna] tänka ut hur de kan lära ut på andra sätt. Hur vi lär oss bäst.

På frågan om Skapande skola har inneburit någon förändring avseende lärares sätt att undervisa berättar en elev: *Det har kanske blivit lite mer variation, så lärarna har nog också lärt sig något av det här. De kanske tänker mer på att man ska göra sådana praktiska grejer. Man ser att lärarna blir mer peppade.* På en annan skola kom Skapande skola att ge ringar på vattnet i andra ämnen. *Ja, vi har fått uppgifter att göra film för en annan lärare som inte var med [i Skapande skola] och då kunde man ju det. Det var en erfarenhet. Vi har haft [film] i flera ämnen.*

I elevernas berättelse uttrycks en önskan att Skapande skola ska få en större betydelse för såväl arbetssätt i skolan som för elevernas betyg. För att Skapande skola inte ska uppfattas av elever som något som ligger vid sidan om, betonar elever betydelsen av uppföljning som kan utgöra grund för betygssättning, att det som sker i Skapande skola skulle bli *ett tillägg till ett bättre betyg.*

Om vi gör något bra på elevens val [Skapande skola] så säger de det till våra lärare. Så att det inte känns meningslöst. Så att man ändå får med det. När vi hade teater så sa hon det till mina handledare och berättade att jag hade varit jätteduktig. Så att man ändå får med det, så att det inte bara är att man går dit och det [blir] två helt onödiga dagar.

När teater kom till skolan blev aktiviteten i elevernas ögon en del av skolkontexten och eleverna signalerar en förväntan på att det ska påverka deras betyg, för *allt man gör i skolan har ju med betyg att göra.* Detta uppfattar eleverna som ett dilemma, att arbetet i Skapande skola inte fick någon betydelse för deras betyg. Eleverna är öppna för och tycks önska respons och återkoppling på det arbete som gjorts. Det är en utmaning för skolorna att ta sig an hur man bedömer skapandeprocesser.

Men denna bild är inte entydig, det finns andra elevröster som inte ser någon koppling mellan Skapande skola och betyg. *Det känns som något man gör i stället för skolarbete. Det går utanför alla ämnen, för det var inte likt något ämne som vi får betyg i.* Skulle något betyg påverkas så är det möjligen, enligt eleven, betygen i de estetiska ämnena.

I vår undersökning ställde vi frågor om hur elever ser på den betydelse som Skapande skola har inneburit för eleven. *Vad man fick mest ut var att man förstod att man kan uttrycka sig på många sätt, inte bara de sätt man gör på i skolan. Att man lärt sig lite mer än vad man annars hade gjort.* En elev berättar att hen genom att arbeta med teater utvecklat ett större självförtroende vad gäller att ta plats i klassrummet, också i andra ämnen än de estetiska: *Man vågar mer, man övar. I vanliga redovisningar blir det sedan inte lika jobbigt att stå där. Man blir van vid publik.* Mötet med kultur i Skapande skola har också utvecklat elevens föreställning om kultur. *Det är säkert många som fått ett intresse /.../ för rapp eller musik över huvud taget.* Enligt eleven innebar rapp ett möte med en konstform: *Där man fick lära sig att det är inte bara att stå och pratsjunga, att det betyder något och texten har en mening.* Rapp som uttryckssätt utmanade elevernas föreställning om musik och skapade ett intresse att lyssna på rapptexter på ett förändrat sätt.

På en annan skola har ett filmprojekt gjort skillnad och utmanat elevens föreställning om film som uttrycksform. *Det är fett svårt att göra reklam och att filma. Om man ser något som är dåligt kan man tänka att jag kanske kunde göra det bättre, men samtidigt är det svårt. Det är mycket arbete.* Skapande skola som dessa elevröster berättar om har gett olika ringar på vattnet.

På frågan om Skapande skola har påverkat eller förändrat elevernas intresse för den kultur/konstform som prövades i Skapande skola träder några exempel fram: På en skola kom fotoprojektet att bli katalysator för elevernas fortsatta kulturintresse. Eleverna på skolan berättar om att projektet ökade intresset för foto som konstform. Flera elever har fortsatt med foto efter att Skapande skola avslutats och anmält sig till en fortsättningskurs som fotografen i projektet erbjuder eleverna men nu som fritidssysselsättning. *Det finns till och med en elev som vill bli fotograf nu.* I vårt material uttrycker eleverna att Skapande skola ökade elevers förståelse för foto som konst men också foto som minne. På en annan skola ledde Skapande skola till ringar på vattnet genom att den konstnärliga uttrycksform som konstsmeden introducerade i Skapande skola ledde till att eleven återvände till kulturaktören, men denna gång tillsammans med sin familj.

Det är tydligt att det också finns elevröster som har en annan hållning till Skapande skola och mötet med kultur. Skapande skola gav *ingenting*. *Jag tycker fortfarande att det är tråkigt. Jag vet inte om det gav så mycket. Det hade varit bättre om vi hade fått lära oss lite olika dansstilar. Prova på olika.* På frågan om författarbesök har påverkat lusten att läsa mer böcker eller att skriva själva, får vi till svar: *Nej. Absolut inte! Vi blev inte inspirerade av honom i alla fall.* En större fråga som aktualiseras mot bakgrund av elevernas röster berör hur Skapande skola kan utmana elevers kulturerfarenheter och ta tillvara elevers kulturintresse och önskningsar om att få välja kultur.

Skapande skolas meningsskapande potential

I elevernas berättelser om att få möta kultur/konst i skolan kommer flera exempel till uttryck som visar vilken betydelse detta möte har haft för eleverna på ett mer personligt plan. Teater som en kulturell och konstnärlig uttrycksform erbjuder enligt eleverna ett meningsskapande som handlar om att få uttrycka sig själv.

Jag hade teater som elevens val [Skapande skola] i åttan och det var jätteroligt. Men det var bara två dagars, en liten extra-grej som vi hade. Det var jätteroligt. /.../ Det var mycket tänka själv, uttrycka sig själv och sina egna känslor.

På en annan skola berättar en elev om hur mötet med teater har påverkat elevens tankar om sig själv och om teater som konst. På frågan när det kommer teater eller dans till skolan menar eleven att det kan påverka ett fortsatt intresse för kultur. *Ja, det tror jag, verkligen, då kanske folk ser hur det är och får en känsla av vad det är det handlar om.*

Ja, jag tycker om teater mycket mer. Och det påverkar också vad jag vill jobba med. När man vet mer om det så vill man mer. När man kan mer så vill man mer. Det är samma med lektioner, är du väldigt bra på franska så är det roligare att gå dit. När du vet att du är bra på det.

Eleverna tyckte det var svårt att föreslå nya Skapande skola-projekt, men här följer några förslag från eleverna. Skapande skola skulle enligt eleverna kunna ta ansvar för att iscensätta frågor om *något som man känner igen sig i som handlar om dagens ungdomar och sedan efterarbetar man det. Att man skulle välja något problem som är ganska vanligt och att man sedan får diskutera det. Så att man får veta mer om att problemet är vanligare än vad man tror.* Skapande skola skulle också kunna erbjuda ett kulturmöte som får betydelse för elevens fritid. *För det finns ingenting att göra här, det är så djävulskt mycket fritid och det finns inte så mycket att göra.* Skapande skolas sätt att arbeta skulle kunna innebära att *vi förstår lärarna bättre och att vi får bättre relationer till dem.*

Egentligen är frågan vi ställde omöjlig att svara på, menar en elev, för *det är inget man sitter och tänker ut själv*. Kanske syftar eleven på att Skapande skolas legitimitet skapas genom kommunikation och interaktion med andra, de vuxna professionella aktörerna. För även om eleverna efterfrågar delaktighet, och skollagen liksom Kulturrådets anvisningar stödjer detta, får vi inte glömma bort att Skapande skola, såsom skolverksamheten i en mer allmän mening, i hög grad är vuxenstyrd (jfr. Christophersen 2013 s. 76) och här är frågan i vilken grad eleverna kan bjudas in för ett ökat ansvarstagande, för utan ansvar blir det också svårare att utöva faktiskt inflytande. Med ansvar följer inflytande och delaktighet.

Utmaningar

Här vill vi avslutningsvis ta upp fyra utmaningar som elevernas röst om Skapande skola har öppnat upp för.

Ingen har presenterat för oss varför vi gjorde det. Jag tycker att eleverna skulle få vara med och bestämma om hur själva genomförandet skulle gå till och att man fick veta om det en bra bit i förväg. Man ska få veta att det ska genomföras och under hur lång tid det ska pågå.

En första utmaning handlar om hur projektets vision enligt eleverna slarvas bort genom dålig informationsgivning och elevers brist på delaktighet. För att ett Skapande skola-projekt ska ha förutsättningar att överensstämja med visionen i handlingsplanen, menar eleverna att informationen om projektets vad, hur och varför är avgörande. Fragmentarisk informationsgivning där allt inte berättas från början och där information hålls inne, skapar en osäkerhet inte bara hos eleverna utan även bland lärare, rektorer och kulturaktörer. Elever som inte greppar vad det handlar om på grund av bristfällig information blir negativa elever som förhåller sig skeptiska till projektet.

Informationsgivning påverkar upplevelse av delaktighet. När eleverna inte får den information som behövs reduceras deras möjlighet till att känna delaktighet i Skapande skola. Eleverna vill vara delaktiga, men i Skapande skola har eleverna ett stort delaktighetsunderskott. Det förekommer samtidigt olika förståelse av delaktighet hos eleverna – allt från att man får vara med i projekt och ingå i gemenskapen till att göra val, påverka och ta beslut. Den skolkultur som råder är avgörande för hur elever förstår och agerar när det handlar om delaktighet och inflytande. Elever som är vana vid att bli lyssnade på av vuxna i skolan och som upplever att deras ord räknas får en tillit till sig själva, vilket har en inverkan på hur man som elev agerar även i Skapande skola-sammanhang.

Elevernas möjlighet till delaktighet avgörs i hög grad av den skolkontext där Skapande skola hamnar. Det förkommer i diskussion om elevers delaktighet och inflytande bland lärare och rektorer att elever har svårt att vara delaktiga på grund av att de inte har tillräckligt kunnande eller tillräcklig erfarenhet. Samtidigt står det i skollagen att elever ska ha inflytande, och elever i vår undersökning visar med tydlighet att de vill ha inflytande. Varför blir det inte så, och varför är det så svårt? Det ligger i lärares och rektorers utmaning att *ta reda på* och *tolka* hur eleverna förstår delaktighet för att sedan *omsätta* det till praktisk handling i syfte att skapa villkor för elevers delaktighet och inflytande.

Den andra utmaningen formuleras mot bakgrund av en handlingsplans framskrivning av ett projekt och mötet med elevers förväntningar. När handlingsplanen formulerar betydelsen av att unga som bor i trakten behöver känna till sin lokala historia och de konflikter som finns, har det i vårt material uppstått en kollision mellan handlingsplanens vision och elevernas förväntningar och värderingar av projektet. Elever ser inte *vitsen* med att fördjupa det lokala kulturarvet. *Varför borra i det vi redan vet allt om, i den kulturhistoria som vi lever i och med?* Denna fråga ställer eleverna och framför en önskan om att i stället få möta det de inte vet något om eller det de funderar mycket över. Ett exempel som ges är frågor om kön och makt. Detta spänningsfält har skolan att hantera, och inte bara i Skapande skola. Eleverna vill i exemplet ovan möta det de

inte vet något om eller funderar mycket över, och handlingsplanen presenterar ett mer gräv där du står-perspektiv. Det finns en uttalad ambition i handlingsplanen att eleverna ska med utgångspunkt i det lokala kulturarvet möta såväl det okända som sig själva (närhet och distans). Men frågan hänger i luften hur denna ambition är känd och erkänd bland lärare och andra aktörer som ska iscensätta handlingsplanens bärande idé. Även här finns viktiga kopplingar till frågan om elevdelaktighet. Eleverna kan riskera att bli till en dekorativ utsmyckning för vuxnas visioner. De unga utför i sådana fall de vuxnas önskemål, men utan att vara informerade om helheten eller förstå de vuxnas målsättningar (Hart 1992). Här är steget långt från det som Hart benämner som icke-delaktighet till den mest utvecklade graden av delaktighet som handlar om att de unga har idéerna, planerar för projektet och bjuder in vuxna för att tillsammans med dem fatta beslut. Tyvärr, skriver Hart, är denna senare typ av delaktighet mycket ovanlig:

The reason, I believe, is not the absence of a desire to be useful on the part of teenagers. It is rather the absence of caring adults attuned to the particular interests of young people. We need people who are able to respond to the subtle indicators of energy and compassion in teenagers (s. 14).

Elever behöver under sin skoltid utveckla sin självförståelse och omvärldsförståelse, och i det ljuset handlar skola om att meningsskapande och kunskapsbildning inte går att skiljas åt. Elever behöver under sin skoltid få möta innehåll som utmanar och provocerar elevernas föreställningsvärld. Det kan handla om att lära känna de kulturella ideal som dominerar och som påverkar ens egna värderingar och handlingar. Men att möta andra röster är också viktigt, och att i dessa både uppmärksamma likheter och olikheter för att härigenom kunna granska sin egen berättelse i syfte att få en reflekterad syn på egna men också samhälleliga förgivet-taganden. Här kan kulturella och konstnärliga uttrycksformer spela en stor roll (Gustafsson 2008, Lund 2013, Thavenius 2002). Men samtidigt måste de som arbetar med unga i kulturella och konstnärliga projekt, liksom i planering av dessa, vara öppna och responsiva för ungas sätt att visa sin vilja till delaktighet.

Utmaningen ligger i att skapa Skapande skola-projekt som pendlar mellan närhet och distans, där elever får möta såväl det okända som sig själva och se att det som upplevs som det kända också är socialt och kulturellt konstruerat. När osäkerhet skapas, det som Butler (1999 s. 177) kallar för *subversive confusion*, är inte svaren längre på förhand givna, och världen kan ses med nya ögon och ny mening bortom föreställningar om det enda sanna. Skapande skolas potential, där det estetiska och sinnliga talar till eleverna med ett annat språk, kan utmana och ifrågasätta de normer och mönster som råder på skolan och i samhället. Utmaningen handlar om att skapa Skapande skola-projekt som blir känt och erkänt bland elever, lärare, rektorer och kulturaktörer, på vilka grunder som det är byggt och där kulturens och konstens radikala potential till att ställa de kritiska frågorna och lyfta upp det socialt och kulturellt begravda, eller ej uttalade, bevaras.

En tredje utmaning tar sin utgångspunkt i Skapande skola som katalysator för ett ämnesintegrerat arbetssätt i skolan. En elev berättar: *Jag tror lärarna såg det som något vid sidan om, nästan som något underhållningsaktigt*. En konsekvens blev synlig då elevernas rapptexter inte fick någon betydelse för deras betyg. Eleverna ställer frågor till kulturaktörerna och till lärarna: Vad får jag ut av detta? Vad blir det för betyg? Det är frågor som behöver diskuteras i ljuset av effektivitets- och betygsdiskursen som även elever är en del av. Elevernas önskan att få respons i en formativ bedömning på sitt arbete i Skapande skola leder till utmaningen att en lärarkompetens att bedöma kreativa processer behöver utvecklas.

Eleverna ser och genomskådar lärare som inte tar Skapande skola på allvar utan ser det som ett jippo vid sidan om. Detta resultat kan mer ses som en utmaning för lärare men som har initierats av eleverna. Elever verkar vara experter på att bedöma och skärskåda lärares engagemang.

En fjärde utmaning har sin bakgrund i vår undersökning där eleverna framstår som insocialiserade som duktiga elever, skolifierade, i för dem kända villkor: *Lyssna, skriva, göra*

prov, sen är det glömt. Det handlar om betygssträvanden och nyttotänkande, men de ser också och förstår att lärarens arbetssituation är pressad. Utmaningen ligger i att lärare behöver träna elever i det förhållningsätt som Skapande skola och kulturen/konsten är bärare av. Det innebär samtidigt att öka elevernas kulturella repertoar, det vill säga erfarenheter och förtrogenhet med kulturella och konstnärliga uttryck. Konstens potential handlar om det mångtydiga, det komplexa och det tolkningsbara, där skolans traditionella fråge- och arbetsmönster utmanas. I denna situation står eleverna, ofta, utan beredskap. Kanske har skolans behov av radikal estetik, för att tala med Thavenius (2002), aldrig varit större, i en samtid där ökad betoning av kunskapskrav och betyg har skett, och där risken kan bli att det snarare är ett endimensionellt än ett mångdimensionellt kunskapsinnehåll som bedöms.

Kulturaktörer i fokus

I detta kapitel möter ni kulturaktörer som alla har jobbat med Skapande skola, i varierande utsträckning. De är röster som visar att Skapande skola påverkas oerhört mycket av det kontextuella olika betingelser. Skapande skola i praktiken handlar om vilken konstform, vilka kulturaktörer, vilka elever, vilken skola och vilken stödorganisation som funnits etcetera. Skapande skola är en reform som uppvisar en stor variation, men det finns också vissa mönster. Här redovisas kulturaktörernas röster enligt de teman som vi också låtit andra kapitel struktureras av. Dessa är i tur och ordning: Styrning och organisering, Kulturens kraft, Delaktighet samt Långsiktighet. Därefter redovisas ett avsnitt som tar upp de specifika problematiker som kulturaktörer har att hantera i mötet med Skapande skola-reformen och med skolan. Kapitlet avslutas med temat Utmaningar.

Styrning och organisering

Under denna rubrik redovisar vi tre olika teman. För det första handlar det om den kännedom som kulturaktörer, aktiva konstnärer (inom musik, bildkonst, konsthantverk och teater) och kulturpedagoger (inom bild, dans, musik och drama), har om Skapande skolas mål och hur de tolkar dessa. Därefter skriver vi om de olika förutsättningar som kulturaktörer har när det gäller att få uppdrag inom ramen för Skapande skola-satsningen, beroende på deras institutionella tillhörighet eller om de är frilansande kulturaktörer. Avslutningsvis redovisar vi kulturaktörernas röster om den lokala organiseringen av Skapande skola som möter dem ute på skolorna.

Tolkning av uppdraget

Det finns en osäkerhet hos kulturaktörer om vad Skapande skola står för, särskilt hos aktivt utövande kulturaktörer, det vill säga sådana som i praktiken möter eleverna. Kulturaktörer som snarare arbetar som samordnare för kulturaktörer inom ramen för en etablerad kulturinstitution är mer trygga med målformuleringar och hur kriterier för att söka bidrag har förändrats genom åren.

Kulturaktörer vi talat med kan svara så här när vi frågar hur de tolkar målen med Skapande skola: *Jag har ingen egentlig koll på det.* En annan säger: *Jag är inte så jätteinsatt egentligen.* Andra kan säga: *Jag är inte så jättesäker på Skapande skola-uppdraget.* Ytterligare en röst: *Eftersom jag inte har läst det över huvud taget eller fått någon information så är det lite svårt.* En av kulturaktörerna som tillsammans med en medarbetare fick ett uppdrag som motsvarade drygt 30 procent av en heltid under ett halvår berättar att *egentligen fick [vi] ingen information från kommunen eller den lokala skolan om vad Skapande skola stod för.* Hen berättar: *Vi blev bara informerade om att det här var en del av Skapande skola.*

Även om alla kulturaktörer inte är fullt insatta i vad Skapande skola står för så har de tankar och förhoppningar om dess målsättningar. Det handlar om att *integrera barnen i kulturarbetet, låta elever få skapa och vara kreativa, testa på saker som de kanske inte alltid får tillgång till i skolan, att skolor ska få möjlighet att använda estetiska ämnen som de inte har kompetens att göra på sin skola,* och om att *ge kulturupplevelse till alla elever. Så många som möjligt.*

Det finns också en kännedom om att det ska finnas ett *elevinflytande* i valet av kulturella och konstnärliga uttryck, och *en intention om att skapa samarbeten över tid mellan kultur-/konstaktörer och skolan.* Att det inte bara ska vara *ett nedslag.* Förhoppningar formuleras också om en förbättrad arbetsmarknad för konstnärer. Vissa mål är dock svårare att förstå. Två bildpedagoger som har läst målen berättar: *Sedan stod det något som vi inte riktigt förstod, om en slags långsiktighet inom Skapande skola.* Vad den egna rollen i skapandet av en långsiktighet skulle kunna vara uppfattar de som svårt att få fatt i, eftersom deras erfarenhet är att det är huvudmän som står för initiativen och det strategiskt långsiktiga.

Tolkningar av Skapande skola som vi uppfattar som motstridiga i förhållande till de officiella målen har vi också fått ta del av. Det kan handla om förhoppningar om att Skapande skola ska berika elever på ett sådant sätt att det *ligger utanför normal skolundervisning*. Det kan också finnas ett motstånd mot att mål över huvud taget ska uppnås i förhållande till konstnärliga aktiviteter. En kulturaktör menar: *Jag lyssnar inte så mycket på sådana mål, för att de ofta är så torra*. Och fortsätter med att säga: *Varför måste man alltid ha något mål? Vi gör det här för att det här ska bli /.../ Varför inte tillåta det ha sin gång och vara nyfiken och inte ha någon plan utan vara lite vild och låta den [skapande processen] lära oss nya saker hela tiden*.

Påfallande i kulturaktörernas förhoppning om Skapande skolas betydelse är att det är elevers fria skapande eller kulturupplevelser som står i centrum snarare än att kulturella och konstnärliga uttryck ska integreras som en del i skolans läroplan som ett led i ökad måluppfyllelse. Kulturaktörernas betoning finner dock stöd i Lgr11 där det står: *Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig* (s. 10). Intressant är också att kulturaktörerna inte fullt ut har informerat sig om vad Skapande skola står för, trots att det är en del av deras professionella arbetsliv och ett uppdrag som de också behöver, inte minst ekonomiskt.

Nätverksbygge och etablerade institutioner

När vi talar med kulturaktörer så visar det sig att olika aktörer har olika villkor att utgå från när de ska förhålla sig till det arbetssätt som Skapande skolas målsättningar pekar mot. Det beror bland annat på hur nära ett sådant arbetssätt de tidigare arbetat, om kulturaktören är en del av en etablerad kulturinstitution där det finns positioner med ansvar för Skapande skola eller där specifika kulturaktörer har Skapande skola-projekt som en del av sin tjänst, eller om de är frilansande småföretagare inom konst- och kulturområdet.

En av de kulturinstitutioner vi har varit i kontakt med sitter till och med på *dubbla stolar* – en av deras anställda arbetar som kultursamordnare och är med och driver utvecklingen, skriver ansökningar för Skapande skola och har anställda som utför de konkreta projekten. En av företrädarna för denna kulturinstitution säger: *Vi har gjort Skapande skola långt innan själva finansieringsformen Skapande skola fanns*. Det kan kontrasteras mot att det finns andra som upplever sig på förhand exkluderade från en kommuns sätt att hantera vilka kulturaktörer som har chans att få presentera sig som Skapande skola-aktörer för lärare och elever. En frilansande kulturaktör berättar om hur en specifik stad anordnar en utbudsdag som enbart *de stora elefanterna*, de etablerade kulturinstitutionerna inom musik, teater, hemslöjd, kulturskola etcetera blev inbjuden till. Hen anser att det finns en orättvisa inbyggd i detta sätt att exkludera de frilansande kulturaktörerna, eftersom de inbjudna *är ju faktiskt redan subventionerade med skattemedel*. Kulturaktören fortsätter:

Sådana som jag, där man är sin egen, vi var inte välkomna. Det tycker jag är så jämteodemokratiskt. Och någonstans är det väl politiskt menat att gynna också kulturarbetare, och då ska väl åtminstone fri konkurrens gälla?

Trots detta lyckas denne frilansande kulturaktör som reser från en skola till en annan, via uppsökande arbete, nätverksbygge och goda vitsord bygga en plattform där Skapande skola blir en finansieringskälla bland andra och hantera det på följande sätt, som en annan kulturaktör förmedlar till oss: *Det är ju många kulturaktörer som är ute på den där Skapande skola-marknaden. Det har ju blivit en marknad*. För att skapa ett intresse hos elever och lärare gör till exempel kulturaktörer genomtänkta val av vad som ska presenteras vid de tillfällen när huvudmän har särskilda utbudsdagar för de Skapande skola-projekt som är möjliga för skolor att välja mellan. Bildpedagogerna som vi träffat berättar att de har valt *lite strategiskt* [att arbeta] *med animationen, för det är så direkt, animationsboxen drar till sig folk* och elever kan själva få prova.

Sammantaget har vi funnit att det finns en stor variation i hur inkluderade kulturaktörer upplever sig vara när en huvudman ska göra urvalet av Skapande skola-projekt. Allt från att

kulturaktörerna kan vara delaktiga i ansökningsprocessen till att de känner sig exkluderade eftersom informationen om hur valet av kulturaktörer går till, till exempel när en utbudsdag planeras, är bortom deras kännedom.

Lokal organisering

När skolor tar kontakt med kulturaktörer är det oftast *musikläraren, bildläraren och textilläraren, och de har fått i uppgift att driva detta*. Det är inte ovanligt att kulturaktörerna möter en lokal organisering kring att projektet anordnas inom ramen för elevens val. En kulturaktör inom danssektorn berättar om sina erfarenheter: *Det har varit på elevens val-tider, man får en känsla av att de inte gärna tar en mattelektion till dans*. Det kan bland annat få som konsekvens att det är svårt att på förhand veta hur många elever som kommer att delta. En kulturaktör berättar att på en högstadieskola *var det två elever, så det blev inte så mycket träff alls faktiskt*. När vi frågar hur det kunde komma sig så får vi veta:

Det är det logistiska som jag kan tycka är det svåra med Skapande skola över lag. De hade något nationellt prov i engelska, och då hade det här [Skapande skola-projektet] hamnat under någon form av elevens val, och då visade det sig att ingen ville vara med i musikalen längre, så det är mycket sådant.

Sättet att organisera Skapande skola som en del av elevens val, leder till att några av de kulturaktörer vi har mött funderar över om det innebär att vissa elever får Skapande skola och andra inte. Är det ett tecken på att Skapande skola har integrerats i skolan eller är det inte det? Vad elevens val indikerar är också en fråga som har väckts hos oss. Kan det leda till att alla elever faktiskt inte nås av Skapande skola-insatser? Elever vi har mött på en större högstadieskola vittnar om att de som har valt C-språk inte fått vara med på Skapande skola-aktiviteter. Kulturaktörer har även stött på andra organisatoriska lösningar för elevernas räkning som de finner *märkliga*. På en skola där en musikal skulle sjösättas från ax till limpa var det en årskurs 9:a som arbetade fram underlaget, men sedan hade de slutat och gått vidare till gymnasiet när musikalen väl skulle iscensättas. Det finns alltså erfarenheter av knixiga organisatoriska lösningar som inte alltid talar för ett gott Skapande skola-projekt:

Ja, så är det ofta med Skapande skola över lag. Det största problemet är att få ihop det och hitta scheman och timmar som funkar. En gång kom det in en rasande idrottslärare och skrek: 'Var är mina elever?' De glömmer att informera, och över lag i skolvärlden är det så få lärare och så mycket administration och så lite som fungerar så det är rätt otäckt faktiskt.

Genomgående hos de kulturaktörer, huvudmän, rektorer och elever som vi har mött finns det en förståelse för att lärare är en tidsmässigt trängd yrkesgrupp. Men samtidigt talar organiseringen av Skapande skola om att det inte alltid är en prioriterad verksamhet.

Kulturens kraft

Kulturaktörer har många exempel på vad kulturens kraft i praktiken innebär. Här presenteras det utifrån vad som sägs om olika aspekter av kulturens kraft för individ, grupp och samhälle. Därefter redovisar vi kulturaktörernas exempel på kulturens kraft för elevens kunskapsutveckling för att sedan vända blicken till den utveckling kulturaktörerna erfarit som en följd av att ha arbetat i Skapande skola-projekt i ett avsnitt som vi kallar för Arbetstillfredsställelse och professionell utveckling.

Kulturens kraft för individ, grupp och samhälle

Kulturaktörernas tolkning av Skapande skola visar att det finns tydliga kopplingar till de svenska kulturpolitiska målen om en demokratisering av kulturlivet samt att kultur ska vara en fri och obunden kraft, och att det främst är i den skepnaden som människor och samhälle kan utvecklas.

Demokratisering

Skapande skolas möjlighet, som kulturaktörerna ser den, är att ge kultur till alla. En av de kulturaktörer vi mött berättar: *Men om de [eleverna] aldrig får möta kultur i skolan så har de ingen chans.* Framför allt gäller det de barn och ungdomar som växer upp i hem där det kulturella och konstnärliga intresset inte är så stort. För de kulturaktörer vi mött kan Skapande skola i första hand handla om *en demokratisering av kultur.* Denna politiska förhoppning är oomtvistad och något som förenar kulturaktörerna. Skolan som kanal kan vara ett sätt att nå fler barn och ungdomar än de som växer upp i kulturellt kapitalstarka hem. Men varför är demokratisering av kultur viktigt? Ett rikare liv, är det svar som ges av kulturaktörerna. *Bra konst är någonting som behövs i folks liv, och ju tidigare man får upptäcka det, desto bättre tror jag man kommer må i livet.* Det finns en stark tro på konstens betydelse. Det är att likna vid en doxa, det vill säga ett förgivettagande, *pre-verbal taking-for-granted*, som sällan ifrågasätts (Bourdieu 1990 s. 68). Detta har också uppmärksammats i forskning om *Den kulturelle skolesekken* i Norge (jfr. Christophersen 2013 s. 78).

Kreativitet, mer tillåtande ramar och nya intressen

Kulturaktörerna ser sin närvaro i skolan som ett bidrag till ett ökat välmående hos barn och ungdomar som de också kan bära med sig senare i livet, som vuxna. Ett annat viktigt tema för kulturaktörerna är att unga människor via Skapande skola får möjlighet att utveckla sin kreativitet. Särskilt viktigt anses det vara inom ramen för en skolkontext som i stora drag uppfattas som ordnad nytta inom snäva ramar. Kulturaktörerna vill ge något annat och stimulera elever att upptäcka nya konstformer. Det kan beskrivas i termer av *en rättighet.* Människor, oavsett ålder, ska ges möjlighet att utforska: *Hur kreativ kan jag vara? När kan jag vara det, med vem kan jag vara det, och hur ser rummet ut där jag kan vara det?* I likhet med John Hatties tankar om vikten av att elever får tillgång till kunskap om hur den egna lärandeprocessen ser ut, *visible learning* (2009), menar denna kulturaktör att Skapande skola kan bidra till, vad vi kallar för, *visible creativity* – som handlar om att elever får kännedom om den egna kreativitetens villkor.

Så innanför skolans väggar ska eleverna få tillgång till sin kreativitet, och kulturaktörerna pekar på att det kan vara positivt med att det kommer någon utifrån: *För då skapas den här laddningen och de här förväntningarna.* Skapande skola lyfts fram som ett bra projekt just för att kulturaktörer kommer ut i skolan, eftersom *det är väldigt mycket skapandekraft som inte kommer in i skolorna annars och alternativa tankegångar kring kreativitet.* Det handlar om en kreativ kraft som många gånger anses vara väsensskild från vad skolan har att ge och kulturaktörerna vill också att det ska finnas en skillnad mellan vad de har att erbjuda och skolans vardag, som enligt dem kännetecknas av följande:

Man vill ju inte att det ska bli som ett ämne, att kultur i skolan ska vara ett ämne, utan det ska kännas som att det kommer något utifrån som ruskar runt i någon form. Att någonting händer.

Det handlar om fantasi och det icke på förhand bestämda, sådant som det inte finns något facit till eller som i slutänden ska bedömas. Även skolans estetiska ämnen beskrivs lida av för få rum för elevers kreativa utveckling. En kompositör berättar:

Musikundervisningen, det är verkligen snäva ramar, och att någon gång få tänka utanför duktighetsprincipen, att man ska prestera och effektivisera allting, utan nu kan vi göra vad som helst. Det är berikande och känns väldigt kul för dem. Just att man kommer under den där nivån med dem. Det har hänt att de första gången kommer med sina instrument och det är väldigt begränsande för då vet de inte riktigt. 'Jag kan inte spela så bra', brukar de alltid börja med [att säga]. Då kan det vara bra att ta ett instrument som de aldrig kommit i kontakt med förut. Det är det jag brukar göra när jag sjunger baklänges [ett exempel på att skapa idéer]. 'Det här är ingenting jag kan, utan det är idéerna bakom som räknas.' Och då finns det helt

plötsligt hur mycket skapandekraft som helst, när man slipper begränsningen bakom hantverket.

Fantasin och kreativiteten ska stå i centrum, som en obunden kraft som kulturpolitiken talar om. Det finns en kreativitet som kan växa, menar kulturaktörerna, bortom hantverk, konkurrens, betyg och bedömning. En kulturaktör berättar:

Jag tror det är bra för barn och ungdomar att hålla på med kultur oavsett om det är dans, drama, musik eller bild eller vad det nu må vara, men att få uttrycka sig på ett sätt som kanske inte är pressande eller tävling.

Kulturaktörer pekar på att nya sätt att uttrycka sig på kan ta form i skapandeprocesser:

Kanske man får ett språk att uttrycka sig i om man inte kan det så bra i tal, skrift eller matte. Det kan finnas kvaliteter i det som inte är mätbara, och det är väl därför konsten varit så viktig genom flera århundraden, just att det är något själsligt där som vi inte kan mäta men som gör att vi mår bra.

Skapande skola kan stärka elevers individuella utveckling; mer om det i nästa avsnitt.

Elevers individuella utveckling – upptäcka nya vägar och tro på sig själv

Kulturaktörers mål är att förmedla till de elever de möter att det finns vägar och idéer som ännu inte är upptäckta. *Har du tänkt på att ditt jobb kanske inte finns?* är en sak som en av kulturaktörerna brukar försöka kommunicera. Hen säger: *Vi måste ta vara på våra drömmar och våga.* Den grundkänsla som de vill stärka hos eleverna är att de ska få en ökad tro på sin egen förmåga. I praktiken kan det innebära ett arbete med elevernas inre konversation som ofta, enligt kulturaktörerna, handlar om att de nedvärderar sitt eget skapande. *Det här att 'titta vad fult det blir' och då säger jag 'vad är det som är fult?'* Förhoppningen är att de ska *börja ifrågasätta sin egen inre dialog.* Ytterligare en kulturaktör menar att elever *lägger censur på [sig själva] redan innan de har börjat tänka 'men nej, jag kommer ju inte kunna bli det, utan jag kommer hamna här'.* Hen jobbar i ett projekt där förhoppningen är att eleverna ska *våga se sig själva i en annan roll, och tro att det är möjligt.* Definitionen som ges av *duktiga kulturarbetare* av denna kulturaktör är att de kan få elever *att kunna se och få tag på och tro på sitt eget skapande.* Att vara del i en skapande process kan så att säga öppna en ny horisont.

Kulturaktörerna vittnar således om att elever kan brista i sin tilltro till sig själva som skapande individer och att det kan finnas en rädsla för att *sjunga, spela och uttrycka sig.* Att det blir synligt för kulturaktörerna kan säkert förstärkas av att de själva har en mycket stark tilltro till vad deras eget yrkeskunnande innebär för dem själva men också vad det skulle kunna innebära för andra. Kulturaktörerna menar att de via Skapande skola kan stödja och utveckla elevernas skapandeförtroende. I konkreta termer kan det handla om att skapa en känsla hos eleverna av: *Det är ingen fara.* Några musiker berättar att de systematiskt *stöttar dem från den sekunden de står där [innanför dörrtröskeln till musikernas hus] till dess de ska upp på scenen. Och då är det rökmaskiner, ljus och kameror, så då blir det lite allvar helt plötsligt för då ska de leverera och då blir de lite nervösa. Men då försöker man stötta i hela den biten. Det är ingen fara, för vi kan spela om ett par gånger och så.*

Kulturaktörerna har upptäckt att elever behöver stödjas i sitt fria och kreativa skapande och i tron på möjligheten att utvecklas i nya och ibland okända riktningar. Inom ramen för Skapande skola kan en utveckling ske, menar de. En kompositör berättar att han i ett återbesök i en klass märkte att eleverna blev förvånade över att det som de skapat faktiskt också var med i det musikstycke som kompositören hade fått i uppdrag att komponera och som ska vara en del av en musikal:

Nu när vi var uppe sist så märkte de att många av deras idéer är med i vartenda musikstycke i musikalen. De har improviserat fram ljud, vindljud från fjället, och så är det en tjej som heter

N.N., hon sjunger mycket, så det kommer vara blandat med inspelade elektroniska inslag och med att eleverna själva kommer framföra det. Så de kände igen sig, 'Wow, där var den! Och ska det vara med i musikalen?' 'Ja, det var ju det som var tanken.'

Kompositören menar att eleverna ofta reducerar sitt kunnande och säger: *Men jag kan inte spela.* Även om det är svårt att inom ramen för denna studie uttala sig om i vilken omfattning elever har utvecklats som en följd av Skapande skola, ger kulturaktörerna exempel på att lärare har fått en ny syn på sina elever som en följd av skapande i skolan.

Vi stöter jätteofta på att man hör en lärare som säger 'Wow! Det här hade jag ingen aning om att N.N kunde eller att N.N. kunde träda fram plötsligt som alltid sitter där, antingen tyst som en mus eller som stökig.' Många lärare får se andra sidor av sina elever som de aldrig får se, och det lyfter de flesta lärare fram som något otroligt bra och positivt. Sen kan man ju tycka att det är en sorg att du inte har kunnat se det här innan, att du inte har jobbat på det sättet som har gjort att N.N. faktiskt också får möjlighet att kliva fram. Och vem vet, det kanske kan bli en tankeställare i ett längre perspektiv.

Att kulturaktörerna lyfter fram skolans ramar för skapande som snäva, kan kanske förstärkas av att de har erfarenheter av att lärare inte alltid tror på sina elever. En av kulturaktörerna berättar:

Det händer ganska ofta att man möts av en skepsis från lärarna när de gäller vad de egentligen tror att deras elever kan prestera, och det är oftast utifrån deras ramar, exempelvis 'de här eleverna är så här och så här'. Sedan visar det sig att det är de inte alls när de träffar någon annan vuxen eller kommer i en annan situation. /.../ Jag vet inte riktigt vad det beror på. Senast jag var i [X-stad] fick jag en helt svartmålad bild av hur klassen var, men sedan visade det sig att det gick hur bra som helst.

Ett par pojkar lyftes fram av lärarna som bortom all räddning. När det var deras tur att arbeta med Skapande skola-projektet så fick de bara halva tiden jämfört med övriga elever på grund av deras stökighet, och när de kom till kulturaktören så frågade de om denne *inte kunde skriva upp dem så de kunde gå, de ville bara ha närvaro.* 'Nej, ni får göra någonting', och då skrev de en text, och efter mycket om och men så läste de in texten till något beat och det blev så jäkla bra. Det visade sig att de hade helt andra roller att också spela än de stökiga killarna. Kulturaktören berättar att mellan två träffar med dessa elever och ett redigerings- och mixningsarbete infann sig en stark lyckokänsla: *Jag satt hemma och blev lycklig i hjärtat för det var så jäkla bra. /.../ Så när de kom dagen efter så kommer de in med sin vanliga roll och så spelar jag upp det för dem och sa att det här är så himla bra, och det syntes verkligen på dem att de köpte det.* Kulturaktören återkopplade till lärarna, som inte hade varit med under processen: *Så jag sa att det var helt fantastiskt, efter första gången så var vi nästan färdiga, och det var hur bra som helst.* I vanliga fall brukar hen inte låta resultatet få så stort utrymme i återkopplingen till lärare, men i detta fall blev det medvetet så för att lärarna skulle kunna bli imponerade av elevernas arbete.

Ytterligare ett exempel rör *en kille som hade alla diagnoser man kan ha.* Skapandeprocessen fungerade dock väldigt bra, så till sist frågade kulturaktören eleven vad han hade för diagnos: 'ADHD', sa han. 'Vad innebär det?' frågade jag då. 'Att jag inte kan koncentrera mig', svarade han. 'Men du har ju suttit här i två timmar nu utan att be om paus!' 'Nej, men det här är roligt', sa han.

Förutom att enskilda elever kan växa som ett resultat av mötet med kulturaktörer och arbetet med kreativa processer, kan kulturen också användas för att förbättra gruppdynamiker.

Kulturens sociala kraft

I mötet med olika klasser eller mindre grupper har kulturaktörerna sociala elevhierarkier att hantera. Ibland har kulturaktörerna i uppdrag att jobba med sociala gruppprocesser, till exempel

dramaövningar, och ibland blir det en följd av det skapande arbetet. En av kulturaktörerna berättar om en situation där maktbalansen, åtminstone tillfälligt, rubbades:

Jag hade en grupp med fem killar och en tjej – ganska olyckligt, men jag vet inte om det var sjukdom eller om de bytte grupper eller så. Men det var en liten blyg tjej som hette N.N. som satt längst bak, tioåringar, och killarna tog för sig som fasen och hon hamnade allt längre bak i klassrummet. Jag hade med mig en *sampler* som jag skulle använda som musikinstrument. De visste inte riktigt vad det var, så killarna högg som vanligt gitarrerna och alla de roligaste instrumenten som lät mest och så sa jag: 'Det finns ett till instrument, är det ingen som vill spela det?' Så jag sa: N.N, kan du tänka dig att spela det?' Hon gick dit och så slutade det med att hon, det blev ett stycke med fri improvisation eller styrd improvisation snarare, där hon blev en dirigent och ledde alla med sina ljud, det var fantastiskt, helt ombytta roller. /.../ Hon fick total makt över de andra, och de lyssnade blint på henne. Det var ganska festligt, och hon gjorde små improvisationer med de här trumljuden och det var verkligen kul.

Centrala värden som kulturaktörerna menar att de och kulturen kan ge de unga har, som i exemplet ovan, med jämställdhet att göra. Önskan är att ungas identitetsarbete blir mer öppet och inte på förhand bundet till sociala konventioner och könskodade normer. Kulturaktörerna hoppas att deras konstnärliga verk, skapandeprocesser och att de själva som förebilder för aktivt normbrytande handlingar kan lyfta samhällsvärden om allas lika värde. Två skådespelare som har spelat ett stort antal teaterföreställningar om kärlek och sex mellan två unga kvinnor berättar att de ser sig som *skådespelarförebilder, förebilder som kvinnor* som har möjlighet att bredda elevernas erfarenhet av just sexualitet: *Sex mellan två tjejer, har de någonsin sett det? Jag tror fan inte det.* De hoppas också att eleverna i salongen *som faktiskt bryter mot normer på olika sätt sträcker lite på sig, det tycker jag verkligen att vi ser. Det har varit en så skön känsla när vi håller föreläsningarna* [ett efterarbete om normer efter en teaterföreställning]. *Det känns, man ser de som inte är vita, man ser de som faktiskt sitter och bryter mot normen och vi ger dem upprättelse på något sätt.* De arbetar medvetet med att visa en *annan bild av tjejer där det är flickan som är i centrum.*

Kulturaktörerna arbetar många gånger medvetet med att få elever att känna att det finns fler val att göra än de som följer könskodade mönster. Det görs antingen genom att uppmuntra könsöverskridande val av till exempel instrument och musikstilar eller genom att på förhand välja konstnärligt innehållsliga teman som inte har en tydlig koppling till feminina eller maskulina koder. Ett sådant val som några danspedagoger har valt är temat rymden. *De ska få använda lyriska rörelser, lite mjukare, men utan att behöva vara en blomma eller en fjäril som kanske känns tjejtigt – då fick de vara slajmet i stället. Så vi har en ganska genusmedveten tanke.* Genusmedvetna val och att uppmärksamma jämställdhet är aspekter som känns relativt bekväma för kulturaktörerna att arbeta med, men det finns kanske en dimension av det som inte har förkommit i någon större utsträckning i de projekt och handlingar som har återberättats för oss, och det rör normkritiska perspektiv. Det vill säga att kulturaktörerna skulle kunna genomlysa normen för att på så sätt också kunna visa den som en social konstruktion bestående av rutinerade och förkroppsligade val. Normkritik handlar helt enkelt, som Karlsson (2013) skriver, inte om *det man vill verka för som grund utan snarare det som man på ett eller annat sätt vill göra upp med och lämna* (s. 17). Normer kan bidra på ett osynligt sätt till att reproducera ojämlika dominansordningar, exkludering och stigmatisering. Och sådana normer är av vikt att synliggöra i syfte att bryta med ofreflekterade förgivettaganden.

Kulturens kraft för kunskapsutveckling

Även om kulturaktörerna framför allt lyfter möjligheter till att skapa kreativa människor och bidra till individuell och social utveckling, finns det också röster och erfarenheter som talar för att Skapande skola-projekt kan ha bidragit till kunskapsmål i skolans olika ämnen. Det kan röra NO, samhällskunskap och estetiska ämnen. En konstsmid berättar:

Det dök upp massor av grejer. Många [elever] funderade varför hammaren studsade upp så mycket om man slog den direkt mot städet exempelvis. Det har ju med fysik att göra, densitet och rörelseenergi, så det var lite intressant att förklara det.

Andra kunskaper kan handla om vikten av att arbeta med kultur som ett lärande för att elever ska se sig själva i ett samtida samhälle och få utrymme att ställa de stora frågorna: *Om makt och människa eller om mod eller miljöförstöring – alla de här frågorna som vi vuxna men absolut också ungdomarna tänker på.*

Bildpedagoger lyfter vikten av att ge elever fördjupade kunskaper i bildanalys, som ett sätt att undersöka verkligheten. Särskilt viktigt menar de att det är när det finns så mycket bilder och filmer runt oss som eleverna behöver få verktyg att förhålla sig till och tolka. De talar om bildkunskap i termer av läskunnighet: *Man lär sig läsa och man måste lära sig att läsa och förstå bilder också.* Samtidens medier kräver ett multimodalt lärande och kunnande, vilket Skapande skola skulle kunna bidra till (jfr. Selander & Kress 2010).

Men Skapande skola kan också för kulturaktörerna handla om ett sätt att utveckla ny kunskap. Eleverna kan via konstnärligt skapande bli varse om hur kunskap utvecklas. *En av kulturens uppgifter det är att den ska göra någonting som inte fanns där innan, att få syn på någonting som inte kunde synas i den konventionella formen.* Andra kulturaktörer lyfter kulturens möjligheter att bidra till grundläggande kunskaper om samarbete, att ifrågasätta och problemlösa. De menar att dessa förmågor behövs för att arbeta med andra mer faktabaserade kunskapsstoff. *För om jag inte kan ifrågasätta det jag läser, så kommer jag inte heller att kunna förstå det. Om jag inte kan använda den här kunskapen i en grupp, då är den oanvändbar, och så vidare. Så de här grundredskapen jobbar vi med, också för att vi menar att det är det som är kunskap, också.* Dessa kunskapsdimensioner kan kopplas till de övergripande målen i skolan som handlar om generiska kunskapsmål, om elevens förståelse för hur kunskap utvecklas och elevens förmåga till analys med mera.

I avsnittet om långsiktighet, i detta kapitel, kommer vi också att beröra Skapande skolas möjligheter till att integrera estetiska läroprocesser inom ramen för skolans läroplan utifrån kulturaktörernas perspektiv.

Yrkesorientering och kunskap om konstformer

Kulturaktörerna hoppas också att Skapande skola kan bidra till en kännedom om konstnärliga yrken och en ökad kunskap om olika konstformer. En av kulturaktörerna vill uppmuntra eleverna till nya yrkesval genom att visa att *man kan leva av sådant här. Det är lite kul att kunna inspirera någon att man kan jobba professionellt genom en liten inblick i hur det är att jobba som konstnär och konsthantverkare.* Minnet är starkt från mötet med en elev, som *kom in och bara föll på knä inne i glashytan och skulle absolut bli glasblåsare, för det var det bästa han hade provat.*

En danspedagog hoppas att eleverna via Skapande skola ska få en mer nyanserad uppfattning om vad dans är för något.

För det finns väldigt mycket förutfattade meningar om att dans bara är för tjejer och att dans är balett, och man kan inte dansa som kille eftersom det är töntigt, så jag hoppas att de har fått med sig någonting om hur dans kan vara.

I förlängningen tänker hen att det kan leda till att de unga börjar dansa på sin fritid, och det kan i sin tur leda till att de vill bli dansare. *Det kan faktiskt leda till det i slutändan.* Men viktigast är *just att de får upp ögonen för en annan konstform som de kanske aldrig skulle ha provat.* Tanken är att den kulturella repertoaren breddas. Ett kulturellt kapital kan skapas och framtidens yrkesdrömmar hållas mer öppna.

Arbetstillfredsställelse och professionell utveckling

Om kulturens kraft så här långt har handlat om vad kulturaktörerna menar att kultur kan ge de elever som de möter, kommer vi nu att rikta blickarna till vad kulturaktörerna menar att Skapande skola har betytt för dem, i termer av arbetstillfredsställelse och professionell utveckling.

Kulturaktörer har via Skapande skola känt en fördjupad arbetstillfredsställelse. En av kulturaktörerna berättar: *Jag tycker att detta varit bland de roligaste jobb jag gjort, och jag skulle gärna göra fler.* En annan säger: *Jag jobbar hellre med ungdomar än vuxna. Det är väldigt slitsamt, men det är framför allt väldigt berikande.* En syn på barn och unga som mer kreativa än vuxna träder fram.

Jag tycker det är fantastiskt att träffa de här människorna och ta del av deras idéer. För mig är det väldigt berikande för jag tycker om att jobba med unga och amatörmusiker, för jag inbillar mig i alla fall att det finns en annan frihet i tanken och även att se vad som händer med unga. Speciellt barn med särskilda behov eller som har det kämpigt socialt – det är häftigt att se när de får en självförtroendekick eller när de får göra saker som inte bara handlar om att prestera.

När dessa barn, särskilt de som kulturaktörerna förväntar sig vara svårfångade, vänder och med entusiasm börjar arbeta med till exempel ett eget skapande, växer kulturaktörernas tilltro till konsten och de känner stor lycka (Lund 2008):

Det är glädje hela tiden. /.../ Då de kom in rynkade de på näsan och tyckte att det luktade rök, och det var sådana uttryck som: 'Jag kommer faila' och 'Orka!' Men sedan när de väl fick börja jobba så var det jätteroligt, och vad jag kunde se var det inte någon som inte tyckte det var roligt – alla gick in för det till hundra procent.

Barn och unga beskrivs *ge tillbaka så mycket* eftersom *de är så spontana och direkta*. Detta i jämförelse med vuxna där *det går lite prestige i det* och vuxna beskrivs också vara sämre på *att lyssna och ta instruktioner och följa dem*. En kulturaktör berättar: *Vi kan ha grupper med företagsledare där man förklarar flera gånger innan de förstår vad de ska göra.*

Här synliggörs en kompetens hos barn och unga som vi kanske inte så ofta tänker på – de är vana vid att arbeta efter instruktioner. Och det har sina fördelar, men kan också bidra till det som kulturaktörer lyfter upp som en brist hos barn och unga, det vill säga en avsaknad av tilltro till sitt eget skapande och ett behov av att reducera sig själv. Instruktioner skapar trygghet, men kan också inskränka initiativförmåga.

Vid sidan av arbetstillfredsställelse kan Skapande skola också bidra till att kulturaktörer får uppleva en professionell utveckling. Det kan handla om möjligheten att få arbeta i större projekt än vad de är vana vid, att få tillgång till nya idéer, att bli smarta på problemlösning i stunden och att få syn på sina egna förgivettagna kulturella koder, det vill säga att kulturaktörerna blir påminda om att adressaten för en viktig del av den svenska kulturpolitiken, det vill säga alla barn och unga, inte delar samma livsvillkor och inte har samma kulturella kapital som kulturaktörerna själva.

En konstsmid berättar att Skapande skola-projektet (även om just detta projekt hade medfinansiärer) innebar en friare arbetsform än vanligt. Konstsmidens vardag består av beställningar av till exempel hundra små statyer av samma snitt. Vi får veta: *Vi föredrar ju sådana här projekt, det är mycket roligare med en [stor staty] än hundra ljusstakar.* Det innebar därtill att hen lärde sig nya saker, särskilt vad beträffar tekniska lösningar.

Det utvecklar oss hela tiden, för jag hade exempelvis inte jobbat med fiberoptik innan, och den här [statyn] har ju en liten subtil belysning så det var något nytt, och bara storleken på den är också någonting nytt, det är den största [statyn i X-stad].

Det beskrivs som ett *lyft* att få jobba på det sätt som Skapande skola-projektet möjliggjorde. Särskilt eftersom de ekonomiska ramarna var mer generösa och den konstnärliga friheten större jämfört med vardagliga beställningsuppdrag. Det innebar kunskapsutveckling, och konklusionen blir: *Skulle vi få jobba med sådana projekt vore det drömmen, det kan jag säga på rak arm.*

En musiker berättar att mötet med barn och unga inom ramen för Skapande skola-projekt framför allt har handlat om att i konkreta möten inspirera elever till eget skapande. Det har dock inte skadat den konstnärliga autonomin eller integriteten. *Snarare*, berättar hen, *berikar den och öppnar upp nya tankegångar kring musik. Det är som en inspirationskälla. Så är det. Och det här är en grupp människor som man sällan kommer i kontakt med, speciellt inte på det här viset, så jag tycker det är berikande.*

Den professionella utveckling som mötet med barn och unga inspirerar till kan komma kulturaktören till mötes i arbetet med egna projekt.

Någonstans finns de här barnen med en. Man tänker mer lekfullt och öppnar upp sig för lite galnare grejer, ungefär som de tänker. /.../ Man får större ramverk på något vis. Vad fasen spelar det för roll om man inte blidkar den moderna konstmusikeliten med den här stråkklangen, förstår du?

Kulturaktören ser helt enkelt en annan publik och andra idéer framför sig än de som tillhör kultureliten.

Det man själv sysslar med är så oerhört snävt, och när det sitter ett barn och har så mycket roligare idéer så blir man sporrad på något vis. Om en tioåring kan ha roligare idéer än en kompositionsprofessor så kanske man borde ta det till sig på något vis och bli lite mer öppen och galen kanske.

Att jobba i Skapande skola-projekt där skapande med elever står i centrum handlar också om att kulturaktörer utvecklar en flexibilitet vad gäller att tänka om och tänka nytt. Planeringar som är gjorda, ofta utan att elever har varit närvarande, behöver modifieras i mötet med eleverna och praktiska problem lösas. Problemlösning i bara farten är sålunda en professionell kompetens som stärks i mötet med elever. Det *oförutsägbara* behöver hanteras.

De viktigaste redskapen man har när man jobbar med barn och unga och skolor är att kunna vara flexibel, att också kunna följa. /.../ Säg att vi tillsammans med lärarna har formulerat en frågeställning, att det är det här vi ska jobba med, och sen kanske det visar sig att det var helt fel. Då måste man ju vara beredd att förändra. Det är väldigt utvecklande.

Kulturaktörer kan, som sagt, även bli påmind om att deras egna förgivettagande utgångspunkter inte alls delas av andra. Det kan till exempel gälla dansens betydelse. Skapande skola innebär en *annan utmaning* jämfört med kvällsgrupper i dans, som kommer på frivillig basis.

Själv så vet man att i en danssal gör man på det här viset, och det finns en viss kod att så här gör man i en danssal, men det vet ju inte de här eleverna, så man måste vara extremt tydlig.

Kulturaktörens icke-artikulerade yrkeskunskaper blir i mötet med en heterogen grupp av unga, synliggjorda för kulturaktören. Här kan vi tala om en omvänd demokratisering av kulturen. Om kulturaktörerna lyfter fram vikten av Skapande skola som ett sätt att demokratisera kulturen genom att elever får möta professionell kultur inom ramen för skoldagen, verkar det också kunna fungera omvänt. De professionella kulturaktörerna demokratiserar sin hållning till vad *alla* betyder, samtidigt som deras yrkeskunskap blir synliggjord.

Ytterligare en aspekt av att synliggöra ett yrkeskunnande berättar en dramapedagog om. Skapande skolas många gånger korta tidsspann har fått till följd att kärnan i yrket har blivit tydligare.

Jag har vaskat essensen ur: Vad är drama? Vad är det man vill åt? Om man jämför med Kulturskolan där man går en gång i veckan, det är ju inte riktigt det upplägget [i Skapande skola]. Jag har tvingats hitta de ultimata teaterövningarna. Jag har inte tid att gå och göra fel övningar. Det har jag inte tid med.

Synliggörandet av yrkeskompetens kan sålunda ha stimulerats av mötet med en heterogen grupp av elever och de särskilda villkor som Skapande skola kan innebära. Ytterligare exempel som belyser professionell utveckling rör att tidigare mer isolerade yrkeskategorier möts, som en följd av Skapande skola-uppdrag, i gemensamma planeringar. Det gäller till exempel en dansstudio där danslärarna innan Skapande skola-uppdrag blev aktuella sällan samarbetade eller utbytte erfarenheter. Men i takt med att Skapande skola-projekt har vuxit har gemensamma planeringar och erfarenhetsutbyten mellan danslärare tagit fart. Ett kollektivt ansvar och kunskapsutbyte har utvecklats genom att de får, som en av danslärarna berättar, *gemensamma erfarenheter*.

Som danslärare är man ganska ensam, man är själv med sin grupp och man har ofta ett specifikt ämne. /.../ Och traditionellt inom dansen så planerar man inte saker tillsammans, utan man planerar sin undervisning och den andra läraren planerar sin undervisning. Här [i Skapande skola-projekt] planerar vi tillsammans på ett helt annat sätt, och är det två pedagoger som ska in i ett projekt i [X-stad] eller [Y-stad], att de ska åka dit och göra det tillsammans, då planerar de det tillsammans.

Men det finns även andra röster, som inte känner att deras arbete inom ramen för Skapande skola har inneburit en professionell eller konstnärlig utveckling:

Jag känner inte att jag utvecklas som konstnär. Det kanske jag kommer känna om fem år, men medan jag spelar föreställningen, det är så stor skillnad, det kittlar inte i kroppen som konstnär, jag känner mig inte bekräftad som skådespelare, jag känner mig inte rolig och jag känner mig inte bra. Jag känner att det är bra att jag gör det här, det är viktigt att de får se det här, men jag känner det inte.

Denna röst arbetar inte i lika hög grad med att i konkreta termer och, så att säga, på golvet inspirera unga till eget skapande. Mötet är helt enkelt inte riktigt lika interaktivt som i de röster som vi redovisat ovan. Kanske är det så att känslan av professionell utveckling är större i Skapande skola-projekt där skapande *med* elever, snarare än skapande *för* elever, sätts i fokus. Och kan det ha att göra med en upplevd statusfrustration där kulturaktören känner en förväntan att också bidra till skolans utveckling på ett sätt som hen inte känner sig bekväm med? Lite senare i detta kapitel återkommer vi till dessa frågor.

Delaktighet

Elevinflytande och elevdelaktighet är en viktig aspekt av de kriterier som Skapande skola-projekt ska ta hänsyn till. Vad eleverna själva säger om sitt inflytande, i dessa termer, fick ni möta i kapitlet med elevröster. Här presenteras aspekter av delaktighet utifrån hur kulturaktörerna tänker om det i förhållande till elever och i vilken grad lärare och rektorer har varit delaktiga i den verksamhet som kulturaktörer har haft i uppdrag att utföra.

Elever

Även om barn och unga i avsnittet om *Kulturens kraft* beskrivs som mer kreativa än vuxna, så finns det röster bland kulturaktörerna som menar att elever, generellt sett, har för lite kunskap om vad kulturen har att erbjuda. En av kulturaktörerna säger på tal om elevmedverkan att elever har *en ganska begränsad värld*. Och av det följer att de inte ser någon större vinst med att låta elever ha inflytande över planeringsfasen av olika Skapande skola-projekt. Det kan låta så här:

Ursprungligen var tanken att det skulle initieras av en elev, men jag vet att vi hade den diskussionen då och tyckte det var konstigt, för det är så svårt för eleven att organisera

någoting som de inte ens vet finns. Man måste ändå på något vis våga erbjuda ett smörgåsbord till skolan, sedan kan eleven få vara med i processen, /.../ göra egna grejer utifrån vad man nu kommit på. Men jag tycker det är viktigt, för man kan inte veta vad man tycker om och mår bra av och vad som är ett härligt uttryck när man inte ens vet om att det finns. Knepigt.

Fler orsaker från skolans sida än att just stimulera till eget skapande har också dykt upp i våra intervjuer. När ett utsmyckningsuppdrag på en skola skulle göras i form av ett Skapande skola-projekt, fick en kulturaktör veta att delaktigheten också hade ett mer pragmatiskt syfte: *Det var också en tanke för att minimera skadegörelse, om de fick vara med.*

Även om kulturaktörerna menar att barn och ungdomar är mer spontana och direkta jämfört med vuxna och att det är en egenskap som de uppskattar, så är det också en egenskap som kan vara energikrävande. Särskilt så i mötet med högstadieungdomar. En av de danslärare vi samtalat med säger:

Personligen tycker jag det är svårast att nå högstadieelever, och det är ganska svårt att nå dem med dans, för de är ofta väldigt obekväma i sina kroppar. De är ofta blyga, och allt är otroligt pinsamt, så det är ganska svårt att nå fram.

Ytterligare en kulturaktör menar att mötet med tonåringar leder till en känsla av att *bli psykiskt slut*, och fortsätter med att säga: *Att hantera ungdomar är en sak för sig. Oförutsägbarheten är stor och skapar en oro, särskilt när de är publik, som här under en teaterföreställning: Man är konstant nervös, och man är så här, 'okej de klarade den här biten, men nu verkar de börja prata lite däruppe, men det är klart snart'. Man är aldrig i det.*

Högstadieelever beskrivs bära på en skeptisk *attityd*. Men, säger en kulturaktör, *det är inte så mycket att bry sig om utan det är bara att köra i gång. Ger man för mycket uppmärksamhet, hade jag exempelvis frågat om det var någon som inte ville prova så hade hälften gått ut, så jag tror inte man ska vara för försiktig utan man ska gå på lite och försöka få dem att börja i alla fall.* Denna strategi av att bara sätta i gång, delar kulturaktörerna med varandra.

Det finns också kulturaktörer som förvånas över att eleverna har ett stort kulturkunnande, utvecklade smakpreferenser och höga kvalitetskrav, särskilt på musikområdet. En kompositör som har arbetat i ett flertal Skapande skola-projekt för olika åldersgrupper menar:

Det blir man verkligen varse om. Det här är människor som är precis lika kräsna som professionella. Senast så spelade vi in musik, och de var långt ifrån nöjda allihop. De ska ju samsas i grupperna och så ska det mixas och då ändrar man alltid ljudbilden litegrann, och det blir ett jåkla liv alltså. De har jättemycket synpunkter på hur det låter, så de är kräsna och har väldigt starka idéer. /.../ De kan så mycket om musik och har så bestämda uppfattningar att det nästan är bisarrt, även om det inte passar in i den konventionella musikundervisningen.

Det är som sagt i undantagsfall som elever har varit med och tagit fram idéerna kring vilka Skapande skola-projekt som en skola eller en huvudman ska söka pengar för. Det enda fallet med direkt elevinflytande som en kulturaktör berättar om rör särskolan. En av eleverna i en särskoleklass föreslog att klassen skulle arbeta med en iscensättning av en känd musikal och kulturaktörerna utvidgade projektet till ett samarbetsprojekt mellan grundskola och grundsärskola.

Den bild som kulturaktörerna får från skolorna är att *eleverna inte är speciellt involverade* i just planeringen. Inte heller kulturaktörerna är särskilt involverade i arbetet som har lett fram till att de kommer ut till en skola. I konkreta termer kan det betyda att de inte har fått kännedom om i vilket sammanhang som de egentligen befinner sig i, det vill säga om projektet är knutet till några andra händelser på skolan eller i vilken grad eleverna har blivit informerade om vad de ska få vara med om. En danspedagog berättar:

Det kändes lite mer som 'nu dansar vi'. Jag vet inte vad de hade pratat om på skolan, men när jag kom dit så var det in i gymnastikhallen och så öppnades dörrarna och så kom det in en klass med barn. /.../ Jag vet inte vilken information de fått innan.

En musiker berättar att det första mötet med skolan brukar se ut så här:

När man kommer till den där skolan så vet man egentligen inte vad eleverna har fått veta, utan ofta är det mer praktiska saker som man diskuterar. Finns det utrustning och kan jag koppla in min dator? Hur funkar högtalarsystemet? Hur gör jag och kan någon hjälpa mig?

Samma kulturaktör kände sig osäker på vad hela Skapande skola-projektet som hen arbetade med under den tidsperiod som vi utförde våra intervjuer, i slutänden skulle bli och frågade den av oss som gör intervjun: *Det kanske du vet bättre?* En helhetssyn har inte alltid kommunicerats till kulturaktörerna. Likväl som lärare kan uppleva sig bristfälligt informerade och delaktiga i vad ett Skapande skola-projekt är tänkt att innebära på den skola där de verkar, kan även kulturaktörer som ska driva verksamheten på golvet ha bristande kunskaper om vilken information som eleverna fått. Kunskap kan också saknas om vad den övergripande tanken är eller resultatet ska bli av en specifik kulturell verksamhet, samtidigt som de är satta att utföra den.

Det finns också röster som önskar att eleverna kan få bli mer delaktiga och att projekt tillåts växa mer underifrån än ovanifrån. *Jag tror att om Skapande skola ska bli riktigt framgångsrik så hade det ultimata varit att idén kom från skolan. Eller allra helst från eleverna och till oss. 'Hej, vi vill göra det här.'*

Den kulturaktör som också har konkreta erfarenheter av att arbeta med ansökningshandlingar och handlingsplaner berättar att representanter från rektorer, lärare och elever var med i den processen. Men samtidigt får vi veta att *man alltid kan göra mer*. Problemet som har identifierats har att göra med *tidspress i slutet, och sen skulle den klubbas i stadsdelsfullmäktige och 'den måste bli klar nu!'* Erfarenheten är att det framför allt är elevinflytandet, *att fördjupa samtalet med eleverna*, som hade kunnat utvecklas.

Elevinflytande i de olika faserna av Skapande skola-projekt skulle också kunna ha stärkts, menar en kulturaktör, om hen *hade vetat mer om Skapande skola och hur pass mycket barnen ska vara med i processen*. Projektet hade kunnat planeras på ett sätt så att eleverna hade kunnat vara mer engagerade i alla faser av skapandeprocessen.

Det finns sålunda några spänningar. Elever, menar vissa, bör inte ha så stort inflytande över planeringsfasen eftersom de inte vet vad som finns och hur man kan arbeta med olika kulturuttryck. Det finns också kulturaktörer som har full tillit till elevers kulturkunnande, och de ser helst att elever är med och arbetar fram vad skolan eller klassen ska arbeta med. Därtill finner kulturaktörerna att elever inte alltid vet vad de ska få vara med om, och kulturaktörerna själva har inte heller alltid blivit informerade om vad eleverna fått veta. Denna brist på information till eleverna och det faktum att de sällan har varit delaktiga i planeringsprocessen kan också förstärka den oro som kulturaktörerna kan uppleva i mötet med eleverna. När elever inte själva känner sig vidtalade eller informerade ökar sannolikheten till den skeptiska attityd som kulturaktörer ibland upplever sig möta. Det kan ses som en form av motkultur.

Delaktighet i mötet

Även om eleverna inte alltid har så stort inflytande över planeringsfasen fram till en färdig ansökan, så är de mer delaktiga i själva mötet och i processen fram till färdigt konstverk de gånger det är aktuellt. Det är något som många kulturaktörer värnar om, även om vad och hur något ska göras är styrt från kulturaktörens sida i olika stor utsträckning. Allt från att de unga bestämmer helt, med ett visst stöd, till att det bara finns rum för en liten smula helt fritt skapande. Kompositören berättar: *Det är helt enkelt de som bestämmer vad vi ska göra. Jag kan*

ge små impulser, men först frågar jag vad vi ska hitta på för musik. Hen berättar om en grupp som var omotiverade.

De var inte alls taggade och tyckte det var jättetrist, och då var det en pojke som sa att vi kan väl göra musik om en björn som dör. 'Jaha, hur låter det?' sa jag, och då vrålade han. Jättebra, för då fick de vråla allihop, och så gjorde vi musik på det. Så det gäller att hitta något. För sedan var vi i gång. Det gäller att hitta smarta sätt att få i gång dem, man får leda dem på ett klokt sätt.

Delaktighet i mötet för denna kompositör handlar också om att förmedla en känsla och erfarenhet av jämlikhet mellan vuxna, barn och ungdomar.

De är lika bra som jag, de har lika goda idéer som jag och vi är på något sätt likvärdiga där. Det är rätt kul bara det, att man som vuxen och ung får jobba totalt utan hierarkier, och man samarbetar, [visar] respekt inför varandra och samarbetar.

I ett större utsmyckningsuppdrag (en slags staty) fick en konstsmid inspiration till vad som skulle göras utifrån skisser som gjordes av elever på skolan. Ett trettiotal skisser gjordes, och av dessa var det tre som användes i arbetet med att ta fram den färdiga skissen. Dessa skisser var viktiga och blev en första symbolhandling för att statyn skulle bli ett gemensamhetsprojekt elever och kulturaktörer emellan. *Det kändes som att vi kunde knyta ihop det tillsammans med barnen, det kunde inte vara någonting som bara vi hittat på.* Därefter träffades alla på skolan, och kulturaktörerna informerade eleverna om vilka material som skulle användas och hur hela produktionsprocessen skulle gå till. De hade med sig föremål som de visade, och informerade eleverna om på vilket sätt de skulle vara med och vilka delar av statyn som de skulle få göra. Därefter kom busslast efter busslast med en hel skolas elever, från låg- till högstadiet, ut till kulturaktörerna, och statyn färdigställdes med gemensamma krafter. När statyn var klar och på plats på skolan återvände kulturaktörerna till skolan med *ett långt bildspel med hela processen, från att de var här och hjälpte oss till att [den var på plats] och det bildspelet har skolan kvar.* Akvarellmålningar, i den miljö där statyn gjordes, utfördes av eleverna under pågående Skapande skola-projekt. Dessa ställdes sedan ut på kulturaktörernas arbetsplats, vilket ledde till att sommaren efter det att projektet var avklarat *var det många barn med föräldrar och mor- och farföräldrar* på besök hos kulturaktörerna.

Delaktighet i mötet kan också handla om att eleven i arbetet ska reflektera över sig själv och sin omgivning. En kulturaktör som arbetar med porträttmålning berättar:

Man började med att prata lite kring identitet, och de fick frågor om sig själva som de skulle berätta för varandra, och sedan skulle de uttrycka detta i en bild. Jag jobbade med porträtt. Så då gick vi igenom grunderna i porträtt till att börja med, och sedan skulle de försöka att i detta porträtt få in en berättelse om sig själva, sin bakgrund och andra saker.

Delaktighet kan också handla om att fördela ordet så att alla elever blir synliggjorda, till exempel som här, i en värderingsövning efter en teaterföreställning. En skådespelare berättar:

För det finns en risk när man gör sådant här efterarbete, att det bara blir vissa som syns. Vi är helt medvetna om vilka vi väljer att fråga. Skulle vi inte vara medvetna så skulle vi bara ha frågat killar, för så är det. Man måste tänka själv en gång till: 'Jag är på väg att fråga honom, men nej jag frågar henne i stället.' Det är medvetna val hela tiden att fråga de som kanske inte hörs mest och fråga de som kanske inte ser ut att vilja prata egentligen – försöka sprida det.

Ibland kan kulturaktörer också uppleva ett behov av att skapa begränsningar eftersom de inte alltid vet vad de ska göra av det eleverna skapar eller vad de egentligen tycker om det. Några kulturaktörer som arbetar med att skapa film (animation) inom ramen för Skapande skola, menar att vissa berättelser vet de inte riktigt hur de ska ställa sig till.

När man jobbar med film och animation så vill många elever göra väldigt våldsamma berättelser, folk dör och sådär. Så då slits man, alltså det blir inte roligt att titta på en film där folk bara dör. Men sedan kan det också bli så att man begränsar dem. Det kanske är ett uttryck för någonting, att de ser sådant på tv eller att de tycker det är spännande att göra det de första gångerna, och så kan man komma in på det mer och mer. Okej, folk kan dö, men det ska ha någon mening och det ska vara betydelsefullt för berättandet. Det där är ett väldigt dilemma, tycker jag.

De menar att en väg ut ur detta dilemma skulle kunna vara att få mer tid för de pass de har med eleverna så att det fanns utrymme för ett gemensamt förarbete med lärare och elever, eller att få möjlighet att på stående fot diskutera vilka berättelser det är som skapas och varifrån de kommer. I dagsläget har de ett par timmar animation med en klass de aldrig träffat, och sedan packar de ihop sina saker och åker från skolan igen. *Det är inte alltid man hinner med det heller när vi har stora grupper, utan plötsligt ser man en historia där det förekommer sådant man inte ville se.*

Andra kulturaktörer har haft möjlighet att i mötet följa upp en slags delaktighet i samtiden, om det som upptar ungas tankar. Detta exempel rör kulturaktörer som var verksamma i Malmö under en period när Peter Mangs var aktiv. En kulturaktör berättar att de fick göra *en helt annan vändning* i projektet än vad som hade planerats. De fick tänka om i mötet med elever och gjorde ett projekt som handlade om rädsla, just för att följa upp den oro som eleverna gav uttryck för och som handlade om:

... att de inte vågade gå ut, att de inte fick gå ut, att de var rädda för att bli skjutna helt enkelt. /.../ För det fanns ett behov av att prata om det. Och det är ju också en utmaning och en slags utveckling av dig som konstnär att du måste kunna ta vara på det och göra, 'men okej, nu stryker vi allt. Nu tänker vi om. Nu gör vi så här'.

För dessa kulturaktörer blev det betydelsefullt att arbeta i enlighet med vad de vill och tror på, det vill säga *att i situationen kunna fånga upp och formulera om*. Här ser vi att kulturaktörerna formade ett relationellt konstmöte där utgångspunkten för arbetet blev var de ungas tankar befann sig i förhållande till aktuell samhällsproblematik.

Det finns som sagt också ganska styrda val men som bär på en frihet i det styrda. En danspedagog berättar: *Några ska vara slajm, sådant äckligt slajm, och hur rör sig sådant och hur känns det i kroppen? Jag talar om för dem att de ska vara slajm men inte hur de ska göra det*. Samma danslärare berättar också att Skapande skola-arbeten kan handla om att de unga i stor utsträckning får kopiera danslärarens rörelser för att lära sig befintliga dansstilar men att det också kan finnas rum för fri improvisation. *Delaktighet*, betonar ytterligare en kulturaktör, *kan vara att man delar en upplevelse på en föreställning. Det behöver inte vara efterarbete eller förarbete*. En upplevelse som man har som publik, ska inte bara förstås som ett passivt mottagande utan är också del i en kommunikativ process där publikmedlemmen är en aktiv medskapare av till exempel en föreställnings innehåll (Oftedal 2012, Lund 2004).

Olika kulturaktörer har olika förutsättningar när det gäller olika former av delaktighet i mötet. Det påverkas av resurser, det vill säga tid och pengar, hur många gånger som de kan träffa eleverna, hur stora klasserna/grupperna är och om delaktigheten handlar om att möta eleverna som en publik eller någon som är medskapande i en process. Det kan också handla om huruvida Skapande skola ska bli en särskild konstnärlig produkt i slutänden eller om mötet och vad som görs och eventuellt produceras är en mer öppen fråga. Vi tycker oss också se att synen på ungas kunskap och tilliten till deras kunnande öppnar upp för olika slags delaktighetsdiskurser. Ser kulturaktören de unga som *begränsade* i sina kunskaper om vad kultur kan erbjuda och vara eller ses de som bärare av *lika goda idéer* som kulturaktören själv, uppkommer som en följd av detta olika dynamiker i de möten som realiseras i olika Skapande skola-projekt. Här finns också kopplingar till Lee (2001) och begreppsparet *being* och *becoming*. Barn och ungdomar kan i

olika grad betraktas som antingen *beings*, det vill säga som *kapabla att tänka och handla självständigt*, och därmed värda respekt, eller som *becomings*, det vill säga som *förändringsbara och ofullständiga, i avsaknad av självbehärskning och självkontroll som försvårar de självständiga tankar och handlingar som förtjänar respekt* (s. 5). Vi kan se att båda dessa sätt att förhålla sig till unga finns närvarande bland de kulturaktörer som vi talat med, och det påverkar i sin tur hur delaktiga de unga tillåts bli.

Lärare och rektorer

Det finns skilda meningar hos kulturaktörerna om huruvida lärare ska vara med eller inte när de möter eleverna. Det finns erfarenheter av att eleverna blir mer fria i sitt skapande om lärarna inte är med, att lärare kan tendera att ta över eller känna ett behov av att bibehålla eller skapa ordning. Andra kulturaktörer menar att det är viktigt att lärarna är med för att det ska bli en långsiktighet, att något kan leva kvar och integreras i lärarnas arbete. Det lyfts också fram som viktigt att eleverna får möjlighet att dela en upplevelse med lärarna, för det sänder en signal till eleverna, menar kulturaktörerna, att kultur är viktigt. Sedan finns det också en önskan från några om att lärare också kan vara viktiga assistenter och bidra med stöd till de skapandeprocesser som kulturaktörerna leder. Låt oss möta några röster som synliggör detta.

I mitt fall har lärarna knappt varit synliga alls. De har mest försvunnit ut, vilket också är ganska skönt för att på senare tid har de mest varit störningsmoment, speciellt när man håller på att spela in musik. Jag skapar mycket med musik med datorn med barnen, och då har det hänt att lärarna sätter sig med gitarrer och tar över idén litegrann. Det har faktiskt hänt flera gånger att unga musklärare vill spela lite gitarr och så märker man att vissa av idéerna, de har fått uppgifter från en gång till en annan, inte kommit från eleverna utan från lärarna, och det är ganska trist.

Det blir mer tajt om lärarna inte är med, och på så sätt är det ju en fördel för oss om lärarna inte är med, för då blir det mer att det är oss de får komma till.

Även om vissa kulturaktörer inte har något emot att lärare är med, så menar de att en del elever och lärare har rutinerade sätt att vara mot varandra som försvårar utvecklingen av nya relationer.

Läraren har ett visst sätt att umgås med eleverna, exempelvis 'sitt still Erik för nu ska du lyssna på dem'. Då har han ju redan talat om vad han tror att vi skulle säga, men det är inte säkert att jag skulle säga så till Erik. Jag menar att de kanske går in och känner sig tvungna att styra upp klassen och alla eleverna, att nu måste ni vara lydiga och lyssna ordentligt, och där tjänar vi på att de inte är med, för då tar vi det och de vet inte vilka vi är.

Ett tecken på att lärare gärna vill att deras elever ska lämna ett gott intryck efter sig är att några kulturaktörer berättar: *Det första som lärarna frågar när de kommer [och lämnar lunch till eleverna] är: 'Har de skött sig?' Det är det första [de säger]. 'De skämmer väl inte ut skolan?'*

En annan kulturaktör berättar att lärarna brukar ta upp frågan om huruvida de ska vara med eller inte.

Skolorna tolkar projektet på olika vis. Så det är ett vanligt samtalsämne inför ett projekt, att lärarna, en del frågar bara ödmjukt 'Ska vi vara med?' Och jag tycker att det handlar om två saker: Det ena är att eleverna verkar bli friare utan sin lärare, sedan kan man då titta på värdet i att lärarna är med, som ett sätt att själva få uppleva och kanske se eleverna på ett annat sätt. Man får väl ställa det mot vartannat.

Det finns också erfarenheter av att lärare och rektorer inte har varit engagerade i den utsträckning som kulturaktörer har önskat. *Det var ingen som kom. Jag fattade det som att läraren skulle vara med, men de kom bara in och hälsade på lite.*

Inga samtal hade förts mellan kulturaktörer och rektor på en av de större skolor som vi besökt. En kulturaktör berättar: *Det kändes inte bra. Jag kände också: 'Gör man det här bara för att få det här?'* Hen menar att det finns en stor möjlighet att göra något mer strategiskt långsiktigt med de medel som kommer via Skapande skola än vad skolorna tar tillvara på. Flera kulturaktörer berättar också om att de varken talat med eller träffat någon rektor innan de påbörjade arbetet med eleverna. Så här kan det gå till: *Vi blev visade till salen och sedan låste de upp och kom i slutet och stängde.*

De som menar att det är viktigt att lärarna är med önskar framför allt en fortsättning på det skapande arbete som kulturaktörerna initierat:

För att det över huvud taget ska kunna bli någon fortsättning på det. Det finns ingen möjlighet för eleverna att fortsätta jobba med det om det inte finns någon lärare på plats som vet vad de varit med om och har fått lära sig lite av det som de fått lära sig.

Därtill menar de att det sänder en viktig signal till eleverna: *Om en lärare är aktiv så visar den eleverna att det här är viktigt, i stället för att någon sitter och rättar prov, då blir det mer att vår lärare inte tycker att det här är viktigt och då tycker inte vi det heller.* Ett par kulturaktörer trycker på betydelsen av att om lärare vågar passa på att lära sig själva ihop med eleverna så är det ju rätt häftigt. *Ofta tycker ju eleverna att det är rätt kul när man själv är med. Som fotbollsturnering mellan elever och lärarna är ju liksom 'Wooaaa!'*

De kulturaktörer som har erfarenhet av att lärare varit med på samma villkor som eleverna är positiva till det. En danslärare berättar att oftast är lärarna med, men ibland sitter de vid sidan av:

Det är generellt bättre om lärarna är med och gör sitt bästa och visar att jag också kan dansa, det är inget konstigt. Det är det absolut bästa. /.../ Tycker klassläraren att det här är bra och roligt så kommer även eleverna tycka det. Just på [X-skolan] så hade jag två [lärare] varav den ena [klassen] hade en lärare som inte var med och som inte var intresserad. Han satt inte och antecknade eller tyckte det var spännande utan han satt på sidan och var inte med. I den andra klassen var läraren med, med liv och lust, och det speglas ganska mycket på barnen, för där klassläraren var med så var barnen totalt med, och i den andra klassen var det ganska mycket rörigare.

En kulturaktör har erfarenheten att det oftast är *någon eller några som brinner för det här och som vill, men det är inte så många.* Även i de fall där lärare inte har varit med har kulturaktörer erfarenhet av att de kan vara angelägna om att deras elever ska få en sådan bra Skapande skola-upplevelse som möjligt. *De lärare som ringt, dels musiklärare och dels klasslärare – alla de som ringt har varit så jäkla måna om grejen, om man säger så. De har verkligen velat att det ska bli bra och verkligen varit intresserade.* Denna inställning kan sålunda finnas även om lärarna inte är delaktiga i de projekt som eleverna och kulturaktörerna möts i.

Denna spänning i hur samarbetet med lärare på bästa sätt ska formas är en fråga som behöver tydliggöras eller åtminstone artikuleras i mötet mellan skolledning, lärare och kulturaktörer. Inte minst är skolledningens roll och ansvar för om och i så fall hur lärarna ska vara delaktiga eller inte i Skapande skola-projekt en fråga att gå vidare med i den lokala utvecklingen av hur långsiktigheten av Skapande skola-projekt kan förstärkas. Det för oss över till nästa tema som handlar om just långsiktighet.

Långsiktighet

Här presenteras några olika dimensioner av långsiktighet. Vi kommer att beröra frågan om ett integrativt arbetssätt och de erfarenheter och tankar som kulturaktörer har av det. Därtill kommer frågan om huruvida kulturen bara kommer på besök eller faktiskt stannar till lite längre på skolan, att beaktas.

Ämnesintegrering

Kulturaktörerna berättar att de i samarbete med skolan kan arbeta med att integrera kultur i relation till läroplanens mål, men också att de som följd av att arbeta med kulturellt och konstnärligt skapande och utan att det har diskuterats eller kopplats åter till skolans företrädare, har berört ämneskunskaper i till exempel fysik och historia.

Arbetet med den konstnärliga utsmyckningen av en skola är ett av de mest tydliga exemplen på hur skapande kan integreras i skolans ordinarie ämnesundervisning. Det var två kulturaktörer som arbetade med detta. En av dem berättar:

Man räknade diametrar på matten som vi nyttjade i den här [statyn] som vi gjorde. De läste om järnets framställning, import och export och glasets sammansättning och man vävde in det i kemi, svenska och engelska – så det var lite spännande.

Lärare och kulturaktörer bollade idéer med varandra om på vilket sätt framställningen av statyn och den miljö som den tillverkades i kunde knytas till den ordinarie undervisningen under skolåret.

Vi pratade exempelvis om det här med glasets sammansättning inom kemin, vad glas består av, och vi pratade också matematiskt om diametrar. De fick räkna ut hur många glasdroppar som fick plats på varje ring om det var två centimeter mellan varje – det var lite sådana samtal vi hade.

Danspedagoger berättar att de har haft möten med idrottslärare i samband med vissa Skapande skola-projekt. På en skola var idrottslärarna *otroligt aktiva. En del var konkret med och dansade och en del satt vid sidan av och antecknade, och det kändes som om de var riktigt intresserade.* En idrottslärare på högstadiet hade långa samtal med denna kulturaktör:

Han hade jättemycket tankar kring hur han skulle kunna jobba med dans eftersom dans ingår i läroplanen för idrott och hälsa. Vi pratade om hur han skulle kunna använda det här materialet och han frågade: 'Kan jag låna det här, kan jag ta den här låten och skulle jag kunna göra på det här viset?' Det var många improvisationsövningar som han tyckte var jättebra och tänkte att de kan man göra med de i nian: 'De passar ju jättebra.' Han hade mycket tankar om hur han sedan skulle vilja lägga upp undervisningen i dans för eleverna.

Någon annan skola ville att dansen skulle vara kopplad till USA eftersom eleverna just då läste om USA. Och kulturaktören säger: *Det finns ju alla möjligheter, bara man vet om det i god tid så det går att planera upp.*

Andra kulturaktörer efterlyser en större vilja hos skolans företrädare att ha tänkt igenom vad de vill med sina Skapande skola-projekt i relation till vad de arbetar med i skolan. *Det vore bra om skolorna innan [vi kommer ut] kunde se någon koppling mellan det de väljer att satsa på i Skapande skola och det de håller på med i ämnena.* För denna bildpedagog och kollega är det mer givande att arbeta i projekt där det finns en tanke från skolan om vad de vill få ut av mötet mellan kulturaktörers kompetens och den skolkunskap som eleverna ska utveckla. I ett mejl som de precis fått från en skola skriver en lärare: *'Vi tycker det är intressant med animation, vi håller på med stenåldern i historia nu och undrar om man skulle kunna jobba med det.'* *Då tycker jag att det känns jätteroligt att jobba.*

En kulturaktör saknar positiva erfarenheter i sitt möte med musklärare. Hen berättar att samarbetet med musklärare ibland kan leda till *missuppfattningar*. Musklärarna, enligt kulturaktören, är för fokuserade vid teknik och för lite vid musik som idéer.

Det var en lärare som hade pratat med rektorn och sagt att de måste köpa in vissa saker som jag hade med mig, men det är en missuppfattning, för det har inte med det att göra, det har bara med deras kreativitet att göra. Man kan göra samma sak med små [medel]. En gång i

helklass byggde vi en mänsklig *sampler* i klassrummet. Barnen fick bestämma och vi hade tre symboler på papper, så fick de bestämma olika ljud som vi gjorde, så komponerade vi en trummaskin med olika ljud. Det handlar inte om den tekniska utrustningen, det har inte med det att göra egentligen, så nej, det har inte funnits så mycket intresse av att anamma idéer.

En kulturaktör som arbetar strategiskt med kultur och skola-frågor inom ramen för en etablerad kulturinstitution har som erfarenhet att lärare gärna vill ha det som en ambition att kultur ska vara en del av den ordinarie verksamheten, medan eleverna enligt deras egna undersökningar inte alltid ser det så. *Vi har gjort enkäter och ställt frågor på lite olika sätt, och många elever ser det nog som någonting som kommer utifrån, och för vissa är det väldigt positivt och för andra är det negativt.*

Andra kulturaktörer integrerar ämneskunskaper av bara farten, medvetet, men utan att det i grunden är ett särskilt samarbete med skolan. En musiker berättar: *Spela är mycket matematik i grund och botten. Det händer att de musiker som vi har intervjuat möter elever som berättar att de är underkända i engelska men som kan memorera tjugo olika texter till olika rockband och sjunga helt prickfritt rakt igenom. /.../ Och då tänker man hur kan du få noll i engelska? Du förstår ju allt du sjunger, och de ser inte det i skolan.*

Musikerns kollega menar att det är viktigt att ta tillvara på de mer traditionella ämneskunskaper som musik och gitarrspel kan ge, särskilt för elever som är skoltrötta. De kopplar frekvens och hertz till fysik och gitarrens historia till kunskaper om olika länder.

Det är så vi jobbar hela tiden. Man flikar in det, det kan vara till någon som går i trappan, som dricker kaffe eller diskuterar med oss, och man märker att han behöver lite sådant och man är där automatiskt och då vet man hur långt man ska gå för att de ska hänga med i resonemanget. /.../ Det försiggår hela tiden en sådan diskussion mitt i allt detta.

Tydligt är att kulturaktörerna får något att hända i mötet med elever. Elever som bedöms lida av koncentrationssvårigheter kan vara koncentrerade i flera timmar, enskilda elever stiger fram, visar socialt mod och skapande kraft, och grupper som beskrivs som icke skolanpassade kan arbeta utan att några problem uppstår. Lärande i förhållande till läroplanens mål sker ibland som en del av en planering med skolan och ibland bara som en självklarhet i mötet mellan elever och kulturaktörer. Den konstnärliga kompetensen driver en utveckling, utan att det behöver vara målsättningen. Det har även noterats i projekt som rör kreativa och kulturella näringar och i projekt med konstnärer i arbetslivet (Widoff 2011), så även om kompetensen inte alltid integreras långsiktigt i skolan enligt en uttänkt plan, får eleverna en erfarenhet av att möta personer som i stunden kan få dem att växa. I nästa avsnitt presenteras fler röster som rör kulturaktörernas tankar om integrering av kulturella och konstnärliga uttryck i relation till skolans ordinarie arbete.

Övrigt om integrering

Andra kulturaktörer lyfter vikten av att det är upp till lärarna om deras Skapande skola-projekt långsiktigt ska integreras i enlighet med skolans läroplan eller ej. Några kulturaktörer som framför allt arbetar med kultur *för* barn och unga menar:

Här kan det vara att uppleva, och sedan kan det vara lärarens grej att koppla till det, för det är inga problem för oss att lärarna får komma och titta på föreställningen först. Alla lärare som har köpt in den här – kom så har ni möjlighet att utforma hur ni tänker att man ska gå vidare

Ytterligare en kulturaktör förespråkar en avslappnad attityd i förhållande till diskussionen om hur genomtänkt ett Skapande skola-projekt ska vara i förhållande till skolans läroplan: *All konst som är bra konst är ju relevant på något sätt*, medan andra kulturaktörer menar att Skapande skola kan kräva det okända av konstnärer, till exempel att nya frågor ställs som kan bidra till att bryta mönster *för att det inte ska bli 'kulturen på besök'*. Tänkandet behöver förändras, menar

hen, från: 'Ja, vi gör en teaterpjäs' till 'Varför gör vi det? Vad är det vi vill med det?' Innan en kontakt tas med en skola är hens rekommendation att kulturaktören har reflekterat över 'Vad är det som är viktigt att känna till?' Kanske läroplanen, skolans förutsättningar. 'Hur kan man jobba med ett rum? Ett klassrum, hur kan du göra det här rummet till ett kreativt rum?' Eller 'Vilka pedagoger är det som kan vara intressant för dig att läsa in dig på för att kunna jobba bra i barngrupper? Alltså från det stora till det lilla.

Erfarenheten är även att Skapande skola *blir inte bättre än de grundförutsättningar som finns på skolan*. Kulturaktören fortsätter:

När vi har haft skolor och lärare som har varit med som har varit relativt trygga i sin roll, som har haft en relativ frihet att utforma sin egen verksamhet och som har haft en stark kollegial position och sammanhållning – där har det funkade absolut bäst. Där är man nyfiken och går inte in med förutfattade meningar om varken det ena eller andra, och det blir ofta väldigt bra.

Det innebär att var Skapande skola tar vägen på olika skolor beror i stor utsträckning på hur skolan fungerar och den kultur som där är rådande. Det stämmer också väl överens med vad vi observerat under den tid vi arbetat med denna utvärdering.

Vissa kulturaktörer arbetar också strategiskt med olika pedagogiska material som lärare kan återvända till efter Skapande skola-projekten. Men, säger en kulturaktör, det *optimala* skulle vara att få möjlighet att arbeta långsiktigt genom att ett skolområde anställer en kulturpedagogisk resurs på längre tid. Det skulle kunna skapa möjlighet för att göra, som hen säger, *lite större fyrverkerier*. Detta för oss över till nästa tema som handlar om huruvida kulturaktörerna får en känsla av att *kulturen är på besök*, som Ulla Wiklund (2009 s. 43) formulerar det, eller om kulturen flyttar in och gör sig hemmastadd på skolan.

Projekt kultur

Kultur för barn och unga i den svenska skolan har kritiserats för att ha en för projektorienterad prägel som kännetecknats av kortsiktighet och av att kulturen utan förankring överraskande har ramlat ner över lärare och elever (Wiklund 2009). Skapande skola ska vara strukturerat på sådant sätt att ett mer långsiktigt tänkande om kultur i skolan ska kunna utvecklas, inte minst från huvudmannens sida i arbetet med handlingsplaner. Nedanstående citat talar dock för sig själv:

Det finns lite problem [med Skapande skola], det blir kanske lite väl projektartat. Det finns inte någon riktig kontinuitet i det för eleverna, så det är lite trist förstås. Det blir väldigt mycket sådär att 'nu kommer en tonsättare och nu försvann han igen'.

Nu lär jag mig inte ens vad de heter, utan det är bara löpande bandet och det ska in fort som attans, effektivitet.

Det känns på ett sätt verkligen för lite att komma in och göra den [en teaterföreställning] så här. Här fick ni den här föreställningen och så fick ni den här värderingsövningen.

Det blir punktinsatser.

Det blir ju verkligen bara så att vi kom dit på besök.

Jag tror också att många /.../ Skapande skola[-projekt] kan passera helt obemärkt hos elever. /.../ Många föreställningar tror jag gör det och föreläsningar och efterarbeten, att det blir bara som, ja, man gick på det men inte så mycket mer.

Dilemmat blir, som en av kulturaktörerna uttrycker det: *Ska man fördela lite till många eller mycket till några få?* Hen menar dock att det emellanåt är viktigt att *någon gång få tillåtelse att*

fördjupa det, och då blir det spetsigare naturligtvis. Även om det vid sådana tillfällen snarare når färre än en ett större antal elever.

Kulturaktörerna längtar efter en möjlighet att få träffa samma elever under en längre period, kanske ett läsår. Det finns så klart projekt som också har kännetecknats av att inte bara vara ett avgränsat projekt inom kultur utan där det har funnits resurser att satsa på fler möten under en längre tidsperiod. Här följer ett exempel:

Det var ganska roligt, för vi hade sex tillfällen plus en konsert. Jag tror att den klassen fick nog mycket ut av det, det var en ganska lång process som också var ganska lagom, tycker jag, och det hade känts konstigt om den varit längre. Nu jobbade vi aktivt mot ett mål och dokumenterade det bra, och de målade också teckningar till varje stycke – helt fantastiska teckningar som vi satte upp. Sedan gjorde vi en fin konsert i matsalen där eleverna framförde musiken på egenbyggda instrument – helt makalöst var det. De byggde egna ljud i datorn, explosioner och så, men då träffades vi sju heldagar och då blir det väldigt fint, medan genomsnittsprojektet är två dagar, vilket är för lite.

Det innebär att när kulturaktörerna är ute en kort tid i skolorna så kan svårigheter uppstå i förhållande till målet om långsiktighet. En bildpedagog berättar: *I vissa projekt har man knappt tid att utveckla det, att lärarna också kan fortbilda sig, och det kan bli ett verktyg för dem att jobba med i olika ämnen, exempelvis animation. Men när man är ute i tre timmar hos en klass så är det väldigt svårt att [hinna] utveckla det.* Korta projekt kan försvåra integrering, särskilt om inte heller lärarna är med eller får möjlighet att lära sig de verktyg som i detta fall bildpedagogerna skulle kunna förmedla.

Fortsatt och vidgat samarbete

I några fall har Skapande skola lett till ett fortsatt samarbete mellan kulturaktörerna och skolan, och kontakter har även knutits mellan skola, elever, familjer och kulturinstitutioner. I ett fall har skolan tagit kontakt med kulturaktörerna och själva finansierat ett fortsatt samarbete. Denna kulturaktör betonar att det troligtvis beror på att:

... det är kreativa lärare och ledare där, det måste jag säga, för det var deras idé om att bygga ett projekt med Skapande skola från början, tillsammans med de här utsmyckningspengarna. Försättningen med glasflaskorna är också en idé som kommer därifrån, där vi får göra utformning och placering och sådant. Så de har varit väldigt duktiga på just att knyta och hålla kontakten, tycker jag.

Denne kulturaktör berättar att på sommaren när denne kulturaktör med kollega har sin arbetsplats öppen för besök *kommer många barn hit igen och vill se vad vi har gjort. /.../ Det är roligt, och vi känner kanske inte igen alla, men de brukar vara duktiga på att presentera sig. Det finns en stolthet över vad de har gjort.*

En annan kulturaktör tog på eget initiativ kontakt med en konsthall och frågade om inte eleverna kunde få ställa ut sina verk där, och det gick bra. Och det kom *jättemycket folk*, berättar kulturaktören för oss. Danslärarna berättar att de kan möta elever ute på skolorna som frågar dem var de kan dansa på kvällarna och *sedan ser man namnet i rullarna eller att man känner igen eleven i verksamheten.*

Upplevelsen hos några av de kulturaktörer vi mött är att det har genererats ett större intresse för deras ordinarie verksamhet som en följd av Skapande skola. Det blir synligt i fler bokningar för vanliga så kallade kultur i skolan-besök eller att skolor hör av sig och vill att de ska komma tillbaka.

Några ord om utvärdering

Generellt sett så menar samtliga kulturaktörer att de skulle kunna bli bättre på att arbeta med återkoppling och utvärdering av sin verksamhet. Vissa har enbart som rutin att tala igenom Skapande skola-arbetet med sin kollega i bilen på väg tillbaka från skolan till arbetsplatsen, medan andra tycker att det räcker med den känsla som de får i mötet med eleverna. *Jag tycker man får ganska direkt besked om vad elever tycker.* Ytterligare andra arbetar systematiskt med reflektion som en del av den arbetstid de planerar för i samband med Skapande skola-projekt. De kan hänvisa till den kunskap om vikten av reflektion som Ulla Wiklund förmedlat till dem under fortbildningsdagar, en kunskap som de försöker realisera genom att lägga in heldagar av reflekterande arbete tillsammans med lärare. En av kulturaktörerna hänvisar till ett citat av Wiklund: *'Utan reflektion är det bara en rad händelser.'* Det systematiska reflektionsarbetet har som mål att försöka undvika att falla i utvärderingsfällan, som kan låta så här: *Ofta blir det tyvärr bara 'ja men vi har en liten utvärderingsblankett här'.* Via ett systematiskt reflekterande arbetssätt är tanken att lärare själva kan gå vidare och använda den kompetens som kulturaktörerna fört in i skolan.

Summa summarum ser sättet att arbeta med utvärdering väldigt olika ut i de Skapande skola-projekt som återberättats för oss.

Problematiker

När vi har intervjuat kulturaktörer så har ett antal problematiker formulerats för oss, som är mer aktuella för denna aktörsgrupp än andra i vår undersökning. I det följande kommer vi att skissera dessa utifrån följande teman: Konstnärlig autonomi eller konsten som nytta, Arbetstillfällena eller professionella ideal – en balansgång, Skolan och kulturen – likt eller olik?, Risk för likriktning? och slutligen Motstridig kommunikation mellan olika politikområden.

Konstnärlig autonomi eller konsten som nytta

Kulturaktörer värnar om konstens frihet. De ser en fara i att konsten ska tjäna något annat syfte än att vara fri och obunden och vill inte alltid arbeta med att tänka långsiktigt kring pedagogiska material etcetera.

Jag är konstnär och det finns andra som är bra på det. Det finns människor som jobbar med skolmaterial och det finns människor som är producenter och ska sälja in. /.../ Men jag tycker inte nödvändigtvis att det är konstnären som ska göra det, för jag känner att det dödar någonting, att behöva tänka så.

Personen fortsätter: *Jag har inte lust av någon kulturpolitisk anledning att hålla på med pedagogik helt plötsligt.* En annan kulturaktör menar att det finns en risk att det är *konsten som står tillbaka* när avtal sluts inom ramen för Skapande skola. Det pedagogiska arbetet får ett större utrymme på bekostnad av konstnärliga värden, samtidigt som en frustration kan uppstå om det som kulturaktörerna planerar för, pedagogiskt inte får det kvalitativa utrymme som skulle kunna tala för ett lyckat resultat samtidigt som *det egentligen inte är det man vill göra.* En annan kulturaktör menar att konstnärer kan *tvingas in i någonting* som de kanske inte vill: *Man kanske inte vill jobba pedagogiskt över huvud taget. Många konstnärer vill ju inte det, eller teatrar vill inte det egentligen, men att man tvingas in i det.*

Kulturaktörerna lyfter det de kallar för ett *uttalat nyttoperspektiv* inom kulturpolitiken till exempel i riktning mot att främja hälsa eller integration. Det är inte en utveckling som alla kulturaktörer är positiva till. När skolans huvudmän och skolors företrädare tar kontakt med en av de kulturaktörer vi talat med och undrar över hur det konstnärliga språket eller ett konstnärligt projekt kan kopplas till läroplanens mål tar denne kulturaktör pliktskyldigt fram sådana argument:

Men jag måste säga att det bär mig emot, för där blir verkligen kulturen en slav under skolans premisser. Och det försvagar kulturen ännu mer. /.../ Man får inte ens möjligheten att jobba med sin kunskap i skolan på sina egna premisser, utan det är på skolans premisser. Helt och hållet. Och jag ser det som problematiskt

Även de som främst arbetar med kulturpedagogisk verksamhet är tveksamma när det gäller vems ärende Skapande skola går. En av danslärarna berättar om en fortbildning i dansmatte:

Jag kan tycka att det blir lite krystat ibland. Är det bra för dansen eller är det bra för mattan? Blir det bättre? Men det är jätteintressant och man utmanas tankemässigt, men jag vet inte om det är något som jag kommer syssla med.

Andra kulturaktörer ser en fara i att Skapande skola oavsiktligt kan vara med och utarma de befintliga estetiska ämnena i skolan i stället för att stärka dem. För när Skapande skola går in i historia, NO, svenska och så vidare, finns det en oro förknippad med att det kanske i sin tur leder till att det i framtiden *inte finns något ämne som är bild alls, utan det finns bara i andra ämnen*. Den problematik som växer fram har att göra med kulturens och konstens roll i skolan. Ska den sättas i första rummet eller är det skolans mål som ska sättas i första rummet? Kulturaktörerna själva är tveksamma. Tjänar Skapande skola konsten eller utarmar den konsten? I *Tid för kultur* (Prop. 2009/10:3) står det:

Det är angeläget att samarbetet mellan kulturområdet och andra samhällssektorer utvecklas. Ett sådant samarbete är till värde för alla parter och ska inte heller stå i motsättning till värnandet av kulturens frihet och oberoende (s. 18).

Kulturaktörerna som vi träffat vill vara med och samarbeta med skola och elever, men det är inte alltid en enkel ekvation att samtidigt bibehålla en känsla av kulturens frihet och oberoende. I nästa avsnitt ställs det mer på sin spets i diskussionen om att detta samarbete också blir en aspekt av kulturaktörens försörjning och försörjningsansvar.

Arbetsstillfällena eller professionella ideal – en balansgång

Skapande skola kan, som en kulturaktör säger, *tvunga in* alla konstspråk att gå i någon annans tjänst än konstens, eftersom *man är beroende av inkomst*. En kulturaktör som värnar om elevers rätt till fritt skapande utan att det ska leda till en särskild måluppfyllelse menar att ibland behöver den positionen förhandlas. Kulturaktören, som är ensamstående förälder, säger att det handlar om *någon slags skala, och det kan handla om att jag behöver det här jobbet för att kunna ha mat till [mitt barn]*. Inkomstbringande arbete ställs mot professionella ideal, och inkomst är svårt att förhandla bort. I praktiken innebär det att kulturaktören tar jobbet, även om känslan är: *Jag tycker kanske inte att det är så kul eller att jag är så bra på att jobba på det sättet*.

Det finns, av ekonomiskt nödvändiga skäl, en pragmatisk hållning till Skapande skola och kopplingen till skolans läroplan. Det kan beskrivas som *obehagligt om man känner att man står och faller med Skapande skola*, men de arbetsstillfällena som erbjuds accepteras: *Ringer en skola och säger 'vi håller på med det här', så är det klart att vi oftast har svaret på hur man kan få in det*. Kulturaktörer jämför Skapande skola med annan kulturpolitisk styrning, och en person menar att det skapar en inordning till de förutsättningar som gäller: *Jag har varit med några gånger förut när man söker pengar, och man får ju styra idéerna efter Kulturrådet eller Konstnärsnämnden. Det är hopplöst att ha några egna idéer, höll jag på att säga*. Kulturaktörer kan sålunda vara kritiska till den kulturpolitiska styrningen, men finner samtidigt att de behöver de arbetsstillfällena som erbjuds och anpassar sig därmed, i olika grad, till de villkor som råder.

Skolan och kulturen – likt eller olik?

Kulturaktörerna beskriver, i likhet med tidigare forskning, ofta skolans värld som helt annorlunda jämfört med deras (Lund 2008, Wiklund 2009). Skolans värld är hos vissa

kulturaktörer ordnad nytta, medan konsten och dess företrädare är en outnyttjad eller icke-förstådd resurs för ungas kreativa skapande. En av kulturaktörerna ser att konstnärer och lärare sällan möts i fortbildningssammanhang. Det pekar på att förutsättningarna för att lära känna varandras yrkesideal och yrkespraktiker är ringa. Kulturaktörer vi mött kan också argumentera för att *konstnärer måste ha mer kunskap om skolan*. Vi har mött följande uppfattning:

Det finns ett väldigt stort förakt, tycker jag, i kulturen mot skolan, och det har ju varit sanktionerat även från de mest celebra personligheter som ständigt har pratat om hur illa det är ställt med skolan, och det är så tråkiga lokaler och det är en deprimerande miljö, och åh det är så tråkigt och usch hur kan man vara där? Och det är en kritik som finns i kulturvärlden och då är det svårt att mötas.

Detta är också något som vi har mött i vissa av våra intervjuer. Ett exempel är en kulturaktör som säger att *[skol]miljön tar energi* i stället för att ge energi. *Fy farao, de här matsalarna och vilken miljö det är. Jag tycker lärarrummet är tråkigt, var är glädjen?* Även lärarutbildningen, skolans styrdokument och utbildningspolitiken kritiserar: *Jag är livrädd för lärarutbildningen. När jag ser läroplanen, hör Björklund och när jag är på skolorna, jag aktar mig och jag behåller min eld och jag går in med den och har trevliga möten med elever och vissa lärare.* Denna kulturaktör vill verka på andra premisser än lärare och har så långt också lyckats med det i sina Skapande skola-projekt: *Om någon kommer och frågar 'Vad har du för mål?' Då skulle jag vägra att underkasta mig, för jag skulle vara tvungen att vingklippa mig själv, för jag vet inte målet.* Det betyder att i Skapande skola-sammanhang så finns det olika målsättningar inom ramen för samma projekt: mål om att långsiktigt integrera kultur i relation till skolans läroplan, och helt andra mål som kulturaktörer kan bära på, om att inte ha några mål och att det är målet i sig.

En oro finns för att skolans värld reducerar den konstnärliga närvaron. Skoluppgifter kopplade till kultur tar *bort något slags skimmer* från arbetet med kultur, menar en kulturaktör. Önskemål från skolans värld om att Skapande skola ska bidra till vissa mål kan göra kulturaktörer matta. *De vill att det ska vara så nyttigt. Jag blir så trött. Ja, nu sa jag det så att det hördes.* Visst kan vissa mål nås, också de som lärare efterfrågar, menar kulturaktören. Men meningen som förmedlas är att måluppfyllelse kan bli en följd av skapande processer, men bör inte sättas i första rummet.

Kulturaktörer som har lång erfarenhet av att arbeta i skolan menar att det finns *karikatyrbilder av varandras verkligheter*, som handlar om att *'Skolan är lektionerna och det är betygen och vi kan inte, nej det går inte' och sen kommer de här flummiga konstnärerna och bara stökar till, och det blir bara kaos.* Denna kulturaktör berättar att dessa bilder kan ha en reell grund men kan hanteras via ett synliggörande av hur konstnärliga och kulturella arbetsprocesser fungerar. Denne kulturaktör brukar ha ett pågående samtal med lärare och annan skolpersonal *om hur vi jobbar, att vi gärna uppmuntrar kaos till exempel, för att vi tror på det. Men vi vet hur man kan kontrollera det.*

Problem i mötet kan hanteras genom att sträva efter *ömsesidig respekt*, berättar en kulturaktör. Det kan bland annat handla om att öka sin kunskap om skolans värld. Det kan handla om att läsa läroplanen, eftersom: *Vi måste veta, vi måste förstå och vi måste också kunna se hur vi, utifrån läroplanen, också kan argumentera för det vi vill göra.* Kunskap om skolans värld och styrdokument kan på så vis också bli en dörröppnare för en ökad grad av konstnärlig autonomi, eftersom argument kan formuleras som stödjer båda världarnas yrkesideal och praktiker på en och samma gång.

En kulturaktör menar att det finns viktigare saker att diskutera *bortom nytighetsdiskussionen*, med Skapande skola. Ett starkare fokus på kultur som kunskapsområde efterlyses: *Vad är det egentligen den [kulturen] håller på med? Och göra den diskussionen till en stark diskurs i stället.* Kulturaktören menar att det är en sådan diskussion som i längden kan *stärka kulturens*

position både i skolan och i samhället i övrigt. Kulturaktörer behöver således utveckla ett språk för den tysta kunskap de bär på, så att deras yrkeskunnande kan förstås av andra som kunskap och kunskapsutvecklande praktik. Vi menar att om ljuset sätts på generiska kunskaper skulle en mötesplats mellan skola och kulturliv kunna byggas. Kanske kan det vara ett sätt för skolan och kulturen att närma sig varandra på mer likvärdiga villkor, där likheter och inte bara skillnader uppmärksammas.

För även om kulturaktörernas bild av skolan är att skola och kultur står för olika värden och arbetsprocesser, kan det vara dags att också identifiera likheter. På så sätt skulle skola och kultur kunna mötas i ett gemensamt språk. En kulturaktör pekar just på likheterna. *Skolan är en extremt produktionsinriktad verksamhet, och det konstiga i det här är att det är faktiskt kulturen också, i synnerhet scenkonsten, som jag jobbar i nu.* Ett steg på vägen för ett möte på mer likvärdiga grunder skulle kunna vara att börja försöka se likheter i stället för skillnader.

Risk för likriktning?

I kölvattnet av Skapande skola kan en oavsedd konsekvens ha uppstått. Kanske har kultur i skolan kommit att omdefinieras till, i linje med vad en av kulturaktörerna kallar, en *pekpinnegrej*. En kulturaktör erfar att för lärare handlar kultur allt mer om Skapande skola. *Allting relateras till Skapande skola. /.../ Skapande skola har en sån stark inverkan på hur skolan uppfattar kultur.* Skapande skola tycks bidra till att skapa en ny syn på kultur i skolan, vilket kan få betydelse för vad som uppfattas som rätt och riktig kultur i skolan, även bortom Skapande skola-projekt.

Paketlösningar, det vill säga etablerade kulturinstitutioner som säljer färdiga paket med innehållsdeklarationer som knyter an till skolans läroplan, har börjat växa fram. Det kan vara enkelt för en skola att välja ett sådant projekt, men det innebär också att det fria kulturlivet kan få svårare att komma in i skolan och att elevers inflytande över planeringsprocessen minskar. En kulturaktör som är kritisk till denna utveckling säger:

Det märkliga i det är att det går emot de tankar som finns i samverkansmodellen. För det är /.../ de stora institutionerna: läns museerna, biblioteken eller länsteatrarna som gör sina paket för att sälja dem, och det bidrar ju inte till samverkan. /.../ Jag har jobbat med det här i ganska många år nu och i början 90-talet var det jättepulj med paket, och nu är vi tillbaka med paket.

En annan kulturaktör påtalar samma utveckling och säger: *Det här som kommer ovanifrån är inte bra. Det är inte bra för någon, och det är också den norska idén om den Kulturelle skolesekken som har blivit kritiserad just för att 'Åh, kommer ni nu?'* Något går förlorat, menar denne kulturaktör, när elever och lärare inte är med i processen fram till vad som ska göras och hur.

Även mindre verksamheter börjar skapa innehållsdeklarationer i förhållande till läroplanen. En kulturaktör inom teatervärlden säger att det beror på en upplevd förväntan som följer av att arbeta i skolan och det ekonomiska behovet som finns närvarande av att kunna få vara en aktör där: *Jag vet många fria grupper som till varje föreställning har gjort upp några övningar /.../ och kanske är det inte, ja, så genomtänkt. Utan det är i säljsyfte helt enkelt, och det blir lite slarvigt.*

Det betyder att Skapande skola leder till en utveckling där konstnärliga verksamheter anpassar sitt utbud, *eftersom man ändå är beroende av att man får jobb.* Man låter sig styras och det är för den konstnärliga integriteten *en väldigt stor risk*, menar en kulturaktör. Att Skapande skola är på en marknad där strategier för att bli efterfrågad skapas, tydliggörs när en kulturinstitutionsföreträdare berättar att när hen *säljer vissa projekt så brukar vi använda en del citat ur läroplanen bara för att visa kopplingen, dels för att visa att vi har en förståelse för det här, men också för att kanske kunna ge argument.*

En farhåga som har lyfts med Skapande skola, rör om en eventuell undanträngningseffekt av annat kulturutbud i skolan, i kvantitativa termer, har skett sedan 2008. Men kanske handlar det i stället om en likriktning av de kulturella och konstnärliga uttrycksformer som barn och unga i framtiden får möta på skoltid. Detta som en följd av att Skapande skola kan komma att omdefiniera vad kultur i skolan är, och på sätt påverkas också konstvärldars kulturutbud för skolan.

Motstridig kommunikation mellan olika politikområden

Kulturaktörerna erfar, i likhet med andra aktörskategorier i vår undersökning, att utbildnings- och kulturpolitiken inte alltid talar med varandra: *Det är ju inte ett helhetstänk om man säger så*, säger en kulturaktör och hänvisar till beslutet att minska de estetiska ämnena på gymnasiet samtidigt som det ska satsas på Skapande skola. Kulturaktörer kan tycka att det är svårt att gifta samman Skapande skola-satsningen med den övriga utbildningspolitiken. *Det känns som att man sparkar åt olika håll*.

Utbildningspolitiken står för övrigt inte alltid högt i kurs hos kulturaktörerna. Den beskrivs som *helt förödande* eller som *vansinne*. Här avses den ökade fokuset på betyg och bedömning. För en kulturaktör leder denna utveckling till ett ställningstagande av att det blir *ännu viktigare* att vara ute i skolan och arbeta med Skapande skola-projekt med fokus på *samarbete och respekt för andra*. Så även om Skapande skola genererar en känsla av politisk nyttighetsstyrning, ger den också utrymme för kulturaktörer att i praktiken protestera mot en utbildningspolitik som de inte tror på.

Skapande skola får också kritik för att motverka ett av sina syften.

Skapande skola tycker jag snarare är ett problem i vårt arbete, på så sätt att den reformen vill ju skapa ett närmande mellan skola och kultur, men i själva verket upplever vi att det skapar en större skillnad eller ett större gap mellan skola och kultur, eftersom den så hårt definierar att kulturen, så att säga, ska in i skolan.

Kulturaktören hänvisar till den föregående läroplanen och tanken om att kultur är något som skapas i skolan, och fortsätter:

Det är ingenting som kommer utifrån, utan det är någonting man skapar i skolan och i samspel med andra. Det är ingenting som en farkost som kommer utifrån och landar i skolan. Och det synsättet det tycker jag har varit ett problem. Att man tänker på det som två väsensskilda och särskilda fenomen eller verksamheter.

Gapet mellan skola och kultur beskrivs snarare vidgas än minska när den kultur som skapas i skolan osynliggörs i och med att konsten och kulturen definieras som utifrånkommande. Ett av problemen med satsningen refereras till större strukturer, hur departementen organiseras och hur de samverkar. Uppfattningen är att intresset *inte är så jättestort från skol- och utbildningsdepartementet. Läser man till exempel uppdragsbeskrivningen, regleringsbiten, så finns det inget uppdrag i kultur. /.../ De är ju väldigt tydliga med det, att de inte har ett kulturuppdrag*.

Även eleverna är medvetna om en starkare betygssdiskurs. Det kan få konkreta konsekvenser för det intresse som kan väckas för ett Skapande skola-projekt, vilket tydliggörs av följande erfarenhet:

Vi får ofta frågan från eleverna: 'Får vi betyg på det?' Och blir det ett nekande svar så är det lätt att säga 'men då sätter jag mig och gör matteläxan i stället'. /.../ Även om jag är helt övertygad om att man har velat stärka kulturen i skolan genom Skapande skola, och det tycker jag syns på många sätt, men det finns så många andra strukturer runt omkring och inuti konstruktionen som tyvärr, tror jag, inte gagnar kultur i skolan.

Som redovisats i denna avslutande del om kulturaktörernas röster, kan Skapande skola bli en starkare aktör på skolans område utifrån konstens egna premisser om bland annat konstens kunskapsområde synliggörs. Ett ökat fokus på generiska kunskaper som en brygga mellan skola och kulturliv samt på kulturaktörers erfarenheter av att utvecklas professionellt i mötet med barn och ungdomar, skulle kunna bidra till ett fruktsamt möte. Men Skapande skola kan också gå i en motsatt riktning, där kulturella och konstnärliga uttryck likriktas i linje med en så kallad skolifiering, där det främst är skolans kursplanemål och kunskapskrav i specifika ämnen som sätts i fokus snarare än de generiska kunskapsmål som skulle kunna bli en mötesplats för skolan och kulturen.

Utmaningar

Här presenterar vi några utmaningar som kulturaktörers röster om Skapande skola har öppnat upp för.

Kulturaktörerna önskar att eleverna bör få vara fria i sitt skapande eller i sin kulturupplevelse. Kulturella och konstnärliga uttryck lyfts i första rummet inte fram som en katalysator för att öka läroplanens måluppfyllelse, vilket kulturpolitikens skrivningar om Skapande skola påtalar. Det kan i sin tur böttna i den problematik som kulturaktörerna erfar, det vill säga att konstens autonomi ställs mot en nyttoinriktad kulturpolitik. Det pedagogiska arbetet får ett större utrymme på bekostnad av konstnärliga värden, samtidigt som en statusfrustration uppstår hos kulturaktörerna. De tror inte fullt ut på att kulturella och konstnärliga uttryck ska styras på det sätt som sker inom Skapande skola. Den utmaning som växer fram har att göra med kulturens och konstens roll i skolan. Ska den sättas i första rummet eller är det skolans mål som ska prioriteras? Kulturaktörerna själva är tvehågsna. Tjänar Skapande skola konsten eller utarmar den konsten? Det finns en utbredd känsla hos kulturaktörer av att kulturpolitiken och utbildningspolitiken är i disharmoni med varandra och att de olika departementen sätter olika stort fokus på kulturens roll i skolan. En utmaning som kulturaktörer har att hantera i sin vardag är anpassa sig till de villkor som råder, som de samtidigt kan vara kritiska mot.

En utmaning för samtliga professionella som är verksamma inom Skapande skola-satsningen är att informera de deltagande aktörerna om det aktuella projektets syften och mål. Utmaningen rör också det personliga ansvaret att informera sig själv. För en helhetssyn har inte alltid kommunicerats till kulturaktörerna. Likväl som lärare kan uppleva sig bristfälligt informerade och delaktiga i vad ett Skapande skola-projekt är tänkt att innebära på den skola där de verkar, kan även kulturaktörer som ska driva verksamheten ha bristande kunskaper om vilken information som eleverna fått. Kunskap kan också saknas om vad den övergripande tanken är eller resultatet ska bli av en specifik kulturell verksamhet, samtidigt som kulturaktörerna är satta att utföra den. Hur vägen till att bli engagerad för ett Skapande skola-uppdrag ser ut varierar därtill för olika kulturaktörer. Somliga är delaktiga i ansökningsprocessen medan andra känner sig exkluderade eftersom de inte informeras om principerna för hur valet av kulturaktörer går till.

En utmaning som framför allt är riktad till kulturpolitiken rör om den eventuella undanträngningseffekt av annat kulturutbud i skolan, i kvantitativa termer, som har påtalats sedan 2008, egentligen kanske handlar om en likriktning av de kulturella och konstnärliga uttryck som barn och unga i framtiden får möta på skoltid. Det finns en risk att Skapande skola kan komma att omdefiniera innebörden av kultur i skolan i linje med en ökad relatering till läroplanen, eftersom skolans företrädare kan börja tänka på kultur i skolan som Skapande skola, samtidigt som det kan vara en ekonomisk nödvändighet för kulturaktörer att kunna få vara verksamma på en skolmarknad. På så vis kan konstvärldars kulturutbud för skolan påverkas.

Kulturaktörernas bild av skolan kan vara att skola och kultur står för mycket olika värden och arbetsprocesser. Vi menar att det kan vara dags att också börja identifiera likheter. En utmaning ligger i att skola och kultur bör kunna mötas i ett gemensamt språk, till exempel där intresset för

de generiska kunskapsområdena skulle kunna få hamna mer i fokus. En utmaning för skolan som kulturaktörerna lyfter fram är deras erfarenheter av möten med lärare som inte alltid har bevarat en tro på sina elever som utvecklingsbara. En utmaning består i att ta vara på den dynamik i mötet med elever som kulturaktörer berättar om, så att elevers utvecklingspotential ges ett fortsatt utrymme.

Olika kulturaktörer har, visar våra intervjuer, olika förutsättningar för att arbeta med delaktighet i mötet med eleverna. Det påverkas av resurser, det vill säga tid och pengar, hur många gånger som de kan träffa eleverna och hur stora klasserna/grupperna är. Dilemmat blir, som en av kulturaktörerna uttrycker det: *Ska man fördela lite till många eller mycket till några få?* Hen menar dock att det emellanåt är viktigt med fördjupning, även om det vid sådana tillfällen snarare når färre än en ett större antal elever. Om delaktigheten handlar om att möta eleverna som en publik eller någon som är medskapande i en process och huruvida ett Skapande skola-projekt ska bli en särskild konstnärlig produkt i slutänden eller om mötet och vad som eventuellt produceras är en mer öppen fråga, spelar också roll för möjligheterna till elevdelaktighet. Vi tycker oss också se att synen på ungas kunskap och tilliten till deras kunnande öppnar upp för olika slags delaktighetsdiskurser. Om kulturaktören ser de unga som *begränsade* i sina kunskaper om vad kultur kan erbjuda och vara eller som bärare av *lika goda idéer* som kulturaktören själv, uppkommer som en följd av det olika dynamiker i de möten som realiseras i olika Skapande skola-projekt.

Det finns skilda meningar hos kulturaktörerna om huruvida lärare ska vara med eller inte när de möter eleverna. Det finns erfarenheter av att eleverna blir mer fria i sitt skapande om lärarna inte är med, att lärare kan tendera att ta över eller känna ett behov av att bibehålla eller skapa ordning. Andra kulturaktörer menar att det är viktigt att lärarna är med för att det ska bli en långsiktighet och att arbetet med Skapande skola kan leva kvar och integreras i lärarnas fortsatta arbete. Det lyfts också fram som viktigt att eleverna får möjlighet att dela en upplevelse med lärarna, för det sänder en signal till eleverna, menar kulturaktörerna, att kultur är viktigt. Denna spänning i hur samarbetet med lärare på bästa sätt ska formas är en fråga som behöver tydliggöras eller åtminstone artikuleras i mötet mellan skolledning, lärare och kulturaktörer. Inte minst är skolledningens roll och ansvar för om och i så fall hur lärarna ska vara delaktiga eller inte i Skapande skola-projekt en utmaning att arbeta med i den lokala utvecklingen av hur långsiktigheten av Skapande skola kan förstärkas.

Sammanfattning och utvecklingsområden

Vi har valt att strukturera den sammanfattande analysen enligt följande: Först tas ansökningsförfarandet upp. Här diskuteras ansökningscykeln, kvalitetssäkring och administration. Sedan tas Skapande skolas påverkan på elevers måluppfyllelse upp, och en diskussion kring inflytande och delaktighet förs. Därefter sammanfattas hur långsiktighet i termer av hur kulturella och konstnärliga uttrycksformer integreras i skolans arbete. Sedan beskrivs hur mötet mellan skola och kulturliv kan gestaltas. Avslutningsvis ges med avstamp i hela det empiriska materialet exempel på utvecklingsområden inom ramen för Skapande skola.

Ansökningsförfarandet

De målsättningar med Skapande skola som vi knyter an till handlar om att det är professionella kulturaktörer som ska anlitas samt att Skapande skola ska bidra till skolans kvalitets- och kompetensutveckling.

I materialet har vi mött en uppfattning på huvudmannanivån om att ansökningscykeln inte alltid stämmer överens med skolans läsårscykel samt att det därtill finns olika tidsregimer att ta hänsyn till i arbetet med Skapande skola. Det kan med andra ord vara svårt att tillgodose såväl skolvärldens som kulturvärldens olika behov av både flexibilitet och framförhållning. Skolans framförhållning kan till exempel vara kortare än kulturvärldens då det kommer till hur olika kulturella aktiviteter och program planerats under längre tidsperioder. Rektorer vittnar också om att när Skapande skola-resursen ges en bit in på skolterminen kan det försvåra för planering och delaktighet, och leda till att arbetet blir forcerat och dåligt förankrat på flera olika nivåer i organisationen.

På huvudmannanivån erfar man även att planeringsarbete och färdigställande av ny ansökan samt genomförande av pågående projekt kan krocka med varandra. Man menar att det finns mer att önska för att handlingsplanen ska vara ett levande dokument och något man på skolor arbetar långsiktigt med. Att pengar söks för ett år i taget underlättar inte heller för att få till stånd en bättre långsiktighet, eftersom projekten inriktas på genomförandet snarare än på en genomtänkt planering och ett efterarbete genomsyrat av reflekterat lärande.

Det framkommer att det kan finnas en diskrepans mellan å ena sidan ansökningarnas utformning och innehåll och å andra sidan Skapande skola-projektens reella genomförande. I Kulturrådets anvisningar anges att ansökningshandlingarna *bör ha sin utgångspunkt i läroplanernas skrivningar om kulturens roll i skolan, FN:s konvention om barnets rättigheter och de nationella kulturpolitiska målen*.¹⁴ Det går i materialet samtidigt att identifiera en visionär ansökningsretorik vilken är framskriven utan säker vetskap om man ska få ta del av Skapande skola-resurser. Detta kan även leda till att skolor sedan kan få problem med att leva upp till vad som utlovats. Skapande skola-reformen ger en bild av att ge en stor grad av frihet i genomförandeledet, vilket också innebär ett stor mått av ansvar. Ansvaret kan samtidigt vara svårt att förlägga till en viss nivå. Arbetet blir vad det blir mycket utifrån hur det fördelats och delegerats mellan olika aktörer, där de så kallade eldsjälarna har en viktig roll.

Även om det finns exempel på att flera olika aktörer är med i ansökningsprocessen, är det vanliga att det är få personer som är involverade och delaktiga i själva ansökningsförfarandet.

För att stärka engagemanget, förankringen och legitimiteten för Skapande skola kunde ansökningsprocessen inkludera flera. Sammantaget finns en variation när det gäller kulturaktörernas delaktighet och medverkan i ansökningsförfarandet. I vårt material förekommer

¹⁴ Kulturrådets hemsida 2013-06-14.

allt från att kulturaktörerna kan vara delaktiga i ansökningsprocessen till att de känner sig exkluderade eftersom information om hur urvalet av kulturaktörer går till är bortom deras kunskap. Lärare är sällan med i ansökningsprocessen, och de vittnar dessutom om att de ofta måste anpassa sig till vad andra bestämt. Lärare talar i vårt material också om hur ansökningsförfarandet är krångligt och något de i de fall de varit inblandade måste ta tid till utanför sin arbetstid. Samtidigt finns en risk att ju fler personer som involveras i ansökningsförfarandet, desto lättare kan det vara att ansvaret flyter i väg och att riktningen på Skapande skola-projekten blir mindre tydliga samt att förutsättningarna för elevers delaktighet och inflytande minskar.

Kvalitetssäkring och administration

Företeelser som bland annat avser att stärka en kvalitetssäkring utgörs bland annat av så kallade utbudsdagar och utbudskataloger där endast professionella kulturaktörer förekommer. Dessa sammanhang erbjuder ett på förhand redan selekterat regionalt utbud, vilket inte hindrar att kommuner och skolenheter kan ta kontakt med professionella kulturaktörer utanför regionen. Det förekommer också att skolor använder sig av sina tidigare erfarenheter och etablerade kontaktnät vid val av kulturaktörer. Samordnare för Skapande skola och/eller kultur i skolan kan på den kommunala nivån också ha betydelse för kvalitetssäkringen av Skapande skola. Dessa samordnare anses till exempel vara mer orienterade inom de kulturella områdena än vad lärare generellt är. Det finns också det som talar för att enskilda lärares egna kontaktnät och intressen är betydelsefulla vid valet av kulturaktörer. Tillvägagångssättet vid val av kulturaktör och projektinnehåll kan med andra ord se olika ut. Ibland är beslutsvägarna korta och bidrar inte nödvändigtvis till att borga för förankring, kvalitet och kontinuitet, och ibland uppfattas gången som alltför lång och byråkratisk, utan att för den skull upplevas utgöra en kvalitetssäkring, eftersom man som lärare till exempel inte vet på vilka grunder det sker. I vårt material finns det sålunda exempel på att de intervjuade aktörskategorierna inte kan svara på vem som står för kvalitetssäkringen. Det finns samtidigt en samstämmighet hos skolans professionella inklusive hos huvudmännen att det för att få kvalitet i Skapande skola krävs en administrativ stödorganisation. En sådan organisation kan vara betydelsefull för att inte Skapande skola ska vara alltför avhängigt enskilda personers engagemang och för att säkra kvaliteten i Skapande skola-aktiviteterna.

Vi kan konstatera att handlingsplanen fungerar mer eller mindre bra som styrinstrument på den lokala nivån. Handlingsplanens funktion för att kvalitetssäkra skolors arbete med kulturella och konstnärliga uttryckssätt inom ramen för Skapande skola-satsningen kan ifrågasättas. Det finns generellt mer att önska för att planen ska ha just funktionen av att bidra till kvalitetssäkring.¹⁵ På alla nivåer utom huvudmannanivån, är handlingsplanen bristfälligt känd och förankrad med konsekvensen att Skapande skola kan uppfattas som något oklart, rörigt och abstrakt. Verksamheter i skolan är i hög grad dokumentstyrda, och handlingsplanen tenderar att bli en plan i mängden som man på skolor å ena sidan har att ta hänsyn till men som man å andra sidan och i likhet med andra planer inte är fullt insatt i.

Det är högst oklart om Skapande skola bidrar till skolors systematiska kvalitetsarbete. Utvärderingar och uppföljningar av Skapande skola på skolnivå anses bristfälliga och svåra att göra. Rektorer efterfrågar exempelvis utvärderingsverktyg som förmår fånga in processer och utfall, och samtidigt framstår det som svårt att isolera Skapande skolas påverkan på ett visst utfall. I rapporten framträder också bilden av att det inte sker något mer systematiskt och generellt erfarenhetsutbyte kring Skapande skola – ett förhållande som delvis hänger samman med att det inte sällan är särskilt vissa lärare och/eller ämnen som involverats i Skapande skola. Utvecklingsinriktningen efter avslutade Skapande skola-projekt framstår därmed som svag. I materialet talas det till exempel om att de så kallade eldsjälarna få ta ansvar för utvärderingarna

¹⁵ Jfr. Riksdagens snabbprotokoll 2012/13:36 tisdagen den 4 december.

och att utvärdering inte ges den prioritet som det borde. En uppfattning hos bland annat skolans huvudmän och rektorer är att Kulturrådet borde ta ett större ansvar för och ställa krav på att det görs mer kvalitativt inriktade utvärderingar av Skapande skola.

Skapande skola och elevers måluppfyllelse

Enligt Skapande skolas målsättning ska en integrering av kultur och konst i skolans arbete bidra till skolans måluppfyllelse i högre grad. Skapande skola kan uppfattas som en katalysator för skolans måluppfyllelse, det gäller såväl kunskapsmål som sociala mål. En politisk bedömning är också att Skapande skola inte *räcker* för att möta utmaningen som ligger i ett minskat läsande.¹⁶

Listan över vad Skapande skola kan och bör erbjuda elever kan göras lång när man läser huvudmäns ansökningar, handlingsplaner och uppföljningar till Kulturrådet. Framför allt lyfts en förhoppning om att Skapande skola kan bidra till att eleverna utvecklar sociala förmågor. De professionella aktörerna i vår undersökning menar att Skapande skola kan bidra till elevens sociala utveckling. Rektorer ger uttryck för att Skapande skola erbjuder eleven att få möta andra och annat än de är vana vid inom skolans ramar. Det finns rektorer som lyfter fram betydelsen av att elever får möta även kulturens kritiska kraft, då det annars kan finnas en risk att kultur framstår som enbart nöje, en trivselfaktor. Det är i mötet med kulturens radikala estetik som eleven kan få syn på sig själv och omvärlden, en spegling som kan bidra till en social utveckling (Aulin-Gråhamn m.fl. 2004, Gustafsson 2008). Det vi också kan se är att det finns en brist på normkritiska perspektiv hos de professionella aktörernas tal om kulturens betydelse för barn och unga. Även i de politiskt formulerade målsättningarna för Skapande skola finns en avsaknad av ett mer utvecklat resonemang om kulturens kritiska kraft.

Då det talas om elevens utveckling mot de sociala målen framhåller även lärare att det är kulturens potential att peka på olikheter som särskilt stärker respekten för andra. Att genom kulturen stödja och utveckla elevernas skapande, ges ett värde åt Skapande skola. Andra värden som kulturaktörerna menar att kulturen kan ge har med jämställdhet att göra. Det kan bidra till att ungas identitetsskapande blir mer öppet och inte på förhand bundet till sociala konventioner och könskodade normer.

Skapande skola har potential att skapa goda förutsättningar för gemenskap, stolthet och sammanhållning. När eleverna berättar att de skapar till exempel teater, dans eller musik tillsammans förenar denna aktivitet hela skolan, vilket kan innebära att känslan av en gemensam referensram stärks. Varje gång som eleverna låter blicken falla på en gemensamt uppförd staty stärks känslan av gemenskap och stolthet. Genom Skapande skolas kulturella och konstnärliga uttrycksformer känner eleverna mindre press på att visa sig duktiga eller vara bäst. Genom Skapande skolas friare arbetsformer kan såväl elever som lärare träda ur sin vanliga roll, vilket skapar möjlighet till nya relationer för lärarna visavi eleverna. Bland samtliga aktörskategorier i vår undersökning uttrycks en stark tilltro till att Skapande skola påverkar elevers sociala utveckling och därigenom kan bidra till skolans måluppfyllelse i högre grad. Kulturrådet (2012) har i sin uppföljningsstudie *Skapande skola – en nulägesanalys*, också pekat på att elevers självkänsla och självförtroende stärkts som en konsekvens av Skapande skola. Som ytterligare en kvalitativ aspekt framhålls att Skapande skola har positiva effekter för *lärandet och för skolan generellt, till exempel i form av förbättrat umgängesklimat på skolan*.¹⁷

¹⁶ Regeringskansliet, tal Stockholms universitet 20 mars 2013. Lena Adelsohn Liljeroth, Kulturminister.

¹⁷ Citat från prop. 2011/12:1 s. 48; jfr. prop. 2012/13:1. Det är också med utgångspunkt i Kulturrådets uppföljning en utökning av Skapande skola-satsningen motiveras politiskt. Tidigare har förslag om en utvidgning av Skapande skola-satsningen till årskurserna 4-6 och till förskoleklass, förskola och även gymnasieskolan till exempel avvisats med hänvisning till att satsningen först måste utvärderas. Med reformens utbyggnad uppgår Skapande skola-bidraget 2013 till 170 miljoner per år.

Det framstår som svårare att i uppföljningarna till Kulturrådet tolka hur Skapande skola i faktisk mening har bidragit till att eleverna uppnått läroplanens mål och kunskapskrav. Det är här viktigt att ha i åtanke att då Skapande skola-satsningens positiva genomslag framhålls politiskt handlar det väsentligen om att bedömningen görs utifrån kvantitativa aspekter (jfr. Kulturrådet 2012). Vid 2011 års ansökningsomgång visar det sig till exempel att 99 procent av alla kommuner någon gång ansökt om bidraget.¹⁸ Att runt hälften av eleverna i årskurserna 7–9 deltog i Skapande skola-verksamheter under läsåret 2009/2010 framställs också som något positivt.¹⁹

Svårigheten med att uttala sig om huruvida Skapande skola bidrar till att läroplanens mål och kunskapskrav uppfylls påpekas också på huvudmannanivå. När vi läser ansökningshandlingar och talar med personer som arbetar på huvudmannanivå om vad Skapande skola ska leda till kan det även tyckas närma sig orealistiska beskrivningar om det goda som Skapande skola kan bidra med. Utifrån vårt material kan vi också se att Skapande skolas potential för måluppfyllelse uttrycks i allt mer visionära termer ju längre bort från skolvardagen det har formulerats.

Då Statens skolverk 2013 får i uppdrag att sprida goda exempel på hur skolor arbetat med Skapande skola *som en del av undervisningen* kan det också tolkas som en viljeinriktning om att skolans mål, behov och intressen i än högre grad ska styra inriktningen på Skapande skola-aktiviteterna. Det handlar tydligt om att kunna *visa på konkreta tillvägagångssätt i undervisningen för att öka det pedagogiska värdet av Skapande skola*.²⁰ Något som blir tydligt i vårt material är att återrapporteringarna till Kulturrådet kan spegla de goda exemplen och processerna snarare än de svåra och inte helt lyckade processerna. *Det är väl så när man blir en handlingsplans- och ansökningsmänniska. Det är ju sådant som förväntas som skrivs, så man får möjlighet att göra de saker man tänkt sig.* Det gäller för huvudmannanivån att utveckla rätt ansökningspråk, att gå in i en visionär ansökningsretorik. Vi kan se att det framträder en viss typ av ansökningslogik som är kopplad till att den politiska och ekonomiska styrningen sker just i form av ansökningshandlingar samt krav på återrapportering.

På rektorsnivå uppfattas det som svårt att med någon säkerhet kunna säga att Skapande skola bidrar till läroplanens mål- och kunskapskrav. Men det innebär inte att man på rektorsnivå saknar uppfattning i frågan. Ofta framhålls att de förmågor som elever tränas i när det gäller de generiska förmågorna som exempelvis kritisk och analytisk förmåga, metakognitiv förmåga/reflektionsförmåga, problemlösningsförmåga, ansvarstagande och förmåga att samarbeta kommer att *spilla över* och långsiktigt bidra till att stärka läroplanens mål och kunskapskrav.

På motsvarande sätt som rektorerna, anger lärarna att Skapande skola på lång sikt kan påverka elevernas måluppfyllelse. Lärarna framhåller att konst/kultur är likt ett andningshål för eleverna och betydelsefullt för utveckling av elevernas kreativitet och innovationsförmåga. Konst och kultur kan leda till samtal om svåra och känsliga frågor samt etik och moral, vilket kan öppna för vidgade perspektiv och meningsfullhet och att man som elev blir berörd på djupet. Denna möjlighet menar lärarna är en nödvändig motkraft till en teknisk och rationell kunskap.

Även om kulturaktörerna framför allt lyfter Skapande skolas möjlighet till att skapa kreativa människor och bidra till individuell och social utveckling, finns det också röster och erfarenheter bland kulturaktörerna som talar för att Skapande skola kan ha bidragit till kunskapsmålen i skolans olika ämnen. Det kan röra NO, samhällskunskap och estetiska ämnen.

¹⁸ Av landets fristående skolor anges vid denna tidpunkt att en tredjedel sökt bidraget.

¹⁹ Jfr. prop. 2011/12:1 s. 25 och 45ff.; prop. 2010/11:1 s. 15f.

²⁰ Utbildningsdepartementet, U2012/7265/S s. 14.

Skapande skola skapar förutsättningar för ett annorlunda lärande, menar eleverna. Det skapande och kreativa förhållningssättet som är Skapande skolas signum och mötet med kulturaktörernas engagemang och kunnande, påverkade elevernas lust och vilja att lära, vilka är viktiga faktorer för långsiktig måluppfyllelse. När eleven är motiverad, har roligt, möter variation och kulturaktörer som *kan andra saker än de som är i skolan* får man lust att lära, menar eleverna. Skapande skola ska vara på riktigt, inget *tidsfördriv* eller något som ligger vid sidan om. Elever kan påtala att det man gör inom ramen för Skapande skola-aktiviteterna också bör kunna utgöra ett bedömningsunderlag som får betydelse vid betygssättning. I vårt material förkommer elevröster som talar om Skapande skola ur ett nyttoperspektiv med tydligt fokus på studieprestationer.

I informanternas tal om Skapande skola och skolans måluppfyllelse uppmärksammas spänningsfältet skola–kultur, där kultur står för frihet, skapande, process och kompetens och skola för kontroll, effektivitet, produkt och prestation. I detta spänningsfält råder obalans till förmån för effektivitet, prestation och kontroll. När eleverna erbjuds att arbeta med kulturella och konstnärliga uttrycksformer kan Skapande skola bli till en motkraft i syfte att balansera mellan polerna i spänningsfältet. Såväl på huvudmannanivå och rektorsnivå som bland lärarna uttrycks att Skapande skolas potential som nämnda motkraft kan utveckla elevernas generiska förmåga och på längre sikt få betydelse för elevernas måluppfyllelse.

I vad mån bidrar då Skapande skola till skolans måluppfyllelse? Utifrån vårt material framhålls att Skapande skola påverkar elevers sociala utveckling och kan bidra till skolans måluppfyllelse. Att de sociala målen i skolan har uppfyllts i högre grad tack vara Skapande skola är något som många informanter betonar. Att generiska förmågor *spiller över* och långsiktigt kan bidra till elevers måluppfyllelse och till att lärares samarbete stärks är också något många tar upp. Det är samtidigt svårare att se någon direkt koppling mellan Skapande skola och kunskapsmål.

Inflytande och delaktighet

I tidigare bedömningar av Skapande skola-satsningens utfall har det bland annat konstaterats att det varit svårt att få elever delaktiga i planeringsprocessen, vilket föranlett vissa omskrivningar omkring elevdelaktighet vid framtagningen av handlingsplanen samt att framhålla elevers delaktighet som ett utvecklingsområde.²¹

Elever behöver inte längre vara med i planeringsfasen av Skapande skola-projekt. Numera görs hänvisningar till att arbetet med Skapande skola ska följa skollagens skrivningar om vad elevinflytande innebär. Det betyder att eleverna ska ha inflytande över Skapande skola, stimuleras att ta aktiv del i att vidareutveckla Skapande skola-aktiviteter och hållas informerade om frågor kring Skapande skola som rör dem. Våra intervjuer med elever bekräftar inte att skollagen följs i förhållande till hur Skapande skola realiserar. Snarare talar eleverna om en brist på information och ett delaktighetsunderskott. Elever vill ha ett större inflytande än vad de faktiskt har i Skapande skola-sammanhang. Deras önskan är att få bli informerade om vad som ska hända, hur det ska gå till och varför. Informationsbrist och det faktum att elever sällan har varit delaktiga i planeringsprocessen kan också bidra till den skeptiska attityd som bland annat kulturaktörer upplever sig möta, i alla fall bland högstadiel elever, under den första kontakten. Kanske kan det vara så att när elever inte känner sig vidtalade och informerade om vad de ska få vara med om så ökar fokuset och bedömningen av den person, kulturaktör i detta fall, som ska arbeta med eleverna. För eleverna är positiva till kulturella och konstnärliga uttrycksformer i skolan, men inte på de ibland överraskande sätt som det kan ske. De kan bli presenterade för Skapande skola-aktiviteter tätt inpå att de ska genomföras och utan att de får information om

²¹ Jfr. prop. 2009/10:1 s. 139; prop. 2011/12:1; SFS 2007:1436; Kulturrådet, 2012.

helheten. Ett talande exempel var en skola där eleverna fann de pågående Skapande skola-aktiviteter de varit med om som meningslösa. Men när vi berättade om vad tanken med aktiviteterna var, som det stod formulerat i ansökan och handlingsplan, blev de intresserade och positivt inställda. Att vara informerad är det första steget i att skapa delaktighet och engagemang.

De som arbetar på huvudmannnivå tror på inflytande som idé, även om det i praktiken visat sig vara svårt att realisera. Även andra aktörskategorier i vår undersökning (elever och kulturaktörer) menar att elever borde engageras och projekt borde få möjlighet att växa underifrån och vara kopplade till att elever känner att det är meningsfulla projekt. I retoriken är det viktigt, men att omsätta detta till praktik är betydligt svårare.

Även när det finns etablerade strukturer för att ta tillvara på ungas röster och behov visar det sig vara svårt – ordet kultur har till exempel visat sig vara mindre engagerande än ord som sport och fritid. Personer på huvudmannnivån menar även att kriterierna för att söka medel, det vill säga krav på professionella kulturaktörer, långsiktighet samt kopplingar till måluppfyllelse, bidrar till att försvåra ett elevinflytande. Även organiseringen av Skapande skola beskrivs försvåra delaktigheten, genom att ju fler parter (huvudman, skola, kulturliv), desto mer tenderar aktiviteter bli till fenomen som vuxna professionella driver. Även bilder av elevers kunskaper om konst och kultur har betydelse. För även om barn och unga kan beskrivas som mer kreativa än vuxna så finns det röster som menar att elever, generellt sett, har för lite kunskap om vad kulturen har att erbjuda. Av det följer att de inte ser någon större vinst med att låta elever ha inflytande över planeringsfasen av olika Skapande skola-projekt. Det finns också kulturaktörer, rektorer och lärare som i mötet med elever förvånas över att de har ett stort kulturkunnande, utvecklade smakpreferenser och betydande kvalitetskrav.

Inte heller kulturaktörerna är alltid insatta i det bakgrundsarbete som har banat väg för att de kommer ut till en skola. I konkreta termer kan det betyda att de inte har fått kännedom om i vilket sammanhang som de egentligen befinner sig, det vill säga om projektet är knutet till några andra händelser på skolan eller i vilken grad eleverna har blivit informerade om vad de ska få vara med om. Även lärare och rektorer kan uppleva en bristande insikt i vad huvudmannen vill med Skapande skola i en kommun.

Även om eleverna inte alltid har så stort inflytande över planeringsfasen fram till en färdig ansökan, värnar kulturaktörerna om deras delaktighet i själva mötet och i processen fram till färdigt konstverk de gånger det är aktuellt. Samtidigt har olika kulturaktörer skilda förutsättningar för att arbeta med delaktighet i mötet med elever. Det påverkas av resurser, det vill säga tid och pengar, hur många gånger som de kan träffa eleverna och hur stora klasserna eller grupperna är. Det har betydelse för vilken typ av delaktighet som skapas i fall eleverna möts som publik eller som medskapande i en process. Det kan också handla om huruvida Skapande skola ska bli en särskild konstnärlig produkt i slutänden eller om mötet och vad som görs och eventuellt produceras är en mer öppen fråga. Vi tycker oss se att synen på ungas kunskap och tilliten till deras kunnande öppnar upp för olika slags delaktighetsdiskurser. Ser kulturaktören de unga som *begränsade* i sina kunskaper om vad kultur kan erbjuda och vara eller ser de dem som bärare av *lika goda idéer* som kulturaktören själv, uppkommer som en följd av det olika dynamiker i de möten som realiserar i olika Skapande skola-projekt (jfr. Englund m.fl. 2007, Lee 2001). Graden av elevinflytande och elevdelaktighet påverkas också av i vilken omfattning kulturaktören och skolans professionella känner till målen med Skapande skola.

En annan form av delaktighet har stark koppling till Skapande skolas mål om att långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer i enlighet med skolans läroplan. Denna koppling rör bland annat rektors och lärares engagemang i Skapande skola-aktiviteter. Hos kulturaktörerna finns det också skilda meningar om huruvida lärare ska vara med eller inte när de möter eleverna. Det finns erfarenheter av att eleverna blir mer fria i sitt skapande om lärarna

inte är med, att lärare kan tendera att ta över eller känna ett behov av att bibehålla eller skapa ordning. Andra kulturaktörer menar att det är viktigt att lärarna är med för att det ska bli en långsiktighet, att något kan leva kvar och integreras i lärarnas arbete. Det lyfts också fram som viktigt att eleverna får möjlighet att dela en upplevelse med lärarna eftersom det sänder en signal till eleverna att kultur är viktigt.

Denna variation i hur samarbetet mellan elever, kulturaktörer och lärare ska se ut och på bästa sätt utvecklas, är en fråga som behöver tydliggöras eller åtminstone artikuleras i mötet mellan skolledning, lärare och kulturaktörer. Inte minst är skolledningens roll och ansvar för om och i så fall hur lärarna ska vara delaktiga eller inte i Skapande skola-projekt en fråga att gå vidare med i den lokala utvecklingen av hur långsiktigheten i Skapande skola-projekt kan förstärkas.

Långsiktighet

De målsättningar med Skapande skola som vi knyter an till handlar om att Skapande skola ska bidra till att långsiktigt integrera kulturella- och konstnärliga uttrycksformer i skolans arbete. Politiskt finns ett krav på att handlingsplanen ska vara formulerad utifrån ett övergripande och långsiktigt perspektiv, där skolhuvudmännen visar hur de arbetar med kultur för att långsiktigt stärka kulturens roll i lärandet.

På huvudmannanivån talas det om att kulturombuden på skolnivån utgör en garant för långsiktighet, det vill säga att kontinuitet och utveckling av de kulturella och konstnärliga uttrycksformerna beaktas i skolan. I termer av att kulturlivet kan bidra med att ny kompetens kommer in i skolan anses metoder och verktyg i undervisningen förändras, vilket får långsiktiga effekter. De konkreta resultat där man på denna nivå har kunnat notera långsiktighet är samtidigt få. De exempel som ges handlar framför allt om skolor som redan har arbetat långsiktigt med att integrera kulturella uttrycksformer i relation till skolans läroplan och som fortsätter med det. På huvudmannanivån menar man samtidigt att skolorna kan få kreativa idéer av Skapande skola. Det finns exempel i materialet på hur kontakten mellan skola och kulturaktörer fortsatt efter att ett projekt avslutats.

I vårt material framträder skolan som en i hög grad projektorienterad verksamhet. Skapande skola uppfattas också som del i en sådan orientering, vilket ställer krav på att inte minst rektorer prioriterar rätt saker. Det handlar inte minst om att hitta en röd tråd i det man gör och om att arbeta långsiktigt. Samtidigt krävs det tid och resurser för att på olika sätt arbeta och organisera upp erfarenheter och kontakter som gör det möjligt att arbeta mer långsiktigt. I materialet har till exempel rektorer relativt lite att berätta om vilka långsiktiga effekter Skapande skola har gett, vilket delvis kan förklaras av det tidigare nämnda behovet av att utveckla utvärderingspraktiken givetvis också är en följd av att Skapande skola är en relativt ny reform som man på skolor har begränsad erfarenhet av. Det går samtidigt att notera att rektorer nämner att Skapande skola har bidragit till, samt har potential att i än högre grad bidra till, att det skapats en större grad av sammanhållning och delaktighet på skolor bland inte minst lärare och elever.

En viktig förutsättning för en långsiktighet och integrering av kulturella och konstnärliga uttrycksformer i skolans arbete är i vårt material kopplat till inspiration och engagemang hos lärare. Detta kräver i sin tur en skolledning som tar Skapande skola på allvar och som inser att det kräver ytterligare arbete och koordinering bland lärare. Att leda Skapande skola handlar om att peka ut en riktning och om att leda och fördela arbetet på ett lyhört sätt.

Det finns exempel på hur Skapande skola bidrar till att lärare kan identifiera nya kunskapsbehov hos dem själva. Att lärare får syn på nya perspektiv, utifrån vilka de kan ta sig an innehållet. Hur Skapande skola påverkar arbetssätt och ger uppslag till hur undervisning kan planeras på mer varierade sätt är något som tas upp i materialet. Mindre klart är om detta verkligen sker i någon större utsträckning. Elevrösterna är till exempel inte entydiga i fråga om Skapande skolas påverkan på undervisningen. Poängen är snarare att det här talas om en potential som kan få

långsiktiga konsekvenser för lärares sätt att arbeta. Att jobba integrerat och långsiktigt ses också förutsätta en kompetensutveckling för lärare samt ett professionellt mod, att våga pröva nya grepp för att de kulturella och konstnärliga uttryckssätten ska integreras i undervisningen. Långsiktighet blir i det anförda perspektivet något som också blir beroende av att mervärdet, det pedagogiska och kulturella, kan tydliggöras och fungera inspirerande och engagerande.

Elever känner sällan till vad Skapande skola står för, men de ger uttryck för att de vill se en långsiktig förändring i lärares bedömning av det som sker inom ramen för Skapande skola. Det behövs en ny kompetens som handlar om lärares bedömning av skapande processer. Det vissa elever och även rektorer betonar är att Skapande skola måste vara kopplat till mål- och resultatuppfyllelse och vara möjlig att ligga till grund för bedömning och betygssättning för att det ska skapas någon långsiktighet och meningsfullhet i det som sker.

För att få till stånd en större grad av långsiktighet framhåller elever att återkopplingen till dem måste ske oftare och ha en mer strukturerad form. Elever vill bli mer involverade i en process och utvärdering som är mer kvalificerad än vad den nu uppfattas vara (jfr. Lundahl 2011). Kring framtida Skapande skola-projekt föreslår elever också teman och problematiker som de har ett intresse av att fördjupa sig i.

I materialet är det tydligt att elever vill påverka och ha inflytande och att just detta är en viktig förutsättning för långsiktighet och för att elevernas kulturella repertoar och kulturkompetens ska öka. Elever vill vara delaktiga men har samtidigt ett delaktighetsunderskott. Elever vill göra egna val av kultur och inte uppleva att det är någon på kommunen som har bestämt vad som ska göras. Det kräver också ett didaktiskt kunnande där lärare utmanar eleverna att koppla egen erfarenhet till det nya eller okända men också det omvända, att starta i elevernas val i det nära och bekanta för att sedan utmana eleverna att möta det nya.

Var Skapande skola tar vägen på olika skolor beror i stor utsträckning på hur skolan fungerar och den kultur som är rådande (jfr. Persson m.fl. 2003, Arvastson & Ehn m.fl. 2007). Skolans projektorientering utgör också en utmaning för Skapande skola. Ett dilemma ligger i vad en av kulturaktörerna uttrycker som en fråga: *Ska man fördela lite till många eller mycket till några få?* Kultur för barn och unga har i den svenska skolan också kritiserats för att ha en för projektorienterad prägel, kännetecknade av kortsiktighet och av att kulturen ramlat ner över lärare och elever utan förankring (jfr. Wiklund 2009). Korta projekt verkar försvåra integreringen, särskilt om inte heller lärarna är med eller får möjlighet att lära sig om de verktyg som kulturaktörerna kan förmedla. Projekt som kulturaktörerna anser ha inneburit något mer långsiktigt har inte heller burit på en projektkänsla. Kulturaktörerna, lärarna och eleverna har kunna jobba mer fördjupat, och vissa av dessa projekt har haft andra finansierare vid sidan av Skapande skola. Skapande skola har så att säga varit en finansieringskälla bland två eller tre andra som också bidragit till att det varit möjligt att anställa en samordnare på skolan och därigenom skapa mer långsiktighet.

Generellt menar kulturaktörerna att även de skulle kunna bli bättre på att arbeta med återkoppling och utvärdering av sin verksamhet. Vissa har enbart som rutin att tala igenom Skapande skola-arbetet med sin kollega i bilen på väg tillbaka från skolan eller till arbetsplatsen, medan andra tycker att det räcker med den känsla som de får i mötet med eleverna. Ytterligare andra arbetar mer systematiskt med reflektion som en del av den arbetstid de planerar för i samband med Skapande skola-projekt. Summa summarum ser sättet att arbeta med utvärdering och långsiktighet väldigt olika ut i de Skapande skola-projekt som vi fått oss återberättade.

Påverkan på estetiska ämnen och estetiska lärprocesser

När lärare i estetiska ämnen söker Skapande skola-resurser hos skolhuvudman finns det enligt kommunala kultursamordnare en bra koppling mellan Skapande skolas mål och läroplanen. En kulturaktör kan dock vara kritisk till denna koppling. När hen möter en lärare i de estetiska ämnena kan det vara på det sättet att läraren av kulturaktören uppfattas som alltför styrd av

läroplanen. Denna bild fördjupas också något utifrån uppfattningen att då den professionella kulturen kommer till skolan kan det betyda att det uppstår statusosäkerheter bland lärare (jfr. Abbott 1988). Lärare blir osäkra och kan även ifrågasätta att det kommer in andra aktörer och gör det arbete som läraren i grunden tycker sig kunna bäst utifrån att denne också kan skolan.

Rektorer ger uttryck åt uppfattningen att man inte ska ha som utgångspunkt att Skapande skola egentligen har inneburit något helt nytt för skolan. Skapande och kreativitet ses också som en integrerad del av verksamheten och som något man på skolor alltid, mer eller mindre, har arbetat med. Rektorer ger också exempel på att de estetiska ämnena efter genomförda Skapande skola-projekt i högre grad arbetar varierat, med till exempel hjälp av digital teknik. Rektorer menar att ämnet också blivit mer skapande till sin karaktär. Enligt rektorer ger Skapande skola också kvalitet och publicitet åt de estetiska ämnena. Vad man gör och producerar på en skola blir något som syns utåt och det blir något som kvalitativt tål en yttre publiks kritiska öga. Skola som institution och lärarprofession framstår i det sammanhanget i hög grad som professionella i någon annans ögon och på en marknad (jfr. Hargreaves 2000).

Den bild rektorer förmedlar är på en generell nivå att Skapande skola leder till mer kultur i skolan. Lärare talar också om hur de estetiska ämnena påverkats i riktning mot att inkludera mer av digital teknik och hur det skapas en vidare sammanhangskunskap, det vill säga hur fler perspektiv kommer in i de estetiska ämnena. Elever menar också att de genom Skapande skola får möta mer av kulturella och konstnärliga uttryckssätt. En tolkning vi gör är att skapandeprocesser inom ramen för Skapande skola kan ha betydelse för elevernas inställning till och kunskaper om de estetiska ämnena. Erfarenheten av nya verktyg kan ge ringar på vattnet i de estetiska ämnena, men är inget som eleverna direkt ger uttryck för. Vi kan också se i materialet att Skapande skola har potential att utmana och ifrågasätta invanda mönster och föreställningar om vad arbete och arbetssätt kan vara i skolan. Till exempel kan ett mer deliberativt och ömsesidigt arbetssätt, som bland annat har grund i att läraren inte alltid vet bäst, öppna upp för att Skapande skola i hög grad också kan ta sin utgångspunkt i värden, moralfrågor och kulturens kritiska och radikala kraft (jfr. Aulin-Gråhamn m.fl. 2004, Gustafsson 2008, Fritzell 2003, Englund m.fl. 2007).

Skola och kulturliv

Skapande skolas mål talar om en önskad utveckling i riktning mot en ökad samverkan mellan skola och kulturliv för att bland annat bidra till att kunskapsmålen nås i högre grad. En politiskt formulerad bedömning är också att Skapande skola-satsningen har blivit ett *verksam instrument för att inlemma kulturen i skolarbetet* och att ett viktigt syfte med satsningen därmed har uppnåtts.²² De tidigare diskuterade institutionella gränsdragningarna mellan skola och kulturliv samt den från olika håll framställda integrativa problembilden, är något Skapande skola enligt dessa bedömningar bidragit till att om inte fullständigt lösa upp så åtminstone göra någonting åt. En relativt samlad politisk bedömning är nämligen att Skapande skola fungerat väl som instrument för att integrera kultur i skolarbetet samt att reformen bidragit till att det skett en bättre samordning mellan kulturpolitikens och skolans mål. Det framhålls från politiskt håll bland annat följande:

Nätverk har etablerats mellan skola och kulturliv liksom nya strukturer för samverkan mellan berörda förvaltningar, vilket bidrar till att det ömsesidiga utbytet mellan skola och kulturliv förankras långsiktigt (prop. 2012/13:1 s. 45).

De svårigheter som har uppmärksammats i tidigare forskning om mötet mellan skola och kulturliv pekar emellertid på att kulturen ofta hamnar utanför det ordinarie skolarbetet. Det ses helt enkelt inte som en del av skolans vardag utan något som just kommer på besök (Wiklund

²² Prop. 2010/11:1 s. 15f.

2009). Det finns tendenser till det även i de samtal vi har fört om Skapande skola. När lärare engagerar sig är det ofta vissa lärare, i estetiska ämnen och i svenska, snarare än alla som känner sig kallade. Det är därför svårt att i generell mening tala om ett möte mellan kulturliv och skola; snarare kan det ibland bli till ett möte mellan kulturaktörer och kulturombud (läs *eldsjälar*). Särskilt projektorienterat blir mötet om de planerade aktiviteterna läggs som en del av elevens val och om lärare inte deltar.

Rektorer kan uppleva en statusosäkerhet när de ska tala om relevansen av kulturella och konstnärliga uttrycksformer och påtalar ett behov av kunskapsutveckling av sig själva och av lärare för att kunna känna sig trygga och mer insatta i vad estetiska lärprocesser kan betyda för lärandet. Skolledningar och huvudmän får dock syn på skolinstitutionen i speglingen av Skapande skolas mål om att integrera kulturella och konstnärliga uttrycksformer. De ser en skola som de tycker går stick i stäv med en tro på betydelsen av en integrering av kulturella och konstnärliga uttrycksformer. Ett hinder för att våga pröva nytt och ha ett professionellt mod i relation till den kunskap som lärare kan möta via kulturaktörer anses nuvarande politiska styrning sätta upp. Den politiska utvecklingen på skolans område beskrivs ha skapat en trötthet och en försiktighet hos lärare. En tendens till avprofessionalisering växer fram. Skolledning, och lärare själva, menar att läraryrket har kommit att bli en profession som antas behöva bevakas och utvecklas av andra än lärare själva för att kunna göra ett arbete som kan bidra till ökad måluppfyllelse. Ett genomgående tema som vi har mött, hos kulturaktörer, rektorer, huvudmän och även hos vissa elever, är en förståelse för lärare som en trängd yrkesgrupp (jfr. Stenlås 2009, Krantz & Fritzén 2013, Skolverket 2013).

Lärare, kulturaktörer och elever menar dock att kulturella och konstnärliga processer kan bidra med och inspirera till något annat än vad skolan på egen hand kan göra, till exempel att det blir en avkoppling för eleverna. Skapande skola ses som en kreativ kraft som många gånger anses vara väsensskild från vad skolan har att ge, och kulturaktörerna vill också att det ska finnas en skillnad mellan vad de har att erbjuda och vad skolans vardag kännetecknas av. För elever är kulturaktören en symbol för vad kulturliv i skolan är. De berättar om viktiga möten som har inspirerat och påverkat deras intresse för kultur, också utanför skolan. Vissa elever har börjat spela teater på fritiden, förändrat sitt sätt att lyssna på musik och börjat med konstfotografi. I några fall har Skapande skola lett till ett fortsatt samarbete mellan kulturaktörerna och skolan – det förklaras av engagerade lärare eller en kulturaktiv skolledning. Kulturaktörer upplever att som en följd av Skapande skola-uppdrag har det skapats ett större intresse för deras verksamhet på de skolor de besökt. Det syns i att de blir bokade för vanliga så kallade kultur i skola-program eller att skolor hör av sig och vill att de ska komma tillbaka. Elever upplever att möten med kulturaktörer är positivt och bär på en äkthet och tillför en kunskap som kompletterar skolans. Skolledare menar som vi sett samtidigt att det är svårt att med någon säkerhet uttala sig om huruvida Skapande skola har bidragit till elevers måluppfyllelse. Det är ett ställningstagande från skolledare som säkerligen är beroende på en försiktighet om att uttala sig i termer av måluppfyllelse. Samtidigt är man upptagen i en diskurs som handlar om att bedöma och mäta skolprestationer (jfr Biesta 2011).

Kulturaktörerna beskriver ofta skolans värld som helt annorlunda jämfört med deras. Skolans värld är hos vissa kulturaktörer mer ordnad nytta, medan kulturaktörer är en outnyttjad eller icke-förstådd resurs för ungas kreativa skapande. Men det finns också en pågående utveckling i kulturlivet där dess aktörer genomgår en professionell utvecklingsprocess där en ökad förståelse för skolans värld ingår.

Samtidigt aktualiserar Skapande skola ett behov hos kulturaktörer att tala om det kulturpolitiska målet med konstens fria och obundna kraft. De ser en fara i att konsten enbart ska tjäna andra syften, det vill säga skolans. Skolans aktörer ska å ena sidan realisera en ny reform som inte har sitt direkta ursprung i en skolpolitik, kulturpolitik på skolans område. Kulturaktörer ska, å andra sidan, förverkliga en kulturpolitik som de inte alltid själva fullt ut tror på, eftersom de inte med

någon självklarhet alltid vill se sig som en del av skolans mål- och resultatorientering. Men kulturaktörer kan också uppleva en professionell utveckling via Skapande skola och särskilt i konkreta möten med barn och ungdomar. Det kan handla om att få tillgång till nya konstnärliga idéer, bli bättre på problemlösning samt synliggörande av yrkeskunnande. Slående är dock att kulturaktörernas tolkning av Skapande skola-uppdraget framför allt handlar om att elevers fria skapande eller kulturupplevelser ska stå i centrum snarare än att det ska integreras som en del av skolans läroplan. Intressant är också att kulturaktörerna inte fullt ut har informerat sig om vad Skapande skola står för, trots att det successivt blivit en allt större del av deras professionella arbetsliv.

De aktörskategorier vi talat med i vår undersökning upplever att utbildnings- och kulturpolitiken inte alltid talar med varandra på ett tydligt och stöttande sätt. Ett eventuellt framtida resultat av pågående politisk styrning skulle kunna bli en likriktning av det utbud som Skapande skola i framtiden har att erbjuda elever. Det finns en risk att Skapande skola kan medverka till att omdefiniera innebörden av kultur i skolan, i linje med en ökad relatering till läroplanen, och på så vis kan Skapande skola även komma att påverka annat kulturutbud som erbjuds skolan. Men det finns också utvecklingsmöjligheter för ett möte som sker på mer jämbördiga villkor. Ett exempel på det är att om de generiska kunskaper som såväl skola som kultur bär på hamnar i ett ökat fokus kan kulturliv och skola mötas i ett gemensamt språk.

Vår forskningsrapport visar att det finns enighet bland de vuxna professionella om det kulturpolitiska målet om en kultur för alla, med syftet att bidra till kulturell och konstnärlig jämlikhet. Detta mål återfinns vi i högre grad som ett mål som många tror på och anser betydelsefullt än Skapande skolas mål om att det kulturella och konstnärliga ska bidra till ökad måluppfyllelse i skolan. Demokratiseringen av kultur är en självklarhet för huvudmän, rektorer, lärare och kulturaktörer. Men huruvida detta också bidrar till att skolans mål och kunskapskrav bättre uppfylls är inte lika intressant för alla.

Utvecklingsområden

Avslutningsvis diskuterar vi ett antal utvecklingsområden som har växt fram ur det samlade empiriska materialet. Utvecklingsområdena inbegriper därför de olika aktörskategorierna i Skapande skola och uttalar sig om möjlig utveckling på flera olika nivåer.

Kulturpolitik och skolpolitik – en röd tråd eller parallella spår?

I materialet ser vi att Skapande skolas målsättningar uppfattas som motsägelsefulla, där skolan framstår som en arena för de kulturpolitiska målen, vilket på gott och ont sker på skolans villkor. Här finns ett utvecklingsområde som adresserar den politiska nivån, det vill säga att politikområdena, kulturpolitik och skolpolitik, gemensamt behöver fördjupa vad som är syfte och målsättning med Skapande skola i skärningspunkten mellan skolan och kulturlivet. Här handlar det från en politisk utgångspunkt också om att reflektera över det reformtryck som riktas mot skolan från olika håll och vilka konsekvenser det får för hur skolor prioriterar, hur skolverksamheten tenderar att bli projektorienterad, vad som ges status och vad skolan använder tid till.

Att institutionalisera Skapande skola

Ett utvecklingsområde kan vara att se över Skapande skola-satsningens konstruktion, det vill säga ansökningsförfarandet, satsningens projektkaraktär och de sätt på vilket återrapportering sker. Utfallet av Skapande skola-satsningen blir olika beroende på lokala förutsättningar. Det handlar till exempel om vilken tidigare erfarenhet man har av Skapande skola, projektens omfattning, valfrihet för skolor inom projektens ramar, beredskap och organisation för Skapande skola med mera. Skapande skola-satsningen skulle i högre grad kunna beakta sådana olikheter.

Om Skapande skola inte var ettåriga projekt utan löpte på längre tid skulle det kunna bädda för en långsiktighet genom att mer tid ges för planering, genomförande samt utvärdering, och en sådan kontinuitet skulle kunna leda till att Skapande skola blev en mer institutionaliserad praktik.

Ett utvecklingsområde som vi identifierar ligger i att lokalt skapa en professionell organisation på skolhuvudmannanivå, men också på lokal skolnivå som kan arbeta inte minst med det administrativa arbete som Skapande skola genererar. Skapande skola-satsningen skapar behov av resurser för planering, samarbete och fortbildning på skolnivå och bland kulturaktörer. Ett utvecklingsarbete för kommunerna och skolorna handlar härvidlag om att skapa en organisation som kan stå för kontinuitet och som kan svara upp mot dessa behov på skolnivå. En sådan organisation kan minska risken för att Skapande skola ska bli avhängigt enskilda personers intresse och engagemang och bättre svara upp mot krav på likvärdighet, rättvisa och långsiktighet. Detta utvecklingsområde skulle också kunna verka för att det kulturpolitiska målet om att särskilt uppmärksamma barns rätt till kultur skulle få ökad kraft.

Tid och plats för professionell utveckling

Ett viktigt villkor för utveckling är att aktörerna kan identifiera och arbeta mot ett gemensamt mål i ett konkret projekt och utifrån sina olika perspektiv. Det handlar då om att det måste finnas en vilja och ett intresse att gå utanför sin egen föreställningsvärld och sina egna professionella gränser som rymts inom ämnestraditioner i skolan samt traditioner och ideal inom kulturlivet. Ett överskridande i det här avseendet handlar om att formulera och arbeta mot ett professionellt objekt, det vill säga ett gemensamt mål, och att i det arbetet förmå hantera aktuella rambetingelser såväl som krav på effektivitet, demokrati och delaktighet. Vi kan kort sagt se att Skapande skola som framgångsrik praktik i någon mening förutsätter ett intresse och en professionell förmåga att företräda något utöver sig själv och den praktik man som lärare eller professionell kulturaktör främst identifierar sig som professionell i relation till. Professionella överskridanden handlar om att identifiera och orientera sig mot *boundary object* (Geiryn 1995). Sådana objekt kan utgöras av såväl idéer, saker, människor eller processer som lärare och kulturaktörer kan arbeta med som gemensamt mål utifrån sina olika perspektiv.

Ett utvecklingsområde handlar också om att utveckla utvärderingspraktiken kring Skapande skola på alla nivåer, det vill säga såväl på statlig nivå (Kulturrådet/Skolinspektionen) som på kommunal nivå och skolnivå, i riktning mot att bli mer formativ. När det gäller den statliga nivån kan det handla om mer fördjupade krav på uppföljning och återrapportering. När det gäller skolnivån framträder ett utvecklingsområde som handlar om Skapande skola i ljuset av bedömning och betygssättning. Här gäller det att utveckla formativa bedömningspraktiker och att se att Skapande skola-aktiviteterna ingår i lärares allsidiga bedömning av elever.

Ett utvecklingsområde handlar om att mer systematiskt ta till vara erfarenheter av Skapande skola som involverar fler av skolans professionella, elever och kulturaktörer. I vårt material finns det de som talar för att erfarenheter kan tas tillvara från hur man arbetar med Skapande skola i de tidiga skolåren.

Vi har uppmärksammat att de så kallade generiska kompetenserna och färdigheterna är vad lärare och kulturaktörer skulle kunna ta sin utgångspunkt i då de gemensamt arbetar och utvecklar Skapande skola. För att göra nämnda arbete möjligt krävs också tid, vilket är något skolans professionella upplever att de har brist på (jfr. Skolverket 2013). Men det handlar om att skapa arenor för sådana möten, till exempel gemensamma fortbildningar för skola och kulturliv, men det skulle också kunna ske inom ramen för rektors- och lärarutbildning.

Skapande skola-aktiviteter bör relateras till vad som pågår i skolan, så att man undviker att Skapande skola ses som något vid sidan om. Här handlar det om ett didaktiskt utvecklingsområde för såväl lärare som kulturaktörer. Det handlar således inte primärt om att anpassa Skapande skola till skolans på förhand formulerade mål och kunskapskrav. De

generiska kompetenserna och färdigheterna som såväl skola som kulturliv bär på erbjuder lärare och kulturaktörer en gemensam ingång till vad Skapande skola kan bidra till att utveckla. Men framför allt är det centralt att de Skapande skola-projekt som utvecklas tar sin utgångspunkt i ett för eleverna meningsfullt innehåll som samtidigt kan utmana elevers, men också rektorers, lärares och kulturaktörers, livsvärld.

Att bygga Skapande skola underifrån

Ett utvecklingsområde handlar om att skapa villkor för att Skapande skola-projekt ska kunna byggas underifrån i samspel mellan elever, skolans professionella och kulturaktörer. Detta för att i högre grad möjliggöra att projekt på ett mer naturligt sätt ska kopplas till det som pågår i skolan men också förmå att på olika sätt utmana den vardagliga praktiken i skola och kulturliv. En viktig förutsättning för att kunna arbeta underifrån är sin tur att frågor som handlar om relationen mellan kultur- och skolpolitik, en institutionalisering av Skapande skola samt att det finns tid och plats för att professionell utveckling tas på allvar och fördjupas. För att skapa förutsättningar för en diskussion om de här frågorna har inte minst skollärovervakningen en betydelsefull roll och ett stort ansvar.

Vi har i forskningsrapporten på flera områden blivit uppmärksamma på att utfallet av Skapande skola starkt påverkas av skolkulturella faktorer, inte minst när det gäller föreställningar om elevers förutsättningar för delaktighet och inflytande. Vårt material visar att elever bristfälligt deltar i planeringen och uppföljningen av de lokala Skapande skola-projekten. Det betyder att elevers delaktighet inte bara brister i vad som tidigare noterats gällande elevers delaktighet i utformandet av handlingsplanen (jfr. SFS 2007:1436, Kulturrådet 2012). Ett viktigt utvecklingsområde handlar därför om att bygga Skapande skola-projekten underifrån. Det är att ta elevers engagemang och vilja att vara delaktiga på allvar och att lägga en nödvändig grund för att Skapande skola-projekt ska bli förankrade och bygga på förtroendefulla och ömsesidiga relationer.

Referenser

- Abbott, Andrew (1988) *The System of Professions. An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Andersson, C. (2012) *Delaktighet inom ramarna för Skapande skola. En utvärdering. OBSkapande skola*
- Arvastson, G. & Ehn, B. m.fl., (2007) *Kulturnavigering i skolan*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Aulin-Gråhamn, L. & Thavenius, J. (2003) *Kultur och estetik i skolan. Slutredovisning av Kultur och skola-uppdraget 2000–2003*. Malmö högskola: Rapporter om utbildning.
- Aulin-Gråhamn, L.; Persson, M & Thavenius, J. (2004) *Skolan och den radikala estetiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Bamford, A. (2013) *Arts and Cultural Education in Norway. Sammendrag på norsk av kartleggingen "Kunst-og kulturoppføring i Norge"*. I: Marit Bakken & Sidsel Bjerke Hommersand (red.) *Barn, kunst og kultur*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 47–60.
- Bamford, A. (2009) *The Wow Factor. Global research compendium on the impact of the arts in Education*. Münster: Waxman.
- Beck, S. C. (2012) *The Intangible Museum*. Master thesis, Master's programme in International Museum Studies School of Global Studies, Gothenburg University, 2012.
- Becker, H. S. (2008) *Art Worlds*. Berkeley: Univ. of California Press.
- Biesta, J.J. G. (2011) *God utbildning i mätningens tidevarv*. Stockholm: Liber.
- Bourdieu, P. (1990) *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Butler, J. (1999) *Gender Trouble: Tenth Anniversary Edition*. London: Routledge.
- Breivik, J. & Christophersen, C. (2013) *Den kulturelle skolesekken*. Oslo: Kulturrådet.
- Christophersen, C. (2013) 'Jeg bara tegnet et kunstverk.' Om elevene og Den kulturelle skolesekken. I: Jan-Kåre Breivik & Catharina Chrisophersen (red.) *Den kulturelle skolesekken*. Oslo: Kulturrådet.
- Chrisophersen, C. & Breivik, J. (2013) *Den kulturelle skolesekken: spørsmål og utfordringer*. I: Jan-Kåre Breivik & Catharina Chrisophersen (red.) *Den kulturelle skolesekken*. Oslo: Kulturrådet.
- Dewey, J. (1934/1980) *Art as Experience*. New York: Perigee Books.
- Ds 1998:58 *Kultur i skolan*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Duelund, P. (2008) *Nordic cultural policies: A critical view*, *International Journal of Cultural Policy*, 14:1, s. 7-24
- Englund, T. m.fl., (2007) *Utbildning som kommunikation. Deliberativa samtal som möjlighet*. Göteborg: Daidalos.
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Freidson, El. (2001) *Professionalism the third logic*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fritzell, C. (2003) *Pedagogisk praktik som demokratiska samtal. Några steg mot en praktisk-pedagogisk deliberationsmodell*. Pedagogisk kommunikation, Växjö universitet Nr 1, 2003.

Fritzell, C. & Fritzén, L. m.fl., (2007) *Integrativ didaktik i olika ämnesperspektiv*. Acta Wexionensia Nr 111/2007. Växjö University Press.

Geiryn, F. T. (1995) *Boundaries of Science*. I: Sheila Jasanoff, Gerald E. Markle, James C. Petersen, Trevor Pinch (ed.). *Handbook of Science and Technology Studies*. Thousand Oaks: SAGE.

Gustafsson, B. E. (2008) *Att sätta sig själv på spel. Om språk och motspråk i pedagogisk praktik*. Acta Wexionensia Nr 132/2008. Växjö University Press.

Hargreaves, A. & Fullan, M. (2012) *Professional Capital. Transforming Teaching in Every School*. New York: Routledge.

Hargreaves, A. (2000) Four Ages of Professionalism and Professional Learning. *Teachers and teaching: theory and practice*, Vol. 6 No. 2, 2000.

Hart, R. (1992) *Children's Participation: from Tokenism to Citizenship*. UNICEF Innocenti Essays, No. 4, UNICEF.

Hattie A. C. J. (2009) *Visible learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge.

Jarl, M. & Rönnerberg, L. (2010) *Skolpolitik. Från riksdagshus till klassrum*. Stockholm: Liber.

Jarl, M. m.fl. (2012) New public management in public education: A catalyst for the professionalization of Swedish school principals. *Public Administration* Vol. 90, No 2, 2012 (429-444).

Johansson, O. & Svedberg, m.fl. (2013) *Att leda mot skolans mål*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Karlsson, L. G. (2013) *En utmaning i tiden. Reflektioner kring forskning och utveckling inom svenskt utställningsmakande med fokus på barn och unga*. Riksutställningar: Rapport 2013.

Krantz, J. (2009) *Styrning och mening – anspråk på professionellt handlande i lärarutbildning och skola*. Acta Wexionensia Nr 181/2009. Växjö University Press.

Krantz, J. & Fritzén, L. (2013) *Lärarprofessionens kollektiva självbild. Som den framträder i Lärarnas tidning och Pedagogiska magasinet 1990 – 2010*. En rapport från Forum för professionsforskning 2013:03. ISBN: 978-91-87427-55-8. Institutionen för utbildningsvetenskap vid Linnéuniversitetet 2013.

Kulturdepartementet: Ku2008/2084/KV; Ku2009/1309/KV; Ku2009/2140KT, Ku2010/966/KV; Ku2011/1705/KV; Ku2009/1822/KO, Ku2010/1100/KO, Ku2012/549, 929, 1009, 1116, 1304, 1305, 1401, 1455, 1692/KO, Ku2012/1898/RFS (delvis); Ku2013/161/KO. Stockholm: regeringskansliet.

Kulturrådet (2008) *Nordiska vägar mot en skapande skola*. Kulturrådets skriftserie 2008:3.

Kulturrådet (2012) *Skapande skola – en nulägesanalys*. Kulturrådets skriftserie 2012:2.

Kulturrådet (2013) <http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/Skapande-skola/Elevinflytande-i-nya-skollagen/> (2013-11-07)

Lee, M. (2001) *Childhood and Society. Growing Up in an Age of Uncertainty*. Buckingham: Open University Press.

Lekberg, R. (2012) *Kompanjon eller krock? En utredning av mötet mellan lärare och kulturaktörer inom Skapande skola*. Examinationsuppgift, Linnéuniversitetet.

- Lgr 11, *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Skolverket.
- Lindgren, M. (2013) Konst. För sin egen eller andras skull? *Pedagogiska magasinet*, nr 3, s. 47–51.
- Lund, A. (2004) *Iscensättningar och upplevelser. Om barn- och ungdomsteater och dess möte med ung publik*. Växjö universitet.
- Lund, A. (2008) *Mellan scen och salong. En kultursociologisk analys av ungdomsteater*. Lund: Arkiv förlag.
- Lund, A. (2013) Staging gender: the articulation of tacit gender dimensions in drama classes in a Swedish context, *Gender and Education*, 25(7).
- Lundahl, C. (2011) *Bedömning för lärande*. Stockholm: Norstedt.
- Montin, S.; Hedlund, G. m.fl., (2009) *Governance på svenska*. Stockholm: Santérus Academic Press Sweden.
- Myndigheten för kulturanalys (2012) *Kulturanalys 2012*.
- Oftedal, K. H. (2012) “Den kulturelle skolesekken: Passiv tilstedeværelse eller aktiv dannings?” i *Nordic Journal of Art and Research*, vol. 1, nr 2, s. 112-124.
- Persson, M. (2013) *Professionell kultur i grundskolan En studie om Skapande skola i Värmland*. Examensarbete, 15 hp. Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap: Karlstads universitet.
- Persson, A. m.fl., (2003) *Skolkulturer*. Lund: Studentlitteratur.
- Pierre, J. m.fl. (2007) *Skolan som politisk organisation*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Premfors, R. m.fl. (2003) *Demokrati & byråkrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Prop. 2007/08:1 *Budgetpropositionen för 2008. Utgiftsområde 17, kultur, medier, trossamfund och fritid*. Stockholm: regeringskansliet.
- Prop. 2009/10:1 *Budgetpropositionen för 2010. Utgiftsområde 17, kultur, medier, trossamfund och fritid*. Stockholm: regeringskansliet.
- Prop. 2009/10:3 *Tid för kultur*. Stockholm: regeringskansliet.
- Prop. 2010/11:1 *Budgetpropositionen för 2011. Utgiftsområde 17, kultur, medier, trossamfund och fritid*. Stockholm: regeringskansliet.
- Prop. 2011/12:1 *Budgetpropositionen för 2012. Utgiftsområde 17, kultur, medier, trossamfund och fritid*. Stockholm: regeringskansliet.
- Prop. 2012/13:1 *Budgetpropositionen för 2013. Utgiftsområde 17, kultur, medier, trossamfund och fritid*. Stockholm: regeringskansliet.
- Regeringsförklaringen 6 oktober 2006. Stockholm: regeringskansliet.
- Regeringsförklaringen 18 september 2007. Stockholm: regeringskansliet.
- Regeringsförklaringen 16 september 2008. Stockholm: regeringskansliet.
- Regeringsförklaringen 15 september 2009. Stockholm: regeringskansliet.
- Regeringsförklaringen 5 oktober 2010. Stockholm: regeringskansliet.
- Regeringsförklaringen 18 september 2012. Stockholm: regeringskansliet.

Regeringskansliet, tal Stockholms universitet 20 mars 2013. Lena Adelsohn Liljeroth, Kultur- och idrottsminister.

Riksdagens snabbprotokoll 2012/13:36. Tisdagen den 4 december.

Rykkja, L. H. & Homme, A. (2013) Heftig og begeistret: Den kulturelle skolesekkens heiagjeng. I: Jan-Kåre Breivik & Catharina Chrisophersen (red.) *Den kulturelle skolesekken*. Oslo: Kulturrådet.

Selander, S. & Kress, G. (2010) *Design för lärande: ett multimodalt perspektiv*. Stockholm: Norstedt.

SFS 2007:1436 *Förordning om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan*.

Skinner, Q. (1988) Language and social change. I: James Tully (red.). *Meaning & Context. Quentin Skinner and his Critics*. Princeton: Princeton University Press.

SKOLFS 2010:37 *Förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*.

Skolverket (2013) *Lärarnas yrkesvardag. En nationell kartläggning av grundskollärares tidsanvändning*. Rapport 385, 2013.

Skriftlig fråga 2008/09:10. Kulturpolitik i regeringsförklaringen 17 september.

Sjöholm, C. (1996) Projektens visioner och verkligheter. I Ingrid Sahlin (red.) *Projektets paradoxer*, Lund: Studentlitteratur.

SOU 2006:45 *Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen. Betänkande av kommittén Aktionsgruppen för barnkultur*. Stockholm 2006

SOU 2009:16 *Betänkande av Kulturutredningen. Grundanalys*. Stockholm 2009.

Statens kulturråd. (2010) *Barn och ungas kultur. Kulturen i siffror 2010:1*. Stockholm: Statens kulturråd.

Statens kulturråd. (2012) *Skapande skola – en nulägesanalys*. Kulturrådets skriftserie 2012:2

Stenlås, Niklas (2009) *En kår i kläm – Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier*. Rapport till Expertgruppen för studie i offentlig ekonomi (ESO) 2009:6. Stockholm: Regeringskansliet.

Thavenius, J., m.fl. (1999) *Skolan och de kulturella förändringarna*. Lund: Studentlitteratur.

Thavenius, J. (2002) Skolan och den radikala estetiken, *Pedagogiska magasinet*, nr. 1, s. 57-63.

Trondman, M. (1997) *Distributionslogik och dialog. Om kultur i skolan. Analys och problematiseringar*. Centrum för kulturforskning, Växjö: Rapport nr 5.

Trondman, M. (2011) Snälla fröknar: Om barns perspektiv och barnperspektiv. I: Ingegerd Tallberg Broman (red), *Skola och Barndom: Normering, demokratisering, individualisering*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Trondman, M. (2013) Att förstå barndom: Till frågan om barndom som tillblivelse (becoming) eller vara (being). *Utbildning & Demokrati*, nr. 2.

Utbildningsdepartementet, U2009/7251/S; U2010/7660/S; U2011/7200/S; U2012/7265/S, U2012/6996/SAM (delvis); U2013/532/S. Stockholm: Regeringskansliet.

Widoff, A. (2011) *SKISS – konst, arbetsliv, forskning*. Stockholm: Konstfrämjandet.

Wiklund, M. (2006) *Kunskapens fanbärare. Den goda läraren som diskursiv konstruktion på en media arena*. Örebro Studies in Education 17.

Wiklund, U. (2009) *När kulturen knackar på skolans dörr*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio.

Winner, E., Goldstein, R. T. & Vincent-Lancri, S. (2013) *Art for Art's Sake? The impact of arts education*, Educational Research and Innovation, OECD Publishing.